

ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Подзізей Олег Олегович

УДК 332.1(477-72):005.332.4(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ
ВІДНОВЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД І РЕГІОНІВ УКРАЇНИ**

051 – Економіка

05 – Соціальні та поведінкові науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Олег ПОДЗІЗЕЙ

Науковий керівник: Шматковська Тетяна Олександрівна, к. е. н., доцент

Луцьк – 2023

АНОТАЦІЯ

Подзізей О. О. Організаційно-економічні засади відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» (05 – Соціальні та поведінкові науки). – Волинський національний університет імені Лесі Українки МОН України, Луцьк, 2023.

У дисертації обґрунтовано теоретико-методичні основи та розроблено науково-практичні рекомендації щодо організаційно-економічного забезпечення процесів відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів України у воєнний та повоєнний періоди.

Обґрунтовано роль територіальних громад в процесі адміністративного реформування та бюджетної децентралізації та визначено поняття їх конкурентоспроможності як ініціативної діяльності задля досягнення перспектив сталого, інклюзивного та смарт розвитку регіонів. Розглянуто взаємозв'язок і взаємозалежність понять конкурентоспроможності територіальних громад, їх конкурентної позиції із економічним, інноваційним, соціальним розвитком регіону.

Запропоновано розглядати сутність поняття відновлення конкурентоспроможності територіальної громади як комплекс заходів і процесів, спрямованих на повернення та використання потенційних можливостей територіальних громад у час та після кризових подій задля їх ефективного функціонування в умовах конкурентного середовища з врахуванням їх ресурсного забезпечення та поточного рівня соціально-економічного розвитку, що матиме наслідком зростання рівня продуктивності підприємств регіону та підвищення рівня якості життя мешканців громади.

Удосконалено концептуальну модель відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів, враховуючи інтеграцію економічних, соціальних та екологічних аспектів, що на відміну від існуючих, дозволяє розробляти комплексні та адаптивні до нових викликів воєнного стану та повоєнного періоду стратегії на засадах стимулювання інновацій та використання конкурентних переваг задля підвищення якості життя населення й досягнення сталого розвитку територіальних громад і регіонів.

На основі аналізу сучасних підходів до оцінки конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів визначено, що основними дієвими методиками, які можуть бути використані для такої оцінки, є підходи, орієнтовані на визначення індексу конкурентоспроможності території (регіону, територіальної громади). Такі методики є чітко структурованими і містять в собі комплекс критеріїв та окремих показників, які використовуються для оцінки рівня конкурентоспроможності і на основі яких відбувається визначення відповідного індексу. Обґрунтовано, що практичне застосування таких методик дозволяє одержати об'єктивну оцінку потенційних можливостей територіальних громад і регіонів та визначити їх здатність щодо відновлення власної конкурентоспроможності.

Розроблено методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів, що на відміну від наявних, базуються на комплексному врахуванні індикаторів соціальної відповідальності, економічної життєздатності та екологічної сталості на регіональному рівні та показників соціального, економічного та фінансового стану локального рівня із врахуванням специфіки кожної території та впливу війни. Це дозволило отримати більш об'єктивне та повне уявлення про рівень конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів та визначити напрями її відновлення у воєнний та повоєнний періоди.

Здійснено аналіз конкурентоспроможності регіонів та проведено діагностику конкурентоспроможності ТГ. За результатами оцінки рівня конкурентоспроможності регіонів за показниками якості життя виявлено, що

загальна тенденція до зменшення чисельності населення у довоєнний період мала негативний вплив на конкурентоспроможність регіонів України. Доведено, що зменшення чисельності населення призводить до обмеження робочої сили та попиту на місцеві товари та послуги, ускладнюючи можливості підприємств для зростання та розвитку. Звернуто увагу на територіальні громади і регіони, що значно постраждали внаслідок воєнних подій, де відтік населення та масова міграція створюють серйозні ризики для економіки та соціального розвитку.

Серед групи факторів, що впливають на процеси відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів, визначено ефективність бізнесу та продуктивність економіки. Проаналізовано економічну складову конкурентоспроможності регіонів України та виявлено, що індекс промислової продукції свідчить про коливання української економіки протягом декількох років. Для підвищення конкурентоспроможності регіонів рекомендовано забезпечити збалансований розвиток експортної імпоротної діяльності, стимулювання місцевого виробництва та диверсифікацію експортних ринків. Виявлено міжрегіональну диференціацію рівня конкурентоспроможності регіонів за показниками «інвестиції та розвиток інфраструктури», «наука та інновації». Обґрунтовано важливість екологічної сталості для стратегічного відновлення після війни в Україні. Запропоновано, щоб громади ретельно планували та розподіляли свій бюджет, враховуючи фактори, що впливають на їх конкурентоспроможність.

Визначено інтегральну оцінку конкурентоспроможності територіальних громад України із врахування впливу війни, аналіз чого дозволив виявити, що збалансований розвиток соціальної, інфраструктурної та фінансової сфер громад сприяє підвищенню загальної конкурентоспроможності. Розкид індексів конкурентоспроможності свідчить про значну диференціацію у можливостях для розвитку громад. Громади з вищим рівнем конкурентоспроможності були більш привабливими для інвестицій та бізнесу, що сприяло розвитку і створенню нових можливостей для місцевого населення. У той час, громади з нижчим рівнем конкурентоспроможності

стикалися з труднощами у залученні інвестицій та розвитку бізнесу, що негативно впливало на якість життя місцевих жителів.

Наведені висновки можуть слугувати основою для прийняття рішень та розробки стратегій розвитку територіальних громад, зокрема шляхом акценту на зміцненні соціальної сфери, розвитку інфраструктури та фінансовій стійкості. Однак, враховуючи дію воєнного стану в Україні, важливо також здійснювати аналіз у контексті актуальних обставин та враховувати можливі виклики та обмеження, які можуть виникнути при виборі конкретного підходу до вивчення конкурентоспроможності територіальних громад та розробки стратегій подальшого відновлення.

У дисертації вперше у науці розроблено та застосовано матрицю конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів, що дозволяє візуалізувати їхні сильні та слабкі сторони, визначити потенційні можливості, пріоритетні напрями та стратегічні орієнтири використання конкурентних переваг територіальних громад і регіонів у воєнний та повоєнний періоди.

Обґрунтовано науковий підхід щодо ідентифікації пріоритетів відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів України, що на відміну від наявних, здійснюється в умовах війни на основі інтегральної оцінки конкурентоспроможності з урахуванням її впливу. Це дозволяє забезпечити більш точне визначення проблемних аспектів та розробку конкретних заходів щодо відновлення конкурентоспроможності територій.

Розкрито концептуальне бачення удосконалення стратегічного планування розвитку територіальних громад задля відновлення її конкурентоспроможності у воєнний та повоєнний періоди на засадах налагодження міжсекторальної взаємодії та координації, партнерства і співпраці, відповідальної участі мешканців громади, залучення молоді, інновацій й сприяння енергоефективності.

Запропоновано науково-практичні рекомендації щодо інноваційного забезпечення процесів відновлення конкурентоспроможності територіальних громад із застосуванням проектного підходу, шляхом активізації міжнародної

грантової діяльності та створення Ради донорів як спеціальної платформи задля ефективної координації зусиль донорів та організацій громадського сектору, оптимального розподілу ресурсів і можливостей відновлення, виявлення і підтримки потенційних точок росту ТГ у воєнний та повоєнний періоди.

Ключові слова: конкурентоспроможність, регіон, регіональний розвиток, територіальна громада, децентралізація, соціально-економічний розвиток регіону, економічне зростання, місцевий економічний розвиток, місцеві бюджети, фінансове забезпечення, інвестиції, прямі іноземні інвестиції, соціальна сфера, інфраструктурний розвиток, функціонування, відновлення, сталий розвиток, планування, євроінтеграція, міжнародна грантова діяльність, стратегія, війна.

ABSTRACT

Podzizei O. O. Organizational and Economic Foundations of Restoring the Competitiveness of Territorial Communities and Regions of Ukraine. – Qualification Scientific Work as a Manuscript.

Dissertation for the Doctor of Philosophy Degree in the field of Economics (Specialty 051 «Economics») (05 – Social and Behavioral Sciences). – Lesya Ukrainka Volyn National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lutsk, 2023.

In the dissertation, the theoretical and methodological foundations are substantiated, and scientific-practical recommendations are developed for the organizational and economic support of processes aimed at restoring the competitiveness of territorial communities and regions of Ukraine during wartime and post-war periods.

The role of territorial communities in the process of administrative reform and budget decentralization is justified, and the concept of their competitiveness is

defined as an initiative aimed at achieving sustainable, inclusive, and smart development perspectives for regions. The interrelation and interdependence of the concepts of the competitiveness of territorial communities, their competitive position, and economic, innovative, and social development of the region are examined.

It is proposed to consider the essence of the concept of restoring the competitiveness of a territorial community as a complex of measures and processes aimed at returning and utilizing the potential capabilities of territorial communities during and after crisis events to enable their effective functioning in a competitive environment, taking into account their resource provision and the current level of socio-economic development. This will result in an increase in the productivity of regional enterprises and an improvement in the quality of life for community residents.

The conceptual model for enhancing the competitiveness restoration of territorial communities and regions has been improved, taking into account the integration of economic, social, and environmental aspects. Unlike existing models, this model allows for the development of comprehensive and adaptable strategies for wartime and post-war periods based on stimulating innovation and leveraging competitive advantages to improve the quality of life for the population and achieve sustainable development for territorial communities and regions.

Based on the analysis of contemporary approaches to assessing the competitiveness of territorial communities and regions, it has been determined that the main effective methodologies for such assessment are approaches oriented towards determining the competitiveness index of a territory (region, territorial community). These methodologies are well-structured and encompass a complex set of criteria and individual indicators used to evaluate the level of competitiveness, leading to the determination of a corresponding index. It is substantiated that the practical application of such methodologies provides an objective assessment of the potential capabilities of territorial communities and regions and identifies their capacity for restoring their competitiveness.

Methodological approaches for assessing the competitiveness of territorial communities and regions have been developed, which, unlike existing ones, are based on a comprehensive consideration of indicators of social responsibility, economic viability, and ecological sustainability at the regional level, as well as indicators of the social, economic, and financial condition at the local level, taking into account the specificity of each territory and the impact of war. This has allowed for a more objective and comprehensive understanding of the level of competitiveness of territorial communities and regions and the identification of directions for its restoration during wartime and post-war periods.

An analysis of the competitiveness of regions has been conducted, and a diagnosis of the competitiveness of territorial communities has been carried out. According to the assessment of the competitiveness level of regions based on quality of life indicators, it has been revealed that the overall trend of population decline during the pre-war period had a negative impact on the competitiveness of regions in Ukraine. It has been demonstrated that population decline leads to a limitation of the workforce and demand for local goods and services, complicating the opportunities for the growth and development of enterprises. Attention is drawn to territorial communities and regions that have been significantly affected by wartime events, where population outflows and mass migration create serious risks for the economy and social development.

An integral assessment of the competitiveness of territorial communities in Ukraine has been determined, taking into account the impact of war. The analysis has revealed that balanced development in the social, infrastructural, and financial spheres of communities contributes to an overall increase in competitiveness. The dispersion of competitiveness indices indicates significant differentiation in opportunities for community development. Communities with higher competitiveness levels have been more attractive for investments and businesses, leading to the development of new opportunities for local residents. Meanwhile, communities with lower competitiveness levels have faced difficulties in attracting

investments and business development, negatively impacting the quality of life for local residents.

These findings can serve as a basis for decision-making and the development of strategies for the development of territorial communities, particularly by focusing on strengthening the social sphere, infrastructure development, and financial stability. However, considering the ongoing state of war in Ukraine, it is essential to conduct analysis within the context of current circumstances and take into account potential challenges and limitations that may arise when choosing a specific approach to studying the competitiveness of territorial communities and developing strategies for their further restoration.

For the first time in the field of science, a matrix of competitiveness for territorial communities and regions has been developed and applied. This matrix allows for the visualization of their strengths and weaknesses, identification of potential opportunities, priority directions, and strategic orientations for leveraging the competitive advantages of territorial communities and regions during wartime and post-war periods.

A scientific approach to identifying priorities for restoring the competitiveness of territorial communities and regions in Ukraine has been substantiated, which, unlike existing approaches, is conducted in the context of war based on an integrated assessment of competitiveness with consideration of its impact. This approach allows for a more precise determination of problem areas and the development of specific measures for the restoration of competitiveness.

The conceptual vision for improving strategic planning of community development to restore competitiveness during wartime and post-war periods has been revealed. It emphasizes intersectoral cooperation, coordination, partnership, and collaboration, as well as responsible community engagement, youth involvement, innovation, and energy efficiency.

Scientific-practical recommendations for innovative support of competitiveness restoration processes in territorial communities have been proposed, using a project-based approach, activating international grant activities,

and establishing a Donor Council as a specialized platform for effective coordination of donor efforts and civil society organizations, optimal resource and recovery potential distribution, identification, and support of potential growth points for territorial communities during wartime and post-war periods.

Keywords: competitiveness, region, regional development, territorial community, decentralization, socio-economic regional development, economic growth, local economic development, local budgets, financial provision, investments, foreign direct investments, social sphere, infrastructure development, functioning, restoration, sustainable development, planning, Eurointegration, international grant activities, strategy, war.

Список

опублікованих Подзізеєм О.О. праць за темою дисертації:

«Організаційно-економічні засади відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів України»

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Публікації у наукових фахових виданнях України категорії «А»,

що індексуються у міжнародних наукометричних базах

Scopus / Web of Science

1. Sodoma R., Dubynetska P., Kupchak M., Podzizei O., Lesyk L., Zhuk M. Financial decentralization of territorial communities in the context of the implementation of international experience. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, 2021. №6 (41). С. 100-111. **(Web of Science)**
Особистий внесок автора: запропоновано концептуальну модель розвитку територіальної громади в умовах фінансової децентралізації, яка передбачає ефективне поєднання бюджетного потенціалу, потенціалу суб'єктів господарювання, домашніх господарств і фінансово-кредитних установ та їхню взаємодію (0,82 д.а., автору належить 0,26 д.а.).

Публікації у наукових фахових виданнях України категорії «Б»

2. Подзізей О. О., Шматковська Т. О. Теоретичні засади відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів. *Галицький економічний вісник*, 2023. Том 82. № 3. С. 12–18. *Особистий внесок автора: запропоновано необхідність формування концептуальних стратегій відновлення конкурентоспроможності територіальних громад у сучасних умовах; розглянуто підходи до розуміння сутності поняття конкурентоспроможності територій та його важливість для формування планів економічного розвитку територій, досліджено фактори, що безпосередньо впливають на рівень конкурентоспроможності регіонів України (0,43 д.а., автору належить 0,31 д.а.).*

3. Подзізей О., Коробчук Т. Фінансове забезпечення відновлення конкурентоспроможності територіальних громад в Україні. *Економіка та суспільство*, 2023. №(48). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-11> *Особистий внесок автора: визначено особливості формування доходів бюджетів територіальних громад та вплив динаміки цих надходжень на забезпечення сталого розвитку територій; здійснено аналіз видатків бюджетів територіальних громад та основні їх напрямки за видами діяльності (0,38 д.а., автору належить 0,24 д.а.).*

4. Подзізей О. Концептуальні підходи відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 2023. № 1 (33). С. 28–33. DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2023-01-28-33>. (0,45 д.а.).

5. Подзізей О., Шматковська Т. Аналізування та оцінювання виконання місцевих бюджетів територіальних громад Волинської області як складова забезпечення їх конкурентоспроможності. *Галицький економічний вісник*, 2022. Том 75. № 2. С. 15–20. *Особистий внесок автора: розглянуто сучасні особливості функціонування територіальних громад у нових бюджетних*

умовах; досліджено та проаналізовано обсяги надходжень і видатків загального фонду бюджетів територіальних громад Волинської області; проведено порівняння доходів та видатків загального бюджету з розрахунку на одного мешканця громади; на основі отриманих результатів проведено оцінювання дотаційності бюджетів територіальних громад; досліджено територіальну закономірність розташування дотаційних та прибуткових територіальних громад; на основі проведеного аналізу запропоновано комплекс заходів, спрямованих на загальне підвищення бюджетної ефективності територіальних громад, що повинно забезпечити зростання рівня їх конкурентоспроможності (0,38 д.а., автору належить 0,26 д.а.).

6. Подзізей О. О., Мостовенко Н. А. Фінансові аспекти функціонування ОТГ в Україні. *Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»*. 2022. Вип. 19(75). С. 210-216. DOI: [https://doi.org/10.36910/2707-6296-2022-19\(75\)-25](https://doi.org/10.36910/2707-6296-2022-19(75)-25) Особистий внесок автора: визначено важливість фінансування інвестиційних проектів, що сприяють забезпеченню сталого розвитку територій; запропоновано комплекс заходів, спрямованих на покращення фінансування територіальних громад в умовах дестабілізації фінансової системи держави (0,34 д.а., автору належить 0,23 д.а.).

7. Шматковська Т. О., Подзізей О. О. Концептуальні засади підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. *Економічний форум: науковий журнал*, 2020. № 1(4). С. 77-85. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2020-4-10> Особистий внесок автора: розглянуто сучасні особливості формування стратегії забезпечення підвищення конкурентоспроможності територіальних громад; окреслено специфіку формування моделей підвищення конкурентоспроможності, визначено основні чинники, які визначають конкурентну позицію територіальних громад в системі адміністративно-економічного розвитку регіону; на основі аналізу розроблено модель забезпечення підвищення конкурентоспроможності територіальних громад; визначено етапи процесу

реалізації стратегії підвищення конкурентоспроможності територіальних громад (0,37 д.а., автору належить 0,29 д.а.).

8. Подзізей О. О. Складові підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад в умовах сталого розвитку. *Галицький економічний вісник*, 2020. Т. 67. № 6. С. 33–39. (0,42 д.а.).

9. Подзізей О. О. Особливості реалізації стратегії підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад в Україні. *Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»*, 2020. № 17(67). С. 177–183. DOI: [https://doi.org/10.36910/2707-6296-2020-17\(67\)-19](https://doi.org/10.36910/2707-6296-2020-17(67)-19). (0,34 д.а.).

10. Подзізей О. О. Особливості формування конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад на засадах сталого розвитку. *Економічний форум: науковий журнал*, 2020. № 1(4). С. 72 – 77. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2020-4-9> (0,42 д.а.).

11. Подзізей О. О. Сутність та зміст конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад в умовах інклюзивного розвитку. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 2020. Т. 4. № 24. С. 63–70. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2020-04-63-70> (0,44 д.а.).

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

12. Подзізей О. О., Шматковська Т. О. Відновлення конкурентоспроможності територіальних громад. *II Міжнародна науково-практична конференція «Rebuild Ukraine: справа всього цивілізованого світу» в рамках Програми «Together United: науковці проти війни»* (15 березня 2023 р., м. Луцьк). С. 179-182. *Особистий внесок автора: обґрунтовано потребу у відновленні конкурентоспроможності територіальних громад у повоєнний період* (0,22 д.а., автору належить 0,15 д.а.).

13. Подзізей О. О. Концептуальні засади відновлення конкурентоспроможності територіальних громад та регіонів в Україні. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 22-23 вересня 2023 р.)*. Одеса, 2023. С. 477–478. (0,18 д.а.).

14. Подзізей О. О. *Забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад в Україні. Фінансово-кредитне та обліково-аналітичне забезпечення післявоєнного відновлення економіки України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 жовтня 2023 р.* Київ: НУБіП України, 2023. С. 544 – 545. (0,12 д.а.).

15. Подзізей О. О. *Об'єднані територіальні громади: поняття та правовий механізм функціонування. Вдосконалення фінансово-кредитного механізму забезпечення інноваційного розвитку економіки : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Львів-Дубляни, 20 травня 2020 р.).* Дубляни, 2020. Ч. II. С. 215–216. (0,13 д.а.).

16. Подзізей О. О., Шум Н. М. *Проблематика підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. Тези VII Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Актуальні проблеми маркетингового менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки».* Луцьк : Луцький НТУ, 2020. 286 с. С. 201–202. *Особистий внесок автора: обґрунтовано необхідність розв'язання проблематики підвищення конкурентоспроможності територіальних громад (0,18 д.а., автору належить 0,12 д.а.).*

17. Подзізей О. О., Гордійчук А. Ю. *Економічна сутність за зміст поняття «конкурентоспроможність». Вдосконалення фінансово-кредитного механізму забезпечення інноваційного розвитку економіки : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Львів-Дубляни, 20 травня 2020 р.).* Дубляни, 2020. Ч. I. С. 245–247. *Особистий внесок автора: охарактеризовано економічну сутність поняття «конкурентоспроможність» (0,17 д.а., автору належить 0,11 д.а.).*

18. Подзізей О. О., Гордійчук А. В., Шматковська Т. О. *Проблематика дослідження категорій «конкуренція» та «конкурентоспроможність». Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток».* Харків: ХНУБА, 2020. С. 152–153. *Особистий внесок автора:*

окреслено проблематику дослідження категорій «конкуренція» та «конкурентоспроможність» (0,19 д.а., автору належить 0,11 д.а.).

***Наукові праці які додатково відображають наукові
результати дисертації***

19. Подзійей О. О. Яровенко М. М., Шматковська Т. О. Економічна сутність поняття «конкурентоспроможність». *Актуальні проблеми розвитку менеджменту, фінансів та фінансової науки: ідеї та їх впровадження: Збірка матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (із зарубіжною участю) (м. Покровськ, 12-14 травня 2020 р.). Покровськ : ДВНЗ «ДонНТУ», 2020. С. 164–166. Особистий внесок автора: окреслено економічну сутність поняття «конкурентоспроможність» (0,18 д.а., автору належить 0,11 д.а.).*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	18
<p>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВІДНОВЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД І РЕГІОНІВ</p>	
25	
1.1. Теоретичні основи забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів	25
1.2. Концептуальна модель відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів	43
1.3. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності територіальних громад та регіонів	56
Висновки до розділу 1	87
<p>РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ ВІДНОВЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД І РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....</p>	
89	
2.1. Оцінка конкурентоспроможності регіонів.....	89
2.2. Діагностика конкурентоспроможності територіальних громад	133
2.3. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів та громад з урахуванням перспектив її відновлення в умовах воєнних та повоєнних періодів	157
Висновки до розділу 2	191
<p>РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД І РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....</p>	
201	
3.1. Стратегічне планування для відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів України у воєнний та повоєнний періоди.....	201

3.2. Ідентифікація пріоритетів та інструментів відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів України в умовах війни.....	219
3.3. Інноваційне забезпечення процесів відновлення конкурентоспроможності територіальних громад із застосуванням проектного підходу	236
Висновки до розділу 3	250
ВИСНОВКИ	255
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	258
ДОДАТКИ	286

ВСТУП

Актуальність дослідження. З перших днів повномасштабної війни в Україні внаслідок російської агресії постала нагальна проблема відбудови та відновлення розвитку територіальних громад (ТГ) і регіонів. Такі документи, як Стратегічний план післявоєнного відновлення України «Відбудувати Україну» (18 травня 2022 р.), розроблений Європейською Комісією; Національний план відновлення, представлений урядом України під час міжнародної конференції у Лугано (4-5 липня 2022 р.); матеріали міжнародної конференції з питань відновлення України у Лондоні (21-22 червня 2023 р.) – ретельно описують напрями мобілізації міжнародної підтримки для економічної та соціальної стабілізації України та процесу її відновлення від наслідків війни.

Реформа децентралізації в Україні, що базується на позитивному досвіді Європейського Союзу, обумовила зміцнення ролі та збільшення самостійності ТГ. Однак, незважаючи на позитивний ефект передачі повноважень на місця, цей процес у сучасних умовах повномасштабної війни в Україні супроводжується низкою проблем, пов'язаних з численними викликами і можливостями у прагненні ТГ і регіонів відновити конкурентоспроможність та піднятися на новий рівень сталого, інклюзивного та смарт розвитку. Їх вирішення потребує відповідного організаційно-економічного забезпечення та прийняття стратегічних рішень. З огляду на це, проблема відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів в Україні та піднесення якості життя їх мешканців є актуальною як у теоретичному, так і в практичному аспектах й обумовлює необхідність її наукового обґрунтування.

Теоретико-методологічні та прикладні положення організаційно-економічного забезпечення розвитку ТГ і регіонів та їх відновлення в умовах російсько-української війни дослідили такі вітчизняні вчені, як О. Берданова, О. Бобровська, Г. Возняк, В. Дорош, П. Жук, І. Заблудська, О. Корнелюк, О. Корнелюк., В. Малиновський, М. Пітюлич, І. Сторонянська, С. Шульц, Н. Павліха, В. Павлов, Х. Патицька, А. Пелехатий, І. Цимбалюк, В. Якубів.

Проблематику конкурентоспроможності регіонів і ТГ відображено у працях таких науковців, як Б. Андрушків, З. Варналій, Г. Возняк, І. Дегтярьова, В. Захарченко, С. Кльоба, Л. Ковальська, Ю. Полякова, Т. Шматковська та ін. Водночас, попри значний обсяг наукових публікацій із цієї тематики, залишаються недостатньо обґрунтованими теоретико-методологічні та практичні засади організаційно-економічного забезпечення відновлення ТГ і регіонів України у воєнний та повоєнний періоди. Наведені положення зумовили актуальність, науково-практичну цінність дисертаційної роботи, основні цілі та завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Основні результати дисертаційної роботи отримано в процесі безпосередньої участі здобувача у виконанні науково-дослідної діяльності Лабораторії проектів та ініціатив Волинського національного університету імені Лесі Українки. Зокрема, під час виконання держбюджетних тем «Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання» (державний реєстраційний номер 0120U102632) – проаналізовано конкурентоспроможність регіонів України, «Розвиток інклюзивного ринку праці в умовах релокації та міграції: зайнятість, освіта, доходи населення» (державний реєстраційний номер 0123U101558) – здійснено інтегральну оцінку конкурентоспроможності ТГ і регіонів України із врахування впливу війни.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи – обґрунтування теоретико-методичних основ та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення процесів відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів України у воєнний та повоєнний періоди.

З огляду на окреслену мету та логіку дослідження у роботі поставлені й вирішені такі завдання:

- розвинуто теоретичні основи забезпечення конкурентоспроможності ТГ і регіонів;
- визначено концептуальну модель відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів;

- удосконалено методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності ТГ та регіонів;
- здійснено аналіз конкурентоспроможності регіонів;
- проведено діагностику конкурентоспроможності ТГ;
- визначено інтегральну оцінку конкурентоспроможності ТГ і регіонів із врахування впливу війни;
- обґрунтовано підходи до стратегічного планування для відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів України у воєнний та повоєнний періоди;
- ідентифіковано пріоритети та інструменти відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів України в умовах війни;
- запропоновано рекомендації щодо інноваційного забезпечення процесів відновлення конкурентоспроможності ТГ із застосуванням проектного підходу.

Об'єкт дослідження – процеси відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів України у воєнний та повоєнний періоди.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади та практичні аспекти відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів України у воєнний та повоєнний періоди.

Методи дослідження. Методологічні засади відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів України ґрунтуються на фундаментальних положеннях економічної теорії та політекономії, класичних і сучасних теоріях регіонального розвитку тощо. Розроблення теоретико-методичних і прикладних засад відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів України у воєнний та повоєнний періоди здійснювалося на основі просторового та системного підходів, які дали змогу комплексно розглянути процес відновлення конкурентоспроможності як цілісної системи взаємопов'язаних і взаємодіючих компонентів з урахуванням впливу війни.

У процесі дослідження при виконанні поставлених завдань використано загальноприйняті в економічній науці методи: діалектичний, пізнання, системний та логіко-структурний підходи, методи дедукції та індукції – при дослідженні теорії конкурентоспроможності та розробки концепції її відновлення (п. 1.1, 1.2); методи системного аналізу, синтезу та узагальнення

– у процесі розкриття методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності ТГ та регіонів (п. 1.3); статистичний та графічний – для аналізу та оцінки рівня конкурентоспроможності ТГ (п. 2.1, 2.2); статистичний та інтегрального аналізу – при проведенні інтегральної оцінки конкурентоспроможності ТГ і регіонів із врахування впливу війни (п. 2.3); стратегічного аналізу та системного узагальнення – при визначенні підходів до стратегічного планування, ідентифікації пріоритетів та інструментів відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів України у воєнний та повоєнний періоди (п. 3.1, 3.2, 3.3).

Інформаційну базу дослідження формують законодавчі і нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, інформаційні матеріали, опубліковані в періодичних виданнях; статистичні дані Державної служби статистики України; наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, у яких висвітлено фундаментальні положення про конкурентоспроможність регіону; електронні ресурси, представлені в мережі Інтернет; результати власних досліджень здобувача, аналітичні розрахунки, виконані в процесі дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів й особистий внесок дисертанта, що визначають її новизну та виносяться на захист, полягають у такому:

вперше:

– розроблено та застосовано матрицю конкурентоспроможності ТГ і регіонів, що дозволяє візуалізувати їхні сильні та слабкі сторони, визначити потенційні можливості, пріоритетні напрями та стратегічні орієнтири використання конкурентних переваг ТГ і регіонів у воєнний та повоєнний періоди.

удосконалено:

– науковий підхід до розкриття сутності відновлення конкурентоспроможності територіальної громади, що на відміну від існуючих, запропоновано розглядати як комплекс заходів і процесів, спрямованих на повернення та використання потенційних можливостей територіальних громад у час та після кризових подій задля їх ефективного функціонування в умовах конкурентного середовища з врахуванням їх ресурсного забезпечення

та поточного рівня соціально- економічного розвитку, що матиме наслідком зростання рівня продуктивності підприємств регіону та підвищення рівня якості життя мешканців громади;

– концептуальну модель відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів, враховуючи інтеграцію економічних, соціальних та екологічних аспектів, що на відміну від існуючих, дозволяє розробляти комплексні та адаптивні до нових викликів воєнного стану та повоєнного періоду стратегії на засадах стимулювання інновацій та використання конкурентних переваг задля підвищення якості життя населення й досягнення сталого розвитку ТГ і регіонів;

– методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності ТГ і регіонів, що на відміну від наявних, базуються на комплексному врахуванні індикаторів соціальної відповідальності, економічної життєздатності та екологічної сталості на регіональному рівні та показників соціального, економічного та фінансового стану локального рівня із врахуванням специфіки кожної території. Це дозволяє отримати більш об'єктивне та повне уявлення про рівень конкурентоспроможності ТГ і регіонів та визначити напрями її відновлення;

– науковий підхід щодо ідентифікації пріоритетів відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів України, що на відміну від наявних, здійснюється в умовах війни на основі інтегральної оцінки конкурентоспроможності з урахуванням її впливу. Це дозволяє забезпечити більш точне визначення проблемних аспектів та розробку конкретних заходів щодо відновлення конкурентоспроможності територій;

набули подальшого розвитку:

– концептуальне бачення удосконалення стратегічного планування розвитку ТГ задля відновлення її конкурентоспроможності у воєнний та повоєнний періоди на засадах налагодження міжсекторальної взаємодії та координації, партнерства і співпраці, відповідальної участі мешканців громади, залучення молоді, інновацій й сприяння енергоефективності;

– науково-практичні рекомендації щодо інноваційного забезпечення процесів відновлення конкурентоспроможності ТГ із застосуванням проектного підходу, шляхом активізації міжнародної грантової діяльності та створення Ради донорів як спеціальної платформи задля ефективної координації зусиль донорів та організацій громадського сектору, оптимального розподілу ресурсів і можливостей відновлення, виявлення і підтримки потенційних точок росту ТГ у воєнний та повоєнний періоди.

Практичне значення полягає в тому, що основні положення, викладені в дисертації, доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів України. Результати дослідження, отримані в процесі виконання дисертації, підтверджено довідками про впровадження в роботу Волинської обласної військової адміністрації (№ 8358/53/2-23 від 24.11.2023 р.); Громадської Організації «Інститут трансдонних ініціатив» (№ 67/02 від 03.11.2023 р.).

Основні теоретичні висновки, науково-практичні рекомендації проведеного дослідження, впроваджено у навчальний процес Волинського національного університету імені Лесі Українки під час підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення лекційних і практичних занять із дисциплін «Інклюзивна економіка», «Філософія сталого розвитку», «Економічний аналіз та моделювання процесів сталого розвитку», а також у керівництві науково-дослідними роботами студентів (довідка № 03-24/04/3118 від 27.11.2023 р.).

Теоретико-методологічні та практичні рекомендації дисертаційної роботи можуть бути використані для прийняття рішень керівниками й спеціалістами, органами державного та регіонального управління, місцевого самоврядування для опрацювання стратегій відновлення ТГ і регіонів у військовий час та повоєнний період.

Особистий внесок здобувача полягає в розробленні теоретичних і методичних основ організаційно-економічного забезпечення відновлення

конкурентоспроможності ТГ і регіонів. Наукові положення, розробки, висновки, які виносяться на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні результати, положення та висновки дослідження обговорено й схвалено на 7-ми конференціях, серед яких: II Міжнародна науково-практична конференція «Rebuild Ukraine: справа всього цивілізованого світу» (м. Луцьк, 15 березня 2023 р.); IX Міжнародна науково-практична конференція «Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи» (м. Одеса, 22-23 вересня 2023 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Фінансово-кредитне та обліково-аналітичне забезпечення післявоєнного відновлення економіки України» (м. Київ, 5-6 жовтня 2023 р.); Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Вдосконалення фінансово-кредитного механізму забезпечення інноваційного розвитку економіки» (м. Львів-Дубляни, 20 травня 2020 р.); VII Міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Актуальні проблеми маркетингового менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки» (м. Луцьк, 2020 р.); XII Міжнародна науково-практична конференція «Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток» (м. Харків, 2020 р.); Всеукраїнська наукова конференція «Актуальні проблеми розвитку менеджменту, фінансів та фінансової науки: ідеї та їх впровадження» (м. Покровськ, 12-14 травня 2020 р.).

Публікації. За тематикою дисертаційної роботи опубліковано 19 наукових праць загальним обсягом 4,9 друк. арк., з яких автору належить 3,6 друк. арк.; серед них у фахових наукових виданнях опубліковано 11 статей, всі – у виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз, в тому числі 1 стаття – у виданні, що індексується у міжнародній наукометричній базі Web of Science; 8 публікацій апробаційного характеру.

Структура й обсяг роботи. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, викладених на 238 сторінках друкованого тексту.

Матеріали дисертації містять 24 таблиці, 8 формул та 60 рисунків. Список використаних джерел із 230 найменувань уміщено на 28 сторінках, 14 додатків – на 85 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВІДНОВЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД І РЕГІОНІВ

1.1. Теоретичні основи забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів

Особливості сучасного етапу переформатування системи місцевого самоврядування, а також, пов'язаної з цим трансформації принципів економічної політики органів місцевого самоврядування, що відбувається в Україні, потребує перегляду усіх системних факторів, які визначають специфіку функціонування низової ланки адміністративно-економічного устрою держави. У цьому аспекті принципово новим, а також базовим елементом такої системи стають територіальні громади (ТГ), які були сформовані в Україні в процесі реалізації нової державної політики – децентралізації органів місцевого самоврядування та підвищення ролі місцевих громад в забезпеченні потреб їх соціально-економічного розвитку.

При цьому, одним з основних елементів реформування системи місцевого самоврядування, поряд із зміною меж адміністративних районів та сільських рад і переформатуванням їх в ТГ та нові, укрупнені райони, є також зміни в управлінні фінансовими потоками на рівні місцевих громад, зокрема – передача прав на управління ними саме новоствореним ТГ. Таким чином концептуальні засади регіонального та місцевого управління фінансами не лише призводять до зміни загальної системи функціонування ТГ, як базового елементу системи місцевого самоврядування, але й надають їм нових прав та можливостей щодо збільшення частки надходжень до місцевих бюджетів. А разом з тим, зміцнення фінансових можливостей об'єднаних територіальних громад має своїм наслідком розширення можливостей їх впливу на економічну ситуацію в регіоні за рахунок цілеспрямованого фінансування потреб, які є першочерговими саме для місцевих громад в аспекті їх інклюзивного розвитку.

Наслідком таких трансформацій є не лише економічна децентралізація системи місцевого самоврядування, але й зростання фінансово-економічних можливостей цієї системи загалом і ТГ, як її складової зокрема. Відповідно, територіальні громади в таких умовах набувають особливого значення не лише, як елементи економічної системи регіону, але й як самостійні і вагомі гравці на місцевому ринку, котрі за рахунок наявних ресурсів можуть формувати і стимулювати попит на певні види ресурсів або послуг. А з іншого боку – ТГ також можуть виступати і економічними агентами, які забезпечують розвиток територій за рахунок інвестиційної активності, а також сприяння залученню інвестицій саме на рівні місцевих громад, котрі мають у тому потребу. Таким чином, новостворені ТГ є не лише споживачами, які за рахунок наявних фінансових потоків забезпечують потреби власного розвитку, але вони виступають саме економічними агентами, котрі формують умови інклюзивного розвитку відповідних територій за рахунок фінансування належних витрат, інвестування наявних фінансових ресурсів, а також – залучення та переспрямування інвестиційних потоків на місцевому рівні згідно потреб місцевого населення та власного розвитку загалом.

Отже, говорячи про формування на мікрорівні державного управління нових суб'єктів, які володіють широкими правами не лише адміністративного, але й економічного управління територіями, ми маємо на увазі й наслідок – у вигляді необхідності оцінки економічної ефективності функціонування таких суб'єктів.

Практика досліджень економічної політики органів місцевого самоврядування як в Україні, так і в інших країнах світу має усталені та дієві підходи до оцінки ефективності їх функціонування. Тому, за допомогою внесення певних коректив, зумовлених специфікою країни, використання таких моделей дозволяє належним чином використати наявний інструментарій для визначення конкретних параметрів діяльності ТГ, як адміністративно-управлінських інституцій, в системі управління економічним розвитком регіону або місцевої громади. Тому, на нашу думку, потреба пошуку нових

систем оцінки діяльності ТГ в аспекті досягнення належного рівня управління соціально-економічною системою, наразі відсутня.

З іншого боку, новостворена система об'єднаних територіальних громад за своєю функціональністю є доволі гнучкою і дозволяє формувати окрему політику своєї діяльності для кожного окремого випадку. Якщо раніше райони або сільські ради, які входили до їх складу, діяли в суворо визначених межах адміністративного управління та бюджетного кодексу, на які не мали жодного впливу і виконували суто функції виконавців бюджетів регіонального рівня та провідників централізованої державної політики, то тепер об'єднані територіальні громади виступають у якості самостійних гравців, які самі можуть формувати політику регіонального розвитку на своїй території, а також мають інструменти впливу на діяльність інших економічних суб'єктів на цій території. При цьому однією з найбільш суттєвих відмінностей в даному аспекті є саме можливість управління інвестиційною привабливістю власних територій, що дозволяє ТГ вступати в конкуренцію між собою щодо залучення інвесторів. У свою чергу, наявність можливостей інвестиційної конкуренції призводить до формування цілого комплексу системних елементів, які в загальній своїй сукупності являтимуть поняття конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад, як суб'єктів соціально-економічної системи регіону, які здатні за рахунок трансформації умов ведення бізнесу на своїх територіях, залучати нових економічних суб'єктів до проведення економічної діяльності в межах даних ТГ.

Таким чином, поняття конкурентоспроможності ТГ набуває особливої актуальності в період активного формування інструментарію їх економічного впливу на процеси соціально-економічного розвитку на їх території. Ця особливість є унікальною для України, адже процеси децентралізації системи регіонального управління в країнах Центральної та Західної Європи досить часто не мають можливостей впливу на процеси інвестиційної економічної активності на мікрорівні. Відповідно, дослідження проблематики забезпечення належного рівня конкурентоспроможності ТГ і є тим завданням,

вирішення якого дозволить місцевим громадам досягти належного рівня економічної ефективності та забезпечить їм можливості щодо стимулювання власного економічного зростання в перспективі.

Якщо загалом вести мову про концептуальні основи конкурентоспроможності ТГ, то необхідно зазначити, що вона «формується завдяки ефективному використанню та управлінню виробничого, фінансового, науково-технічного, інноваційно-інвестиційного, майнового, кадрового потенціалу. Тому формування територіальної громади повинно базуватися на принципах рівномірного розподілу, щоб заздалегідь виключити можливість створення неефективних, неспроможних об'єднань територіальних громад, які не зможуть забезпечити розвиток адміністративно-територіального утворення. Таким чином, конкурентоспроможною територіальною громадою є така громада, у якій місцеві джерела наповнення бюджету, інфраструктурні та кадрові ресурси є достатніми для самостійного забезпечення соціально-економічного розвитку як у короткотерміновій, так і в довготерміновій перспективі» [152, с. 24-25].

Однак саме поняття конкурентоспроможності ТГ є не надто конкретним з огляду на адміністративно-економічну сутність останніх в системі суб'єктів економічних відносин. І дійсно – з одного боку новостворені ТГ виступають окремими суб'єктами ринку з варіацією інституційних прав регуляторів, а з іншого – одночасно є суб'єктами адміністративного устрою, на території якого й проходять економічні процеси, що формують відносини інших суб'єктів, між якими й відбувається економічна та господарська конкуренція. Таким чином, для того, щоб зрозуміти особливості поняття конкурентоспроможності ТГ, необхідно з'ясувати концептуальні особливості сутності понять «конкуренція» та «конкурентоспроможність», як економічних категорій.

Так, необхідно звернути увагу на базову оцінку поняття «конкуренція», здійснене видатним економістом, засновником класичної економічної науки та творцем базових концепцій економічного розвитку – Адамом Смітом, який у своїй праці «Дослідження про природу і причини багатства народів»

стверджував, що конкуренція є «чесним суперництвом між продавцями за більш вигідні умови продажу своїх товарів» [149, с. 68]. Таким чином, дана дефініція заклала основи підходів до розуміння сутності конкуренції в економічних відносинах різноманітних суб'єктів ринку й стала базою для подальшого дослідження та вдосконалення підходів щодо визначення особливостей конкуренції як процесу та конкурентоспроможності, як якісної характеристики суб'єктів економічних відносин.

Значний внесок у дослідження принципів конкуренції та конкурентної боротьби здійснив Джон Стюарт Мілль, який в своїх «Основах політичної економії» запропонував розглядати конкуренцію, як один з ключових факторів ринкового ціноутворення, що має наслідком позитивний вплив як на продавців, такі на споживачів. Крім того Мілль розглядав конкуренцію в ракурсі стимулюючого фактору у процесі формування капіталів, що приймають участь в процесі виробництва [66, с. 34].

А уже сучасний американський економіст Пол Хейне, один з творців теорії конкурентних переваг в результаті своїх досліджень прийшов до висновку, що «конкуренція є прагненням якнайкраще задовольнити критерії доступу до рідкісних благ» [66, с. 34]. При цьому дослідник звернув особливу увагу на той факт, що конкурентоспроможність як така не може бути сформована без належного рівня розвитку ринкового середовища, яке, у свою чергу, стимулює виробників і продавців товарів та послуг на ринку спрямовувати свої зусилля саме на затребувані ринком напрямки діяльності, що забезпечує, з одного боку – збільшення кількості гравців на ринку, які вступають між собою у конкурентну боротьбу, а з іншого – стимулює цих гравців до збільшення обсягу матеріальних та нематеріальних благ, які вони пропонують своїм споживачам в процесі ринкової конкуренції.

Варто також звернути увагу й на дослідження процесів конкуренції видатного австрійського економіста та вченого Фрідріха Августа фон Гайєка, який стверджував що «конкуренція – це процес, за допомогою якого люди отримують і передають знання. Конкуренція веде до кращого використання

здібностей і знань. Велика частина досягнутих людських благ отримана саме шляхом змагання, конкуренції. Конкуренція вимагає раціональної поведінки як умови перебування на ринку» [34, с. 73]. Варто також зауважити, що значеним внеском в теорію конкуренцію, який здійснив Гайєк стало визначення ключового вкладу людського ресурсу в систему конкуренції, як економічного процесу та як системи взаємовідносин економічних суб'єктів. Таким чином розуміння конкуренції вийшло за межі суто характеристики співвідношення закону попиту та пропозиції і перейшло в площину більш широкого кола економічних процесів і, як наслідок, стало одним з факторів, який стимулював розвиток теорії людського капіталу.

Проте найбільш важливий, на нашу думку, внесок в дослідження сутності поняття «конкурентоспроможність» здійснив американський дослідник Майкл Юджин Портер, який в процесі вивчення специфіки конкурентоспроможності підприємств розробив сучасну теорію конкурентних переваг, згідно з якою «конкурентоспроможність підприємства може бути оцінена у межах груп підприємств, які належать до однієї галузі» [129, с. 127].

Порте, як бачимо, дослідження принципів конкуренції та конкурентоспроможності, проведені у класичній та сучасній економічній літературі, не дають відповіді на поняття сутності конкурентоспроможності ТГ та її характеристик. Відтак виникає необхідність вивчення складових елементів функціонування об'єднаних територіальних громад, які в своїй сукупності і формують конкурентоспроможність ТГ.

Таким чином можна стверджувати, що конкурентоспроможність ТГ за своє сутністю є нерозривно пов'язана з необхідністю забезпечення належного рівня розвитку самої територіальної громади. Це пов'язано з тим, що можливості залучення зовнішніх ресурсів, необхідних для цього розвитку, значно мірою залежать від умов, які може запропонувати ТГ для економічних агентів або інвесторів. При цьому необхідно зазначити, що суто статичне благополуччя певної ТГ щодо умов інфраструктури або доступу до певних конкурентних переваг в конкретний момент часу не є визначальними для

загального успіху, оскільки саме забезпечення конкурентоспроможності ТГ можливе лише в умовах постійного динамічного зростання як самих конкурентних переваг, так і формування гарантій забезпечення їх належного розвитку в майбутньому, що покращуватиме умови функціонування самих ТГ і сприятиме формуванню належного рівня їх конкурентних переваг за рахунок постійного удосконалення.

З іншого боку, конкурентоспроможність ТГ стосується не лише інвестиційних аспектів їх функціонування, але й нерозривно пов'язана з необхідністю розвитку системи соціально-економічних відносин відповідних територій. Зокрема, значна увага повинна приділятися й ринку праці, оскільки «при багатоманітності форм власності на майно, грошові кошти тощо, більшість працівників поставлені в умови, коли їхня робоча сила може поєднуватися з засобами виробництва тільки шляхом набуття останніми відповідної форми власності. Так, з аналізу системи трудових відносин у західних країнах видно, що за будь-яких організаційних форм робітники та підприємці повинні мати свободу для напрацювання власних угод, підпорядкованих правовим та іншим обмеженням. Держава не може диктувати всі рішення у сфері трудових відносин, як це було раніше в країнах з централізованим управлінням. Нині ж, у зв'язку з розвитком різних форм господарювання, реорганізацією системи управління, демократизацією суспільства, становленням економічного суверенітету з'являються нові чинники, що діють різнонаправлено на співвідношення попиту та пропозиції на ринку робочої сили, а також на його якісні характеристики» [45, с. 208].

Отже, можна стверджувати, що формування конкурентоспроможності ТГ в сучасних умовах відбувається під впливом комплексу функціональних факторів соціально-економічного розвитку та адміністративного апарату органів місцевого самоврядування, включаючи в себе елементи як ринкової інфраструктури, так і складові фінансового управління, а також – людський капітал, який є доступним на відповідній території об'єднаної громади. Відповідно, загалом даний комплекс можна сформувати у вигляді типової

схеми факторів, що впливають на процес формування конкурентоспроможності ТГ (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Фактори формування конкурентоспроможності ТГ та регіонів

**Власна розробка автора*

Як бачимо, загалом функціональність системи формування конкурентоспроможності ТГ значною мірою залежить від рівня розвитку місцевої території, а також доступності необхідних для забезпечення цього розвитку складових елементів, що визначають саму конкурентоспроможність ТГ. В спрощеному вигляді дану схему можна звести до класичної потреби у факторах виробництва – земля праця та капітал. Проте, оскільки конкурентоспроможність територіальних громад поєднує в собі як елементи ринкової боротьби, так і специфіку адміністративного управління цими процесами, то можна стверджувати, що саме доступ до ключових ресурсів є основою цієї конкурентоспроможності і, відповідно, її підвищення або

зниження регулюється свободою або обмеженнями такого доступу до визначених на рис. 1.1 факторів формування конкурентоспроможності.

Однак на функціональному рівні такий абстрактний підхід не дає чіткої відповіді на питання щодо конкретних винників, які визначають рівень конкурентоспроможності ТГ і які можуть практично бути враховані або оцінені в процесі формування стратегії розвитку територіальної громади. Безперечно, що такі чинники уже будуть відрізнятися в різних ТГ, оскільки різний рівень розвитку територій не дозволяє усюди визначати однакові чинники як за якісним, так і за кількісним їх рівнем. Головним в даному випадку є те, що загальна сукупність чинників, що визначають конкурентоспроможність ТГ, поділяється на внутрішні та зовнішні, оскільки ми змушені в даному випадку розглядати територіальні громади не як окремі відособлені елементи економічного та адміністративного устрою, а як комплексні системи, які взаємодіють між собою всередині національного ринку. Відтак на основі поділу цих чинників можна запропонувати наступний їх перелік (рис. 1.2).

Таким чином конкретна конкурентна позиція ТГ в системі соціально-економічного розвитку територій визначається переліком різнопланових чинників, які у своїй сукупності конкретизують загальні фактори формування конкурентоспроможності територіальної громади і мають різноплановий вплив на сам процес розвитку ТГ. Втім, варто зазначити, що з іншого боку, дані чинники не є відособленими від загальної стратегії розвитку територіальних громад, адже вони характеризують собою саме ті напрямки, в яких і повинен зосереджуватися стратегічний план розвитку ТГ, як таких. Відтак, можна стверджувати, що чинники конкурентоспроможності ТГ являють собою конкретний перелік умов, за яких є можливим якісний розвиток та загальне підвищення ефективності функціонування об'єднаних територіальних громад.

Рис. 1.2. Чинники конкурентоспроможності ТГ та регіонів

**Джерело: [15, с. 27].*

Необхідно також зазначити, що наявність конкретизованого переліку якісних чинників оцінки конкурентоспроможності ТГ дає змогу територіальній громаді провести їх оцінку та визначити кількісні параметри і на основі цього аналізу сформувати стратегію досягнення необхідних показників конкурентоспроможності, які таким чином складуть стратегію розвитку громади. З іншого боку, без доступу до системи оцінки та аналізу таких параметрів територіальні громади не матимуть можливості формування чітких цілей та завдань стосовно напрямів інвестицій або розвитку інфраструктури, що, зрозуміло, не дозволить їм формувати належний рівень власної конкурентоспроможності.

Однак, як свідчить практика функціонування ТГ, комплекс чинників конкурентоспроможності повинен опрацьовуватися виключно в аспекті розподілу їх відповідно до ключових факторів формування

конкурентоспроможності, незалежно від напрямку впливу кожного конкретного чинника. Адже незалежно від того, чи це є зовнішній, чи внутрішній вплив, окремого системного опрацювання потребують не окремі чинники, а саме системи, які функціонують в рамках сформованих ТГ, незалежно від того, чи це фінансові, чи трудові, чи інфраструктурні фактори.

Разом з тим, визначаючи окремі фактори та чинники формування конкурентоспроможності ТГ не варто відокремлювати її від ключового завдання самих ТГ, яке полягає у забезпеченні інклюзивного соціально-економічного розвитку відповідної території, яка входить у ТГ. При цьому забезпечення ефективності цього розвитку якраз і досягається за допомогою формування конкурентоспроможних об'єднаних громад, які мають можливості для інтенсифікації процесів по стимулюванню дієвого використання її складових.

З іншого боку, говорячи про конкурентоспроможність ТГ не варто відокремлювати її від конкурентоспроможності регіону, в якому вона розташовується. Адже рівень соціально-економічного та виробничо-промислового розвитку регіонів України досить різний, що накладає відбиток на специфіку умов в яких і сформовані ТГ. І, відповідно, рівень регіональної економічної конкурентоспроможності областей відбивається на рівні конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад, що, у свою чергу, визначає і різні можливості громад, розташованих у різних регіонах по залученню ресурсів для забезпечення ефективності власного розвитку та функціонування.

Зокрема, як зазначає А. Мельник, «регіональну конкурентоспроможність можна оцінювати за різними ознаками, критеріями і в різних вимірах, вона залежить від конкурентоспроможності базових адміністративно-територіальних одиниць і визначається низкою чинників» [83, с. 23]. Як бачимо, на практиці для конкурентоспроможності ТГ, яка є залежною від рівнів регіонального розвитку, будуть характерними відповідні регіональні фактори, які стимулюватимуть або ж навпаки – обмежуватимуть

можливості територіальних громад щодо позитивної динаміки їх конкурентоспроможності за визначених умов. При цьому існуватиме і чітка взаємозалежність, коли розвиток ТГ буде невід'ємним від розвитку регіонів, а розвиток регіонів, у свою чергу – потребуватиме інтенсифікації розвитку ТГ. Це означає, що конкурентоспроможність об'єднаних громад не лише визначається їх територіальним розташуванням, але й її досягнення спрямоване на динамічний розвиток відповідного регіону держави.

В даному аспекті також необхідно зауважити, що поняття конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад не може розглядатися як умовно статичний показник, оскільки саме поняття конкурентоспроможності передбачає постійну зміну якісних характеристик, а отже виникає потреба вдосконалення самих умов функціонування ТГ. Зокрема, як зазначає І. Дегтярьова: «Підвищення рівня конкурентоспроможності територій визначається, насамперед, можливостями місцевої економіки та здатності соціальних і економічних суб'єктів формувати і використовувати місцеві конкурентні переваги. Такими суб'єктами є також органи місцевого самоврядування, саме вони мають відігравати ключову роль у формуванні заходів щодо підвищення конкурентоспроможності територій» [36].

Таким чином можна зробити висновок, що концептуальні основи змістовної характеристики конкурентоспроможності місцевих громад полягають в необхідності наявності суб'єкта, котрий забезпечуватиме реалізацію політики щодо формування та підвищення цієї конкурентоспроможності. Отже, саме ТГ, які в процесі своєї діяльності визначають умови економічної діяльності на своїй території, а також займаються плануванням та реалізацією заходів по соціально-економічному розвитку територій, і є тими суб'єктами, які безпосередньо займаються формуванням конкурентоспроможності самих об'єднаних територіальних громад.

Отже, визначаючи ключову роль ТГ у забезпеченні власної конкурентоспроможності, необхідно визначити комплекс інституційного інструментарію, який повинен використовуватися ним для успішної реалізації поставлених завдань. Зокрема, на нашу думку, до елементів такого впливу повинні відноситися наступні:

- забезпечення належного рівня ділових та адміністративно-економічних взаємовідносин між територіальною громадою та органами державної влади з метою забезпечення ефективності реалізації комплексних заходів по економічному розвитку територій;

- участь у формуванні балансу економічного розвитку регіону і територіальної громад з врахуванням потреб обох суб'єктних рівнів управління з метою сприяння забезпеченню одержання взаємної вигоди від реалізації узгоджених планів розвитку;

- сприяння залученню належного рівня людського капіталу та розвитку місцевого ринку праці, оскільки конкурентоспроможність ТГ не може бути забезпечена в умовах низькоінтелектуального супроводу реалізації рішень по підвищенню конкурентоспроможності;

- залучення суб'єктів господарювання, що функціонують на території ТГ, до вирішення питань поточного та перспективного розвитку територій та прийняття відповідних управлінських рішень, внаслідок чого виникає взаєморозуміння між владою та бізнесом;

- забезпечення демократизації прийняття рішень щодо ключових питань розвитку територіальних громад з метою забезпечення якнайширшого залучення усіх зацікавлених сторін до участі в формуванні принципів конкурентоспроможності ТГ.

Отже, підвищення конкурентоспроможності ТГ нерозривно пов'язане з процесами забезпеченням соціально-економічного розвитку територій. Це означає, що органи місцевого самоврядування зобов'язані керуватися в своїй діяльності принципами не лише адміністративного управління, але й враховувати особливості взаємодії з суб'єктами господарювання, що діють на

цій території, місцевим населенням, яке має певні визначені потреби щодо розвитку територіальної громади, а також – враховувати необхідність взаємодії з іншими ТГ і органами державного управління для забезпечення гармонійного розвитку усього відповідного регіону, а також – для формування відповідної концепції ефективного функціонування об'єднаної територіальної громади в аспекті забезпечення її конкурентоспроможності.

Таким чином виникає поняття конкурентоспроможності ТГ, як комплексного підходу по формуванню системи позитивних факторів регіонального розвитку місцевого самоврядування, що включає в себе ряд ключових елементів, а саме:

- економічний потенціал громади;
- рівень технологічного розвитку території;
- доступ до інвестиційних ресурсів;
- наявність природних ресурсів, включаючи рекреаційні;
- наявність інноваційної складової в плані розвитку ТГ.

При цьому, як зазначає Б. Андрушків: «Конкурентоспроможність громади формується завдяки ефективному використанню та управлінню виробничого, фінансового, науково-технічного, інноваційно-інвестиційного, майнового, кадрового потенціалу. Тому формування територіальної громади повинне перш за все базуватися на принципах рівномірного розподілу, щоб заздалегідь виключити можливість створення неефективних, неспроможних об'єднань територіальних громад, які не зможуть забезпечити розвиток адміністративно-територіального утворення.» [2, с. 4]. Як бачимо, комплексна природа формування конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад визначається як на рівні адміністративного управління, так і в аспекті формування належної ресурсної бази розвитку територій, а також – системи управління соціально-економічними процесами.

Відповідно, можна стверджувати, що конкурентоспроможність ТГ визначається загальним рівнем соціально-економічного розвитку місцевої громади та плановими завданнями щодо його розвитку. Тобто можна вести

мову про формування моделі конкурентоспроможності ТГ, яка повинна бути спрямована на задоволення потреб місцевих громад в системі комплексного плану інклюзивного розвитку відповідного регіону, тобто включати в себе як потреби, так і можливості забезпечення відповідних девелоперських завдань громади (рис. 1.3).

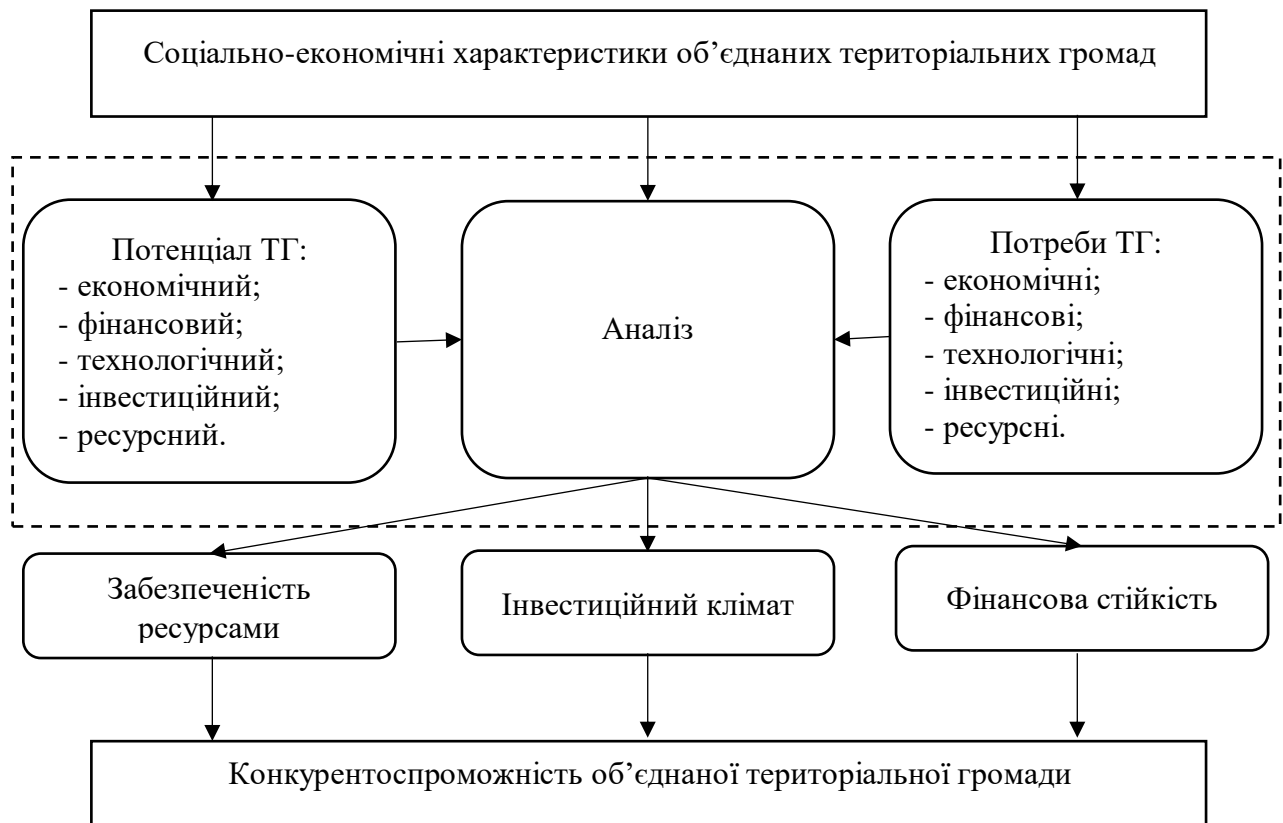

Рис. 1.3. Модель забезпечення конкурентоспроможності ТГ та регіонів
Джерело: [2, с. 5].

Таким чином ми приходимо до висновку, що забезпечення конкурентоспроможності ТГ потребує реалізації комплексу заходів, спрямованих на інтенсифікацію розвитку усіх сфер діяльності об'єднаних громад і, одночасно, узгоджених та уніфікованих із завданнями та потребами регіонального розвитку. При цьому виникає природня потреба конкретизації таких заходів, оскільки без деталізованого їх переліку реалізація планів посилення конкурентоспроможності буде стикатися з очевидними труднощами щодо спрямування зусиль та ресурсів, що може призвести до

негативних результатів. Тому, в даному аспекті, на нашу думку необхідно виділити наступні компоненти системи забезпечення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад:

- формування системи забезпечення ефективності функціонування елементів економічної та соціальної інфраструктури в регіоні, забезпечення належного доступу та підвищення ефективності використання систем транспортної доступності ТГ;

- сприяння загальному розвитку підприємницьких структур на території місцевих громад та налагодження співпраці з місцевим бізнесом зі сторони адміністративних структур місцевого самоврядування та державного управління;

- формування прозорої системи управління фінансовими ресурсами територіальної громади з метою забезпечення ефективності їх управління та задоволення інвестиційних потреб громади;

- формування планів розвитку виробництва на території місцевих громад з обов'язковим узгодженням їх відносно дотримання вимог екологічної безпеки регіону;

- формування стратегії забезпечення конкурентоспроможності ТГ шляхом формування довгострокових планів інклюзивного розвитку територій місцевих громад;

- забезпечення належного інвестиційного клімату та пошук нових інвесторів шляхом сприяння розвитку бізнесу та залученню підприємницьких структур до вирішення питань розвитку місцевих громад;

- відкритість діяльності органів місцевого самоврядування перед місцевою громадою та представниками бізнесу, створення систем прозорого та дієвого контролю діяльності цих органів з боку місцевого населення та суб'єктів економічної діяльності.

Отже, описані елементи забезпечення конкурентоспроможності ТГ у своїй сукупності дають змогу сформувати комплексну схему цієї конкурентоспроможності і, таким чином, визначити взаємозв'язок між усіма її

ключовими складовими, з врахуванням специфіки регіональних особливостей територіальних громад в аспекті забезпечення їх сталого розвитку (рис. 1.4).

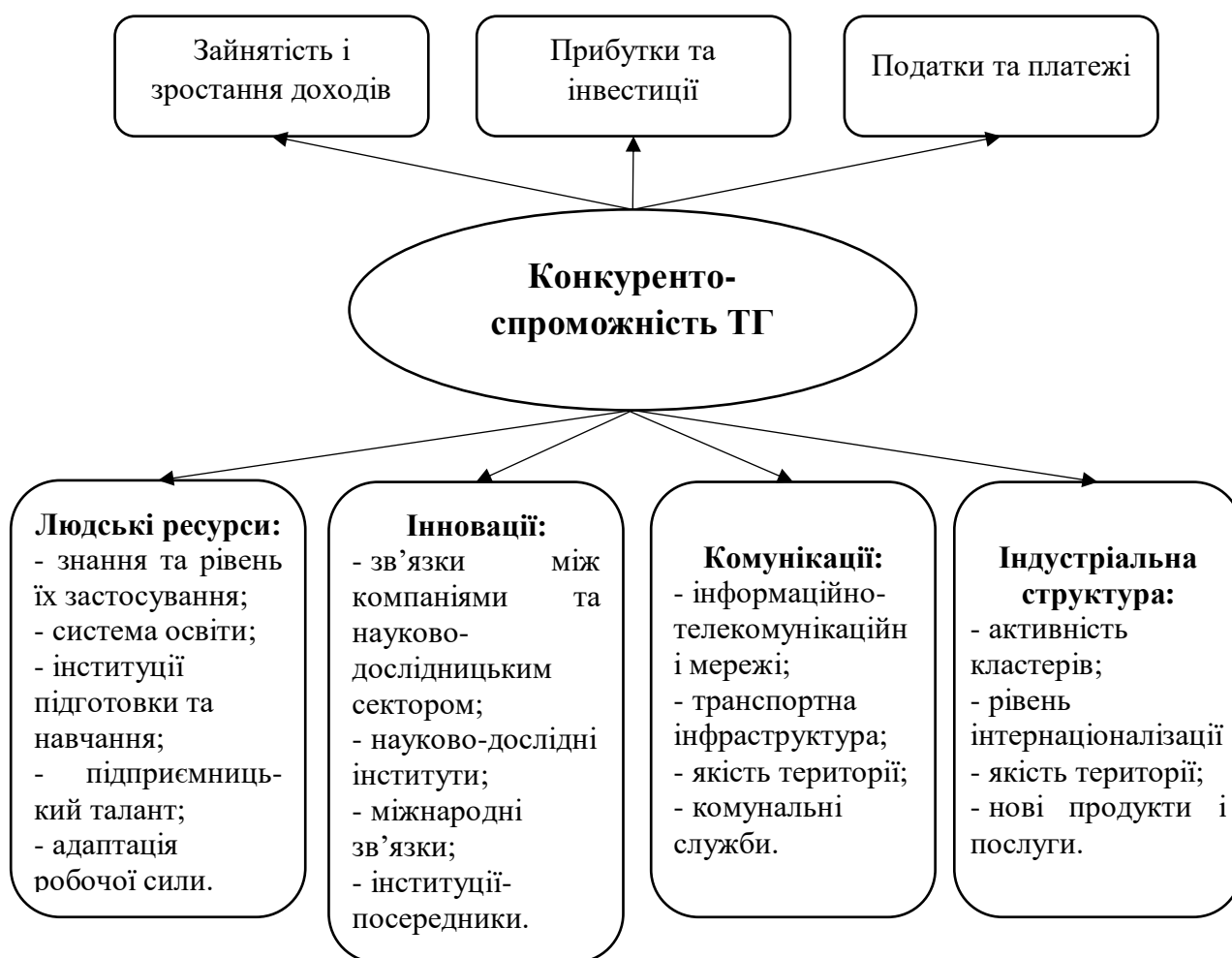

Рис. 1.4. Схема формування конкурентоспроможності територіальних громад та регіонів

Джерело: [68, с. 29].

Отже, можна стверджувати, що на основі схеми типових заходів та рішень щодо формування конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад виникає можливість для органів місцевого самоврядування для формування дієвих планів розвитку ТГ як в коротко-, так і у довгостроковій перспективі. При цьому необхідно враховувати, що запропонована схема має відносно універсальний характер і тому потребує вдосконалення в межах конкретизації умов і завдань розвитку кожної окремої територіальної громади в залежності від особливостей її територіального

розташування та уже наявних елементів необхідної інфраструктури, які для різних громад можуть досить сильно відрізнятися.

Підсумовуючи проведений аналіз теоретико-методологічного інструментарію розуміння сутності конкурентоспроможності ТГ, приходимо до висновку здійснити узагальнення розуміння даного поняття з врахуванням специфіки та методології забезпечення формування конкурентоспроможності громад та необхідності стимулювання її постійного підвищення задля забезпечення ефективного їх розвитку.

Відповідно, пропонується розглядати конкурентоспроможність ТГ, як систему забезпечення економічних, фінансових, технологічних, інвестиційних та інших ресурсних переваг територіальної громади, яка дозволяє їй самостійно реалізовувати перспективні плани соціально-економічного розвитку з врахуванням необхідності взаємодії з іншими громадами та відповідного регіону в цілому.

Крім того, приходимо до висновку, що реалізація завдань по забезпеченню формування конкурентоспроможних ТГ значною мірою залежить від ефективності функціонування органів місцевого самоврядування, які в процесі своєї діяльності повинні дотримуватися рекомендованих принципів формування конкурентоспроможності з максимальним врахуванням усіх факторів та чинників, що впливають на цей процес як в соціальній, так і в економічній сфері.

Отже, можна стверджувати, що реалізація завдань адміністративної та бюджетної децентралізації, що проходить в Україні, неможлива без формування насправді дієвих та ефективних територіальних громад, які в довгостроковій перспективі повинні забезпечити ефективний та сталий розвиток відповідних територій за рахунок досягнення високого рівня власної конкурентоспроможності.

1.2. Концептуальна модель відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів

Особливості забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад та регіонів, безумовно, мають свою специфіку стосовно впливу на її формування з боку адміністративних органів державного управління. З іншого боку, конкурентоспроможність не може розглядатися як окремий показник чи характеристика, оскільки за своєю сутністю вона є динамічною. Якщо проводити аналогію з товарним ринком, то можна стверджувати, що будь-який товар або послуга на певному етапі свого життєвого циклу має певний рівень конкурентоспроможності відносно інших товарів чи послуг, проте з плином часу за незмінних характеристик товару, його конкурентоспроможність втрачається, оскільки на ринку стають доступними нові, більш досконалі аналоги. Таким чином, забезпечення конкурентоспроможності на рівні підприємств потребує постійного вдосконалення вироблюваної продукції з метою покращення її характеристик для забезпечення належного рівня конкурентоспроможності.

Загалом необхідно зазначити об'єктивну потребу щодо дослідження теоретичних засад відновлення конкурентоспроможності ТГ, на основі яких може бути сформовано цільові стратегії розв'язання проблем розвитку регіонів нашої держави в процесі повоєнної відбудови країни. В даному аспекті особливого значення набуває дослідження проблематики інноваційного та технологічного розвитку регіонів, підвищення ефективності використання ресурсів ТГ, забезпечення їх майбутнього відновлення на засадах сталого розвитку та екологічної безпеки. Важливу роль у досягненні зазначених цілей відіграє ефективність державного регулювання забезпечення конкурентоспроможності територій.

Відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики» «відновлення регіонів і територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, – це комплекс першочергових організаційних, фінансових та інших заходів, що спрямовуються на прискорене відновлення

об'єктів критичної інфраструктури, соціальної інфраструктури, об'єктів житлового та громадського призначення до стану, що дозволяє забезпечити повернення в регіон внутрішньо переміщених осіб та біженців, створення сприятливих умов для діяльності всіх суб'єктів господарювання [134].

Можна стверджувати, що відновлення конкурентоспроможності ТГ та регіонів в умовах сучасної економічної ситуації набуває особливої актуальності в аспекті відновлення економічної активності після кризового періоду початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Концептуальні підходи, які можуть бути використані для досягнення цієї мети передбачають необхідність розвитку інфраструктури громад. При цьому відновлення конкурентоспроможності територіальних громад та регіонів може бути досягнуте шляхом інтенсифікації її розвитку, особливо транспортної складової. Цей підхід може допомогти залучити нові інвестиції та збільшити обсяги торгівлі. Отож важливим шляхом, який сприяє відновленню конкурентоспроможності, є активізація зусиль по залученню інвестицій. Вважаємо, що інвестиції можуть допомогти підвищити конкурентоспроможність ТГ та регіонів, забезпечуючи необхідні ресурси для їх розвитку. При цьому інвестори можуть орієнтуватися на вкладення коштів в різні галузі, що надасть можливість диверсифікації доходів регіону та підвищення його економічної стійкості.

Усе зазначене зумовлює актуальність досліджень теоретичних засад відновлення конкурентоспроможності ТГ та регіонів задля забезпечення теоретичної основи розроблення стратегій та рекомендацій щодо ефективного використання ресурсів ТГ, підвищення ефективності бізнес-процесів та залучення інвестицій у програми розвитку відповідних територій.

На нашу думку, *відновлення конкурентоспроможності територіальної громади*, є комплекс заходів і процесів, спрямованих на повернення та використання потенційних можливостей територіальних громад у час та після кризових подій задля їх ефективного функціонування в умовах конкурентного середовища з врахуванням їх ресурсного забезпечення та поточного рівня соціально- економічного розвитку, що матиме наслідком зростання рівня

продуктивності підприємств регіону та підвищення рівня якості життя мешканців громади.

Конкурентоспроможність ТГ потребує постійного регулювання умов та чинників, що її формують, у сторону якісного їх покращення, тобто виникає потреба постійної та упорядкованої діяльності по підвищенню цієї конкурентоспроможності. Це також означає, що діяльність по підвищенню конкурентоспроможності ТГ повинна бути скоординована та узгоджена з наявними можливостями ТГ, тобто, виникає поняття стратегії підвищення конкурентоспроможності. Як зазначає в даному аспекті Г. Ортіна, «конкурентоспроможність є поняттям, пов'язаним з формуванням і використанням потенціалу ринкового суб'єкта, отже, його формування та реалізація ефективно можуть бути здійснені тільки за певною програмою, планом або відповідно до заздалегідь розробленою стратегією. Тому розробка стратегії розвитку в конкурентній боротьбі є головною і вихідною точкою ведення такої боротьби. Звідси можна зробити висновок, немає конкурентної стратегії – немає конкурентної боротьби» [102, с. 55].

На нашу думку, формування стратегії підвищення конкурентоспроможності ТГ повинне відбуватися у відповідності із наявними можливостями громади та з врахуванням зовнішніх умов, які впливають на її діяльність, зокрема:

- план підвищення конкурентоспроможності ТГ повинен формуватися з розрахунку на тривалий термін його реалізації, тобто – повинен бути довгостроковим;
- потрібно передбачати потребу постійного оновлення стратегії підвищення конкурентоспроможності громади з врахуванням потенційної зміни умов зовнішнього середовища;
- потрібно забезпечити гнучкі підходи до формування та реалізації планів підвищення конкурентоспроможності, оскільки зміни умов реалізації стратегії потребуватимуть оперативного реагування на них шляхом внесення коректив у затверджену стратегію;
- план підвищення конкурентоспроможності повинен передбачати певну послідовність етапів його реалізації для того, щоб ТГ у кожен

визначений момент часу займалася реалізацією лише певного кола актуальних проблем, оскільки зазвичай ТГ не можуть концентрувати ресурси для виконання комплексних глобальних завдань по всім пунктам плану розвитку одночасно;

- стратегія підвищення конкурентоспроможності ТГ повинна реалізовуватися у відповідності до сформованих планів для ефективності їх реалізації та для забезпечення усіх елементів сталого розвитку громади.

Таким чином ми приходимо до висновку, що відновлення конкурентоспроможності ТГ повинне формуватися в залежності від умов зовнішнього середовища та за визначеним наперед планом на засадах формування моделі підвищення конкурентоспроможності ТГ. При цьому набуває актуальності питання компонентів такої моделі для уніфікації підходів щодо їх побудови. Базою для формування подібної моделі на наш погляд може бути модель підвищення конкурентоспроможності регіону, запропонована І. Дегтярьовою (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Основні компоненти моделі відновлення та підвищення конкурентоспроможності сучасного регіону

Джерело: [37, с. 8].

Як бачимо, в даній моделі основою підвищення конкурентоспроможності є ціннісні орієнтації населення регіону. Проте якщо спробувати адаптувати дану модель до потреб об'єднаних ТГ, то виникне проблема невідповідності запропонованих у моделі взаємозв'язків ціннісних орієнтацій та наявних або потенційних можливостей ТГ. Тобто виникає необхідність побудови моделі підвищення конкурентоспроможності, орієнтованої саме на фактори та чинники забезпечення конкурентоспроможності ТГ, як складового елементу регіональної економічної політики, а не регіону цілком.

Для формування моделі забезпечення підвищення конкурентоспроможності ТГ, необхідно визначити комплекс чинників, які необхідно враховувати в даній моделі для якісного забезпечення стратегії розвитку ТГ. При цьому необхідно зазначити, що «досвід високорозвинених країн, показує, що підвищення конкурентоспроможності можливе лише на інноваційній основі при максимальному використанні кадрового потенціалу регіонів та зосередження уваги на специфіці кожного із них» [75, с. 131]. Тобто, незважаючи на особливості ресурсного забезпечення ТГ, при побудові моделі підвищення їх конкурентоспроможності необхідно враховувати потребу забезпечення інноваційних елементів регіонального розвитку.

Крім того, як зазначає С. Кльоба, «конкурентоспроможність громади формується завдяки ефективному використанню та управлінню виробничого, фінансового, науково-технічного, інноваційно-інвестиційного, майнового і кадрового потенціалу. Тому формування об'єднаних територіальних громад має передусім базуватися на принципах рівномірного розподілу, щоб заздалегідь виключити можливість створення неефективних, неспроможних об'єднань територіальних громад, які не зможуть забезпечити розвиток адміністративно- територіального утворення» [69, с. 38].

Тому до основних чинників, які визначають конкурентну позицію об'єднаних територіальних громад в системі адміністративно-економічного розвитку відповідного регіону і які, відповідно, повинні бути включені в

стратегічну модель планування підвищення конкурентоспроможності ТГ, відносяться:

1. Дієва і ефективна система органів місцевого самоврядування, здатна забезпечити ефективну реалізацію планів стратегічного розвитку місцевих громад. На практиці децентралізація, яка реалізується в Україні в ході реформи місцевого самоврядування, дозволяє досягнути поставленої мети. При цьому необхідно зауважити, що передача значної частки виконавчих повноважень територіальним громадам сама по собі є дієвим стимулом для останніх до посилення свого конкурентного становища шляхом збільшення можливостей по вирішенню нагальних проблем за рахунок перерозподілу фінансових потоків в процесі бюджетної децентралізації. Таким чином, існує необхідність стимулювання управлінської ланки ТГ до підвищення ефективності її функціонування.

2. Забезпечення належного рівня ефективності функціонування системи регіонального державного управління. На наш погляд це є найбільш проблемне місце в процесі забезпечення підвищення конкурентоспроможності ТГ, оскільки тривалий час організаційні та нормативні важелі органів регіональної влади були обмежені законодавчим полем, а компетентність керівного складу цих органів зазвичай є вторинною в порівнянні з їх політичною приналежністю. Крім того, тривалий час реалізація усіх більш-менш масштабних проектів регіонального розвитку залежить від субсидій з державного бюджету, що не сприяє ефективній діяльності у сфері роботи з інвесторами щодо залучення комерційних гравців на регіональні ринки.

3. Формування на території ТГ належного за якістю та достатнього за обсягами людського капіталу, який в умовах сьогодення стає одним з ключових факторів досягнення успіху та забезпечення високого рівня конкурентоспроможності і без якого неможлива ні реалізація успішних інвестиційних проектів, ні ефективна політика державного управління та адміністративного управління на рівні місцевої громади.

4. Інноваційна діяльність. Незважаючи на те, що об'єднані територіальні громади навряд чи можуть бути ініціаторами програм інноваційного розвитку, незаперечним є той факт, що лише реалізація інноваційних проектів або проектів, які включають в себе новітні елементи технологічного устрою, є гарантією досягнення високого рівня конкурентоспроможності. Сучасні глобалізаційні процеси, які посилюють міжнародний поділ праці та формують макрорегіональну спеціалізацію виробництва у світових масштабах, показують, що найбільшого успіху досягають ті території, які спроможні залучити до себе не просто прямі інвестиції, а здатні сформувати програму інноваційного розвитку місцевої громади як шляхом реалізації інноваційних інвестиційних проектів, так і шляхом запровадження на цій території принципів інноваційних економічних відносин, що автоматично підвищує їх привабливість для інших учасників ринку та виводить місцеву інфраструктуру на новий, якісний рівень розвитку.

5. Нарощення обсягів інвестиційної діяльності на території ТГ. Реалізація будь-яких проектів є неможливою без достатніх фінансових ресурсів. Хоча новостворені ТГ одержують додаткове фінансування в результаті перерозподілу фінансових потоків внаслідок бюджетної децентралізації, цих ресурсів навряд чи вистачить для самостійного забезпечення потреби в інвестиціях у виробничу сферу. Тому максимальне сприяння залученню зовнішніх інвесторів дозволяє місцевим громадам підвищувати власну конкурентоспроможність. При цьому головними напрямками забезпечення переваг для потенційних інвесторів повинні стати наступні заходи:

- надання можливостей інвесторам вільного доступу до підбору відповідної до реалізації інвестиційного проекту земельної ділянки за відсутності будь-яких адміністративних перешкод з боку органів місцевого самоврядування;

- забезпечення наявності для реалізації інвестиційних проектів доступних та кваліфікованих трудових ресурсів;

- першочергове залучення інвестицій на реалізацію тих проектів, для продукції яких поряд розташовані основні ринки збуту або є доступ до відповідної розвинутої логістичної мережі щодо широкого руху товарів та послуг;

- інтенсивний розвиток технічної, виробничої та комунікаційної інфраструктури ТГ для формування належних сприятливих умов залучення інвестицій;

- максимальне сприяння органів місцевої влади щодо реалізації пропонуванних проектів та захист прав інвесторів.

6. Забезпечення екологічної безпеки регіону та орієнтація на захист довкілля. Як показує практика, досить часто в Україні на регіональному рівні відбувається реалізація інвестиційних проектів, які прямо чи опосередковано призводять до погіршення екології і негативно впливають на здоров'я місцевого населення. Зазвичай реалізація таких проектів відбувається під гаслом створення нових робочих місць. Проте потрібно зважати на те, що ТГ з негативною екологічною ситуацією матимуть меншу конкурентоспроможність, оскільки не кожен інвестор погодиться вкладати гроші в проблемну територію, яка має нездорові трудові ресурси. Крім того, наявність шкідливих виробництв на території місцевих громад призводить до необхідності витратити частину їх бюджетних надходжень на нормалізацію екологічної обстановки, а це, у свою чергу, зменшує потенційні витрати на благоустрій та розвиток інфраструктури ТГ.

Таким чином, перераховані вище чинники окреслюють основні напрямки діяльності об'єднаних територіальних громад, що у своїй сукупності сприяють підвищенню їх конкурентоспроможності. Відповідно, формування комплексного підходу щодо формування стратегії розвитку ТГ з врахуванням зазначених напрямків, являтиме собою базу для створення специфічної моделі підвищення конкурентоспроможності ТГ. Тобто, на основі визначених чинників ми можемо запропонувати власну стратегічну модель забезпечення підвищення конкурентоспроможності ТГ (рис. 1.6).

Рис. 1.6. *Модель забезпечення відновлення та підвищення конкурентоспроможності ТГ в Україні*

**Власна розробка автора.*

Отже, реалізація завдань побудови плану розвитку територіальних громад повинна включати в себе діяльність по формуванню моделей підвищення їх конкурентоспроможності, які базуються на визначених нами

чинниках і структурно повинні бути сформовані у комплекс взаємозв'язків по стимулюванню забезпечення якості інклюзивного розвитку територіальної громади в майбутньому.

Реалізація планів по підвищенню конкурентоспроможності ТГ повинна призвести до позитивних зрушень для територіальних громад в аспекті зростання основних показників їх діяльності та загальному покращенні критеріїв успішності ТГ. В даному аспекті одним з найбільш важливих наслідків зростання конкурентоспроможності повинне бути зміцнення фінансової стабільності громади за рахунок покращення інвестиційного клімату та залучення додаткових фінансових ресурсів. При цьому як зазначає С. Співак, «поняття фінансової стабільності ТГ доцільно трактувати як стан, за якого громада спроможна формувати фінансові ресурси в обсязі, достатньому для забезпечення економічного, соціального та екологічного розвитку, ефективно їх розподіляти й оптимально використовувати, оперативно реагуючи на будь-які зміни ринкової кон'юнктури» [150, с. 73]. Мається на увазі, що внаслідок підвищення рівня конкурентоспроможності ТГ збільшиться фінансова віддача від суб'єктів підприємницької діяльності, що функціонують на її території та від реалізації інвестиційних проектів, залучених внаслідок реалізації планів підвищення конкурентоспроможності. Відповідно, це матиме відображення у вигляді збільшення податкових надходжень до бюджету громади, що зміцнить її можливості по фінансуванню поточних потреб та розширенню майбутніх планів розвитку.

Крім того, на думку С. Співака та Н. Синькевич «спостерігається пряма залежність між рівнем конкурентоспроможності промислових підприємств та фінансової стабільності ТГ: чим вищий рівень конкурентоспроможності промислових підприємств, тим вищим є рівень фінансової стабільності даної ТГ. Проте конкурентоспроможність підприємств залежить від багатьох чинників зовнішнього середовища та від особливостей соціально-економічного розвитку самої ТГ» [151, с. 91]. Варто погодитися з даним твердженням, проте на нашу думку, необхідно зауважити, що

конкурентоспроможність підприємств та ТГ перебувають в стані взаємної залежності, адже, як уже зауважувалося вище, наскільки конкурентоспроможність підприємства залежить від рівня розвитку територіальної громади, настільки ж потенціал ТГ залежить від рівня розвитку та конкурентного потенціалу підприємств, розташованих на її території.

Важливим елементом забезпечення підвищення конкурентоспроможності ТГ є класичний підхід, котрий передбачає загальне підвищення продуктивності праці підприємств, що розташовані на території громади, що матиме своїм наслідком підвищення ефективності їх функціонування і, відповідно, призведе до загального зростання їх конкурентоспроможності на ринку. У свою чергу, зростання рівня конкурентоспроможності підприємств регіону матиме наслідком підвищення конкурентної позиції територіальних громад.

Такий підхід загалом є виправданим, адже його основою є висока аналітична достовірність, оскільки і планування і фактичне обчислення динаміки продуктивності праці мають результатом конкретні натуральні та вартісні показники і при цьому ТГ, як і окремі підприємства, мають більш широкі і прогнозовані інструменти стимулювання зростання продуктивності праці, що має наслідком більш зрозумілу та досконалу політику управління цим фактором. При цьому, як зауважує І. Брикова, «на регіональному рівні продуктивність праці залежить від низки чинників (враховуючи специфіку локального бізнес-середовища), які також впливають на рівень зайнятості. Поєднання двох показників – рівня продуктивності та зайнятості – виступає «усвідомленою конкурентоспроможністю», яка являється ключовим компонентом ефективності регіонального розвитку та зростання добробуту місцевого населення» [22, с. 69-70].

Також необхідно звернути увагу на те, що загальна концепція продуктивності праці, як детермінанта проблеми регіонального розвитку базується на концепції ефективної зайнятості, за умови якої і є можливим управління ефективністю діяльності підприємств, що впливатиме на рівень

їхньої конкурентоспроможності. Проте на практиці більшість територіальних громад в Україні якраз відчувають проблеми із забезпеченням зайнятості місцевого населення, вирішувати які і прагнуть через впровадження на своїй території інвестиційних проектів, в тому числі – залучених зовні. На нашу думку в даному аспекті необхідно звернути увагу на «Піраміду конкурентоспроможності регіону», запропоновану Б. Гардінером, Р. Мартіном та П. Тайлером (рис. 1.8).

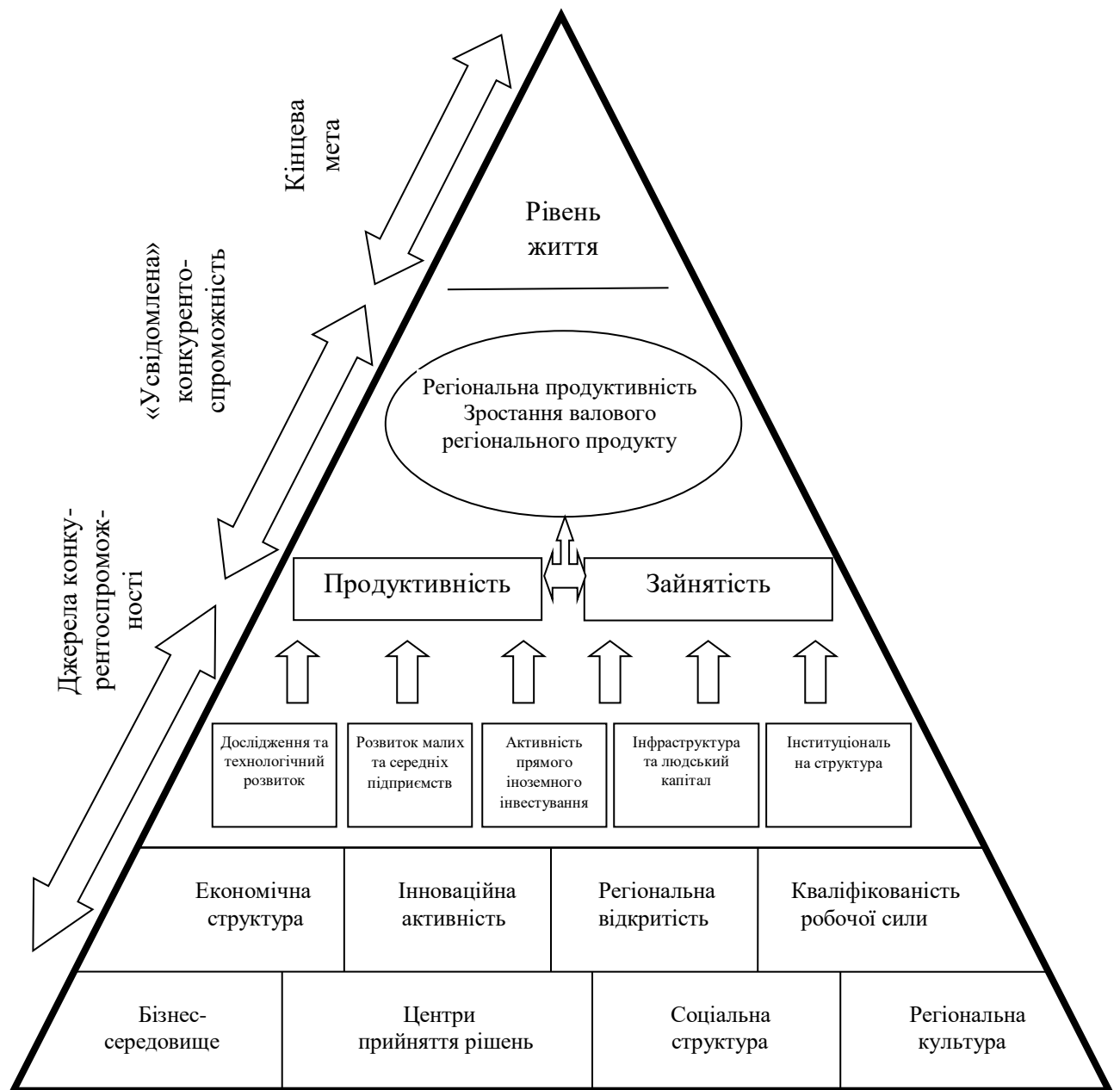

Рис. 1.8. «Піраміда» конкурентоспроможності регіону

*Джерело: [204, с. 1051].

Як бачимо, запропонована модель передбачає, що усі елементи конкурентоспроможності у висхідній точці є залежними не лише від продуктивності, але й від рівня зайнятості, тобто в такому аспекті додатковим елементом забезпечення підвищення конкурентоспроможності стає регіональний ринок праці, від ефективності якого залежить забезпечення можливостей впливу на продуктивність праці підприємств. Тобто, використання моделей підвищення продуктивності праці для формування дієвого інструментарію регулювання конкурентоспроможності територіальних громад на нашу думку є недоцільним. Причиною цього є попередня потреба вирішення проблем ефективної зайнятості в ТГ. При цьому одним з ключових завдань реформування системи місцевого самоврядування і є забезпечення цієї зайнятості. Тобто визначально територіальні громади повинні забезпечити підвищення власної конкурентоспроможності і лише на основі її зростання у них виникнуть можливості ефективного регулювання місцевого ринку праці. Тому, хоча підвищення конкурентоспроможності ТГ на основі забезпечення росту продуктивності праці і є ефективним, але в сучасних умовах реформування територіальних громад в Україні його застосування є обмеженим.

Отже, оцінивши фактори, чинники та інструментарій забезпечення відновлення та підвищення конкурентоспроможності ТГ і регіонів ми приходимо до висновку, що дане поняття за своєю сутністю являє собою потенційні можливості територіальних громад ефективно функціонувати в умовах конкурентного середовища з врахуванням їх ресурсного забезпечення та поточного рівня економічного розвитку, що матиме наслідком зростання рівня продуктивності підприємств регіону та підвищення рівня та якості життя населення територіальної громади. Тобто саме забезпечення відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів дозволить успішно досягнути виконання завдань, які постають перед ними в процесі адміністративного реформування системи державного управління та бюджетної децентралізації зокрема.

Загалом, приходимо до висновку, що відновлення конкурентоспроможності територіальних громад та регіонів потребує застосування дієвого комплексного підходу, який включає в себе забезпечення належного рівня інфраструктури, залучення інвестицій та розвиток людського капіталу. Важливість цього підходу полягає в тому, що він орієнтований на забезпечення більш стабільних умов для розвитку територіальних громад, наслідком чого є забезпечення підвищення життєвого рівня населення громади та регіону в цілому. Тому розвиток конкурентоспроможності територіальних громад є важливим фактором у забезпеченні їх стійкого та стабільного економічного розвитку в майбутньому.

1.3. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності територіальних громад та регіонів

Формування підходів щодо забезпечення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад, а також визначення напрямків її підвищення на практиці обмежуються побудовою комплексу організаційно-управлінських моделей та визначенням суттєвих елементів, які впливають на політику та процес реалізації визначених заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності ТГ. В той же час, існує практична необхідність реальної оцінки конкурентоспроможності територіальних громад, яка б ґрунтувалася на певних показниках і могла дати для аналітиків чітку відповідь щодо конкурентної позиції ТГ, а також дозволяла б провести таку оцінку в динаміці протягом визначеного потребами аналізу періоду часу.

Крім того, потреба в діагностиці та оцінці рівня розвитку та конкурентоспроможності територіальних громад є надто важливою в аспекті бюджетної децентралізації органів виконавчої влади, коли контроль за бюджетними фінансовими потоками передається з районного рівня на рівень ТГ і, відповідно, виникає необхідність оцінки ефективності використання цих коштів. А оскільки вони спрямовуються, головним чином, на заходи, які

сприяють підвищенню конкурентоспроможності територіальних громад, то ми приходимо до висновку, що базовим критерієм оцінки цієї конкурентоспроможності є фінансовий стан та потенційна фінансова спроможність ТГ.

У 2019 році на Світовому економічному форумі в аспекті стимулювання розвитку регіональних економічних систем було запропоновано застосування вдосконаленого індексу конкурентоспроможності регіонів (regional competitiveness index –RCI) за напрямками оцінки таких ключових показників їх діяльності:

1. Сприятливе середовище:

- адміністративні інституції;
- інфраструктура;
- впровадження інформаційно-комунікаційних технологій;
- макроекономічна стабільність.

2. Людський капітал:

- здоров'я населення;
- рівень освіти та професійних навичок.

3. Ринкове середовище;:

- товарні ринки;
- ринок праці;
- фінансова система;
- об'єм ринку.

4. Інновації та екологія:

- динамічність бізнесу;
- здатність до впровадження інновацій [230, с. 29].

Основою такого підходу до оцінки конкурентоспроможності територіальних громад є поєднання аналітичних розрахунків за кожним з вказаних показників і наступним їх групуванням з визначенням вагових коефіцієнтів по кожній з чотирьох груп. При цьому, як зазначає В. Філонич, наведена «методика передбачає використання однієї третини статистичних

даних, а також двох третин даних експертних опитувань. Експертні дані в даному випадку – це результати опитувань керівників бізнесу у досліджуваних регіонах» [164, с. 7].

Перевагами такої методики є її гнучкість, адже за потреби в межах кожної з груп показників можна вносити додаткові індикатори або ж замінювати одні на інші в залежності від конкретних умов функціонування територіальних громад або відносно певних регіональних особливостей ТГ. Разом з тим необхідно зауважити, що основними критеріями, за якими відбувається оцінка конкурентоспроможності регіональних утворень, є показники, які характеризують ринкове середовище та економічну сферу діяльності територіальних громад. Тобто можна стверджувати, що методики оцінки Світового економічного форуму базуються на врахуванні, перш за все, на оцінці динаміки економічних показників функціонування регіонів та територіальних громад.

Європейський Союз, застосовуючи аналогічну концепцію формування підходів оцінки підвищення конкурентоспроможності регіонів, визначально виходив з того, що «системна конкурентоспроможність території – це здатність населеного пункту або регіону генерувати високий рівень та зростання доходів з метою покращення життєдіяльності місцевого населення» [217]. Однак це визначення повністю базується на основі оцінки переваг конкурентоспроможності територіальних громад виключно щодо місцевого населення, і не оцінює сильні або слабкі сторони самої громади. Тому згідно новітніх концепцій Європейського Союзу конкурентоспроможність територіальних громад розглядається як інтегральний показник перспектив як бізнесу, так і місцевих мешканців [198, с. 5]. Тому Єврокомісія рекомендує проводити оцінку підвищення конкурентоспроможності окремих територіальних громад на основі NUTS – Номенклатури одиниць територіальної статистики.

Відповідно, індекс регіональної конкурентоспроможності, що обраховується за методикою ЄС, включає в себе численні показники якості

людського капіталу та державних інституцій. Головною перевагою цієї методики є можливість довгострокової оцінки конкурентного потенціал територіальних громад. Це стає можливим тому, що індекс регіональної конкурентоспроможності включає в себе 11 критеріїв конкурентоспроможності, які мають ключове значення для визначення продуктивності і довгострокового розвитку територіальної громади.

В даному аспекті індекс регіональної конкурентоспроможності розглядається як інструмент, що допомагає у розробці ефективної регіональної політики та моніторингу ефективності функціонування територіальних громад. При цьому в межах визначених критеріїв конкурентоспроможності виділяються 74 показники. В свою чергу, 11 критеріїв конкурентоспроможності організовані в три ключових субіндекси: базовий, фактор ефективності конкурентоспроможності та фактор інновацій конкурентоспроможності. При цьому, аналіз показує, що дана концепція розрахунку індексу регіональної конкурентоспроможності є багатовимірною за своє сутністю, а переплетіння критеріїв та субіндексів дозволяють проводити оцінку підвищення конкурентоспроможності територіальних громад на основі їх взаємоузгодження для досягнення максимальної ефективності. При цьому аналіз даного індексу, через субіндекси та критерії допомагає виділити сильні та слабкі сторони кожної громади з можливістю точної оцінки.

Таким чином, методика Європейської комісії дозволяє визначити індекс регіональної конкурентоспроможності як унікальний, порівняльний і прозорий інструмент для органів державного управління та місцевого самоврядування, відповідальних за формування стратегії регіонального розвитку в аспекті підвищення конкурентоспроможності територіальних громад. Тому для того, щоб зрозуміти систему формування даного індексу в Європейському Союзі, оцінимо структуру його критеріїв та показників, яка включає в себе наступні елементи:

1. Регіональні інституції:

- рівень корупції;
- якість та підпорядкованість;
- неупередженість.

2. Національні інституції:

- чи існує корупція в національних державних установах;
- чи існує корупція в місцевих та регіональних установах місцевого самоврядування;

- демократичність та підзвітність;
- політична стабільність;
- ефективність дій уряду;
- якість нормативного регулювання;
- верховенство права;
- контроль корупції;
- простота ведення бізнесу;
- захист права власності;
- захист авторських прав та інтелектуальної власності;
- ефективність законодавчої бази при врегулюванні суперечок;
- прозорість формування державної політики;
- втрати бізнесу від рівня злочинності;
- рівень організованої злочинності;
- надійність та ефективність поліції та інших служб охорони

правопорядку.

3. Макроекономічна стабільність:

- рівень дефіциту державного бюджету;
- обсяг державних резервів;
- дохідність державних облігацій;
- рівень державного боргу;
- чиста міжнародна інвестиційна позиція.

4. Інфраструктура:

- якість та доступність доріг для населення;

- доступність залізниць для населення;
- число пасажирських рейсів на авіатранспорті.

5. Охорона здоров'я:

- число загиблих на дорогах;
- середня очікувана тривалість життя;
- рівень дитячої смертності;
- рівень смертності від ракових захворювань;
- рівень смертності від серцевих захворювань;
- рівень смертності від самогубств.

6. Базова освіта в країні:

- тренінги, що фінансуються роботодавцями;
- доступ до навчальної інформації;
- частка населення, яка не володіє іноземними мовами.

7. Вища освіта та самовдосконалення:

- досягнення вищої освіти в країні;
- навчання впродовж життя;
- частка осіб, які не одержують повної середньої освіти;
- частка осіб, які мають лише середню освіту.

8. Ефективність ринку праці:

- рівень зайнятості (без врахування сільського господарства);
- тривалість безробіття;
- рівень безробіття;
- продуктивність праці;
- безробіття за гендерним балансом;
- зайнятість за гендерним балансом;
- рівень безробіття серед жінок;
- частка осіб, які здобувають вищу освіту та не працюють;
- рівень неповної або тимчасової зайнятості.

9. Місткість ринку:

- дохід на душу населення;
- потенційний обсяг ринку, виражений у ВВП;
- потенційний обсяг ринку, виражений у чисельності населення.

10. Рівень регіонального технологічного розвитку:

- число домогосподарств з доступом до широкополосного зв'язку та комунікацій;
- число фізичних осіб, які здійснюють покупки через Інтернет;
- доступ до Інтернету для домогосподарств;
- наявність новітніх технологій;
- впровадження новітніх технологій на підприємствах;
- прямі іноземні інвестиції та трансфер технологій;
- підприємства, які продають свою продукцію через Інтернет (не менш як 1% від обсягу виробництва);
- підприємства, які отримали замовлення в Інтернеті (не менш як на 1% від обсягу виробництва);
- підприємства з фіксованим широкополосним доступом до мережевих комунікацій.

11. Інновації:

- рівень основної зайнятості в креативній сфері;
 - число зайнятих розумовою працею;
 - наукові публікації;
 - загальні внутрішні витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи;
 - людські ресурси, задіяні в науці і техніці;
 - зайнятість у сфері наукомістких технологій;
 - обсяг експорту підприємств середньо- та високотехнологічного виробництва;
 - обсяг продаж нових та інноваційних продуктів для інших підприємств
- [203, с. 29-32].

Як бачимо, охоплення показників діяльності територіальних громад за даною методикою є надзвичайно глибоким. Врахуванню підлягають багато факторів, які відображають собою рівень якості життя населення та рівень забезпечення безпеки життєдіяльності з боку органів влади. Безумовно, застосування таких показників в Україні матиме труднощі, у зв'язку з відсутністю дієвого інструментарію оцінки показників по багатьом з названих позицій. Також варто відзначити наявність у критерії «Інновації» частки показників, які у вітчизняних методиках оцінки відносяться до ринку праці. Однак, практика функціонування розвинутих економік показує наявність тісного взаємозв'язку між інноваціями та якістю людського капіталу, який виступає основою інноваційного розвитку територій.

Важливим для застосування європейської моделі оцінки індексу конкурентоспроможності регіонів є те, що вона визначально базується на обробці значного масиву статистичних даних, на основі яких і проводиться конкретна оцінка того чи іншого показника методами регресійного або дисперсного аналізу. При цьому логічним є те, що певні значення різнопланових показників різних територіальних громад будуть мати суттєві відхилення в ту чи іншу сторону залежно від специфіки показника або регіону. Таким чином, виникає проблема недостовірності розрахунку усереднених статистичних даних, оскільки критичні відхилення окремих значень спотворюватимуть медіану середніх значень, тобто значний комплекс даних не пройде тест на нормальність.

Як показує практика, в подібних ситуаціях є два варіанти вирішення проблеми:

1. Перейти до використання непараметричних методів, що ускладнить процес обробки даних та визначення індексу регіональної конкурентоспроможності і збільшить час, необхідний на таку обробку показників.

2. Використати спеціальні методами, які призначені для перетворення вихідної «ненормальної статистики» в доступну для аналізу та обробки. Одним з головних методів, що дозволяють проводити подібні перетворення наразі вважається перетворення Бокса-Кокса.

Методика Європейської комісії по визначення індексу регіональної конкурентоспроможності передбачає саме застосування останнього методу для нормалізації усіх значень аналізованих показників. При цьому застосовується наступний принцип розрахунку:

- для однопараметричних перетворень:

$$y_i^{(\lambda)} = \begin{cases} \frac{y_i^\lambda - 1}{\lambda} & \text{якщо } \lambda \neq 0, \\ \ln y_i & \text{якщо } \lambda = 0. \end{cases} \quad (1.1)$$

- для двопараметричних перетворень:

$$y_i^{(\lambda)} = \begin{cases} \frac{(y_i + \lambda_2)^\lambda - 1}{\lambda} & \text{якщо } \lambda \neq 0, \\ \ln(y_i + \lambda_2) & \text{якщо } \lambda = 0. \end{cases} \quad (1.2)$$

Однопараметричні перетворення за цим методом справедливі для $y_i > 0$, а двопараметричні – для $y_i > -\lambda_2$. При цьому параметр λ оцінюється за допомогою функції вірогідності профілю [197, с. 214].

Таким чином, виникає можливість застосування європейської методики розрахунку індексу регіональної конкурентоспроможності з максимальним охопленням усіх показників за визначеними критеріями.

Разом з тим, певні показники, які застосовуються в даній моделі є нехарактерними для вітчизняних підходів аналізу конкурентоспроможності територіальних громад і потребують додаткового уточнення (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

**Сутність окремих показників європейської моделі розрахунку індексу
регіональної конкурентоспроможності**

Критерій	Показник	Сутність показника	Параметри трансформації Бокса-Кокса
Інфраструктура	доступність залізниць	частка населення в радіусі 120 км, до якого можна дістатися залізницею протягом 1,5 год.	$\lambda = 0,5$
Інфраструктура	число пасажирських рейсів на авіатранспорті	кількість пасажирських рейсів на добу	$\lambda = 0,5$
Ефективність ринку праці	тривалість безробіття	відсоток осіб, які перебувають у статусі безробітних протягом 12 місяців і більше	$\lambda = 0,5$
Ефективність ринку праці	безробіття за гендерним балансом	визначення абсолютної величини рівноваги: (число безробітних жінок – число безробітних чоловіків)	$\lambda = 0,5$
Ефективність ринку праці	безробіття серед жінок	відсоток безробіття серед жінок	$\Lambda = -0,1$
Місткість ринку	потенційний обсяг ринку, виражений у ВВП	потенційний розмір ринку, виражений в абсолютному значенні від ВВП	$\Lambda = -0,1$
Місткість ринку	потенційний обсяг ринку, виражений у чисельності населення	потенційний обсяг ринку, виражений в абсолютному значенні від чисельності населення	$\lambda = 0,5$
Інновації	наукові публікації	число публікації на мільйон жителів	$\lambda = 0,5$
Інновації	загальні внутрішні витрати на НДДКР	витрати у відсотках від ВВП	$\lambda = 0,5$

Джерело: [203, с. 37].

Отже, можна зробити висновок, що система розрахунку індексу регіональної конкурентоспроможності, яка застосовується Європейською комісією, є достатньо змістовною і охоплює велику кількість показників, які характеризують конкурентну позицію територіальних громад. Значною перевагою цієї системи на нашу думку є її висока адаптивність до специфіки та особливостей інших країн, оскільки визначально розробка даної методики базувалася на необхідності врахування можливостей оцінки регіонів та територій більшості країн Європи. Тому поточні можливості даного підходу

дозволяють у разі потреби проводити адаптацію його до оцінки конкурентоспроможності регіонів нових або потенційних членів Європейського Союзу.

Загалом, пропоновані в даній методиці критерії та показники конкурентоспроможності є актуальними і для на оцінки національного рівня конкурентоспроможності, проте загальна система оцінки їх сукупних можливостей є більш доречною саме для оцінки конкурентоспроможності територіальних громад на регіональному рівні. Причинами цього є першочергова орієнтація на нематеріальну інфраструктуру та зручності, широке використання показників підприємницької активності та креативності, забезпечення транспортною інфраструктурою. При цьому, як зауважує Ф. Кієнаст, вагомим фактором регіональної конкурентоспроможності, врахованим в даному підході є «сприйнятливість до зростання проксі-територіального капіталу» [210, с. 1105]. Таким чином, методика Єврокомісії дає можливість використання для оцінки конкурентоспроможності територіальних громад «набору змінних щодо нематеріальних зручностей, які визначають потенціал регіону для залучення високомобільного та висококваліфікованого людського капіталу» [220, с. 549]. Актуальність такого підходу зумовлена зростанням ролі якості життя в економічній системі Європейського Союзу, а також поглибленням економічної інтеграції та загальним зменшенням інформаційних витрат для формування ефективної оцінки конкурентоспроможності територіальних громад. Таким чином, належний підхід до визначення потенціалу громади дає змогу забезпечити гарні умови життя, а це, у свою чергу, можна розглядати як абсолютну конкурентну перевагу в системі регіональної конкурентоспроможності.

В контексті посилення євроінтеграційних процесів, що відбуваються в Україні, дана модель набуває особливої ваги і для нашої держави. Додаткову актуальність та гнучкість даній системі додає добре продуманий підхід по обробці статистичних даних, що використовуються для визначення конкретних показників конкурентоспроможності. Таким чином, можна

стверджувати, що за необхідності дану методичку можна використати для потреб українських ТГ в процесі оцінки підвищення рівня їхньої конкурентоспроможності в процесі адміністративного реформування системи місцевого самоврядування та бюджетної децентралізації.

Ще однією методикою оцінки конкурентоспроможності регіональних територіальних громад є підхід, запропонований К. Ейджинжером та Ф. Маттіасом, який базується на тому, що для досягнення високої конкурентоспроможності територіальних громад необхідно зосередитись, перш за все, на заробітній платі та витратах на одиницю робочої сили для всієї економіки та виробничого сектору, а для економічної структури – на частках конкретного сектору зайнятості [193, с. 14]. При цьому щодо оцінки можливостей громад окремо спираємося на освіту та інновації, соціальну та інституційну якість, а також на екологічні можливості.

За даною методикою оцінки конкурентоспроможності значна увага приділяється рівню розвитку інфраструктури територіальних громад та зручному доступу до інфраструктурних можливостей. При цьому наявність вичерпних і послідовних даних для оцінки конкурентоспроможності в довгострокових періодах за даною методикою є дуже обмеженою – особливо в аспекті врахування соціальних та екологічних факторів. Причиною цього є те, що відсутні дієві підходи до збору даних територіальних громад про екологічні та соціальні результати їх діяльності. В той же час враховано комплекс важливих змінних, які стали доступними за останні роки (наприклад, дані про зелені технологічні кластери або регіональну нерівність). Таким чином, загальна кількість показників, застосованих в даній методиці оцінки конкурентоспроможності територіальних громад обмежується лише доступністю даних на початок та кінець періоду. Загалом дана методика оцінки підвищення конкурентоспроможності включає в себе 54 показники, згруповані за чотирма критеріями, які також визначаються на основі NUTS (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

**Критерії оцінки конкурентоспроможності територіальних громад моделі
Ейджинжера-Маттіаса**

Критерій	К-сть показників
Оцінка нових перспектив, що базуються на основі доходів, соціальних витрат та екології, в т. ч:	12
- оцінка нових перспектив доходів	3
- оцінка нових перспектив соціальних витрат	6
- оцінка нових перспектив екології	3
Економічна конкурентоспроможність	4
Економічна структура територіальної громади	6
Можливості забезпечення конкурентних результатів, в т. ч:	32
- освіта та інновації	12
- соціальна система	5
- державні інституції	5
- нематеріальна інфраструктура та зручності	5
- екологія	5

Джерело: [193, с. 15].

Необхідно також зазначити, що оскільки багато показників, які використовуються у окремих групах, потенційно мають високу кореляцію між собою, то в даній методиці оцінки конкурентоспроможності ці показники сумуються на основі аналізу основних факторних компонентів (РСА). Щоб визначити вагу для окремих змінних у цих показниках, використовуються факторні навантаження, отримані в результаті аналізу факторних компонентів. Такий підхід істотно зменшує складність і розмірність у дослідженні зв'язку

між результатами конкурентоспроможності територіальних громад і дозволяє визначити ті змінні, які погано вписуються в критерії, до яких їх віднесено. При цьому визначення показників конкурентоспроможності в методиці Ейджинжера та Маттіаса проводиться за методикою, запропонованою Організацією економічного співробітництва та розвитку ОЕСР (2008) [218].

Методологічно загальний показник конкурентоспроможності територіальних громад визначається за двоетапною процедурою. Спочатку індивідуальні показники перспектив громади складаються з трьох основних субкритеріїв: доходу, соціальної та екологічної конкурентоспроможності. На другому етапі ці три субкритерії перераховуються на оцінку конкурентоспроможності шляхом факторного аналізу [193, с. 15].

Таким чином, методика оцінки конкурентоспроможності територіальних громад Ейджинжера-Маттіаса базується на системі аналізу статистичних даних Європейського Співтовариства, але являє собою дещо спрощену, проте більш економічно орієнтовану систему, яка також базується на визначенні ключових критеріїв конкурентоспроможності. При цьому число критеріїв за даною методикою є меншим, ніж у методиці Європейської комісії – 4 проти 11. При цьому необхідно відзначити, що один з цих критеріїв – «Оцінка нових перспектив» призначений для оцінки конкурентоспроможності територіальних громад в майбутньому. Тобто такий підхід передбачає не просто статичне визначення конкурентної позиції громади в певний момент часу, але й визначає потенційні можливості врахування динаміки її конкурентоспроможності в довгостроковому періоді.

Загалом, методика оцінки конкурентоспроможності територіальних громад Ейджинжера-Маттіаса, що базується на оцінці нових перспектив повинна реалізовуватись за три послідовних етапи (рис. 1.9).

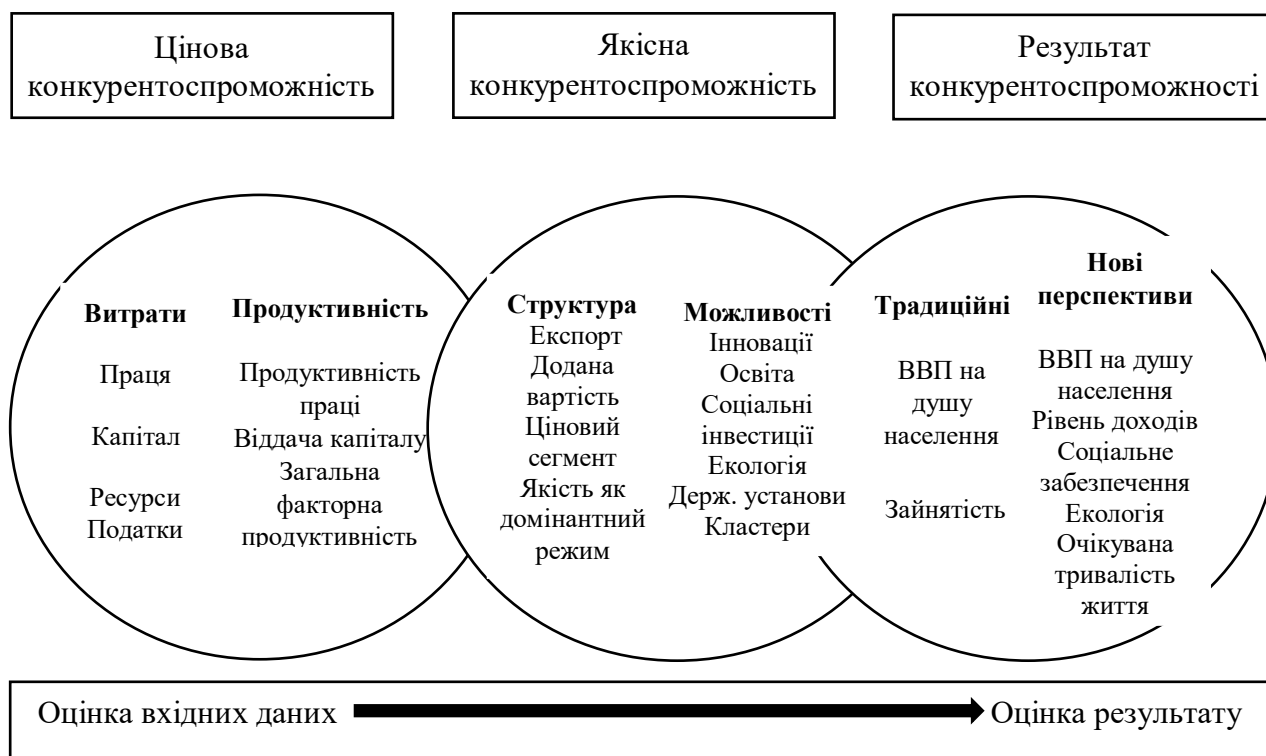

Рис. 1.9. *Порядок проведення оцінки конкурентоспроможності територіальних громад на основі «оцінки нових перспектив» Ейджинжера-Маттіаса*

**Джерело: [193, с. 5].*

В Україні ж існує власна методика розрахунку індексу конкурентоспроможності регіонів, яка регулюється «Порядком проведення розрахунку індексу конкурентоспроможності регіонів», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України [130]. Ця методика цілком адаптована для застосування її як способу оцінки конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. Однак необхідно зауважити, що дана методика розроблялася у 2016-2017 роках на основі підходів, рекомендованих аналітичними структурами Європейського Співтовариства, зокрема – Єврокомісією. Відповідно, базою для формування даної методики були підходи по визначенню індексу регіональної конкурентоспроможності, які використовувалися у Євросоюзі на той час. У цьому випадку необхідно зауважити, що європейська методика визначення індексу конкурентоспроможності щорічно переглядається і вдосконалюється з

врахуванням повноти статистичних даних NUTS та ефективності відображення окремих показників, які до цієї методики включені. До прикладу, у 2016 році розрахунок індексу в ЄС базувався на основі оцінки 84 показників за дев'ятьма критеріями, а у 2019 році число цих показників скоротилося до 74 [203, с. 29-32]. В Україні ж жодних принципових змін в методиці визначення індексу конкурентоспроможності за звітний час не відбулося. Тобто можна стверджувати, що реальна аналітична робота над її вдосконаленням не проводиться.

Також необхідно вказати, що оскільки вітчизняний підхід базується на європейських критеріях розрахунку конкурентоспроможності регіонів, то і його структура цілком відповідає структурі методики Європейської комісії. При цьому усі показники згруповані за десятьма критеріями, які, у свою чергу комплексно сформовані у три напрями:

1. Базовий напрям:

- економічна стабільність (5 показників);
- інфраструктура (4 показники);
- охорона здоров'я (5 показників);
- якість дошкільної, позашкільної, загальної середньої освіти (9 показників).

2. Підсилювачі ефективності:

- якість вищої освіти та професійної підготовки (4 показники);
- ефективність ринку праці (7 показників);
- розмір ринку (5 показників).

3. Інноваційний потенціал:

- технологічна готовність (5 показників);
- належні умови для ведення бізнесу (4 показники);
- інновації (6 показників) [130].

Безпосереднє визначення індексу конкурентоспроможності проводиться за спеціалізованим методом RADAR, який передбачає попередню графічну побудову багатокутної фігури. При цьому значення кожного з кутів відповідає

значенню відповідних розрахунків усього комплексу показників, що включені до даної методики. Після побудови такої фігури вимірюється її загальна площа, для чого сама фігура поділяється на комплекс трикутників, число яких відповідає числу субіндексів конкурентоспроможності. Сума площ цих трикутників дозволяє визначити загальну площу багатокутної фігури.

«Індекс конкурентоспроможності регіону визначається шляхом ділення площі його багатокутника на площу багатокутника уявного регіону з максимальними значеннями субіндексів конкурентоспроможності за групами за такою формулою:

$$IKP^r = \frac{IKP_{k11} \times IKP_{k12} + IKP_{k12} \times IKP_{k13} + IKP_{k13} \times IKP_{k14} + \dots + IKP_{k1m} \times IKP_{k11}}{IKP_{k11}^{max} \times IKP_{k12}^{max} + IKP_{k12}^{max} \times IKP_{k13}^{max} + IKP_{k13}^{max} \times IKP_{k14}^{max} + \dots + IKP_{k1m}^{max} \times IKP_{k11}^{max}} \times 100,$$

або $IKP^r = \frac{S_p}{S_{max}} \times 100,$

(1.3)

де: IKP^r – індекс конкурентоспроможності регіону;

IKP_{kli}^{max} – максимальне значення субіндексу конкурентоспроможності регіону за i -ю групою показників конкурентоспроможності з урахуванням вагових коефіцієнтів, частка одиниці; $i = 1..m$;

S_p – площа радара регіону;

S_{max} – площа радара уявного регіону з максимальними значеннями субіндексів за групами показників конкурентоспроможності з урахуванням вагових коефіцієнтів» [130].

Загалом за даною методикою кращою визнається та об'єднана територіальна громада, яка за результатами проведених розрахунків індексу конкурентоспроможності має більшу загальну площу побудованої багатокутної фігури.

Як бачимо, принципів відмінностей від наведених вище методів визначення конкурентоспроможності територіальних громад українська методика немає. Це зрозуміло, оскільки, як уже зазначалося, основою для її розробки були підходи, визначені на багаторічному досвіді Європейського

Співтовариства. Варто зауважити, що вітчизняний підхід відзначається меншою кількістю показників, які включені до розрахунку – 45, а також наразі не проводиться його корегування з врахуванням поточних змін та розвитку ТГ, як це реалізується в тому ж Європейському Союзі. Проте загалом вітчизняний метод є цілком дієвим та ефективним для того, щоб одержати об'єктивні результати щодо рівня конкурентоспроможності територіальних громад. Головною його перевагою є високий рівень адаптації до українських реалій, особливо – щодо можливостей по адекватному розрахунку показників, що включені до методики визначенні індексу конкурентоспроможності.

Втім, незважаючи на високу ефективність підходів по оцінці конкурентоспроможності територіальних громад через розрахунок індексу конкурентоспроможності, певні дослідники висловлюють слушні зауваження щодо застосування цих підходів. Зокрема, О. Романко зауважує, що «зведені індекси часто змінюють критерії, які використовуються при дослідженні, однак їм відповідає певна соціально-економічна політика та її курс на цілеспрямовані якісні зміни в виборі інструментів для підвищенні свого рівня конкурентоспроможності регіону. Також прослідковується національна особливість в підборі методів та інструментів, що в свою чергу і є основною причиною не широкого використання іншими країнами. Наприклад, такі показники як рівень освіченості населення в Україні є на досить високому рівні серед країн Європи та світу, однак рівень працевлаштуванні за спеціальністю та рівень продуктивності праці є одним з найнижчих. Така диспропорція комплексно охоплює економічні проблеми в державі і одночасно не є основною причиною низького рівня конкурентоспроможності регіону» [144, с. 43].

Якщо говорити про підходи до оцінки конкурентоспроможності територіальних громад, які базуються не на визначенні індексів конкурентоспроможності, то, зазвичай, головною їх проблемою є високий рівень неконкретності та некоректності критеріїв та показників, які пропонуються за даними методами. Однією з найбільш ефективних систем

оцінки конкурентоспроможності території в даному аспекті є кластерна модель підвищення конкурентоспроможності М. Портера. При цьому «кластер – група географічно сусідніх взаємопов'язаних компаній та пов'язаних з ними організацій, які діють у певній сфері і характеризуються спільністю діяльності та взаємодоповнюють одна одну» [3, с. 207]. При цьому «кластер дозволяє використовувати переваги двох способів координації ринкової системи – внутрішньокорпоративної взаємодії та ринкового механізму – з метою інтенсифікації та підвищення ефективності дифузії нових знань і технологій. У межах кластера інновації – продукт діяльності кількох фірм або науково-дослідних центрів – поширюються мережею технологічних взаємозв'язків у загальному регіональному економічному просторі. Крім того, диверсифікація джерел нових знань спрощує комбінацію факторів виробництва та активізує інноваційну діяльність» [21, с. 46]. Втім, на практиці реальної методики кластерного аналізу конкурентоспроможності територіальних громад, яка б дозволила проводити оцінювання їх конкурентних позицій, розроблено так і не було.

Отже, можна стверджувати, що існуючі на даний момент підходи щодо оцінки конкурентоспроможності територіальних громад головним чином базуються на системі визначення індексів конкурентоспроможності, що включають у себе комплекс спеціалізованих критеріїв та показників. Застосування цих підходів потребує їх адаптації до специфіки окремої країни або регіону, але загалом одержані результати цілком об'єктивно дозволяють провести аналіз поточної ситуації щодо можливостей та перспектив підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад.

У методиці, запропонованій Нестеренко С. С. [99, с. 11-16], варто звернути увагу на систему показників, що охоплює три основні аспекти: наявність та ефективне використання ресурсів регіону, життєвий рівень населення та інвестиційну активність і привабливість регіону. Ці показники включають виробничий потенціал та його використання, життєвий рівень населення, науково-освітній потенціал, інвестиційну активність та

інфраструктурну забезпеченість. Автор пропонує також врахувати структурний і динамічний аналіз галузей економіки, що на його думку допоможе виявити сильні та слабкі сторони регіону в певних секторах, а також з'ясувати потенціал для подальшого розвитку і конкуренції на ринку.

Однак, для досягнення більш об'єктивного і глибокого аналізу конкурентоспроможності регіону, вважаємо доцільним дослідження аспектів сталого розвитку. Розгляд екологічної стійкості, соціальної відповідальності та економічної життєздатності може допомогти виявити позитивний та негативний вплив регіону на довкілля та суспільство. Окрім того, цінність методики збільшить урахування геополітичного контексту. Адже, як свідчить сучасна ситуація в країні, політичні та геополітичні фактори можуть суттєво вплинути на конкурентоспроможність її регіонів. Включення аналізу геополітичного контексту, таких як політична стабільність і географічне розташування, може допомогти виявити додаткові фактори, що впливають на успішність регіону.

Для вдосконалення існуючих методик оцінки конкурентоспроможності регіонів та проведення відповідного аналізу в контексті сучасної ситуації в Україні варто врахувати підхід, розроблений Захарченко С. В. [57]. Відповідно до цього підходу конкурентоспроможність регіону розглядається з різних перспектив і враховуються різні фактори, що впливають на неї. Методика включає декілька ключових аспектів:

- розрізнення індикаторів-стимуляторів і індикаторів-дестимуляторів: Методика передбачає виділення певних індикаторів, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності регіону (індикатори-стимулятори), а також тих, що мають негативний вплив на конкурентоспроможність (індикатори-дестимулятори);

- процедура нормалізації за Паттерн-методом: Для порівняння індикаторів-стимуляторів і індикаторів-дестимуляторів використовується процедура нормалізації. Ця процедура базується на співвідношенні фактичних

і максимальних (у відсотках) або мінімальних і фактичних значень індикаторів;

- оцінка конкурентоспроможності регіонів у міжнародному вимірі: Методика використовує процедуру «зважування» індикаторів національної конкурентоспроможності регіону в порівнянні з країною-лідером. Це дозволяє оцінити конкурентоспроможність регіону в контексті міжнародного рівня.

Серед переваг запропонованого підходу варто виділити розрізнення між індикаторами-стимуляторами і індикаторами-дестимуляторами, що дозволяє більш точно визначити сильні та слабкі сторони регіону. Включення оцінки конкурентоспроможності регіону у міжнародному вимірі дає можливість порівняти регіональну конкурентоспроможність з іншими країнами. Водночас, порівняння конкурентоспроможності конкретного регіону України та конкурентоспроможності іноземної країни у міжнародному контексті є ускладненим через різноманітність ринків, специфіку геополітичних чинників, торговельних угод, економічних трендів та інших факторів, що можуть впливати на об'єктивність порівняння.

На основі розглянутих методик нами було виявлено кілька недоліків, що потребують врахування для проведення комплексної об'єктивної оцінки конкурентоспроможності регіонів та громад України у сучасних умовах:

- *Перекриття показників*: У деяких методиках виявлялося перекриття між показниками, коли одні й ті ж аспекти оцінювалися в різних групах показників. Це призводило до збільшення непослідовності та складності в аналізі результатів.

- *Відсутність сталого розвитку*: Деякі методики не враховували аспекти сталого розвитку та екологічної сталості, що стає все більш важливим в сучасному світі. Вони не забезпечували оцінку впливу регіонального розвитку на навколишнє середовище та забезпечення тривалого економічного зростання.

- *Однобічність підходу та неврахування конкурентоспроможності громад*: методики фокусуються лише на конкурентоспроможності регіонів, не

забезпечуючи комплексного огляду та врахування особливостей розвитку громад. Це призводило до спрощеного уявлення про конкурентоспроможність регіону та недостатнього врахування нових умов децентралізації.

З урахуванням недоліків існуючих методик, ми розробили систему показників **оцінки конкурентоспроможності регіону**, яка включає наступні групи показників:

I. Соціальна відповідальність:

Група 1: Якість життя (результати реалізації конкурентних переваг): Ця група показників оцінює якість життя населення регіону, що є важливим показником конкурентоспроможності. Вона враховує рівень доходів, доступ до освіти, охорони здоров'я, житлової інфраструктури, культурного та соціального середовища.

Група 4: Освіта, наука та інновації (перспективи зміцнення/відновлення конкурентоспроможності): Ця група показників оцінює роль освіти, науки та інновацій у конкурентоспроможності регіону. Вона включає такі аспекти, як рівень освіти, наукові дослідження, розробка технологій та інноваційний потенціал.

II. Економічна життєздатність:

Група 2: Економічна складова конкурентоспроможності (продуктивність економіки та ефективність бізнесу): Ця група показників оцінює ефективність виробництва та функціонування бізнесу. Вона включає такі аспекти, як валовий внутрішній продукт (ВВП) регіону, заробітна плата, інновації, конкурентоспроможність підприємств та інші показники, що визначають продуктивність та ефективність економіки.

Група 3: Інвестиції та розвиток інфраструктури (передумови формування конкурентоспроможності регіону): Ця група показників оцінює рівень інвестицій та розвитку інфраструктури в регіоні. Вона включає такі показники, як обсяги прямих іноземних інвестицій, індекс розвитку інфраструктури, доступність транспорту та комунікацій.

III. Екологічна стійкість

Група 5: Екологія та сталість розвитку (стратегічні перспективи): Ця група показників оцінює екологічну сталість та стратегічні перспективи регіону. Вона включає такі аспекти, як екологічні показники, розвиток зелених технологій, сталість економічного зростання та інші фактори, що впливають на тривалість розвитку.

Система показників та індикаторів для розрахунку інтегрального показника конкурентоспроможності регіонів та оцінки її рівня наведено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Показники оцінки конкурентоспроможності регіонів

Підгрупа показників	Ключові індикатори
1	2
<i>I. Соціальна відповідальність (ICB)</i>	
Група 1: Якість життя (результати реалізації конкурентних переваг) i_{life}	1.1. Населення та міграція((a1): - чисельність наявного населення по регіонах України; - приріст/скорочення чисельності населення; - міграційний рух населення за типом місцевості. 1.2. Ринок праці (a2): - робоча сила працездатного населення за регіонами; - рівень економічної активності населення за регіонами; - рівень зайнятості населення за регіонами; - рівень безробіття населення (за методологією МОП) за регіонами. 1.3. Доходи та умови життя(a3): - середньомісячна заробітна плата штатних працівників по містах; - заборгованість із виплати заробітної плати станом на 1 січня по містах; - доходи та витрати населення по регіонах України; - індекси споживчих цін за регіонами. 1.4. Соціальна інфраструктура (a4): - загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, у розрахунку на 1000 осіб (м ² загальної площі); - кількість закладів загальної середньої освіти, (на початок навчального року; одиниць); - планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів, кількість відвідувань за зміну.
Група 2: Освіта, наука та інновації (перспективи зміцнення/відновлення конкурентоспроможності) i_{scien}	2.1. Наука (b1): - кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, (осіб). 2.2. Інновації (b2): - кількість інноваційно активних промислових підприємств, одиниць.

Продовження таблиці 1.3.

1	2
<i>II. Економічна життєздатність (I_{ЕЖ})</i>	
<p>Група 3: Економічна складова конкурентоспроможності (продуктивність економіки та ефективність бізнесу)</p> <p style="text-align: center;">i_{econom}</p>	<p>3.1. Ефективність та продуктивність регіону (с1):</p> <ul style="list-style-type: none"> - валовий регіональний продукт (ВРП); - індекси промислової продукції за регіонами; - обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг); суб'єктів господарювання за регіонами. <p>3.2. Розвиток бізнесу (с2):</p> <ul style="list-style-type: none"> - кількість суб'єктів господарювання за регіонами - фінансові результати (сальдо) діяльності підприємств до оподаткування; - кількість підприємств на 10 тис. осіб наявного населення; - підприємства, які одержали прибуток, у % до загальної кількості підприємств. <p>3.3. Зовнішньоекономічна діяльність регіону (с3):</p> <ul style="list-style-type: none"> - регіональні обсяги зовнішньої торгівлі товарами (експорт); - регіональні обсяги зовнішньої торгівлі товарами (імпорт).
<p>Група 4: Інвестиції та розвиток інфраструктури (передумови)</p> <p style="text-align: center;">i_{invest}</p>	<p>4.1. Будівництво (d1):</p> <ul style="list-style-type: none"> - індекси будівельної продукції за видами по регіонах (2011-2022); - обсяг виробленої будівельної продукції. <p>4.2. Транспортна логістика(d2):</p> <ul style="list-style-type: none"> - довжина залізничних колій; - довжина автомобільних доріг; - вантажообіг автомобільного транспорту. <p>4.3. Інвестиції (d3):</p> <ul style="list-style-type: none"> - капітальні інвестиції в розрахунку на 1000 осіб за регіонами; - індекси капітальних інвестицій.
<i>III. Екологічна стійкість (I_{ЕС})</i>	
<p>Група 5: Екологія та сталість розвитку (стратегічні перспективи)</p> <p style="text-align: center;">i_{ecol}</p>	<p>5.1. Атмосферне повітря (k1):</p> <ul style="list-style-type: none"> - викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення. <p>5.2. Відходи (k2):</p> <ul style="list-style-type: none"> - утворення відходів за містами; - накопичення відходів за містами. <p>5.3. Витрати на охорону навколишнього природного середовища (k3):</p> <ul style="list-style-type: none"> - поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища; - капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища.

* Систематизовано автором.

Інтегральний індекс конкурентоспроможності регіонів пропонуємо обчислювати на основі нормованих значень, що характеризують соціальну відповідальність, економічну життєздатність та екологічну стійкість регіону, за формулою:

$$I_{\text{КСП}}^{\text{рег}} = \frac{I_{\text{СВ}} + I_{\text{ЕЖ}} + I_{\text{ЕС}}}{3}, \quad (1.4)$$

де n – кількість відібраних і стандартизованих параметрів конкурентоспроможності територіальної громади.

$$\left\{ \begin{array}{l} I_{\text{СВ}} = f(i_{\text{life}}, i_{\text{scien}}); i_{\text{life}} = f(a1; a2; a3; a4); i_{\text{scien}} = f(b1; b2; b3); \\ I_{\text{ЕЖ}} = f(i_{\text{econom}}, i_{\text{invest}}); i_{\text{econom}} = f(c1; c2; c3); i_{\text{invest}} = f(d1; d2; d3); \\ I_{\text{ЕС}} = f(i_{\text{ecol}}) = f(k1; k2; k3). \end{array} \right. \quad (1.5)$$

Часткові показники, що характеризують кожен зі складових інтегрального індексу, розраховуємо на основі середньої арифметичної нормованих значень даних, що характеризують відповідну складову конкурентоспроможності регіону. Розрахунок й аналіз часткових індексів доповнює загальну оцінку та дає можливість глибше зрозуміти чинники, що визначають рівень конкурентоспроможності окремого регіону.

Перевагою запропонованої методики є те, що вона враховує широкий спектр факторів, що визначають конкурентоспроможність регіону. Методика оцінки конкурентоспроможності регіонів дозволяє отримати більш повну картину про стан конкурентоспроможності, забезпечує можливість порівняння регіонів за різними аспектами та виявлення сильних та слабких сторін. Крім того, система показників забезпечує можливість виявлення перспективних напрямків для покращення конкурентоспроможності та формування стратегій розвитку регіону. Використання цієї методики дає можливість приймати обґрунтовані рішення щодо підвищення конкурентоспроможності регіону і сприяє його сталому розвитку.

Реформа децентралізації, яка пройшла в Україні, передбачала передачу частини владних повноважень та фінансових ресурсів на рівень громад та місцевих органів влади. Це дало громадам більшу автономію та

відповідальність за свій власний розвиток. Органи місцевого самоврядування стали важливими гравцями у формуванні та реалізації стратегій регіонального розвитку.

Отже, комплексне дослідження, що поєднує оцінку конкурентоспроможності регіонів та громад, дає можливість отримати глибоке розуміння факторів, що визначають регіональну конкурентоспроможність, та розробити належні стратегії для підвищення конкурентоспроможності як регіонів, так і їх громад.

Оцінка конкурентоспроможності громад є важливою складовою запропонованої методики і має велику значимість у повоєнному відновленні конкурентоспроможності регіонів. Громади виступають основними будівельними блоками регіону, і їх успіх у забезпеченні конкурентоспроможності має прямий вплив на економічний розвиток та якість життя мешканців.

Оцінка допомагає ідентифікувати сильні та слабкі сторони громад, визначити першочергові завдання та пріоритети для відновлення і підтримки, сприяючи швидкому та збалансованому розвитку регіонів після війни.

Крім того, успішне відновлення конкурентоспроможності громад є важливим кроком у формуванні загальної конкурентоспроможності регіону. Громади, що успішно відновлюються та розвиваються, стають стабільною основою для економічного росту, привертання інвестицій та створення нових робочих місць. Таким чином, оцінка конкурентоспроможності громад є важливим інструментом у післявоєнному відновленні, сприяючи стійкому та інклюзивному розвитку регіонів.

Конкурентоспроможність територіальних громад – це їх здатність досягати успіху в економічній, соціальній та культурній сферах, порівняно з іншими територіальними громадами. Це означає, що громада може привернути інвестиції, забезпечити високу якість життя для своїх жителів, зберігати та приваблювати населення, залучати і розвивати бізнес, вести конкурентну боротьбу з іншими територіальними громадами тощо.

Одним з основних факторів, що впливає на конкурентоспроможність територіальних громад, є рівень розвитку їхньої інфраструктури. Це може включати наявність високошвидкісних засобів транспорту, розвинуту мережу комунікацій, наявність сучасних технологій, високоякісні медичні та освітні заклади, а також розвинуті соціальні та культурні інституції.

Крім того, конкурентоспроможність територіальних громад залежить від наявності та якості ресурсів, які вони можуть надати бізнесу та інвесторам. Це може бути доступність робочої сили з необхідною кваліфікацією, наявність земельних ділянок для будівництва, доступність енергетичних ресурсів та інших ресурсів, необхідних для ефективної діяльності підприємств.

Окрім цього, конкурентоспроможність територіальних громад залежить від наявності та розвитку інституцій, які забезпечують підтримку бізнесу та інвестиційної діяльності. Наявність ефективної системи управління та розвитку території, доступність інформації про підприємницьку діяльність, а також наявність спеціалізованих організацій, які надають підтримку та консультації підприємствам й інвесторам, також впливають на конкурентоспроможність територіальних громад.

Значна роль у підвищенні конкурентоспроможності територіальних громад належить також розвитку людського капіталу, зокрема забезпеченню якісної освіти та доступу до здорової та безпечної праці. Відповідно, підтримка освітніх і культурних закладів, підвищення рівня медичної допомоги та допомоги в безробітті, також можуть сприяти підвищенню конкурентоспроможності територіальних громад.

Важливу роль у забезпеченні конкурентоспроможності територіальних громад відіграє державна політика, зокрема шляхом формування відповідних законодавчих та фінансових умов для розвитку підприємництва та інвестиційної діяльності на території громади. Також важливо забезпечити рівний доступ до ресурсів та можливостей для всіх територіальних громад, щоб запобігти створенню нерівних умов для розвитку.

Отже, конкурентоспроможність територіальних громад залежить від багатьох факторів, таких як наявність інфраструктури, ресурсів та інституцій, розвиток людського капіталу та державна політика.

Кількісна оцінка рівня конкурентоспроможності територіальних громад може бути здійснена за допомогою різних груп показників, зокрема соціально-економічних, показників розвитку інфраструктури та фінансових показників:

1. *Соціально-економічні показники* включають такі параметри, як наявність робочих місць, рівень безробіття, середня заробітна плата, рівень життя, рівень освіти та культури, рівень медичної допомоги, кількість місцевих підприємств та підприємств з іноземними інвестиціями, динаміка популяції та інші.
2. *Показники розвитку інфраструктури* відображають кількість і якість доріг, наявність залізничних та авіа-сполучень, розвиток телекомунікаційної інфраструктури, наявність технічних засобів зв'язку та інтернет-з'єднання, наявність технологічної інфраструктури, такої як електропостачання та водопостачання, наявність систем відходів та очищення повітря.
3. *Фінансові показники* характеризують наявність і доступність кредитів, рівень податкового навантаження, наявність бюджетних програм і стимулювання для підприємців й інвесторів, наявність державних і місцевих програм підтримки розвитку підприємництва та інвестиційної діяльності.

Загальну оцінку конкурентоспроможності територіальних громад пропонуємо здійснювати шляхом розрахунку інтегрального показника та порівняння його значення в різних громадах.

Для проведення оцінки конкурентоспроможності територій необхідно здійснити нормування відібраних показників та їх приведення до стандартизованої форми. З огляду на те, що всі дані, які використовуються в моделі, представлені різними фізичними величинами, знаходяться в різних діапазонах та мають різну спрямованість, їх потрібно стандартизувати.

Нормування показників здійснюється за різними формулами в залежності від спрямованості показників. У випадку, коли показник X_j є стимулятором, тобто його зв'язок з відповідним елементом регіонального ринку праці прямий (чим більше значення X_j , тим кращий стан підсистеми), його стандартизоване значення I_j обчислюється за формулою:

$$I_j = \frac{X_j - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}}, \quad (1.6)$$

де X_{\min} – мінімальне значення j -го показника, X_{\max} – максимальне значення j -го показника.

Якщо показник X_j є дестимулятором, тобто його вплив на рівень конкурентоспроможності території обернений (чим більш значення X_j , тим стан підсистеми гірший), то його стандартизоване значення I_j розраховуємо за формулою:

$$I_j = 1 - \frac{X_j - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}}, \quad (1.7)$$

де X_{\min} – мінімальне значення j -го показника, X_{\max} – максимальне значення j -го показника.

Така стандартизація забезпечує інформаційну односпрямованість індикаторів, при цьому вони будуть змінюватись у діапазоні від 0 до 1. Найгірші значення індикаторів, із погляду оцінки конкурентоспроможності регіону чи територіальної громади, відповідатимуть числовим значенням, близьким до 0, а найкращі – наближуватимуться до 1.

Нормовані значення відібраних показників можна використовувати в процесі побудови часткових та інтегрального індексу конкурентоспроможності територіально громади чи регіону.

Зважаючи на те, що конкурентоспроможність громад – показник о визначає спроможність до розвитку, передумовами якого є в першу чергу забезпеченість фінансовими ресурсами, які є одночасно як інструментами зміцнення конкурентоспроможності, так і її результатом. Пропонуємо ввести

у формулу розрахунку скалярного показника вагові коефіцієнти: для соціальної сфери – 0,3; інфраструктури – 0,3 та фінансів – 0,4.

Відтак інтегральний індекс конкурентоспроможності територіальних громад пропонуємо обчислювати на основі нормованих значень, що характеризують соціальну, інфраструктурну та фінансову складові, за формулою:

$$I_{\text{ксп}} = (S_{\text{оц}} * 0,3 + I_{\text{ф}} * 0,3 + F_{\text{ін}} * 0,4), \quad (1.8)$$

де n – кількість відібраних і стандартизованих параметрів конкурентоспроможності територіальної громади.

Часткові показники, що характеризують кожен зі складових інтегрального індексу, розраховуємо на основі середньої арифметичної нормованих значень даних, що характеризують відповідну складову конкурентоспроможності території. Розрахунок й аналіз часткових індексів доповнює загальну оцінку та дає можливість глибше зрозуміти чинники, що визначають рівень конкурентоспроможності окремої території.

Інтегральна оцінка конкурентоспроможності дозволить виявити потенційні сильні та слабкі сторони кожної громади і допомогти в розробці стратегій їх подальшого розвитку. Наприклад, якщо одна громада має високий рівень розвитку інфраструктури, але низький рівень соціально-економічного розвитку, то це може стати вихідним пунктом для розвитку нових підприємств та приваблення інвестицій. У той же час, громада з високим рівнем соціально-економічного розвитку та низьким рівнем розвитку інфраструктури може бути сприятливою для розвитку туризму та інших видів господарської діяльності, що не потребують значних інвестицій у технічну інфраструктуру.

Оцінка конкурентоспроможності територіальних громад може також допомогти місцевим органам влади визначити пріоритети у розвитку громади, залучити інвесторів, привернути нові підприємства, збільшити доходи бюджету та поліпшити якість життя мешканців.

Запропонована оцінка конкурентоспроможності громад має позитивний вплив на регіональний розвиток загалом. Успішні та конкурентоспроможні

громади стають каталізаторами економічного росту та привертання інвестицій у свої регіони.

Наш підхід полягає в проведенні комплексного дослідження, яке доповнює оцінку конкурентоспроможності регіонів аналізом конкурентоспроможності їх громад, що несе у собі **низку переваг**:

По-перше, аналіз конкурентоспроможності громад дозволяє отримати більш детальну картину ситуації, розкриваючи специфічні сильні та слабкі сторони кожної громади. Це дозволяє виявити потенціал для подальшого розвитку та розробити належні стратегії.

По-друге, включення оцінки конкурентоспроможності громад допомагає визначити основні фактори, що впливають на регіональну конкурентоспроможність. Результати аналізу громад можуть стати важливими рекомендаціями для формування політик та програм, спрямованих на підтримку розвитку тих аспектів, які мають найбільший вплив на конкурентоспроможність регіонів в цілому.

По-третє, оцінка конкурентоспроможності громад допомагає встановити зв'язок між рівнем конкурентоспроможності громад та регіонального розвитку. Успішні та конкурентоспроможні громади стають фундаментом для стійкого розвитку регіонів, забезпечуючи економічний ріст, привертання інвестицій та підвищення якості життя мешканців.

Оцінка конкурентоспроможності громад у контексті регіональної оцінки стає ключовим інструментом для органів місцевого самоврядування. Вона дозволяє визначити сильні та слабкі сторони громад, ідентифікувати потенціал для розвитку та забезпечити належне спрямування ресурсів. Оцінка надає можливість громадам зосередитись на своїх конкурентній перевагах, виробляти стратегічні рішення та реалізувати ефективні проекти, спрямовані на підвищення якості життя мешканців та привертання інвестицій.

Висновки до розділу 1

1. Одним з ключових моментів в розкритті сутності та характеру категорії «конкурентоспроможність територіальних громад» виступає всебічна оцінка еволюції поглядів щодо цієї проблеми в межах різних наукових напрямків економічної думки. Отримані висновки не завжди складаються в єдину картину, цілісне уявлення. Це ж стосується і сучасних поглядів на роль та місце конкурентоспроможності територіальних громад в економічній системі суспільства. Нинішній етап досліджень регіональної конкурентоспроможності пов'язаний із зростанням ролі територіальних громад в процесі адміністративного реформування та бюджетної децентралізації. Конкурентоспроможність територіальних громад нині трактується як ініціативна діяльність по забезпеченню належного рівня розвитку самої об'єднаної територіальної громади. Таким чином, розуміння сутності конкурентоспроможності територіальних громад тісно пов'язане із економічним, технологічним та соціальним розвитком регіону – чим складніша соціально-економічна формація, тим більші вимоги ставляться до територіальної громади та її конкурентної позиції.

2. Можна стверджувати, що формування конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад формується на основі комплексної взаємодії ключових функціональних факторів соціально-економічної системи та ефективності діяльності органів місцевого самоврядування. При цьому на конкурентоспроможність мають вплив такі вагомні фактори, як рівень розвитку ринкової інфраструктури громади, її фінансова спроможність, а також рівень розвитку людського капіталу та його доступність для територіальних громад і регіонів.

3. В процесі оцінки динаміки конкурентоспроможності визначено, що забезпечення відновлення та зростання конкурентоспроможності територіальних громад є можливим лише шляхом формування ефективної моделі підвищення конкурентоспроможності територіальної громади. При цьому в процесі формування такої моделі необхідно реалізувати комплекс заходів щодо реалізації поставлених завдань, відповідно до стратегії розвитку територіальних громад і регіонів, включаючи постановку завдань по

підвищенню конкурентоспроможності та визначення затрат ресурсів та часу, необхідних на реалізацію цих планів.

3. На основі оцінки факторів та інструментарію, який застосовується для відновлення та підвищення конкурентоспроможності територіальних громад можна зробити висновок, що економічна сутність даного поняття являє собою потенційні можливості територіальних громад ефективно функціонувати в умовах конкурентного середовища з врахуванням їх ресурсного забезпечення та поточного рівня економічного розвитку, що матиме наслідком зростання рівня продуктивності підприємств регіону та підвищення рівня та якості життя населення територіальної громади. Таким чином забезпечення підвищення конкурентоспроможності ТГ сприяє реалізації стратегії розвитку та підвищення ефективності функціонування територіальної громади.

4. Визначено, що в процесі бюджетної децентралізації та реформування адміністративної системи органів місцевого самоврядування виникає об'єктивна необхідність оцінки ефективності даних трансформацій з метою одержання конкретної оцінки рівня конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів та перспектив її зміни в майбутньому. Досліджено, що головним критерієм оцінки конкурентоспроможності територіальних громад є їх фінансовий стан та потенційна фінансова спроможність.

5. На основі аналізу сучасних підходів до оцінки конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів визначено, що основними дієвими методиками, які можуть бути використані для такої оцінки, є підходи, орієнтовані на визначення індексу конкурентоспроможності території (регіону, територіальної громади). Такі методики є чітко структурованими і містять в собі комплекс критеріїв та окремих показників, які використовуються для оцінки рівня конкурентоспроможності і на основі яких відбувається визначення відповідного індексу. Обґрунтовано, що практичне застосування таких методик дозволяє одержати об'єктивну оцінку потенційних можливостей територіальних громад і регіонів та визначити їх здатність щодо підвищення власної конкурентоспроможності.

Результати розділу висвітлено в [112], [113], [116], [117], [118], [119], [120], [125], [189].

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ ВІДНОВЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД І РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка конкурентоспроможності регіонів

Оцінка конкурентоспроможності регіонів є важливим інструментом для визначення потенціалу та здатності як регіонів так і окремих громад, що знаходяться на їх території, протистояти викликам сучасного світу. Конкурентоспроможність регіону створює умови для стійкого зростання, підвищення рівня життя та поліпшення благополуччя населення.

Відповідно до запропонованої у розділі 1 методики, оцінка конкурентоспроможності регіонів охоплює п'ять груп показників.

Група 1: Якість життя (результати реалізації конкурентних переваг).

Якість життя населення є результатом успішної реалізації конкурентних переваг регіону. Конкурентоспроможність регіону має прямий вплив на якість життя, пропонуючи населенню нові можливості, послуги та покращені умови. Розпочати оцінку конкурентоспроможності регіону необхідно з аналізу якості життя населення за ключовими показниками. Це дозволить зрозуміти соціально-економічну ситуацію в регіоні, ідентифікувати проблемні сфери та потенційні можливості для покращення. Оцінка показників, таких як приріст/скорочення чисельності населення, міграційний рух, рівень зайнятості, безробіття, середньомісячна заробітна плата, заборгованість і доходи населення, дозволяє зрозуміти стан соціально-економічного розвитку регіону та впливати на його конкурентоспроможність (табл. 2.1).

Розглянемо основні з показників які відображають якість життя населення регіонів:

1.1. Приріст/скорочення чисельності населення (1990-2021). Цей показник вказує на динаміку населення регіону протягом останніх десятиліть.

Приріст населення свідчить про привабливість регіону для мешканців та відображає потенціал для розвитку.

Таблиця 2.1

Індикатори та параметри оцінки якості життя населення

Індикатор	Параметри	Позначення
Населення та міграція	Чисельність наявного населення по регіонах України	X_1^{life} (↑)
	Приріст/скорочення чисельності населення (1990-2021)	X_2^{life} (↑)
	Міграційний рух населення за типом місцевості (2002-2021)	X_3^{life} (↑)
Ринок праці	Середньорічна кількість працездатного населення за регіонами	X_4^{life} (↑)
	Рівень економічної активності населення за регіонами	X_5^{life} (↑)
	Рівень зайнятості населення за регіонами	X_6^{life} (↑)
	Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за регіонами	X_7^{life} (↓)
Доходи та умови життя	Середньомісячна заробітна плата штатних працівників по містах	X_8^{life} (↑)
	Заборгованість із виплати заробітної плати станом на 1 січня по містах	X_9^{life} (↓)
	Доходи та витрати населення по регіонах України	X_{10}^{life} (↑)
	Індекси споживчих цін за регіонами	X_{11}^{life} (↓)
Соціальна інфраструктура	Загальна площа прийнятих в експлуатацію житлових будівель по містах	X_{12}^{life} (↑)
	Загальноосвітні навчальні заклади по містах	X_{13}^{life} (↑)
	Вищі навчальні заклади III–IV рівнів акредитації по містах	X_{14}^{life} (↑)

*Систематизовано дисертантом.

Населення та міграція

Показники чисельності населення мають важливе значення для оцінки конкурентоспроможності регіону. Регіони зі зменшенням населення можуть стикатися з проблемами економічного розвитку та недостатньою

привабливістю для інвестицій та бізнесу. Натомість, регіони зі стабільною або зростаючою чисельністю населення мають більше можливостей для розвитку та поліпшення соціально-економічного стану.

Варто зауважити, що розподіл чисельності населення в регіонах України нерівномірний. Більш густонаселеними є регіони центральної та східної частин України, що створює для них більш сприятливі передумови для формування конкурентоспроможності (Додаток Б, табл. Б.1).

Для аналізу тенденцій чисельності регіонів України впродовж довоєнного періоду (2017-2021 рр.) та їх впливу на конкурентоспроможність та можливість повоєнного відновлення, розглянемо дані рис. 2.1.

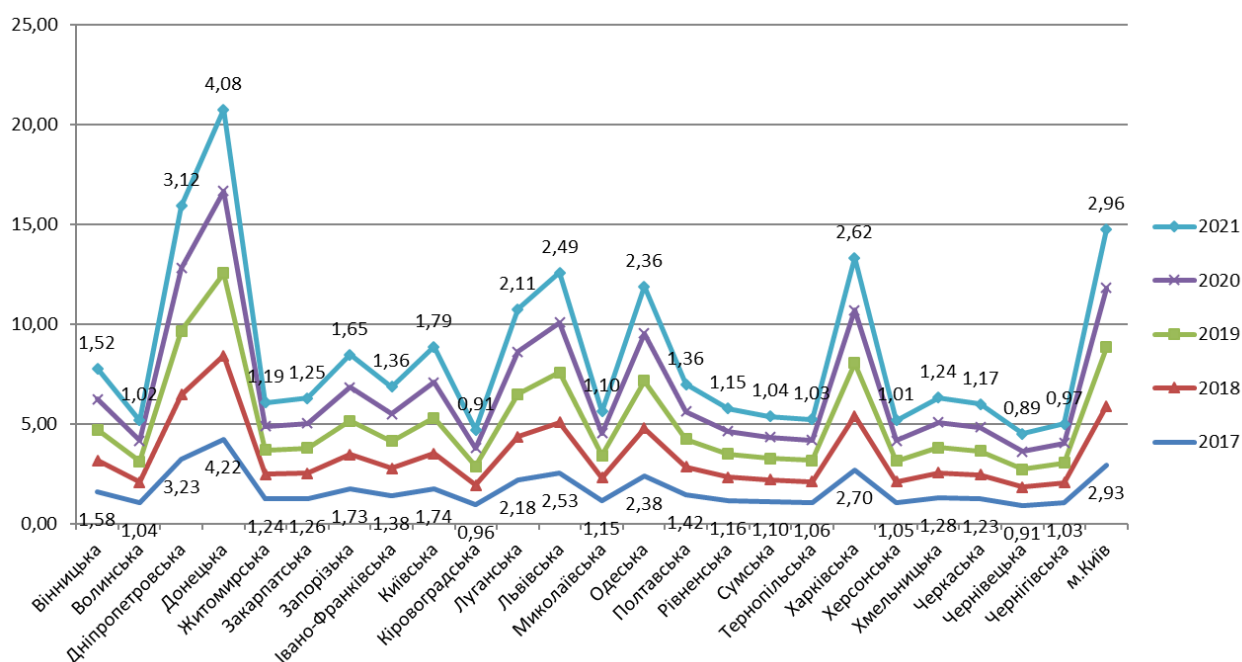

Рис. 2.1. Чисельність населення регіонів України у 2017-2021 рр., млн. осіб

*Побудовано за даними: Державної служби статистики України [38].

Загальний тренд, який можна спостерігати, – це зменшення чисельності населення більшості регіонів протягом досліджуваного періоду. Деякі регіони, такі як Вінницька, Волинська, Житомирська, Запорізька, Кіровоградська, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Чернівецька та Чернігівська, відзначали незначне скорочення населення протягом років.

У той же час, кілька регіонів, таких як Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Львівська, Харківська та м. Київ, показували стійку тенденцію до зменшення чисельності населення протягом розглянутого періоду.

Загалом виявлені тенденції негативно характеризували довоєнний стан конкурентоспроможності регіонів України, адже наслідком скорочення чисельності населення є зменшення робочої сили та попиту на місцеві товари та послуги. За таких умов підприємства стикаються з обмеженими можливостями для зростання і розвитку через втрату споживачів та фахівців.

Аналізуючи показники природного приросту та міграції можна відмітити стабільне скорочення чисельності населення України і в довоєнний період (табл. 2.2).

Таблиця 2.2.

Формування приросту (скорочення) чисельності населення

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	-210136	-251791	-272297	-323378	-442279
Вінницька	-9924	-11572	-12254	-13893	-17150
Волинська	-1674	-2440	-2912	-3896	-5641
Дніпропетровська	-23402	-27215	-28403	-33981	-45267
Донецька	-19728	-24280	-26413	-26095	-35620
Житомирська	-8355	-9615	-10314	-12061	-15135
Закарпатська	-525	-1437	-2511	-3253	-5817
Запорізька	-13603	-15163	-16280	-18865	-26146
Івано-Франківська	-3880	-4804	-5423	-7384	-10045
Київська	-10864	-13486	-14239	-17276	-23545
Кіровоградська	-7849	-8407	-9095	-10576	-13472
Луганська	-8341	-10339	-10980	-11100	-15024
Львівська	-7085	-9473	-11036	-15198	-20449
Миколаївська	-6912	-8015	-9121	-10132	-14359
Одеська	-8166	-10463	-12153	-14254	-23142
Полтавська	-12344	-13466	-13872	-15972	-19535
Рівненська	-289	-1148	-1866	-3388	-5337
Сумська	-9514	-10763	-10921	-12969	-15379
Тернопільська	-5525	-6468	-6858	-7983	-9566
Харківська	-19250	-22943	-22573	-27470	-39574
Херсонська	-5921	-7068	-7653	-9407	-13036
Хмельницька	-8076	-9038	-9460	-11129	-14825
Черкаська	-10394	-11544	-12082	-13538	-16126
Чернівецька	-1783	-2549	-2789	-4543	-6540
Чернігівська	-11283	-12450	-12455	-13594	-15937
м. Київ	4551	2355	-634	-5421	-15612

*Побудовано автором за даними Державної служби статистики України [38].

Регіони з більшими темпами скорочення чисельності населення, такі як Харківська область, Київська область, Одеська область та Львівська область, можуть ще до 2022 р. стикалися з проблемою втрати населення. Це було пов'язано у першу чергу з такими факторами, як економічна нестабільність, низькі можливості зайнятості та недостатні соціальні умови. Відповідно, така ситуація мала негативний вплив на конкурентоспроможність цих регіонів, оскільки відтік населення обумовлював зменшення робочої сили, потенційних споживачів товарів та послуг, а також втрату людського потенціалу.

У той же час, регіони з меншими темпами скорочення чисельності населення, наприклад, Вінницька область, Волинська область, Житомирська область та Рівненська область, мали більш стабільну демографічну ситуацію та переваги в плані конкурентоспроможності, оскільки наявність населення та робочої сили сприяли розвитку господарства та створенню нових підприємств.

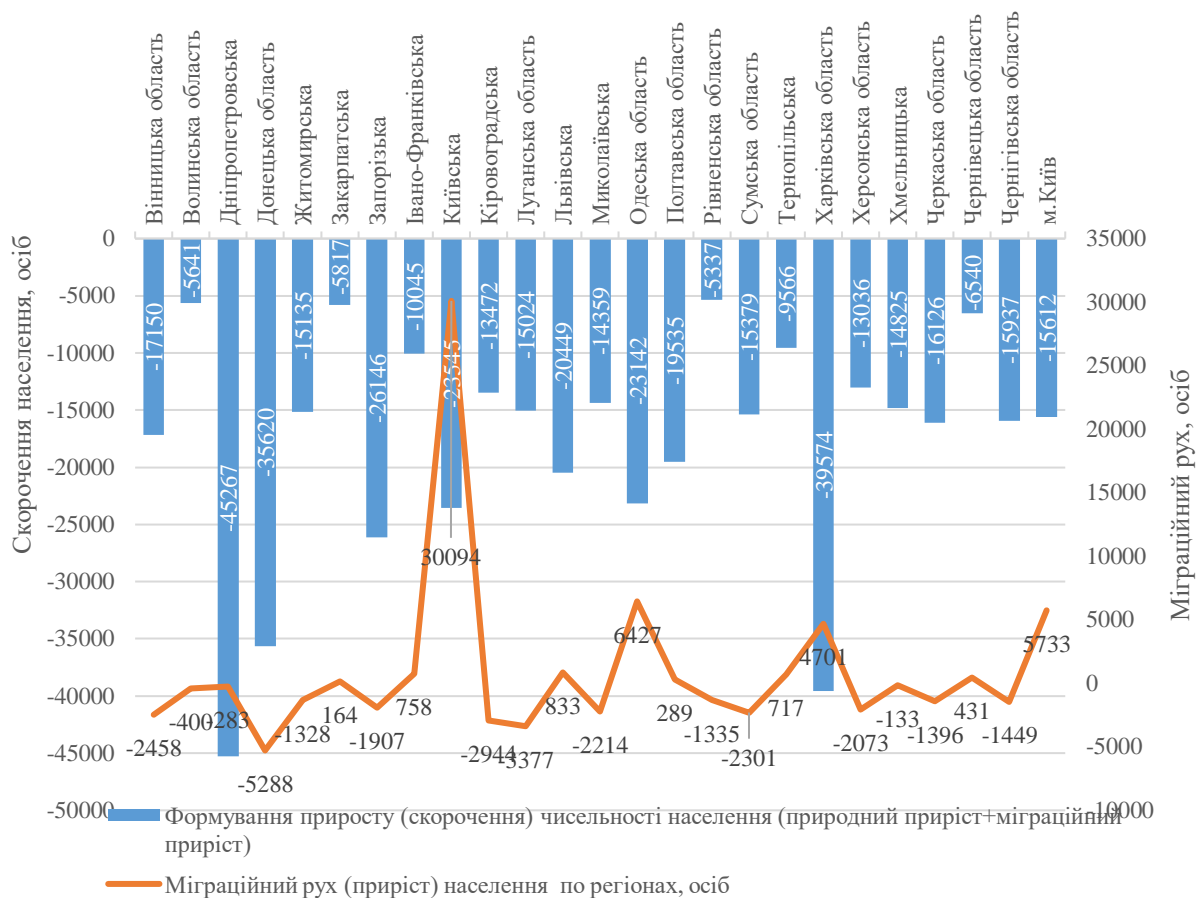

Рис. 2.2. Формування природного приросту / скорочення населення у 2021 р.

*Побудовано автором за даними Державної служби статистики України [38].

У контексті перспектив після воєнного відновлення конкурентоспроможності для конкретних регіонів, показники скорочення чисельності населення можуть мати особливу вагу. Після воєнного конфлікту регіони, що пережили війну, зазвичай стикаються зі складними економічними та соціальними викликами, які можуть призвести до відтоку населення.

Варто зауважити, що на сьогодні в наслідок масової міграції через війну, демографічна ситуація значно погіршилась. Достовірних даних щодо чисельності населення України на сьогодні немає, однак деякі джерела називають навіть цифру 12-20 млн. населення. Різне зменшення населення може мати суттєвий негативний вплив на повоєнне відновлення країни, погіршити економічну активність та інвестиційний клімат у її регіонах.

Загалом, тенденції в чисельності населення в довоєнний період можуть мати продовження після воєнного відновлення, проте війна і її наслідки можуть викликати серйозні зрушення в демографічних процесах та конкурентоспроможності регіонів.

Однак, регіони, яким вдасться зменшити темпи скорочення чисельності населення та створити умови для повернення населення, можуть мати перспективи відновлення конкурентоспроможності. Досягтися цього можна шляхом створення нових робочих місць, забезпечення соціально-економічної стабільності, розвитку інфраструктури та надання доступу до освіти й охорони здоров'я. Повернення населення у регіони займає важливу роль у відновленні господарської активності, залученні інвестицій та підтримці розвитку малого та середнього бізнесу.

Ринок праці

Динаміка чисельності робочої сили в Україні показує загальне зниження протягом зазначеного періоду. Регіони з найбільшою чисельністю робочої сили можуть мати перевагу в конкурентній боротьбі, тоді як регіони з низькою чисельністю робочої сили потребують додаткових заходів для покращення своєї конкурентоспроможності.

Розглянувши динаміку чисельності робочої сили в Україні (2017-2021 рр.) можна відмітити, що за весь період спостерігається загальне зниження чисельності робочої сили. У 2021 році чисельність робочої сили складала 16666,8 тис. осіб. Порівняно з 2017 роком, коли вона становила 17193,2 тис. осіб, відбулось зменшення на 526,4 тис. осіб або приблизно 3% (рис. 2.3).

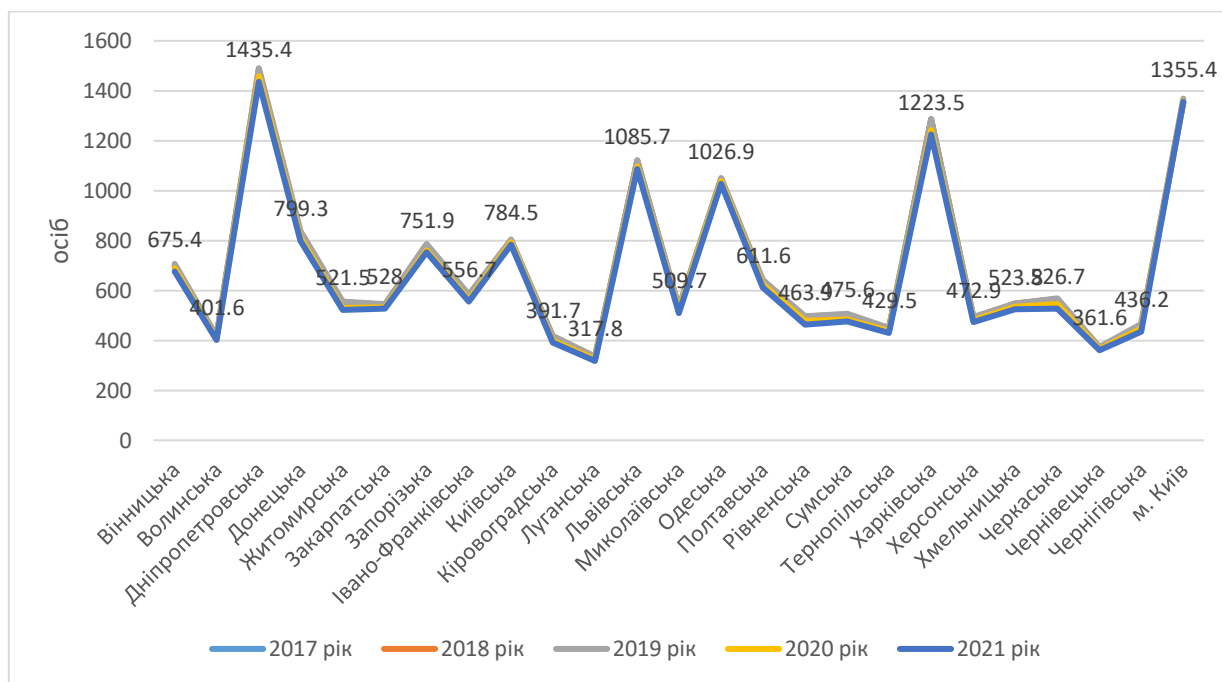

Рис. 2.3. Розподіл економічно активного населення працездатного віку за регіонам України

*Побудовано автором за даними Державної служби статистики України [38].

Регіони з найменшою чисельністю робочої сили, такі як Кіровоградська, Луганська та Чернівецька, як свідчать дані і у довоєнний період мали обмежені можливості для економічного зростання та конкурентоспроможності через недостатність робочої сили.

Регіони з найбільшою чисельністю робочої сили, такі як Дніпропетровська, Харківська та м. Київ, відзначались більшою конкурентоспроможністю, оскільки мали доступ до великого резерву трудових ресурсів. Однак саме ці регіони наразі є одними з найбільш постраждалих внаслідок воєнного вторгнення.

Після закінчення війни, якщо будуть забезпечені стабільність, інвестиції та розвиток, можливо відновлення чисельності робочої сили у регіонах, що постраждали від конфлікту. Однак, це буде потребувати часу та цілеспрямованих зусиль з боку уряду та бізнес-середовища.

Високий рівень безробіття може вказувати на економічну неадаптивність регіону, оскільки він свідчить про недостатнє зайняття населення і низьку працевдатність. Найвищий рівень безробіття у 2021 році був у Луганській (16,7%) області. Тоді як у Київській та Одеській областях рівнем безробіття у 2021 році був найнижчим серед регіонів України та становив 7,3% (рис. 2.4).

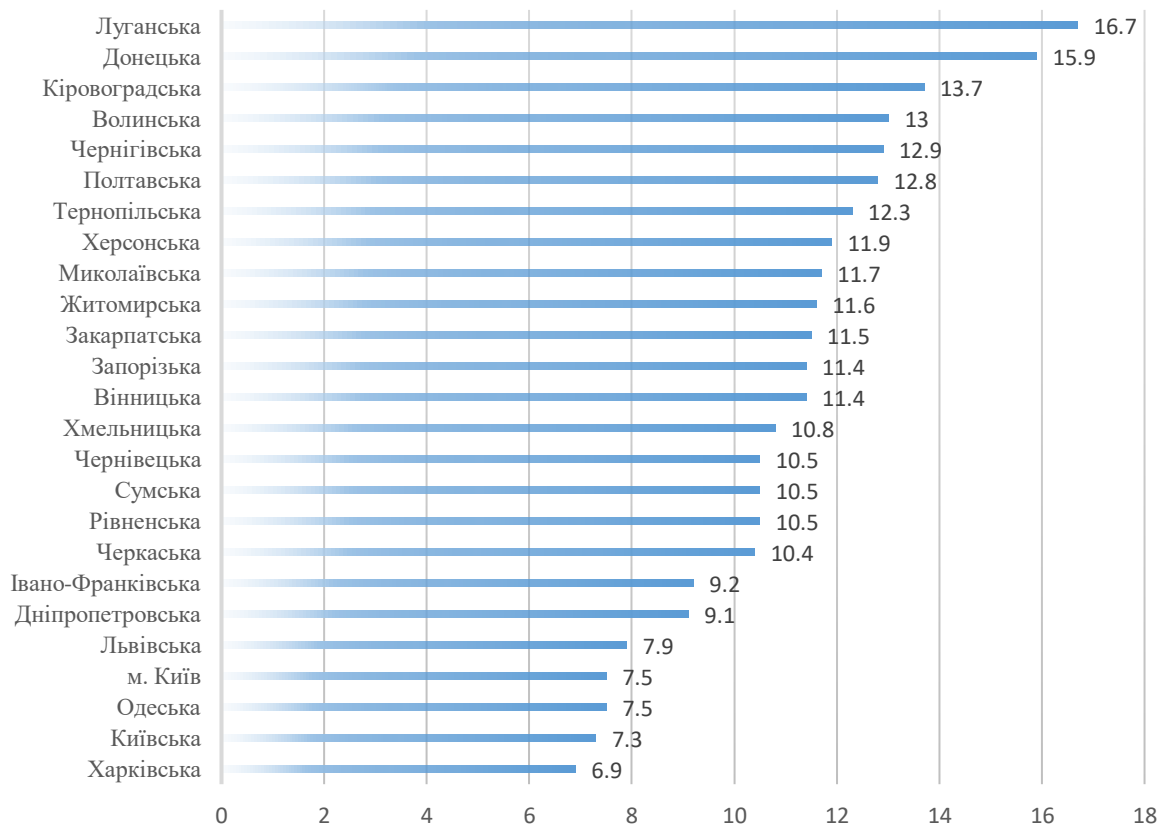

Рис. 2.4. Рівень безробіття за методологією МОП у регіонах України, 2021 р., %

*Побудовано автором за даними Державної служби статистики України [38].

Високе безробіття може впливати на конкурентоспроможність регіону, оскільки незадовільна працевдатність може вплинути на якість і кількість

виробництва та послуг. Відтак зниження рівня безробіття є важливим фактором для покращення конкурентоспроможності регіону та його відновлення після війни. Досягти цього можна шляхом створення нових робочих місць, підтримки підприємництва, привабливих інвестицій, розвитку освіти та кваліфікації працівників. Після закінчення війни важливо зосередитися на відновленні регіонів, що постраждали, шляхом створення нових робочих місць, привабливих інвестицій та розвитку підприємництва.

Доходи та умови життя

На конкурентоспроможність регіонів суттєвий вплив має рівень доходів та життя населення, що є факторами формування людського капіталу та покращення якості праці, сприяє здатності регіонів ефективно конкурувати на ринку.

Аналізуючи дані про середньомісячні заробітні плати в регіонах з 2017 по 2021 рік, можна встановити, що в більшості регіонів спостерігалось зростання середньомісячних заробітних плат протягом цього періоду. Однак, слід зазначити, що частина цього зростання була обумовлена інфляцією, яка зменшує реальну купівельну спроможність населення.

На рівні регіонів можна спостерігати відмінності у зростанні середньомісячних заробітних плат. В окремих регіонах відбувалось зростання, що пов'язано з піднесенням економічної активності та розвитком у цих регіонах у відповідний період.

Високий рівень середньомісячних заробітних плат суттєво впливає на конкурентоспроможність регіонів. Хоча в Україні мають місце й інфляційні процеси, але високі заробітні плати приваблюють у регіон кваліфікованих працівників, сприяють покращенню людського капіталу та зростанню продуктивності праці, що позитивно впливає на конкурентоспроможність регіону.

За даними про середньомісячні заробітні плати в регіонах з 2017 по 2021 рік, найвища заробітна плата була в місті Київ, а найнижча - в Кіровоградській (рис. 2.5).

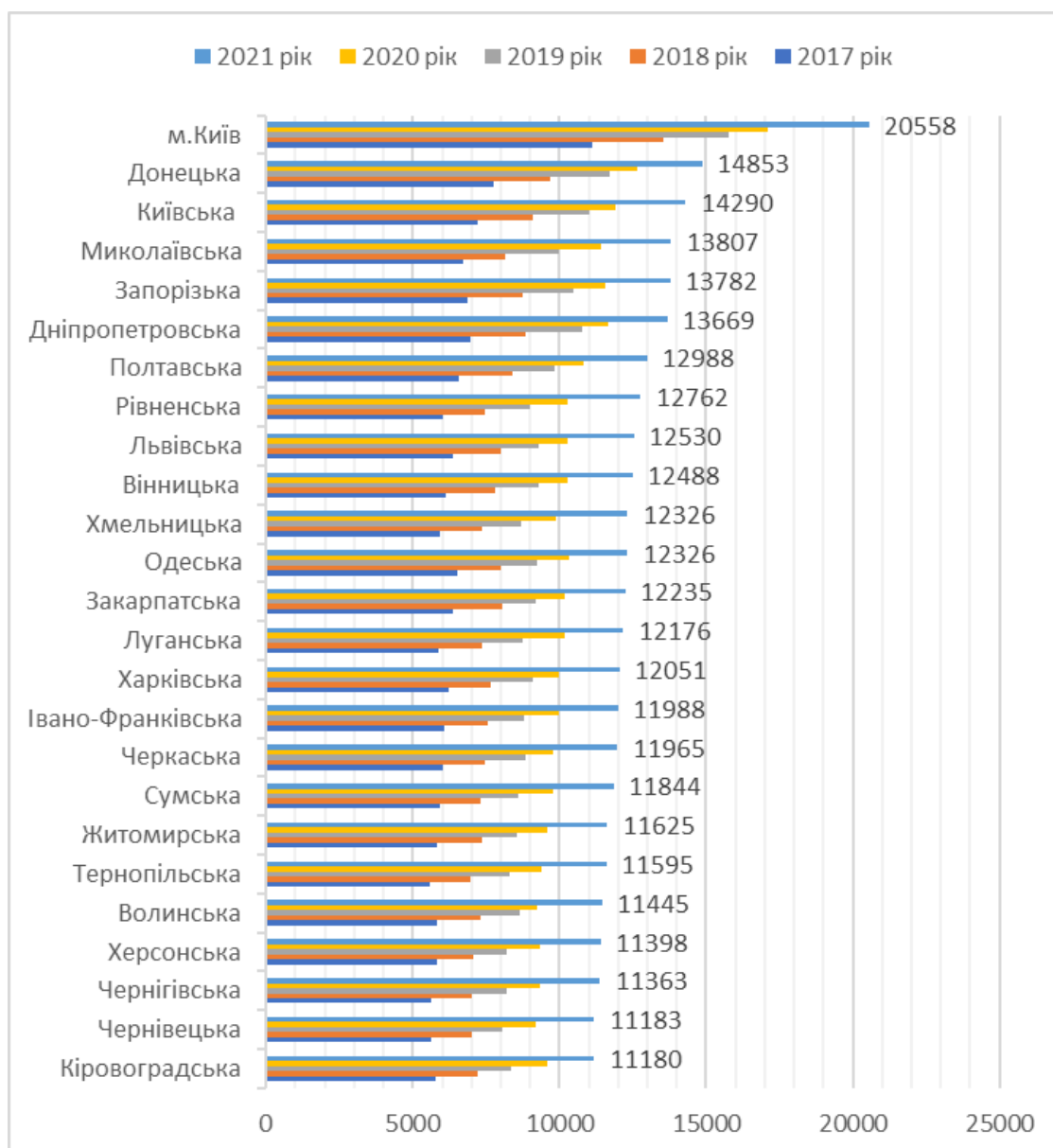

Рис. 2.5. Середньомісячна заробітна плата одного працівника у регіонах України, грн.

*Побудовано автором за даними Державної служби статистики України [38].

Регіони з вищими середньомісячними заробітними платами мають більші перспективи відновлення після воєнного періоду. Високий рівень доходів населення сприяє зростанню споживчого попиту, розвитку підприємництва та інвестицій, що у свою чергу позитивно впливає на економіку та підвищення конкурентоспроможності регіону навіть з урахуванням інфляційних процесів.

Вагомим параметром, що характеризує рівень конкурентоспроможності регіону є рівень заробітної плати.

Зростання реальних заробітних плат, що відбулось у 2019 р. зміцнило купівельну спроможність населення та розширило можливості для посилення конкурентоспроможності регіонів.

Аналізуючи дані про заборгованість із заробітних плат в регіонах, видно, що рівень заборгованості в більшості регіонів з 2017 по 2022 рік зріс, (наприклад, відсоток зростання заборгованості в Дніпропетровській області становив 234%, а в Києві – 256%).

Так за результатами 2021 р. найвищий рівень заборгованості із заробітних плат був у Харківській та Дніпропетровській областях, а також у м. Києві де водночас рівень заробітних плат був також найвищим (рис. 2.6).

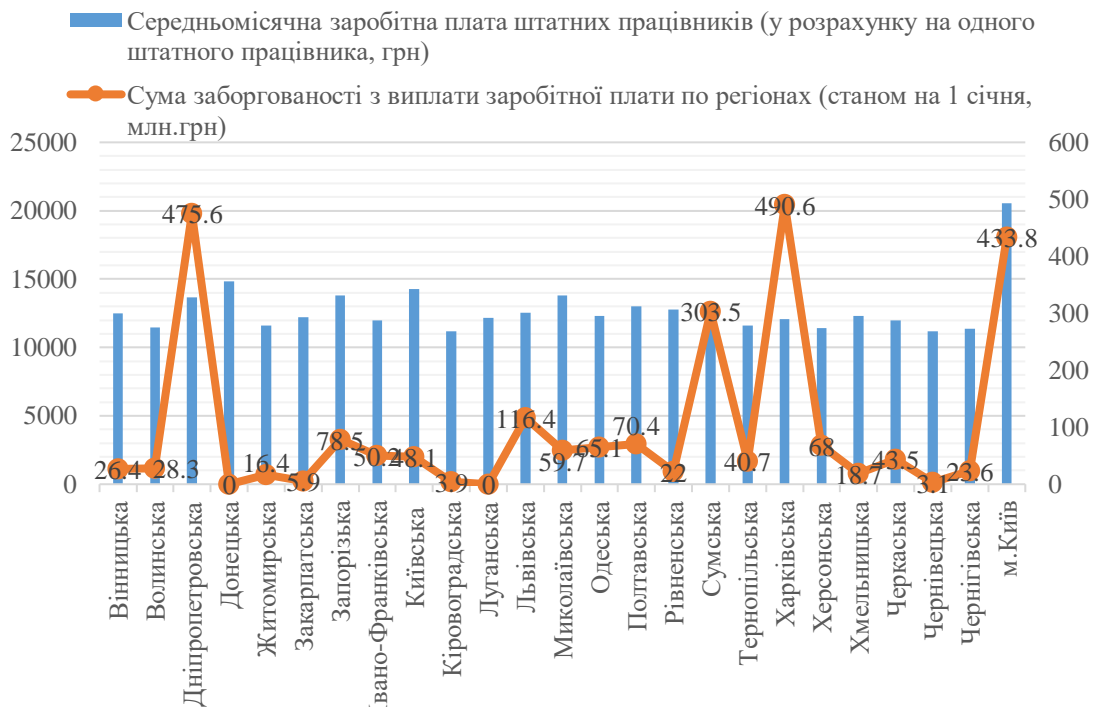

Рис. 2.6. Стан оплати праці у регіонах України, 2021 р., %

*Побудовано автором за даними Державної служби статистики України [38].

Невчасна виплата заробітних плат може створювати соціальну напругу, знижувати мотивацію працівників та погіршувати робочу атмосферу.

Наслідком чого може стати зменшення продуктивності та втрата кваліфікованих працівників, що загрожує конкурентоспроможності регіону.

У підсумку, заборгованість із заробітних плат в регіонах має важливе значення для конкурентоспроможності. Успішне врегулювання цієї проблеми може зміцнити довіру працівників та створити сприятливі умови для розвитку бізнесу та інвестицій, що сприяє покращенню конкурентоспроможності регіону.

Рівень наявного доходу на одну особу також варіюється в різних регіонах. Деякі регіони мають вищий рівень доходу, такі як м. Київ, Дніпропетровська область і Київська область, тоді як інші регіони мають нижчий рівень доходу.

У 2020 році в Україні відзначався низький рівень доходів, оскільки приблизно 28% населення отримували доходи, які були нижчі за фактичний прожитковий мінімум, згідно з офіційною статистикою (рис. 2.7).

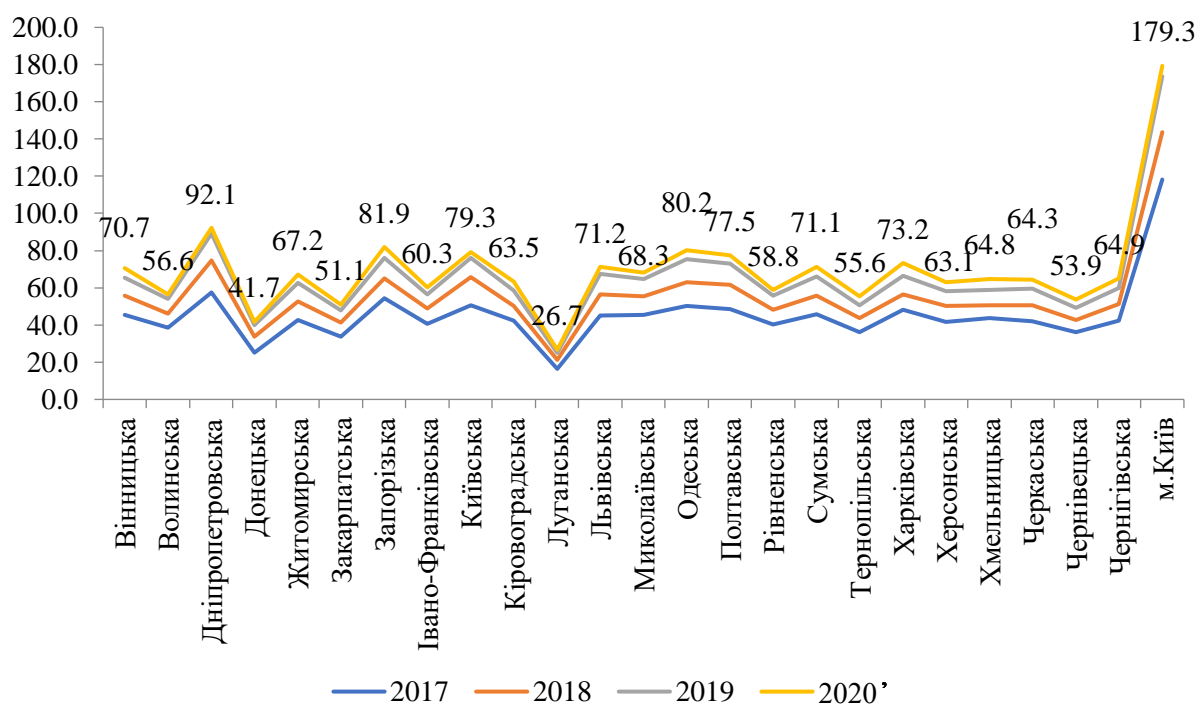

Рис. 2.7. Наявний дохід на одну особу, тис. грн.

* Складено дисертантом на основі [38].

Індекс споживчих цін є одним з основних показників, який відображає рівень купівельної спроможності населення і непосредствено визначає платоспроможний попит у регіоні.

Більшість регіонів спостерігали зростання індексів споживчих цін протягом 2017-2022 років, що свідчить про загальне зростання цін на товари та послуги. Однак, рівень зростання був неоднаковим в різних регіонах.

Високий рівень індексу споживчих цін може призвести до зростання витрат на життя та зменшення купівельної спроможності наявного доходу. Це може негативно вплинути на рівень життя та конкурентоспроможність регіонів (рис.2.8).

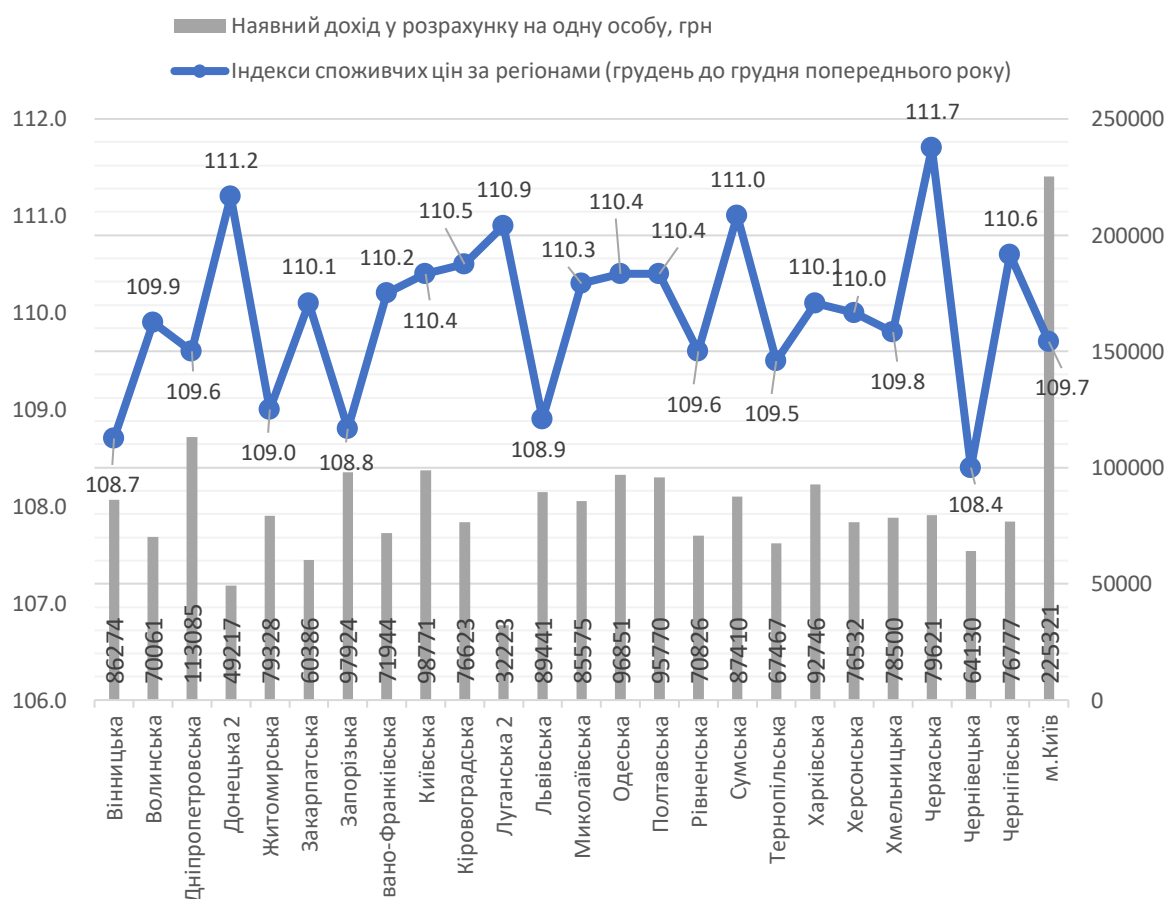

Рис. 2.8. Стан оплати праці у регіонах України, 2021 р., %

*Побудовано дьертантом за даними Державної служби статистики України [38].

Місто Київ має найвищий рівень наявного доходу серед регіонів та високий індекс споживчих цін. Це свідчить про більшу купівельну спроможність та вищий рівень життя в цьому регіоні (рис. 2.9).

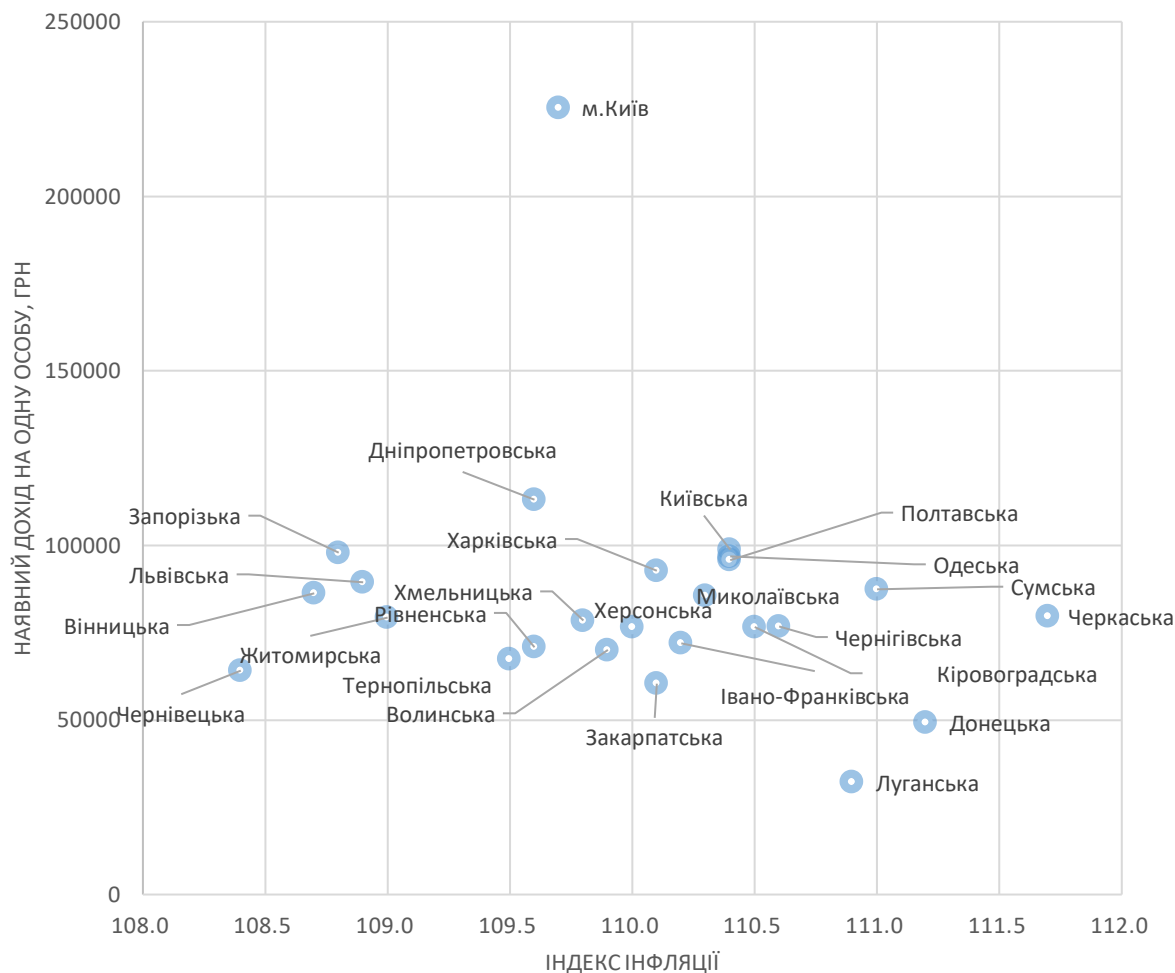

Рис. 2.9. Співвідношення рівня доходів населення та індексів споживчих цін за регіонами у 2021 р.

* Складено автором даними Державної служби статистики України [38].

Відтак, рівень конкурентоспроможності регіонів обумовлюється також індексами споживчих цін та наявним доходом. Високі ціни та низький рівень доходу можуть створювати виклики для конкурентоспроможності регіону, тоді як нижчі ціни та вищий рівень доходу покращують його конкурентоспроможність.

Соціальна інфраструктура

Водночас, характеризуючи соціальні передумови відновлення конкурентоспроможності регіонів України, звернемо увагу на позитивну динаміку збільшення кількості осіб, що навчались в загальноосвітніх навчальних закладах у довоєнний період з 2015 до 2020 рр. (рис. 2.10).

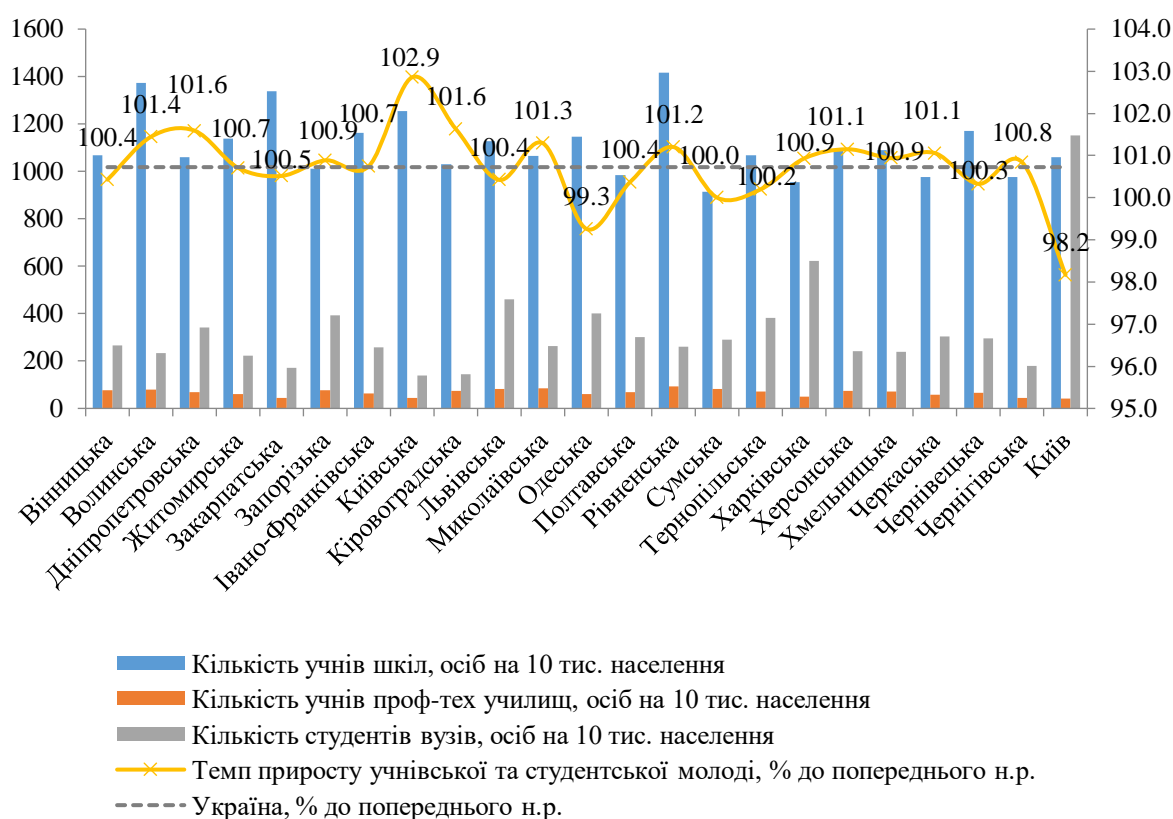

Рис. 2.10. Розвиток освіти в Україні у 2019/2020 н.р.

*Побудовано дисертантом за даними [38].

Розвиток медичних послуг визначає суттєвий вплив на якість життя населення та відновлення конкурентоспроможності регіонів. Умови ринкових відносин, які поступово формуються в нашій країні, разом з проблемами у сфері охорони здоров'я, понукають до систематичного відстеження та аналізу її показників, врахування тенденцій (рис. 2.11).

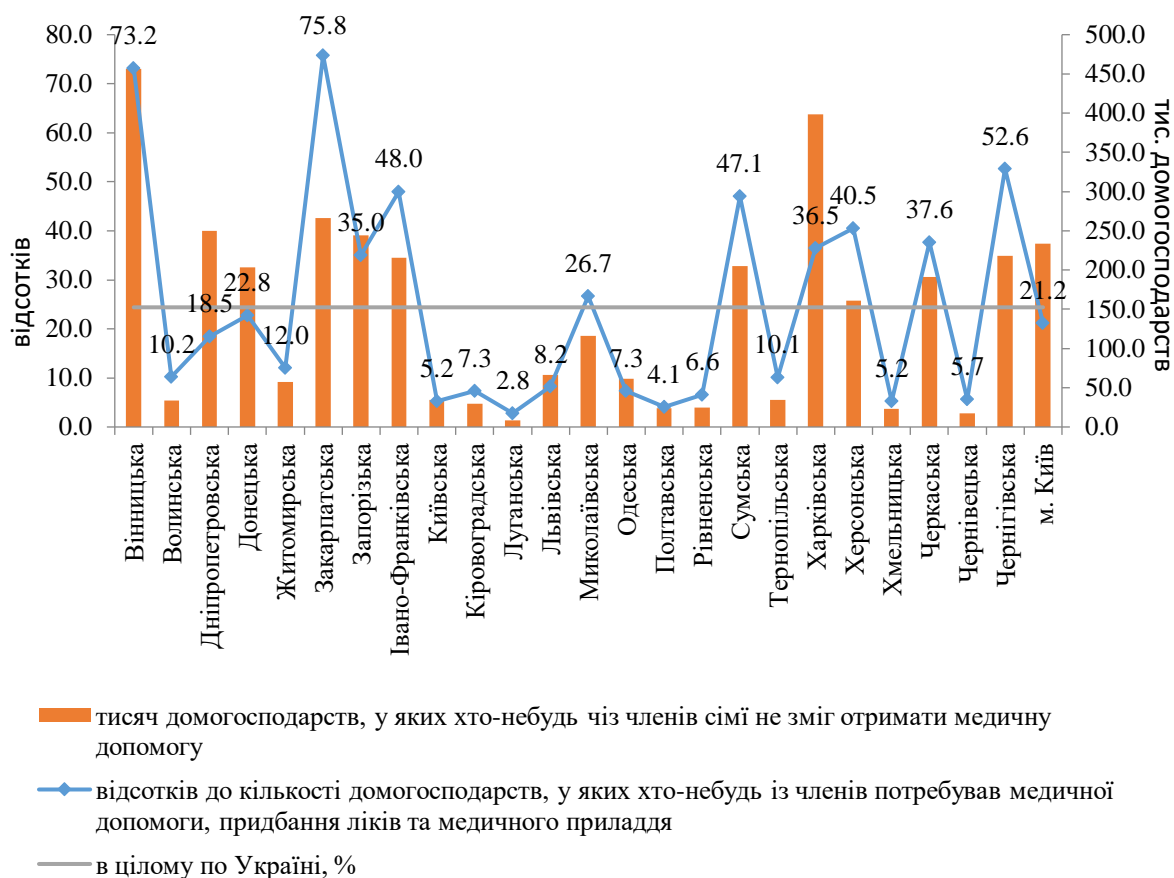

Рис. 2.11. Рівень медичного обслуговування в регіонах України у 2019 р., %

*Побудовано за даними [38].

У 2019 році близько 96% домогосподарств в Україні виявили потребу в медичній допомозі та ліках, але 14644,5 з них (приблизно 23%) з різних причин не змогли отримати цю допомогу. Для розвитку сфери охорони здоров'я необхідні значні інвестиції.

Група 2: Економічна складова конкурентоспроможності (відображає продуктивність економіки та ефективність бізнесу)

Сукупність умов в регіоні, що визначають продуктивність економіки та ефективність бізнесу в регіоні та становлять економічну складову його конкурентоспроможності, формують собою окрему групу. Оцінка конкурентоспроможності регіону за економічною складовою включає аналіз та порівняння економічної ефективності різних регіонів, що допомагає

зрозуміти сильні та слабкі сторони регіону, виявити фактори, що впливають на його економічний розвиток, і розробити ефективні стратегії для підвищення його конкурентоспроможності. Оцінка виконується на основі широкого спектру індикаторів та параметрів, що дозволяє охопити різні аспекти економічної діяльності регіону (табл.2.4).

Таблиця 2.4

Індикатори та параметри економічної складової конкурентоспроможності регіону

Індикатори	Параметри	Позначення
Ефективність та продуктивність регіону	Валовий регіональний продукт	$X_1^{econ}(\uparrow)$
	Фінансові результати (сальдо) діяльності підприємств до оподаткування	$X_2^{econ}(\uparrow)$
	Індекси промислової продукції за регіонами	$X_3^{econ}(\uparrow)$
	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за регіонами	$X_4^{econ}(\uparrow)$
Розвиток бізнесу	Кількість суб'єктів господарювання за регіонами	$X_5^{econ}(\uparrow)$
	Кількість підприємств на 10 тис. осіб наявного населення з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства по регіонах	$X_6^{econ}(\uparrow)$
	Підприємства, які одержали прибуток, у % до загальної кількості підприємств	$X_7^{econ}(\uparrow)$
Зовнішньоекономічна діяльність регіону	Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі товарами	$X_8^{econ}(\uparrow)$
	Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі послугами	$X_9^{econ}(\uparrow)$

**Систематизовано дисертантом.*

Ефективність та продуктивність регіону

Валовий регіональний продукт (ВРП) є важливим показником, який допомагає оцінити економічний стан та здатність регіону конкурувати з іншими регіонами. Він відображає обсяг всіх товарів та послуг, які виробляються в регіоні. Вищий ВРП свідчить про зростання виробництва, інвестицій та підприємницької активності.

Зважаючи на дані щодо обсягу та динаміки валового регіонального продукту (ВРП) у різних регіонах України протягом п'яти років (з 2017 до 2021 року), можна зробити висновки що в усіх регіонах протягом періоду спостереження відбулось зростання показників, але темпи приросту їх різні.

Це пов'язано як з різним рівнем розвитку регіонів, їх інфраструктури, промислової бази, так і інших факторів (рис. 2.12).

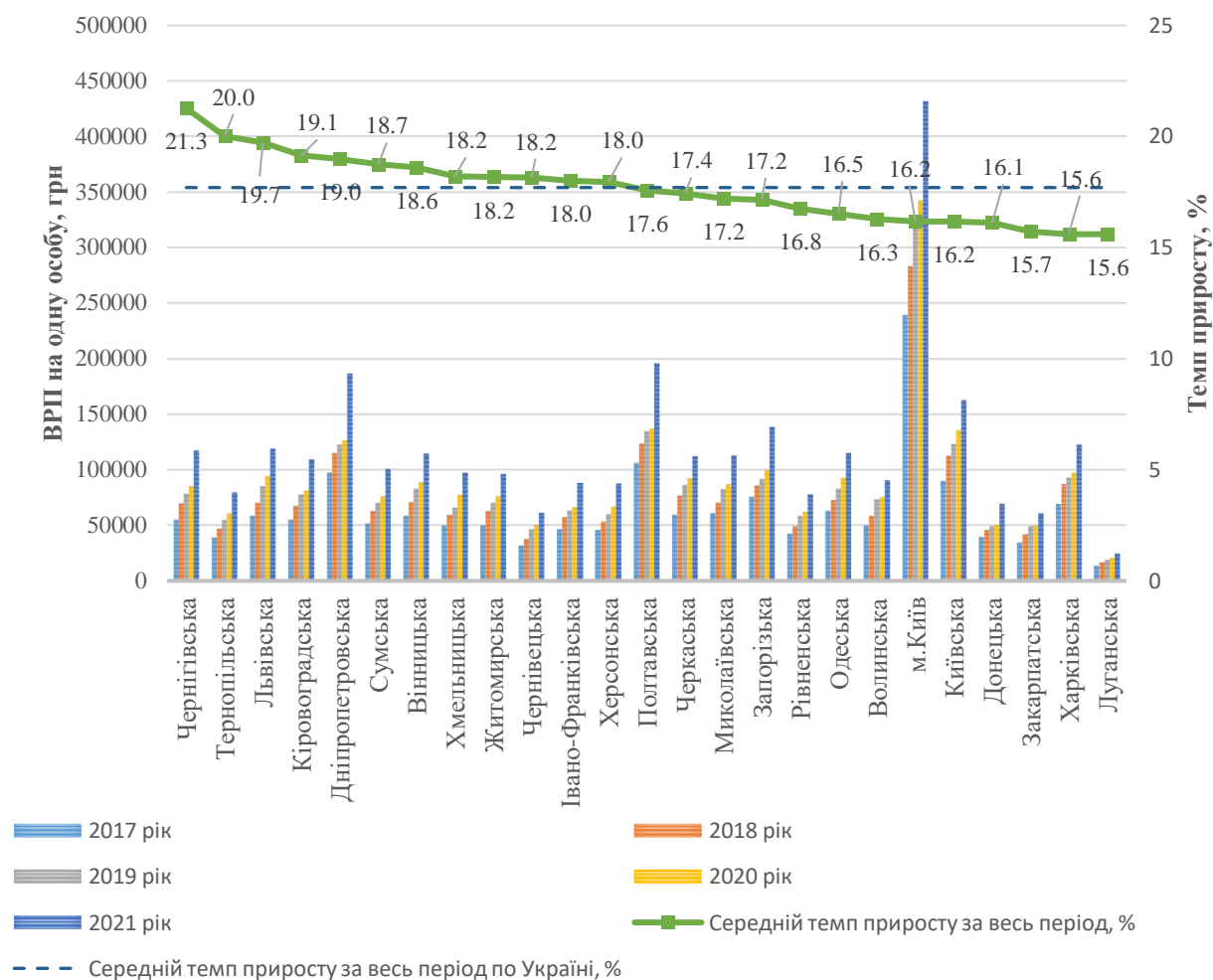

Рис. 2.12. Динаміка ВРП за період 2017-2021 рр.

*Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України [38].

Лідерами за середнім темпом приросту ВРП за весь період є Чернігівська область (21,3%), Тернопільська область (20,0%), та Львівська область (19,7%). Ці регіони проявили стабільний та значний ріст у своєму ВРП протягом п'яти років. З іншого боку, Луганська область та Харківська область зазнали меншого росту ВРП, з середніми темпами приросту в 15,6% та 15,6% відповідно. М. Київ, як столиця та найбільше місто, також відзначилося позитивною динамікою зростання ВРП, з середнім темпом приросту 16,2% за період спостереження.

У 2021 році відбувся значний ріст ВРП в багатьох регіонах. Що було пов'язано як з поступовим оговтанням економіки від карантинних обмежень та кризи спричиненої COVID19 так і інфляційними факторами.

На основі даних про валовий регіональний продукт (ВРП) можна відмітити, що регіони з високим темпом зростання ВРП, такі як Чернігівська, Тернопільська та Львівська області, свідчать про підвищену конкурентоспроможність та ефективність їхньої економіки. Ці регіони здатні привертати інвестиції, створювати нові робочі місця та розвивати підприємництво, що допомагає їм виходити в лідери з росту ВРП.

Водночас регіони з меншим темпом зростання, такі як Луганська та Харківська області, потребують спеціальних інвестиційних програм та розвитку інфраструктури з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності.

М. Київ, як столиця України, є центром бізнесу, фінансів та культурного життя. Високий темп зростання ВРП Києва свідчить про його значну конкурентоспроможність та здатність притягати інвестиції і висококваліфікованих спеціалістів.

ВРП є важливим показником, але для комплексної оцінки конкурентоспроможності регіону необхідно враховувати інші аспекти, що відображають ефективність на розвиток економіки регіону.

Індекс промислової продукції

Загальне уявлення про економічний стан регіонів України та їх конкурентоспроможність дає аналіз індексів промислової продукції.

Протягом розглянутого періоду українська економіка зазнала коливань. Так, значення індексу промислової продукції України з 2017 до 2018 року зростали, після чого у 2019 та 2020 роках спостерігався спад і деяке відновлення у 2021 році. Динаміка індексів за 2020 рік, пов'язана з економічними викликами, які спричинила пандемія COVID-19. Втім, різні регіони по різному відреагували на виклики – деякі постраждали більше, а інші, навпаки, краще впоралися з кризою.

У регіональній перспективі позитивні зміни в індексі промислової продукції зафіксовані у Вінницькій, Житомирській, Запорізькій, Івано-Франківській, Одеській, Рівненській та Тернопільській областях, де спостерігався позитивний приріст. Водночас в окремих регіонах проявились негативні тенденції, зокрема, у Кіровоградській та Луганській областях, де індекс промислової продукції зменшився (додаток Ж, табл. Ж.3).

У контексті оцінки конкурентоспроможності регіонів, варто брати до уваги не лише абсолютні значення індексів, але і їх динаміку. Регіони зі стабільним та стійким зростанням індексу промислової продукції є більш конкурентоспроможними, оскільки вони показують здатність до збільшення виробництва та розвитку.

Варто враховувати, що це тільки один із показників, і є багато інших факторів, які також впливають на конкурентоспроможність регіонів.

Розвиток бізнесу

Для аналізу конкурентоспроможності регіонів на основі кількості діючих підприємств, розглянемо дані за 2015-2020 роки, що надаються Державною службою статистики України.

Загальна кількість діючих підприємств в Україні протягом 2015-2019 років зростала, але в 2020 році відбулося незначне скорочення. Деякі регіони, зокрема Вінницька, Житомирська, Закарпатська, Кіровоградська, Сумська та Чернівецька області, мали спад у кількості підприємств у 2016 році порівняно з 2015 роком, але потім стабілізувалися і показали незначний ріст у 2019 і 2020 роках.

Є регіони, де кількість підприємств зростала протягом усього аналізованого періоду, наприклад, Дніпропетровська, Хмельницька, Чернігівська області та м. Київ.

Черкаська, Луганська та Херсонська області показали невеликий спад у 2016 році, але потім знову зросли у 2019 році, але незначно знизилась в 2020 році.

Серед усіх регіонів найбільший ріст спостерігається у м. Київ, а найбільший спад - у Донецькій області, що, безперечно, пов'язано зі складною ситуацією в Донбасі (рис. 2.13).

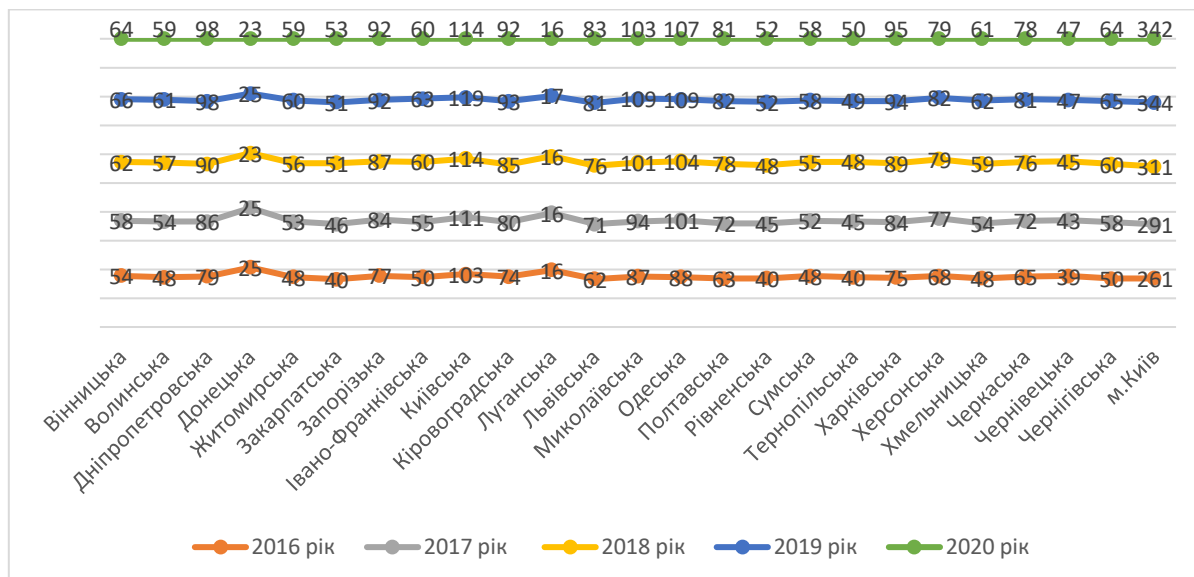

Рис. 2.13. Кількість діючих підприємств на 10 тис. осіб

*Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України [38].

Під час аналізу змін кількості діючих підприємств в регіонах України, варто зазначити, що у 2020 році на економіку відбувся значний вплив кризи COVID-19 та карантинних обмежень. Декілька регіонів показали певне зростання у кількості підприємств до 2019 року, але більшість з них відчула негативний вплив кризи у 2020 році.

Зокрема, Київська область, хоча мала певне зростання протягом попередніх років, зазнала зменшення підприємств у 2020 році. Це, ймовірно, пов'язано з обмеженнями та економічним спадом, спричиненим пандемією.

Серед регіонів, які показали стабільне зростання підприємств у 2020 році, варто зазначити Львівську та Дніпропетровську області, які зуміли впоратися з викликами кризи та знайшли шляхи підтримки бізнесу під час непростого періоду.

Негативний вплив кризи COVID-19 та карантинних обмежень на економіку в 2020 році, відобразилось і на зниженні відсотка підприємств, які одержали прибуток, порівняно з 2019 роком (табл. 2.5)

Таблиця 2.5

**Підприємства, які одержали прибуток,
у % до загальної кількості підприємств**

Регіон	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	72,4	73,9	73,6	71	76,3
Вінницька	76,9	77,6	76	73,3	71,5
Волинська	72,4	75,4	75	72,8	74,3
Дніпропетровська	72,7	74,7	75,3	73,6	78,4
Донецька	76,3	77,6	77,5	76,7	59
Житомирська	70,7	73,8	71,9	70,4	73,9
Закарпатська	75,9	77,7	76,7	74	68,3
Запорізька	77,3	76,5	76,2	74,6	74,7
Івано-Франківська	78,6	81,1	79,3	76,8	68,4
Київська	74,8	77,5	76,4	73,4	76,9
Кіровоградська	80,4	81,4	80,7	77,2	64,2
Луганська	78,6	78,1	77,9	78,7	54,2
Львівська	71,6	73,4	72,9	69,7	79,2
Миколаївська	78,1	78,5	78,8	75,5	74,2
Одеська	75,3	75,9	73,1	67,4	78,8
Полтавська	74,6	76,4	75,4	75,4	70,4
Рівненська	69,6	71,4	71,1	71,8	75,8
Сумська	72,5	73,1	72	72	67,1
Тернопільська	76,8	76,6	74,4	73,1	74,1
Харківська	69,7	72	71,6	70,8	77,9
Херсонська	76,5	76,1	77,5	77,8	75,9
Хмельницька	76,5	77,2	75,8	75,1	66,7
Черкаська	77,4	78,6	77,2	74,6	72,6
Чернівецька	69,5	69,5	69	69,7	65,9
Чернігівська	73,2	73,4	73,5	71,9	66,7
м. Київ	66,1	68,2	69,4	65,5	80,9

**Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України [38].*

У 2021 році більшість регіонів показали певне покращення у відсотковому співвідношенні підприємств, які одержали прибуток, що свідчило про поступове відновлення економіки після кризи.

Львівська область та Харківська область відзначилися найбільшими показниками відсотку підприємств, які одержали прибуток, у 2021 році, що

може свідчити про їхню високу конкурентоспроможність та стійкість у складних умовах.

Одеська область та Дніпропетровська область також показали добрі результати у 2021 році, що може свідчити про ефективне управління та здатність адаптуватися до змін.

Місто Київ також продемонструвало значне покращення у відсотковому співвідношенні підприємств, які одержали прибуток, у 2021 році, відображаючи свою важливу роль у національному економічному контексті.

Загалом, підприємства в регіонах адаптувалися до економічних змін та намагалися покращити свою конкурентоспроможність, що сприяло стабільності та розвитку національної економіки. Варто зазначити, що аналіз конкурентоспроможності має бути комплексним і включати багато інших показників для отримання повної карти економічної ситуації в регіонах.

Зокрема аналіз зростання та скорочення чистого прибутку протягом років також вказують на загальний тренд конкурентоспроможності кожного регіону (рис. 2.14).

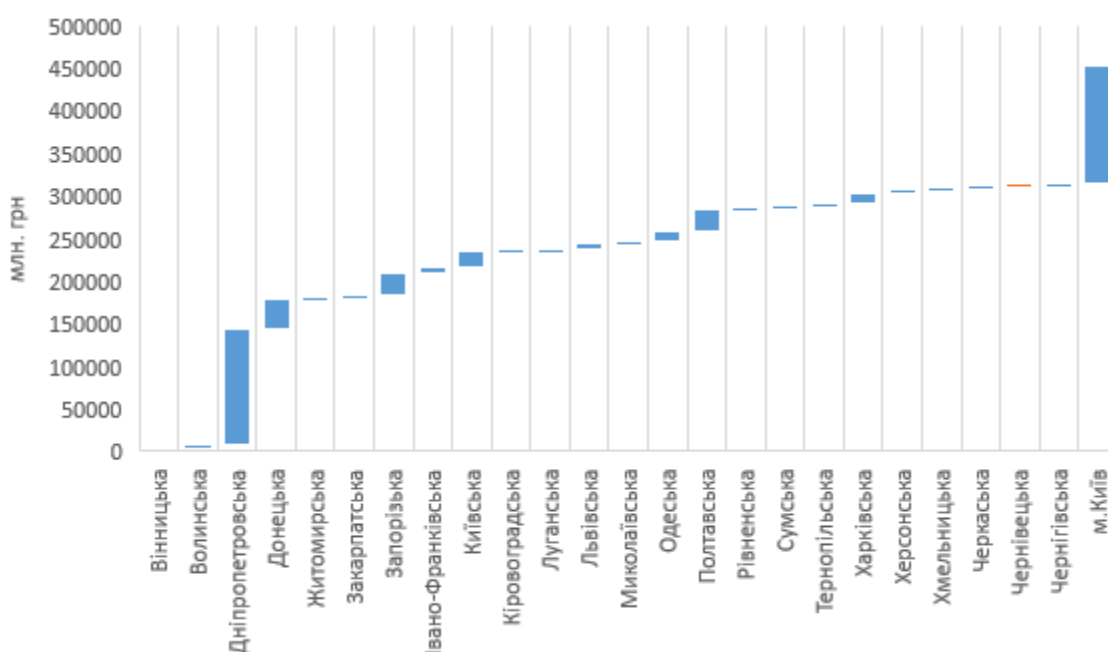

Рис. 2.14. Чистий прибуток (збиток) підприємств у 2021 р. (січень-вересень), млн. грн.

*Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України [38].

Найбільш успішними у веденні бізнесу були підприємства столиці. Протягом досліджуваного періоду вони зазвичай отримували найбільший чистий прибуток серед усіх регіонів, що свідчить про його високу конкурентоспроможність у бізнес-середовищі. За п'ять років (з 2017 по 2021 рік), чистий прибуток м. Києва зріс з 93,7779 тис. грн до 138336,2 млн. грн, що становить зростання на 168,3%.

На противагу цьому в Луганській, Донецькій та областях до 2020 р. підприємства отримували значні збитки, що є свідченням негативного впливу конфлікту на економіку цих регіонів. У 2021 році ситуація покращилась, однак дані наведені лише до вересня та не може в повній мірі об'єктивно відображати ситуацію за цей рік.

Щодо інших регіонів то, опираючись на дані щодо динаміки показника чистого прибутку, можна дійти висновку, що в частині з них, наприклад у Дніпропетровській та Вінницькій області, відбулось зміцнення конкурентоспроможності протягом років. Дніпропетровська область збільшила чистий прибуток з 38226,5 млн. грн у 2017 році до 136878 млн. грн у 2021 році, що становить зростання на 257,4%. Вінницька область показала зростання чистого прибутку з 9309,6 млн. грн у 2017 році до 3635,3 млн. грн у 2021 році, що становить зростання на 12,5%. Волинська область також показала позитивну динаміку конкурентоспроможності, збільшивши чистий прибуток з 1651,4 млн. грн у 2017 році до 3504 млн. грн у 2021 році, що становить зростання на 112,6%.

У 2021 році загалом регіонам вдалось оговтатись від наслідків коронавірусної кризи, про що свідчить зростання відсотку підприємств, яким вдалось отримати прибуток (рис. 2.15).

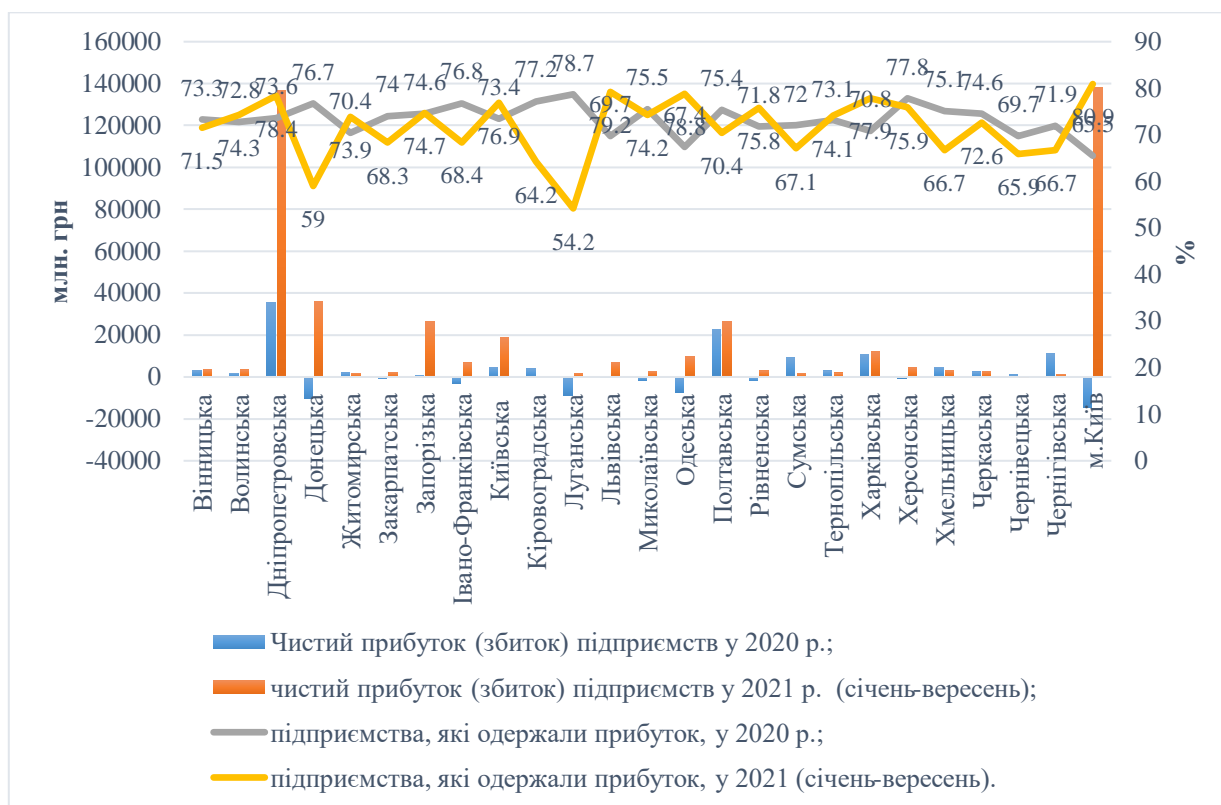

Рис. 2.15. Ефективність діяльності підприємств у 2020-2021 р., млн. грн.

*Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України [38].

В цілому, аналіз показав, що деякі регіони в Україні демонстрували стійке зростання конкурентоспроможності, тоді як інші стикалися з труднощами, пов'язаними з впливом конфлікту та інших факторів на їхню економіку.

Зовнішньоекономічна діяльність регіону

Аналізуючи конкурентоспроможність регіону варто враховувати показники експорту та імпорту, оскільки вони допомагають зрозуміти, наскільки успішно регіон може зберігати та розвивати свою економіку в глобальному масштабі.

Дані щодо експорту протягом 2017-2021 рр. свідчать, що до регіонів з високим рівнем експорту можна віднести м. Київ, де відповідний показник зріс на 57,2% за період (з 9738299,2 у 2017 році до 15331047,6 у 2021 році), а також Дніпропетровську (7052759,5 у 2017 році до 12163791,9 у 2021 році; ріст становив 72,8% за період) та Львівську (1585154,1 у 2017 році до 2932483,9 у

2021 році; ріст становив 84,8% за період) області. До регіонів з меншим рівнем експорту та нестабільним зростанням належали Черкаська (експорт зріс на 43,1% за період – з 617781,3 у 2017 році до 884081,5 у 2021 році) та Хмельницька (експорт зріс на 96,2% за період – 467642,2 у 2017 році до 918137,8 у 2021 році) області. Найгіршу динаміку демонструвала Луганська область, де за період дослідження експорт зменшився на 28,2% з 233904,7 у 2017 році до 167895,9 у 2021 році (рис. 2.16).

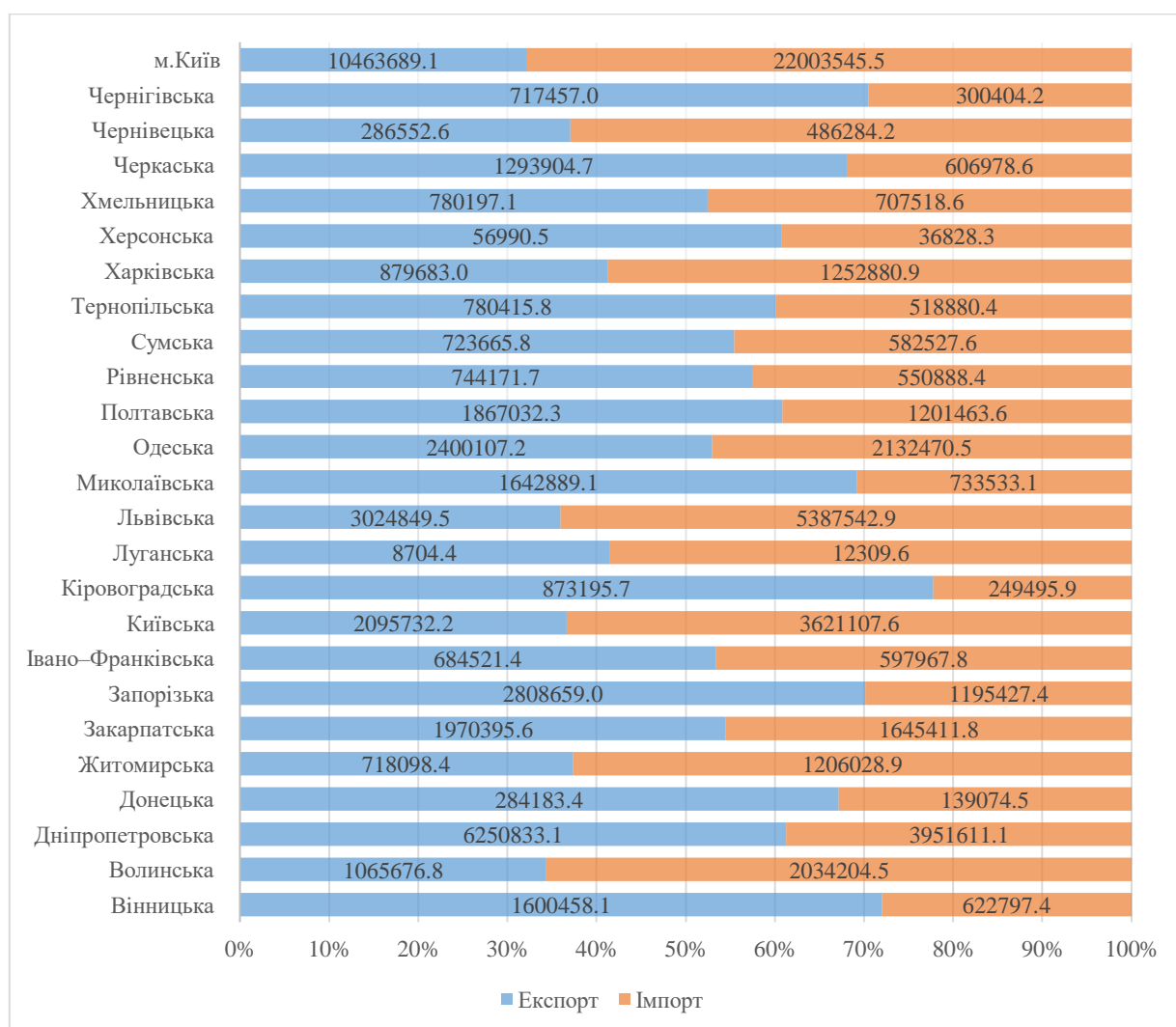

Рис. 2.16. Експорто/імпорто орієнтовані регіони України станом на 2022 р., тис. дол. США.

*Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України [38].

Аналіз показників експорту та імпорту (у тис. доларів США) у регіонах надає важливу інформацію про їх конкурентоспроможність. Регіони з високим рівнем експорту, такі як Київ, Дніпропетровська та Львівська області, демонструють сильну позицію на міжнародному ринку та підтверджують свою конкурентоспроможність. Таке зростання експорту може сприяти економічному зростанню регіонів. З іншого боку, регіони зі зростаючим імпортом, наприклад Волинська та Одеська області, можуть стикатися з викликами в конкурентному середовищі, оскільки залежать від зовнішніх товарів та послуг. Такі регіони можуть розглядати можливості підтримки місцевих підприємств та стимулювання власного виробництва для зниження залежності від імпорту. Регіони, які зазнали зростання експорту та імпорту, але мають менший рівень, такі як Черкаська та Харківська області, можуть бачити покращення своєї конкурентоспроможності, але залишається важливим підтримувати стабільний розвиток, збільшувати диверсифікацію експортних ринків та знижувати залежність від імпорту для забезпечення стійкості та зростання економіки регіонів. Також, враховуючи значний спад у чистому прибутку Луганської області, вплив конфлікту на економіку регіону очевидний, тому необхідні заходи для відновлення стабільності та розвитку. Загальною метою для всіх регіонів є постійне покращення конкурентоспроможності шляхом збалансованого розвитку експортної імпортової діяльності та стимулювання місцевого виробництва.

Група 3: Інвестиції та розвиток інфраструктури (передумови)

Група «Інвестиції та розвиток інфраструктури» включає різноманітні показники, які відображають стан інвестиційного клімату та рівень розвиненості інфраструктури, що має вирішальне значення для економічного розвитку та привабливості регіону для бізнесу та життя населення. У цій групі показників розкриваються такі аспекти, як будівництво, транспортна логістика та інвестиції.

Будівництво

Підпункт «Будівництво» охоплює індекси будівельної продукції за видами по регіонах протягом певного періоду, а також обсяг виробленої будівельної продукції. Для аналізу конкурентоспроможності регіонів, ми розглянемо показник «Обсяг виробленої будівельної продукції» у різні роки (2017-2021 рр.) для окремих регіонів України.

Передусім, варто звернути увагу на національний рівень загалом. З 2017 по 2021 рік, обсяг виробленої будівельної продукції зростав з 105682,8 млн грн до 258073,6 млн грн, що свідчить про посилення інвестиційної активності в країні та розвиток будівельної галузі.

Лідерами зі значним ростом обсягу виробленої будівельної продукції були Київська область та м. Київ. У Київській області обсяг виробленої будівельної продукції зріс з 5793,9 млн грн в 2017 році до 16896,9 млн грн у 2021 році. Це ж стосується і міста Києва, де спостерігався значний ріст з 25404,1 млн грн у 2017 році до 55284,6 млн грн у 2021 році.

До регіонів із нестабільною динамікою належали Дніпропетровська та Запорізька області. У Дніпропетровській області з 2017 по 2020 рік спостерігалось зростання, але в 2021 році відбулася зміна тенденції. У Запорізькій області також прослідковувалась нестабільна динаміка: з 2017 по 2018 рік було зростання, з 2018 по 2020 рік спостерігається зниження, а в 2021 році знову відбулося певне покращення.

Регіони зі стабільним зростанням, наприклад, Одеська область, нарощували обсяги виробленої будівельної продукції практично кожен рік. Як наслідок за період з 2017 до 2021 року показник збільшився майже в три рази, з 11244,7 млн грн до 35693,3 млн грн.

Серед регіонів із незначним зростанням, зокрема у Черкаській області спостерігалось помірне зростання, але загальний обсяг виробленої будівельної продукції за цей період не є великим – з 1295,1 млн грн у 2017 році до 3675,5 млн грн у 2021 році (рис. 2.17).

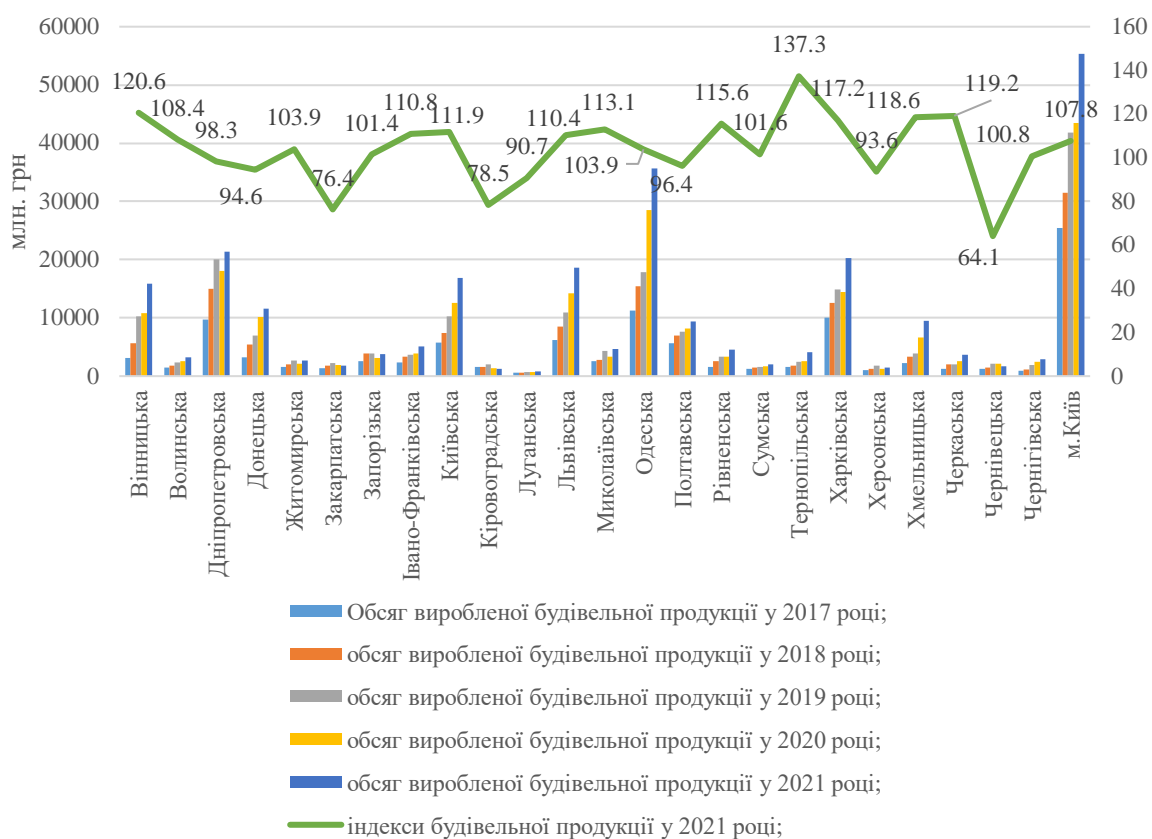

Рис. 2.17. Показники виробництва будівельної продукції регіонів

*Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України [38].

Аналізуючи рівень конкурентоспроможності регіонів на основі показника обсягу будівельної продукції можна зауважити, що деякі регіони, як Вінницька, Харківська та Львівська області, а також місто Київ, проявляють значне зростання у виробництві будівельної продукції, що підкреслює їх високу конкурентоспроможність та привабливість для інвесторів. Інші, як Чернівецька, Закарпатська, Кіровоградська області, у 2021 р. скоротили обсяги будівельної продукції в порівнянні з попереднім роком, що вимагає уваги влади для стимулювання економічного розвитку та підвищення їх конкурентоспроможності.

Нестабільна динаміка у деяких регіонах, як Дніпропетровська та Запорізька області, вказує на потребу впровадження ефективних стратегій розвитку, щоб забезпечити стійке зростання та конкурентоспроможність. В той же час, регіони зі стабільним зростанням, наприклад Одеська область,

можуть слугувати прикладом успішної інвестиційної політики та розвитку інфраструктури.

Загалом, аналіз обсягу виробленої будівельної продукції є важливим інструментом оцінки конкурентоспроможності регіонів. Ці дані допомагають виокремити території зі значним потенціалом та проблемні аспекти розвитку. Для досягнення більш рівномірного розвитку країни та збереження її конкурентоспроможності, важливо зосередитись на сприянні інвестиційній активності, розвитку інфраструктури та стимулюванні розвитку менш розвинутих регіонів.

Транспортна логістика

В «Транспортній логістиці» важливими показниками є довжина залізничних колій, автомобільних доріг та вантажообіг автомобільного транспорту.

Аналіз конкурентоспроможності регіонів на основі даних про транспортну інфраструктуру в 2021 році допоможе зрозуміти, які регіони мають більший потенціал для економічного відновлення після воєнного періоду. При оцінці конкурентоспроможності регіонів, зв'язок з ключовими місцями промислового виробництва, експорту та інфраструктурою грають важливу роль.

1. Довжина залізничних колій загального користування (тис. км):

- Харківська область має найбільшу довжину залізничних колій серед усіх регіонів – 1,5 тис. км. Це може дати регіону перевагу в транспортуванні товарів та підтримку промисловості.

- Дніпропетровська та Львівська області також мають досить велику довжину залізничних колій – 1,6 тис. км та 1,3 тис. км відповідно, що також забезпечує їм певні транспортні переваги.

2. Довжина автомобільних доріг загального користування (тис. км):

- Харківська область також лідирує у довжині автомобільних доріг з великою мережею 9,7 тис. км, що сприяє забезпеченню зв'язку з іншими

регіонами.

- Київська та Дніпропетровська області мають приблизно однакові показники – 8,9 тис. км, що дозволяє забезпечити ефективний транспортний зв'язок у цих регіонах.

Загалом, регіони з великою транспортною інфраструктурою, такі як Харківська, Дніпропетровська та Київська області, мають більший потенціал для швидкого відновлення після війни. Такі регіони можуть бути привабливими для інвесторів, підприємств та нових проектів, зокрема в галузі промисловості та логістики. З іншого боку, регіони з менш розвинутою транспортною інфраструктурою можуть потребувати додаткових зусиль для залучення інвестицій та розвитку, що відіграє важливу роль у відновленні їхньої конкурентоспроможності після воєнних дій (рис. 2.18).

Рис. 2.18. Розвиток транспортної інфраструктури регіонів

*Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України [38].

Для аналізу конкурентоспроможності регіонів України в довоєнний період на основі показників вантажообігу, звернімо увагу на наступні аспекти:

1. Обсяг вантажообігу (в тисячах тонн):

- Найбільший обсяг вантажообігу мало м. Київ, що становить 13,4% від загального обсягу України. Це обумовлено його статусом столиці та важливими транспортними вузлами.

- Львівська та Закарпатська області також мали значні показники - відповідно 9,6% та 9,3%. Це пов'язано з їхнім географічним положенням та транспортним зв'язком з Європою.

2. Частка регіону в загальному обсязі вантажообігу (%):

- Київ знову лідер з 13,4% часткою у загальному обсязі, що засвідчує його велике значення для вантажоперевезень в країні.

- Львівська та Закарпатська області з частками близько 9,6% та 9,3% також мають високий рівень значимості у вантажних потоках.

3. Регіони з невеликим вантажообігом та низькою часткою в загальному обсязі:

- Донецька та Луганська області мали відносно низький вантажообіг та частку менше 1,5%, що було обумовлено складною ситуацією під час воєнних подій у цих регіонах.

Аналіз конкурентоспроможності регіонів України в довоєнний період, здійснений на основі показників вантажообігу, вказує на значні відмінності між регіонами в різних частинах країни. М. Київ виділяється найбільшим обсягом вантажообігу, що визначає його ключову роль у транспортній інфраструктурі. Львівська та Закарпатська області також виявляють високий рівень вантажообігу, обумовлений їхнім географічним положенням та зв'язком з Європою. З іншого боку, Донецька та Луганська області, через складну ситуацію під час воєнних подій, мають низький вантажообіг та частку в загальному обсязі, що вказує на виклики, які вони зазнають у контексті транспортної інфраструктури та економіки (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Вантажообіг автомобільного транспорту

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021	Частка регіону в загальному обсязі, %
Україна	62296,8	72068,3	64952,9	65176,9	46429,8	100
Вінницька	1672,7	↑ 1783,1	↑ 1817,8	↑ 1951,2	↓ 1211,6	2,6
Волинська	2401,7	↑ 2770,3	↑ 2966,5	↓ 2885,5	↓ 2353,4	5,1
Дніпропетровська	4815,6	↑ 5138	↓ 4888,4	↑ 5302,7	↓ 2813,7	6,1
Донецька	2367,3	↑ 2125,6	↓ 1073,1	↓ 992,6	↓ 594,5	1,3
Житомирська	990,9	↑ 1117,7	↑ 1124,6	↓ 1029,2	↓ 589,7	1,3
Закарпатська	5285,6	↑ 5073,1	↓ 5002,1	↓ 4410,6	↓ 4321,0	9,3
Запорізька	1522,8	↑ 1499,6	↑ 1532	↑ 1581,9	↓ 1174,6	2,5
Івано-Франківська	1690,9	↑ 1486,4	↑ 1488,3	↑ 1522	↓ 1120,0	2,4
Київська	4191,6	↑ 6349,2	↓ 4253,8	↑ 6020,5	↓ 2558,8	5,5
Кіровоградська	1470,5	↑ 1582,1	↓ 1142,1	↓ 1080,8	↓ 1035,6	2,2
Луганська	477,2	↑ 482,5	↑ 651,4	↓ 498,8	↓ 382,5	0,8
Львівська	4604,1	↑ 5317,6	↓ 5150,1	↓ 5127,7	↓ 4434,5	9,6
Миколаївська	1466,5	↑ 1656,8	↑ 1785,5	↑ 1834	↓ 1203,2	2,6
Одеська	2886,9	↑ 3828,8	↓ 3693,5	↓ 3543,1	↓ 2390,7	5,1
Полтавська	2563	↑ 2732,8	↓ 2326,7	↑ 2660,3	↓ 1821,7	3,9
Рівненська	2270	↑ 2154,8	↓ 2055,8	↑ 2145,5	↓ 1738,7	3,7
Сумська	765,8	↑ 890,3	↑ 1175,1	↑ 1239,8	↓ 885,5	1,9
Тернопільська	1321,9	↑ 1381,1	↓ 1229,7	↑ 1391,5	↓ 854,8	1,8
Харківська	4478,3	↑ 4553,9	↓ 3783,4	↓ 3233,6	↓ 2668,0	5,7
Херсонська	1353,5	↑ 1371	↑ 1375,7	↓ 1069,5	↑ 1094,7	2,4
Хмельницька	2151,3	↑ 2103	↓ 2049,3	↓ 1807,8	↓ 1244,3	2,7
Черкаська	3074,6	↑ 3480,9	↓ 2270,9	↓ 1821,9	↑ 2017,5	4,3
Чернівецька	1272,3	↑ 1425,5	↑ 1561,4	↓ 845,4	↓ 626,3	1,3
Чернігівська	1173,8	↑ 1272,3	↑ 1347,3	↑ 1373,2	↓ 1073,7	2,3
Київ	6028	↑ 10491,9	↓ 9208,4	↑ 9807,8	↓ 6220,8	13,4

*Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України [38].

На підставі даних вантажообігу, найбільш конкурентоспроможними регіонами в довоєнний період були Київ, Львівська та Закарпатська області. Вони мають великий обсяг вантажоперевезень та високу частку у загальному обсязі вантажообігу в країні. Водночас, Донецька та Луганська області стали менш конкурентоспроможними через зниження вантажопотоків ще у довоєнному періоді.

Інвестиції

Також в групі показників «Інвестиції» важливими є дані щодо капітальних інвестицій у розрахунку на 1000 осіб за регіонами, аналіз яких дає змогу оцінити рівень інвестиційної активності та привабливість регіону для бізнесу та інвесторів. Вартим уваги є індекс капітальних інвестицій, який допомагає визначити динаміку змін у рівні інвестиційної активності та перспективи розвитку регіону (рис. 2.19).

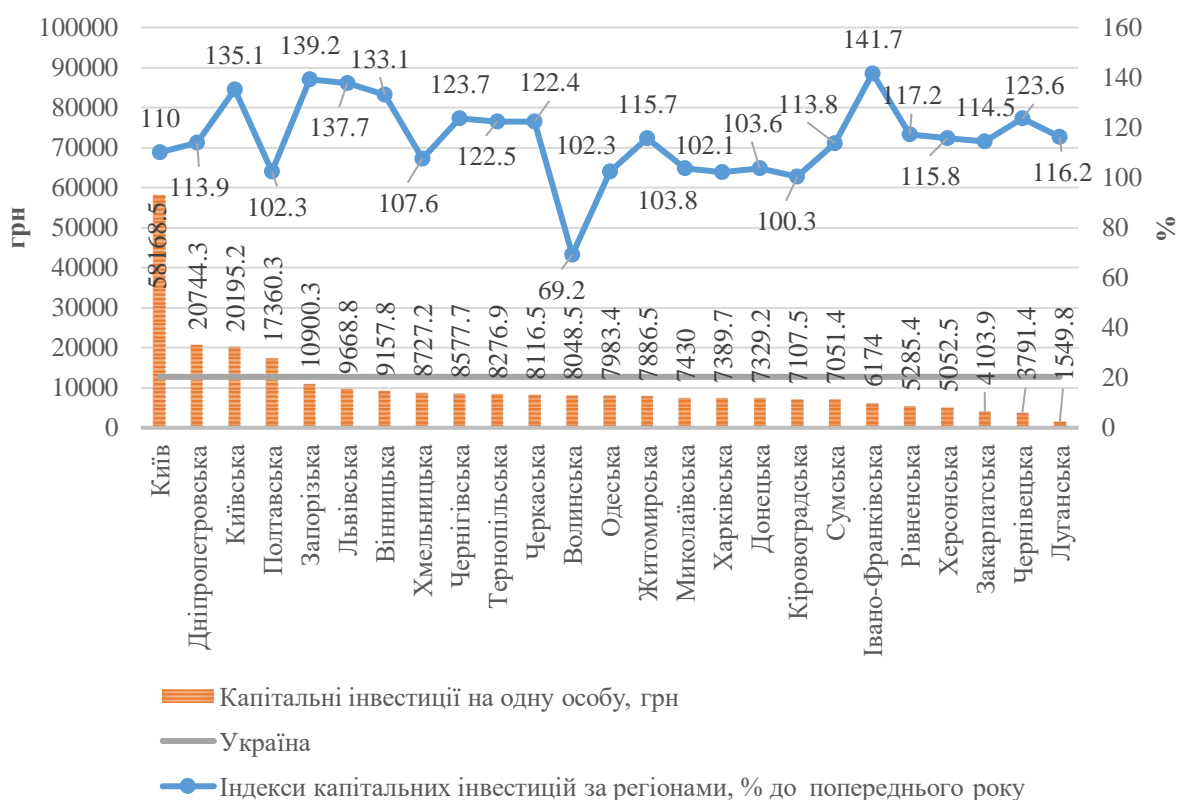

Рис. 2.19. Інвестиційна активність регіонів у 2021 р.

*Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України [38].

За наведеними даними видно, що регіони з найвищою конкурентоспроможністю за показником інвестицій на одну особу в гривнях на період з 2017 по 2021 роки є м. Київ, Дніпропетровська, Київська та Полтавська області, оскільки вони мають найбільші значення середніх інвестицій на одну особу. У той же час, регіони з меншими значеннями інвестицій на одну особу, такі як Чернівецька та Закарпатська, можуть

вимагати додаткових зусиль для збільшення привабливості для інвесторів. Аутсайдером, через об'єктивні причини зумовлені військовим конфліктом, лишалась Луганська область, до обсяг інвестицій на одну особу протягом усього періоду дослідження був найменшим.

Щодо індексу інвестицій, то цей показник відзначався чітко окресленою динамікою. Наприклад, у 2021 році найбільше скорочення відбулось у Волинській області, де індекс інвестицій становив лише 69%. Це свідчить про зменшення обсягу інвестицій на одну особу на 31% порівняно з попереднім роком. Тоді як у тій же Волинській області за рік до того, у 2019 році, індекс інвестицій був найбільшим серед регіонів України та становив 174,2%.

Усі ці показники доповнюють один одного, надаючи комплексну інформацію про інвестиційний потенціал регіону та ступінь розвитку інфраструктури, що в свою чергу впливає на його конкурентоспроможність і здатність приваблювати нові можливості для розвитку та інвестицій.

Група 4: Наука та інновації (перспективи зміцнення/відновлення конкурентоспроможності)

Оцінка конкурентоспроможності регіонів неможлива без врахування показників розвитку науки та інновацій у цих регіонах. Наука та інновації відіграють ключову роль у створенні ефективних стратегій розвитку, сприяють сталому зростанню та зміцненню економіки. Коли ми досліджуємо конкурентоспроможність регіонів, необхідно враховувати кількість працівників, які задіяні у наукових дослідженнях та розробках, а також витрати на ці діяльності.

Регіони з великою кількістю наукових дослідників та інноваційно активних підприємств мають перевагу у створенні нових технологій, продуктів і послуг, що забезпечує їм конкурентний потенціал на ринку. Додатково, інновації можуть стимулювати підприємства до впровадження більш ефективних процесів, що покращує їх ефективність і забезпечує більший успіх у конкурентному середовищі.

Наука

Для аналізу конкурентоспроможності регіонів України за показниками, що відображають розвиток науки та інновацій у 2020 році, ми можемо приділити увагу декільком аспектам. У 2020 р., згідно даних Державної служби статистики України, більше половини усіх працівників задіяних у науково-дослідних розробках (50,07% від загальної кількості по країні), працюють у столиці м. Києві (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Показники розвитку науки та інновацій в регіонах України у 2020 р.

Регіони	Працівники, задіяні у виконанні науково дослідних розробок,		Інноваційно активні промислові підприємства, %	
	всього осіб	% від загальної кількості	всього одиниць	% від загальної кількості
Україна	78860	100	809	100
Вінницька	449	0,57	31	3,83
Волинська	127	0,16	12	1,48
Дніпропетровська	7679	9,74	75	9,27
Донецька	323	0,41	24	2,97
Житомирська	268	0,34	15	1,85
Закарпатська	510	0,65	10	1,24
Запорізька	3646	4,62	41	5,07
Івано-Франківська	458	0,58	28	3,46
Київська	1523	1,93	56	6,92
Кіровоградська	132	0,17	20	2,47
Луганська	209	0,27	10	1,24
Львівська	3916	4,97	60	7,42
Миколаївська	1770	2,24	14	1,73
Одеська	2159	2,74	30	3,71
Полтавська	516	0,65	35	4,33
Рівненська	253	0,32	19	2,35
Сумська	1148	1,46	23	2,84
Тернопільська	327	0,41	36	4,45
Харківська	11637	14,76	96	11,87
Херсонська	569	0,72	14	1,73
Хмельницька	233	0,30	15	1,85
Черкаська	462	0,59	31	3,83
Чернівецька	552	0,70	13	1,61
Чернігівська	510	0,65	22	2,72
м. Київ	39484	50,07	79	9,77

*Побудовано дисертантом за даними Державної служби статистики України.

Друге місце займає Харківська область – 14,76%, що свідчить про його високий науковий потенціал. На противагу цьому найменший відсоток впровадженню науки у практику приділялось у Волинській області, де відповідний показник становив 0,16%, а також у Чернівецькій, Луганській, та Кіровоградській областях з показниками менше 1%. Ці регіони й у період до повномасштабного вторгнення потребували додаткових стимулів для розвитку наукової діяльності, можна спрогнозувати, що відновлення конкурентоспроможності цих регіонів після перемоги потребуватиме особливої уваги розвитку науки та впровадження її досягнення у виробництво.

Інновації

Найбільший відсоток інноваційних підприємств також діяло у Харківській області, їх частка становила 11,87 %. Це вказує на велику активність у сфері наукових досліджень та інновацій у регіоні. Значний показник також мало м. Київ (9,77%) працівників, задіяних у науково-дослідних розробках, що вказує на високий рівень інноваційної активності у регіоні. Значення показника менше 5% мають Вінницька, Львівська, Одеська та Полтавська області, що вказує на недостатній рівень інноваційної активності місцевих підприємств.

Загалом, Харківська область та Київ видаються найбільш конкурентоспроможними у довоєнний період за показниками розвитку науки та інновацій. Вони мали найвищі показники як у кількості інноваційних підприємств, так і у залученні працівників до науково-дослідницької роботи. З іншого боку, регіони з нижчими показниками можуть потребувати додаткових заходів підтримки і стимулювання інноваційної діяльності для відновлення своєї конкурентоспроможності у період повоєнного відновлення, адже саме зростання інвестицій у науково-технічний прогрес, підтримка інноваційних ідей та розвиток людського капіталу у регіонах можуть забезпечити стале та стійке економічне зростання, а також підтримку і відновлення конкурентоспроможності регіонів в умовах глобальних викликів.

Група 5: Екологія та сталість розвитку (стратегічні перспективи).

Визначаючи довоєнний рівень конкурентоспроможності громад та перспективи її подальшого відновлення важливо врахувати екологічну ситуацію, що склалась в регіонах.

Екологічна сталість регіону є критичним фактором для стратегічного відновлення конкурентоспроможності після війни в регіонах України.

Екологічна сталість регіону визначається як здатність зберігати і підтримувати баланс у використанні природних ресурсів, збереженні біорізноманіття та зниженні негативного впливу на довкілля, що виникає внаслідок людської діяльності. Це означає забезпечення гармонії між економічним розвитком, соціальними потребами та збереженням природних екосистем для майбутніх поколінь.

Оцінка екологічної сталості дозволяє врахувати стан природних ресурсів, здоров'я населення, привабливість для інвесторів, екологічну безпеку та збереження біорізноманіття. Розробка комплексних стратегій з підтримки сталого розвитку, ефективного використання ресурсів та захисту довкілля сприятиме економічному відновленню, збільшенню конкурентоспроможності регіонів та поліпшенню якості життя місцевого населення (табл. 2.8).

Таблицях 2.8

Індикатори та параметри екологічної сталості регіонів

Індикатор	Параметри	Позначення
Якість атмосферного повітря	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення	$X_1^{ecol}(\downarrow)$
Забруднення відходами	Утворення відходів за містами	$X_2^{ecol}(\downarrow)$
	Накопичення відходів за містами	$X_3^{ecol}(\downarrow)$
Витрати на охорону навколишнього природного середовища	Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища	$X_4^{ecol}(\downarrow)$
	Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища	$X_5^{ecol}(\downarrow)$

**Розроблено дисертантом на основі [38].*

Якість атмосферного повітря

Одним із індикаторів екологічної сталості регіону є показник викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення. Оцінка перспектив відновлення конкурентоспроможності регіонів України з точки зору екологічної сталості, зокрема за показниками забруднення атмосферного повітря, може бути проведена на основі змін значень показників протягом останніх років:

Загальний рівень забруднення атмосферного повітря в Україні протягом 2017-2021 років дещо знижувався. Позитивна тенденція вказувала на те, що уряд та регіональні органи вживали заходів для зниження негативного впливу на довкілля (рис. 2.20).

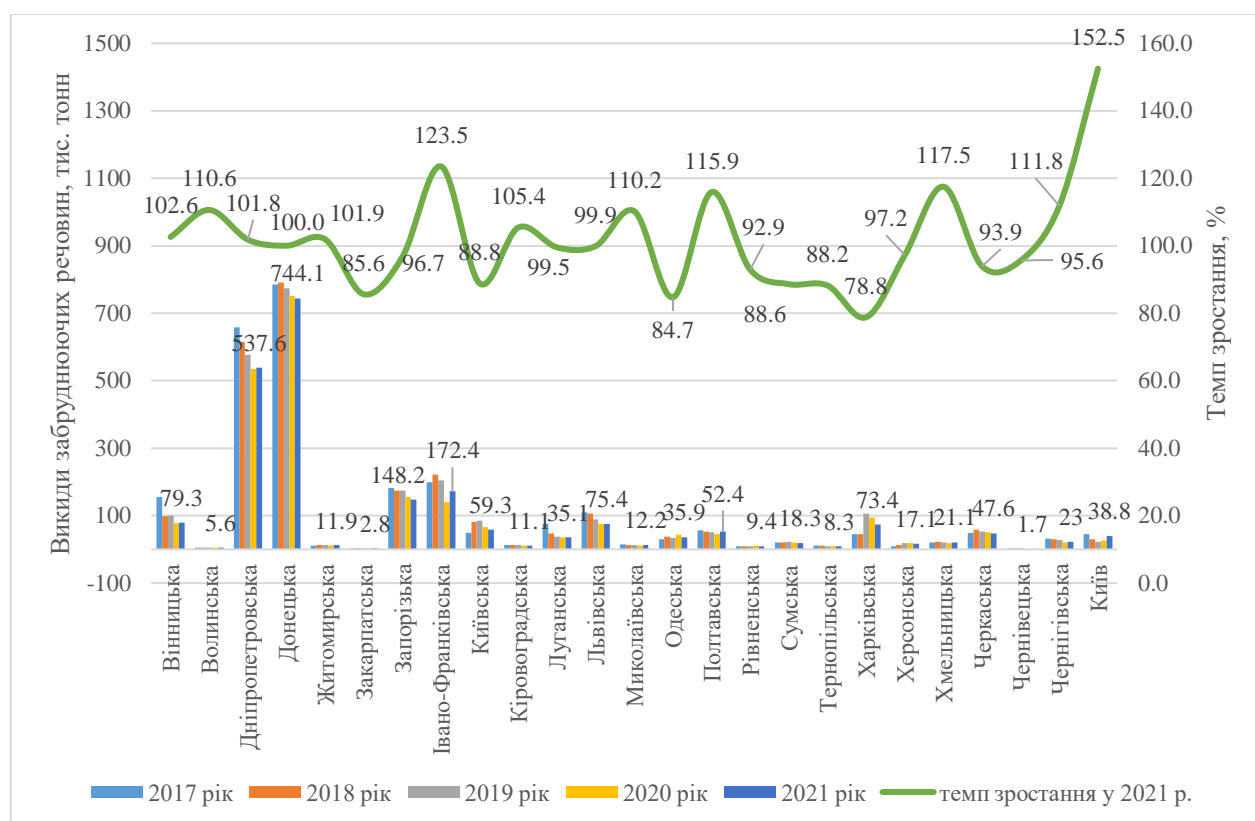

Рис. 2.20. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, тис. т

* Без урахування тимчасово окупованих територій;

**складено дисертантом на основі [38].

Частина регіонів, зокрема, Вінницька, Волинська, Закарпатська, демонстрували досить низький рівень забруднення атмосферного повітря, що сприяло поліпшенню екологічної сталості та збільшенню конкурентоспроможності цих регіонів.

В інших регіонах, таких як Дніпропетровська, Луганська, Івано-Франківська, спостерігалось зниження рівня забруднення в атмосферу. Це може вказувати на успішне впровадження екологічних заходів та політик на місцевому рівні.

У деяких регіонах, як от Харківська, Одеська та Херсонська, забруднення атмосферного повітря залишалось на високому рівні, що вимагало додаткових зусиль для зниження екологічного впливу та поліпшення сталості регіону.

Місто Київ також мало позитивний тренд щодо зниження забруднення повітря, але все ще потребувало подальших заходів для досягнення сталого розвитку.

Загалом, зниження рівня забруднення атмосферного повітря в більшості регіонів України створювало позитивний вплив на екологічну сталість та конкурентоспроможність регіонів. Проте, для досягнення сталого відновлення після війни, важливо продовжувати впроваджувати екологічні ініціативи, підтримувати екологічно чисті технології та стимулювати залучення інвестицій у зелені проекти та відновлення довкілля.

Забруднення відходами

Динаміка утворення відходів I-IV класу небезпеки за регіонами України відображена на рис. 2.21.

Для оцінки конкурентоспроможності регіонів України та перспектив їх відновлення після війни з точки зору екологічної сталості за показником обсягу утворених відходів можна виділити зауважити тенденцію зростання обсягу утворених відходів протягом 2016-2020 років, що вказує на збільшення негативного впливу на довкілля та вимагає підвищених зусиль для збалансованого відновлення екологічної сталості регіонів.

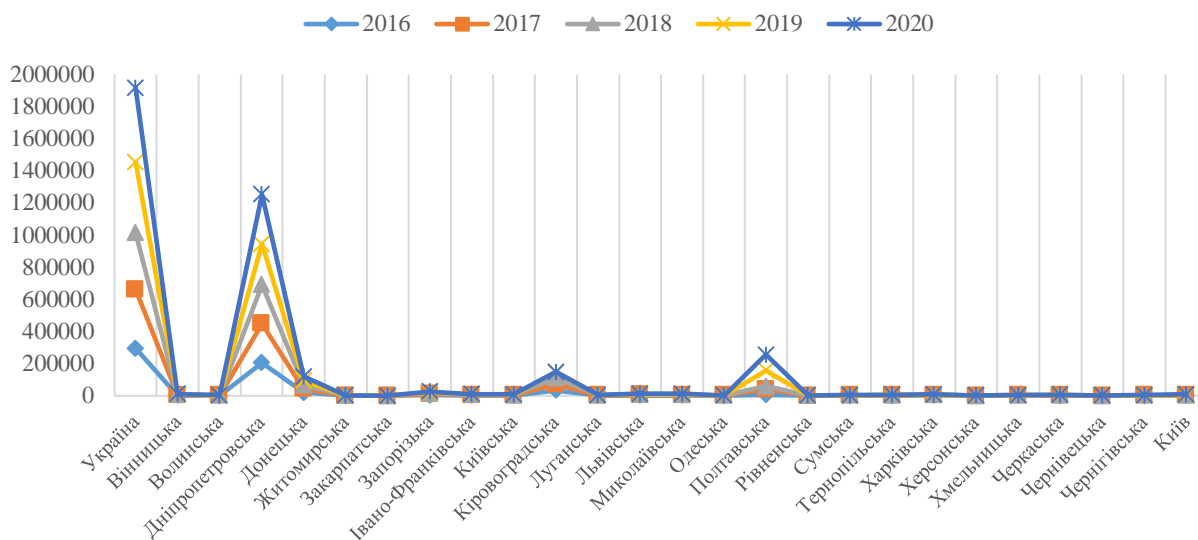

Рис. 2.21. Утворення відходів по регіонах.

Обсяги відходів I-IV класів небезпеки, млн. т

* Без урахування тимчасово окупованих територій;

**складено дисертантом на основі [38].

В окремих регіонах, зокрема Вінницькій, Волинській та Закарпатській областях обсяг утворених відходів в порівнянні з іншими регіонами був меншим, що давало певні переваги у збереженні довкілля та зниженні негативного впливу на природні ресурси, позитивно позначаючись на їх конкурентоспроможності та перспективах відновлення.

Регіони з великими міськими центрами, наприклад, Дніпровська, Київська та Харківська області, мали значний обсяг утворених відходів у зв'язку з великою кількістю населення та промисловою діяльністю, що ставило їх перед необхідністю ефективного управління відходами та екологічного відновлення.

Серед загалу виділялась Полтавська область, де спостерігається великий різкий скачок у обсягах утворених відходів протягом декількох років. Така ситуація була пов'язана зі зміною економічної ситуації та соціального контексту в регіоні, що може вплинути на його здатність до відновлення після війни.

Загалом, аналіз обсягів утворених відходів надав можливість виявити різні загрози та перспективи для екологічної сталості регіонів України. Важливо надавати пріоритет впровадженню ефективних екологічних заходів та політик на рівні кожного регіону з метою забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності після війни.

Витрати на охорону навколишнього природного середовища

Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища в регіоні є важливим фактором, який впливає на екологічну ситуацію. Ці витрати фактично відображають готовність та ініціативи суб'єктів господарювання, а також органів місцевого самоврядування вирішувати проблеми, пов'язані з підвищенням екологічної безпеки в регіоні. Динаміка зміни поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища в фактичних цінах свідчить про позитивні зміни та формування сприятливих передумов для зміцнення конкурентоспроможності (рис. 2.22).

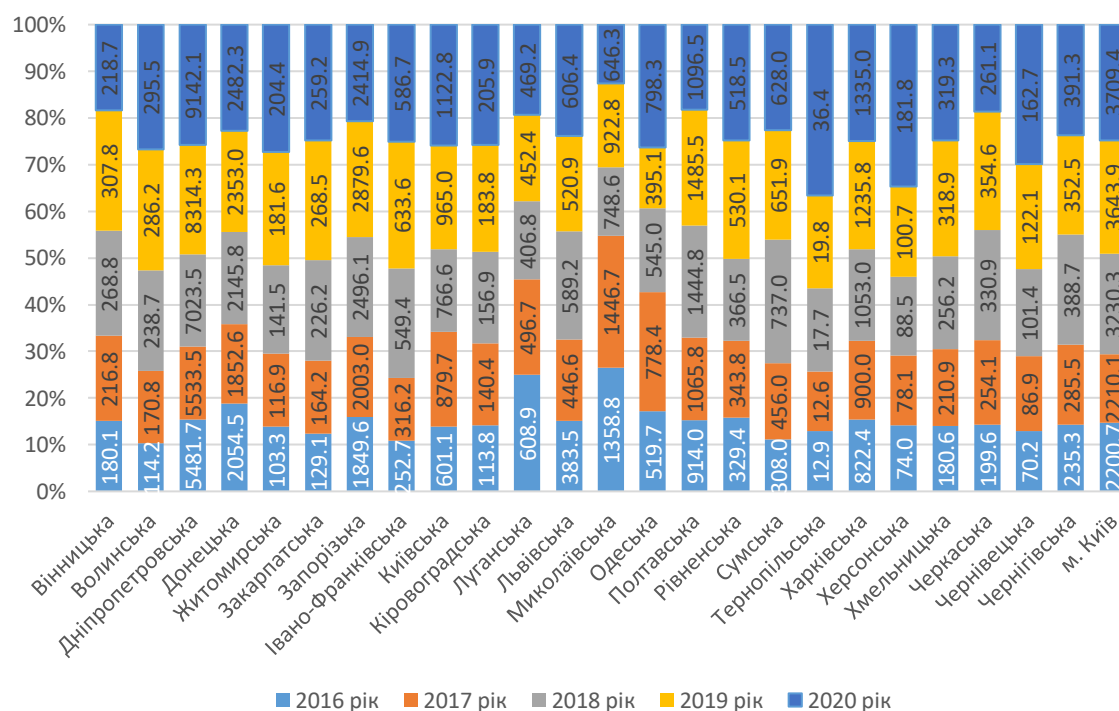

Рис. 2.22. Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища (у фактичних цінах; млн грн)

* Без урахування тимчасово окупованих територій;

**складено дисертантом на основі [38].

За результатами діагностики конкурентоспроможності регіонів України за показником поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища можна виділити наступні тенденції:

1. Найбільші поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища протягом 2016-2020 років були у м. Київ, що свідчить про високий рівень усвідомлення екологічних проблем та інвестування у сталість та збереження природних ресурсів.

2. Регіони Дніпропетровська, Одеська та Харківська також виділяли значні кошти на охорону навколишнього середовища, що свідчить про прагнення до збереження довкілля та реалізацію екологічних проектів.

3. Регіони, які мали менші витрати на охорону природи, такі як Тернопільська, Херсонська та Чернівецька, можуть стикатися з викликами щодо розвитку екологічних програм та заходів для збереження навколишнього середовища.

В цілому, оцінка конкурентоспроможності регіонів за показником поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища вказує на тенденцію до зростання усвідомлення екологічних проблем і розвитку екологічних проектів. Однак, деякі регіони все ще можуть стикатися з викликами щодо ефективного використання ресурсів та необхідністю підвищення інвестицій у збереження довкілля для забезпечення сталості та конкурентоспроможності.

Капітальні інвестиції на охорону НПС

Динаміку зміни обсягів капітальних інвестицій за період 2017–2019 рр. відображено в табл. 2.5. Відповідно прослідковується тенденція до збільшення обсягів капітальних інвестицій у 2019 р. у більшості регіонів України.

За показником капітальних інвестицій у навколишнє природне середовище, проведений аналіз свідчить про різний рівень екологічної стійкості регіонів України та їх спроможність до відновлення конкурентоспроможності.

Світова економічна криза, викликана пандемією COVID-19, суттєво вплинула на розвиток регіонів України. Продовжений період загального локдауну, подальше введення адаптивного карантину та боротьба з пандемією

вимагали величезної фінансової підтримки від держави. Необхідність введення різних карантинних обмежень державою мала негативний вплив на результати багатьох сфер діяльності.

Найбільш сприятливими для відновлення конкурентоспроможності регіонами виявилися Київська область, Дніпропетровська область та місто Київ. Вони виділяються високим рівнем капітальних інвестицій у навколишнє природне середовище, що вказує на їхній значний потенціал у сфері екологічної стійкості та розвитку. Це створює перспективи для залучення ресурсів у проекти охорони навколишнього середовища та підвищення їхньої конкурентоспроможності у майбутньому (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища, (у фактичних цінах; млн грн)

Регіони	2016	2017	2018	2019	2020	Всього (у порядку зниження)
Україна	13390477,3	11025,5	10074,3	16255,7	13239,6	50595,1
Київська	63674,3	4088,5	1773,6	6945,7	285,4	13093,2
Дніпропетровська	10627,6	2628,8	2454,7	2564,1	5103,9	12751,5
Донецька	1662257,0	774,6	1514,2	2589,1	3099,2	7977,1
м. Київ	650893,5	935,2	1414,1	1156	1127,1	4632,4
Запорізька	16730,6	817,1	1065,3	1083,5	902,9	3868,8
Харківська	5911,7	340,7	273	472,8	706,8	1793,3
Івано-Франківська	1062753,0	370,4	293,6	248,5	267,6	1180,1
Полтавська	119686,7	199,6	264,1	295,3	364,4	1123,4
Львівська	8313266,1	241,4	284,5	221,3	165,1	912,3
Миколаївська	18517,0	118,1	138	124,2	331,4	711,7
Вінницька	39221,7	88,8	80,9	59,8	182,1	411,6
Одеська	103973,6	95,1	73,6	67,4	124,8	360,9
Хмельницька	122722,4	35,9	79,4	70,9	61	247,2
Чернігівська	17530,9	47,4	64,3	49,7	49,5	210,9
Кіровоградська	103043,3	14,2	41,4	77,3	48,5	181,4
Сумська	30165,6	47,1	22,7	23,4	85,9	179,1
Рівненська	48599,7	39,5	39,1	36,2	51,2	166
Чернівецька	54986,0	23,8	21,4	30,1	79,9	155,2
Волинська	95171,1	19,3	34,8	36,1	32,6	122,8
Черкаська	2278,0	22,5	23,1	33,1	42,9	121,6
Тернопільська	36718,5	32,4	19,4	25,3	36,2	113,3
Луганська	66799,5	13,5	29,3	17,5	43,5	103,8
Закарпатська	13799,6	13,8	45,9	14,1	24,8	98,6
Житомирська	23012,3	14,6	8,2	6,9	11,9	41,6
Херсонська	708137,6	3,2	15,3	7,4	11	36,9

* Без урахування тимчасово окупованих територій;

**складено дисертантом на основі [38].

Натомість, Чернігівська, Херсонська та Тернопільська області знаходились на нижчому рівні капітальних інвестицій у навколишнє природне середовище, вказуючи на менший обсяг залучених ресурсів у сфері охорони природи. Такі регіони можуть потребувати більш активної підтримки та інвестицій для покращення стану навколишнього середовища, що позитивно вплине на перспективи їхньої конкурентоспроможності у майбутньому.

У цілому, обсяг капітальних інвестицій у навколишнє природне середовище свідчить про необхідність різнопланових заходів із підвищення екологічної стійкості регіонів, а також активного залучення ресурсів у сфері охорони природи, що є важливим фактором для покращення конкурентоспроможності регіонів України та забезпечення сталого її відновлення у повоєнний період.

2.2. Діагностика конкурентоспроможності територіальних громад

Соціально-економічні показники територіальної громади

Соціально-економічні показники територіальної громади – це показники, які описують рівень соціального та економічного розвитку громади. До них відносяться такі показники, як рівень безробіття, середня заробітна плата, рівень мінімального доходу, показники демографії та інші. Ці показники дозволяють оцінити рівень життя мешканців громади, їх соціальний та економічний добробут. Зокрема, рівень безробіття та заробітна плата є важливими показниками економічного розвитку, а показники демографії можуть свідчити про здоров'я та якість життя мешканців.

Населення є основним ресурсом, що визначає потенційний ринок для бізнесу, рівень споживчого попиту на товари та послуги, а також кадровий потенціал для розвитку виробництва та інфраструктури. Тому чисельність населення територіальної громади є важливим соціально-економічним показником її конкурентоспроможності.

Дані свідчать про те, що середня чисельність населення на територіальній громаді в Полтавській області складає 31625 осіб, що є вище середнього значення

по всіх трьох областях. Найбільша чисельність населення на територіальній громаді є у Лубенській громаді Полтавської області з 68457 особами. Найменша чисельність населення на територіальній громаді є у Сенчанській громаді Полтавської області з 7696 особами. У Волинській області найбільша чисельність населення на територіальній громаді є у Володимир-Волинській громаді з 42227 особами, а найменша чисельність населення на територіальній громаді є у Вишнівській громаді з 7899 особами. У Львівській області найбільша чисельність населення на територіальній громаді є у Золочівській громаді з 49243 особами, а найменша чисельність населення на територіальній громаді є у Оброшинській громаді з 7661 особою (рис. 2.23).

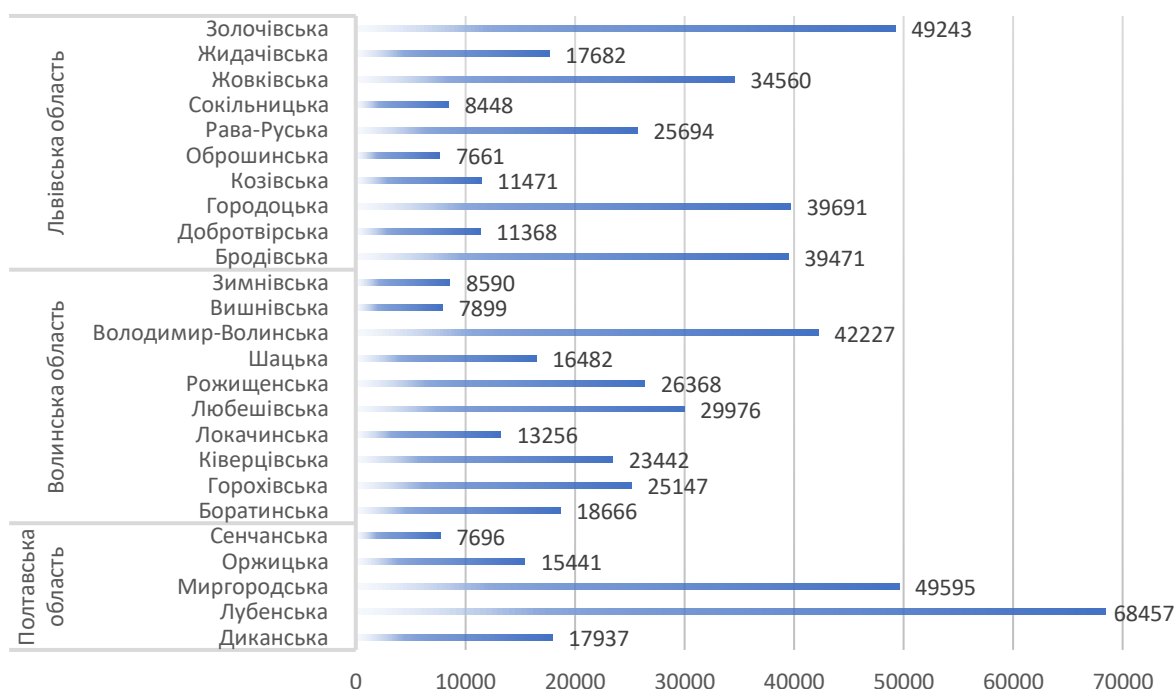

Рис. 2.23. Чисельність постійного населення територіальних громад станом на 2022 р., осіб

*Джерело : побудовано за даними [126].

Аналізуючи дані про чисельність населення по територіальних громадах Полтавської, Волинської та Львівської областей, можна зробити висновок про їх рівень конкурентоспроможності. Громада Лубенської територіальної громади Полтавської області має найбільшу чисельність населення, що може свідчити про більш високу конкурентоспроможність в порівнянні з іншими громадами. Натомість, Сенчанська територіальна громада має найменшу

чисельність населення, що може негативно вплинути на її конкурентоспроможність.

Загалом, середня чисельність населення по 25 громадах становить 24659 осіб, що може слугувати орієнтиром для оцінки конкурентоспроможності громад. При цьому варто враховувати інші фактори, такі як економічний розвиток, наявність інфраструктури, рівень соціальних послуг та інші, що можуть також впливати на конкурентоспроможність громад.

Кількість учнів, що здобувають освіту в закладах загальної середньої освіти, розташованих на території громади, а також частка учнів у загальній структурі населення територіальної громади, також є важливими показниками соціальної конкурентоспроможності, адже якість освіти та доступність до неї є важливими факторами, що впливають на привабливість громади для проживання та інвестування.

З аналізу даних видно, що найбільшу кількість учнів в закладах загальної середньої освіти мають Володимир-Волинська, Любешівська та Золочівська територіальні громади. Вони можуть мати перевагу перед іншими громадами у привабливості для інвесторів, бо наявність високоякісної освіти може збільшувати шанси на успішний бізнес.

Найменшу кількість учнів мають Сенчанська та Оброшинська громади, що може свідчити про менш розвинену освітню інфраструктуру та менш привабливий регіон для інвесторів. Однак, слід зазначити, що кількість учнів не є єдиним фактором конкурентоспроможності громади і інші фактори, такі як економічна активність, розвиток туризму, наявність високоякісної медичної і соціальної інфраструктури також важливі (рис. 2.24).

Порівняємо кількість учнів із чисельністю населення відповідних територіальних громад для більш точної оцінки. У даному випадку, максимальна кількість учнів спостерігається у Лубенській територіальній громаді Полтавської області – 7096 учнів, що становить 10,37% від загальної чисельності населення цієї громади. На другому місці – Золочівська територіальна громада Львівської області з загальною кількістю учнів 5921 осіб, що становить 12,03 % від чисельності населення цієї громади.

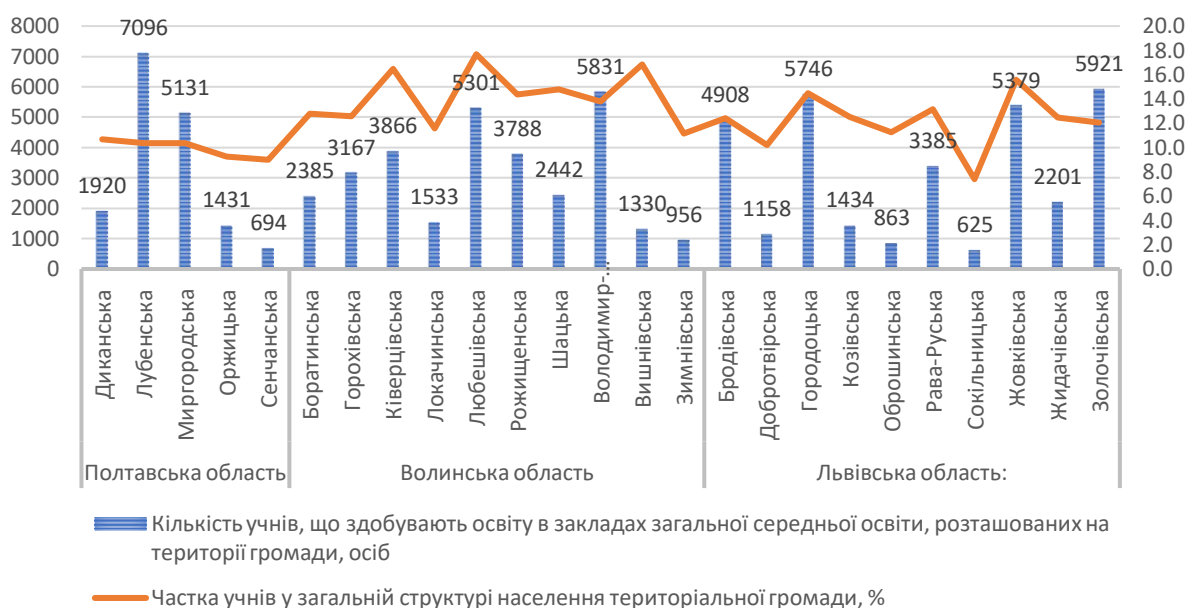

Рис. 2.24. Показники кількості учнів у громадах, які здобувають освіту в закладах загальної середньої освіти станом на 01.01.2022 р.

*Джерело: побудовано за даними [126].

Найменша кількість учнів спостерігається у Сенчанській територіальній громаді Полтавської області – всього 694, що становить лише 9,00% від загальної чисельності населення цієї громади. Найбільший відносний показник чисельності учнів шкіл спостерігається у Вишнівській територіальній громаді Волинської області, де чисельність учнів 1 330 осіб, що становить 16,85% від чисельності населення цієї громади.

Загальна кількість учнів, які здобувають освіту в закладах загальної середньої освіти, може бути важливим показником для оцінки конкурентоспроможності територіальної громади, оскільки він вказує на наявність інфраструктури освіти та на популярність цієї інфраструктури серед мешканців. Більша кількість учнів може свідчити про наявність більш розвинутої освітньої інфраструктури та може привертати увагу інвесторів і нових мешканців.

Отже, на підставі цих даних можна зробити висновок, що Лубенська територіальна громада Полтавської області та Золочівська територіальна громада Львівської області мають більш високу конкурентоспроможність у

сфері освіти порівняно з іншими громадами, тоді як Сенчанська та територіальна громада має меншу конкурентоспроможність у сфері освіти порівняно з іншими громадами. Найбільш ефективно освітній потенціал громади для зміцнення її конкурентоспроможності використовує Вишнівська територіальна громада Волинської області, де значна частка учнів свідчить про наявність у громаді молодих людей. Відсоткова різниця в кількості учнів, що здобувають освіту в закладах загальної середньої освіти на території громади, може впливати на рівень освіти та науковий потенціал громади в цілому.

Кількість дошкільнят у закладах дошкільньої освіти, розташованих на території громади, є показником, який свідчить про розвиток соціальної сфери та створення умов для забезпечення потреб молодих сімей (рис. 2.25).

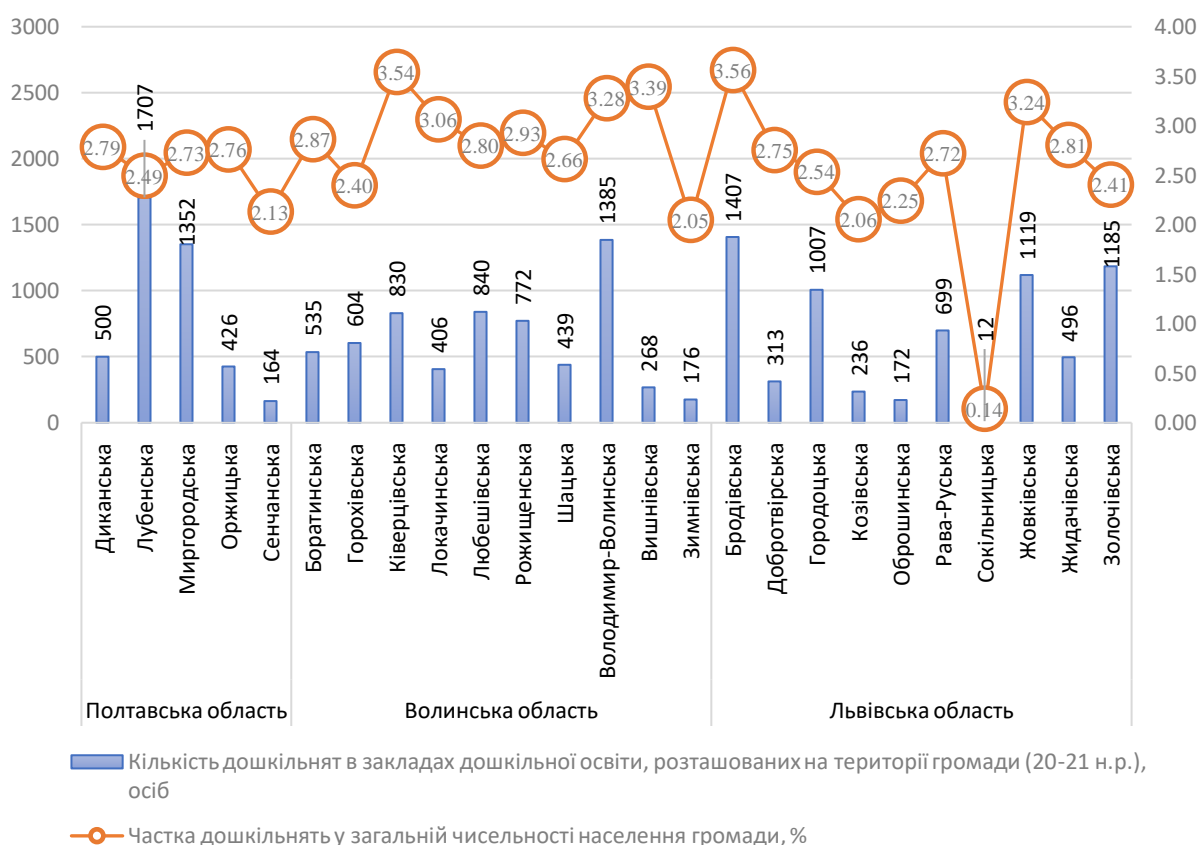

Рис. 2.25. Показники кількості дошкільнят в закладах дошкільньої освіти на території громади, станом на 2020-2021 н.р.

*Побудовано дисертантом за даними [126].

За даними, найбільша кількість дошкільнят у закладах дошкільної освіти знаходиться у Лубенській територіальній громаді Полтавської області – 1707 осіб. Найменша кількість – у Сенчанській територіальній громаді Полтавської області – 164 дітей та Сокільницькій територіальній громаді Львівської області, де всього 12 дітей віком до 6 років навчаються у закладах дошкільної освіти

Розраховуючи частку у загальній чисельності населення відповідної громади, можна сказати, що найбільша частка дошкільнят у закладах дошкільної освіти знаходиться в Любешівській територіальній громаді Волинської області – це 8,23% від загальної чисельності населення громади. Найменша частка – у Сокільницькій територіальній громаді Львівської області, де цей показник складає всього 0,14%.

Отже, на основі відносних показників можна зробити висновок, що дошкільна освіта в громадах Волинської області має більшу вагу у загальній чисельності населення порівняно з іншими регіонами, а найменшу вагу має в Сокільницькій територіальній громаді Львівської області.

Висока якість дошкільної освіти може позитивно впливати на конкурентоспроможність громади, оскільки це забезпечує зростання інтелектуального потенціалу населення та забезпечує підготовку молодого покоління до подальшого навчання в школі. Крім того, якісна дошкільна освіта може знизити ризик невдач і відставання у навчанні в майбутньому, що також може впливати на економічний та соціальний розвиток громади. Таким чином, громади з більш високою кількістю дошкільних закладів та дошкільнят можуть мати перевагу в привабливості для інвестицій та міграції населення.

Площа території територіальної громади та щільність населення є важливими показниками, що впливають на розвиток інфраструктури та можливості для інвестування в різні сектори економіки.

За наведеними даними (рис. 2.26), найбільшу площу займає Любешівська громада Волинської області з площею 1239,1 км². Найменша ж територія у Сокільницькій громаді Львівської області з площею 32,9 км².

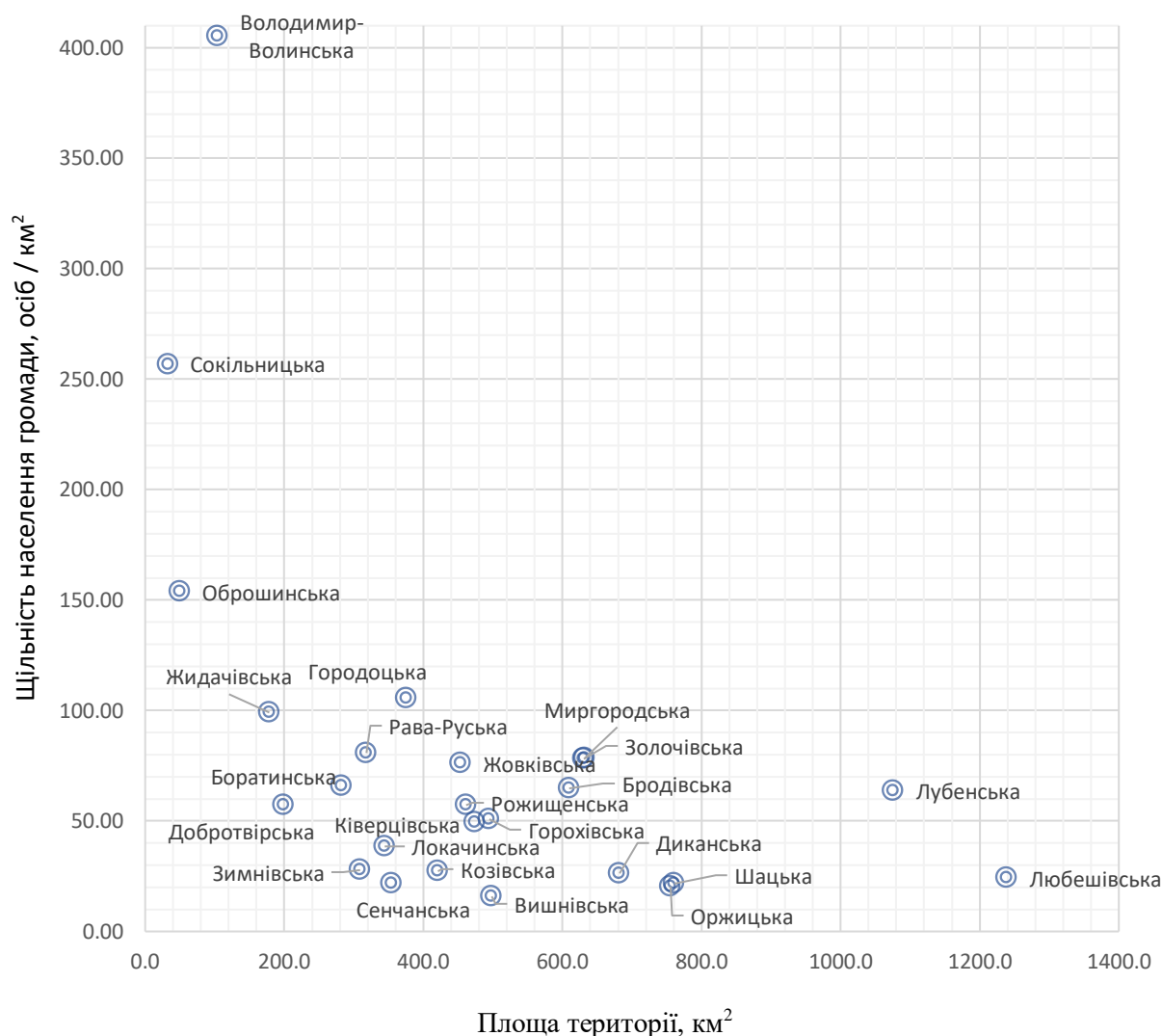

Рис. 2.26. Площа території та щільність населення громад

*Побудовано дисертантом за даними [126].

Найбільша щільність населення – у Володимир-Волинській громаді (405,25 осіб/км²), найменша – у Любешівській (24,19 осіб/км²). Різниця між найбільшою і найменшою щільністю становить 381,06 осіб/км².

За середніми значеннями території громад, можна зробити висновок, що у Львівській області середня територія громади (значення 298,5 км²) менша ніж у Полтавській (значення 700,1 км²) та Волинській (значення 476,7 км²) областях.

Любешівська громада має найбільшу площу, але найменшу щільність населення, тому її конкурентоспроможність може бути обмеженою через віддаленість населених пунктів та складні умови для інфраструктури.

Володимир-Волинська громада має найбільшу щільність населення, що може сприяти розвитку бізнесу та підприємництва.

Інші громади знаходяться десь по середині за розміром та щільністю населення.

Відносно впливу території на конкурентоспроможність громад, можна зробити висновок, що більша територія громади може впливати на збільшення її потенціалу в розвитку різноманітних галузей, таких як сільське господарство, промисловість, туризм тощо. Громади з великою площею та невисокою щільністю населення можуть мати більші можливості для розвитку туризму та інших видів діяльності. Проте важливо також брати до уваги і інші фактори, такі як наявність ресурсів, інфраструктури, рівень розвитку людського капіталу тощо.

Отже, до соціально-економічних показників конкурентоспроможності територіальної громади можна віднести такі показники:

- Рівень зайнятості населення: цей показник відображає, скільки людей здатні працювати та працюють на території громади. Високий рівень зайнятості свідчить про те, що на території громади є достатньо можливостей для заробітку, що збільшує інвестиційний потенціал території та сприяє залученню нових інвесторів.
- Рівень доходів населення: цей показник дозволяє оцінити рівень життя та економічну стійкість населення. Високі доходи населення сприяють розвитку місцевого ринку, збільшенню попиту на товари та послуги, що стимулює розвиток місцевого бізнесу.
- Рівень освіти населення: цей показник відображає, який відсоток населення має вищу та середню освіту, що є важливим фактором конкурентоспроможності території. Наявність кваліфікованої робочої сили є важливою умовою для залучення інвесторів та розвитку бізнесу.
- Рівень розвитку медичної та соціальної інфраструктури: цей показник відображає, наскільки розвинені системи охорони здоров'я та

соціального забезпечення на території громади. Якщо ці системи є розвинутими та ефективними, то це збільшує привабливість території для мешканців та інвесторів.

- Рівень культурної та туристичної інфраструктури.
- Рівень розвитку транспортної інфраструктури: кількість транспортних засобів, довжину доріг, наявність залізничних та автобусних маршрутів, наявність аеропортів та ін.
- Рівень розвитку інфраструктури зв'язку: наявність широкопasmового Інтернету, покриття мобільним зв'язком, наявність поштових послуг та ін.
- Рівень розвитку енергетичної інфраструктури: наявність електромереж, газопроводів, тепломереж, вітро- та сонячних електростанцій, наявність запасів енергоресурсів та ін.
- Рівень розвитку інфраструктури місцевого самоврядування: наявність адміністративних будівель, їхнє технічне становище, кількість працівників у місцевих органах влади, наявність необхідного обладнання та ін.

Ці показники відображають рівень розвитку інфраструктури територіальної громади та її можливості для залучення нових інвестицій та розвитку бізнесу. Важливо, щоб інфраструктура була розвиненою, щоб були належні умови для життя та бізнесу, а також щоб були створені умови для залучення туристів та інших відвідувачів.

Оцінка соціально-економічних показників територіальної громади може бути корисною для розробки стратегії розвитку громади, залучення інвестицій та приваблення нових підприємств. Наприклад, громада з високим рівнем безробіття може зосередитися на створенні нових робочих місць та розвитку підприємницької діяльності, а громада з низьким рівнем мінімального доходу може зосередитися на збільшенні соціальних витрат та підвищенні рівня життя мешканців.

Отже, оцінка соціально-економічних показників територіальної громади є важливим інструментом для зміцнення її конкурентоспроможності, підвищення рівня життя мешканців та створення умов для залучення інвестицій.

Показники розвитку інфраструктури

Розвиток інфраструктури є одним із ключових факторів, який впливає на конкурентоспроможність територіальної громади. Визначення рівня розвитку інфраструктури територіальної громади визначений за такими показниками, як кількість закладів загальної середньої освіти I–III ступенів, їх співвідношення з кількістю учнів, що здобувають освіту в цих закладах на території громади, кількість закладів дошкільної освіти, їх співвідношення з кількістю дітей, які відвідують ці заклади на території громади, а також кількість закладів, які надають первинну медичну допомогу.

Розвиток інфраструктури забезпечує населенню гарне і комфортне життя, забезпечує доступність до освіти, медичних послуг та інших соціальних послуг. Крім того, розвинена інфраструктура є привабливим фактором для інвесторів та підприємств, що прагнуть розширювати свою діяльність в нових регіонах. Таким чином, розвиток інфраструктури сприяє підвищенню конкурентоспроможності територіальної громади (рис. 2.27).

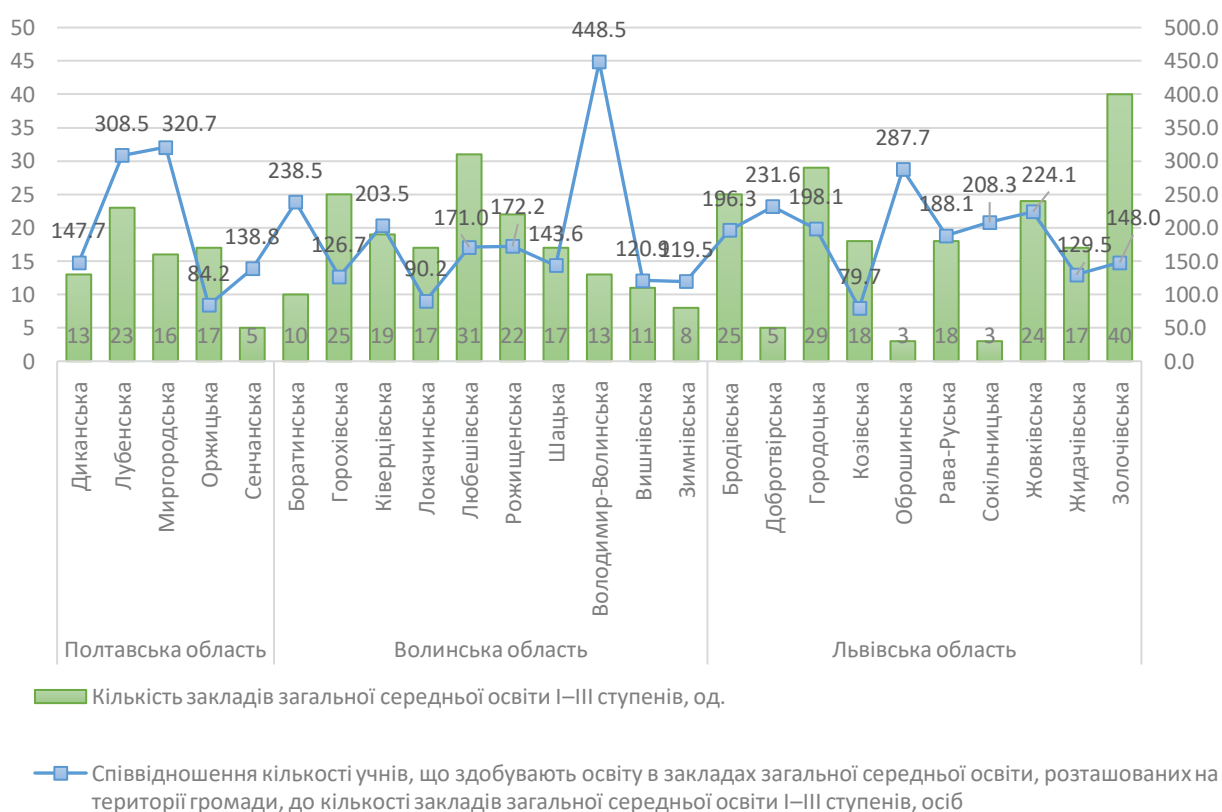

Рис. 2.27. Показники кількості та завантаженості закладів загальної середньої освіти I–II ступенів на території громад, станом на 2020–2021 н.р.
*Побудовано дисертантом за даними [126].

Аналізуючи дані щодо кількості закладів загальної середньої освіти I-II ступенів можна дійти висновків, що в окремих територіальних громадах функціонує дуже мало загальноосвітніх закладів. Наприклад, Сенчанська громада в Полтавській області має лише 5 закладів освіти, що може свідчити про низьку конкурентоспроможність громади у сфері освіти.

Також варто звернути увагу на кількість учнів у закладах загальної середньої освіти в громаді. Якщо кількість закладів досить велика, а показник співвідношення кількості учнів до кількості закладів низький, то це може свідчити про те, що заклади не забезпечені повністю учнями. Зокрема, у Любешівській громаді функціонує 31 заклад освіти, але показник співвідношення кількості учнів до кількості закладів є досить низьким. У Львівській області Золочівська громада, маючи найбільшу кількість шкіл серед досліджуваних громад має відносно середній показник їх завантаження – 148 осіб на заклад.

Інші громади мають високий показник співвідношення кількості учнів до кількості закладів, що може свідчити про високу конкурентоспроможність відповідної громади. Так, Володимир-Волинська громада володіє найвищим показником співвідношення кількості учнів до кількості закладів.

Показником розвитку інфраструктури та важелем конкурентоспроможності громади є кількість закладів дошкільної освіти. Аналізуючи цей показник варто зауважити, що найбільша кількість закладів дошкільної освіти знаходиться у Любешівській громаді (23), а найменша у Сокільницькій (1).

Відношення чисельності дітей до кількості закладів дошкільної освіти в громадах також є різним. Найбільше дітей на один заклад дошкільної освіти припадає на Володимир-Волинську громаду (173,1), а найменше на Оброшинську (2) (рис. 2.6). Загалом можна стверджувати, що громади з більшою кількістю закладів дошкільної освіти та меншим відношенням дітей до кількості закладів є більш конкурентоспроможними. Це пов'язано з тим, що наявність достатньої кількості закладів дошкільної освіти дозволяє

забезпечити якісне дошкільне виховання для дітей, а також допомагає батькам поєднати роботу з доглядом за дітьми. В той же час, надмірна кількість дітей на один заклад може негативно вплинути на якість виховання та навчання (рис. 2.28).

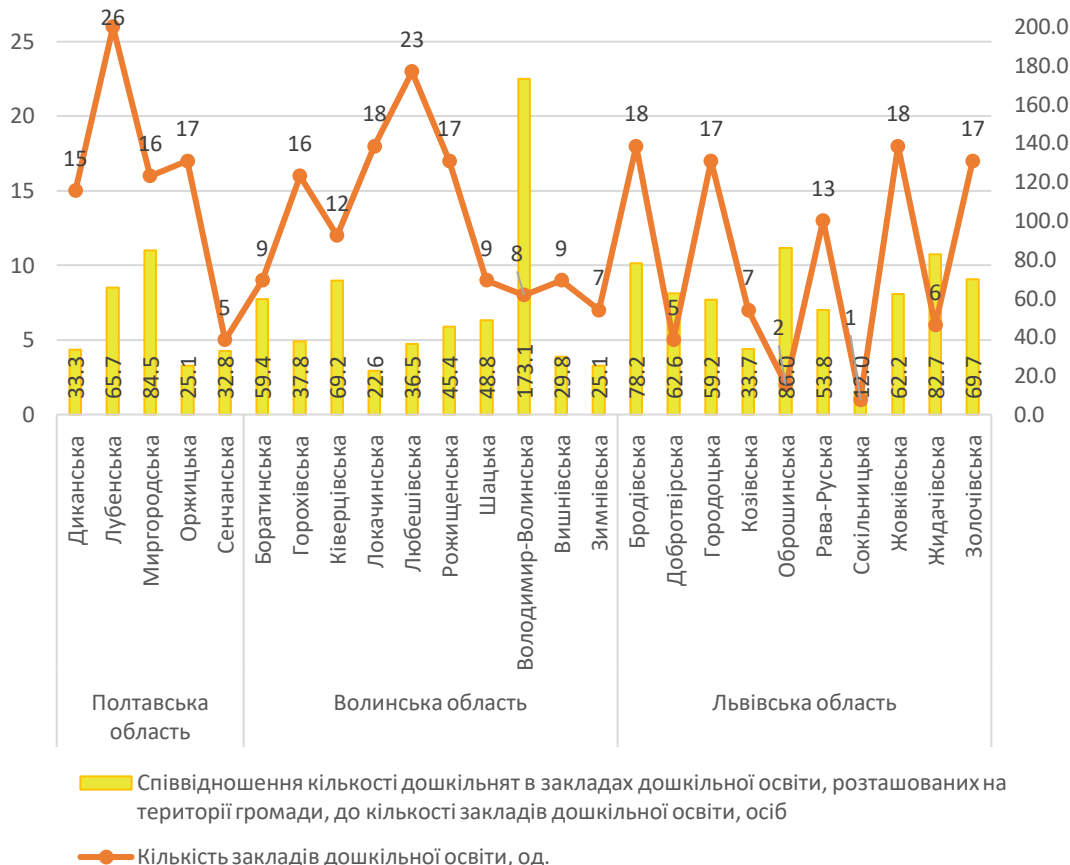

Рис. 2.28. Показники кількості та завантаженості закладів дошкільної освіти на території громад у 2021 р.

*Побудовано дисертантом за даними [126].

У той же час, якщо в закладі навчається мало дітей, його утримання може стати неефективним і створити додатковий фінансовий тягар на бюджет громади. Однак, необхідно брати до уваги, що існує безліч факторів, які можуть впливати на кількість дітей, які відвідують заклади дошкільної освіти в громаді, такі як рівень доходів населення, культурні традиції, доступність до дошкільних закладів, тощо.

Отже, для того, щоб зберегти ефективність утримання закладів дошкільної освіти, громаді необхідно ретельно планувати та розподіляти свій бюджет, враховуючи фактори, які можуть впливати на кількість дітей, які відвідують заклади дошкільної освіти. Також, можливо, знайти способи залучення більше дітей до цих закладів, такі як проведення інформаційних кампаній або зниження вартості навчання.

Кількість закладів первинної медичної допомоги у громадах є ще одним важливим показником, що впливає на конкурентоспроможність та якість життя мешканців. Наявність достатньої кількості закладів забезпечує населення якісною медичною допомогою та допомагає зберегти здоров'я.

Кількість закладів, що надають первинну медичну допомогу, значно відрізняється в залежності від області та громади. Найбільше закладів у Лубенській територіальній громаді Полтавської області (36), найменше – у Зимненській громаді Волинської області (1) (рис. 2.29).

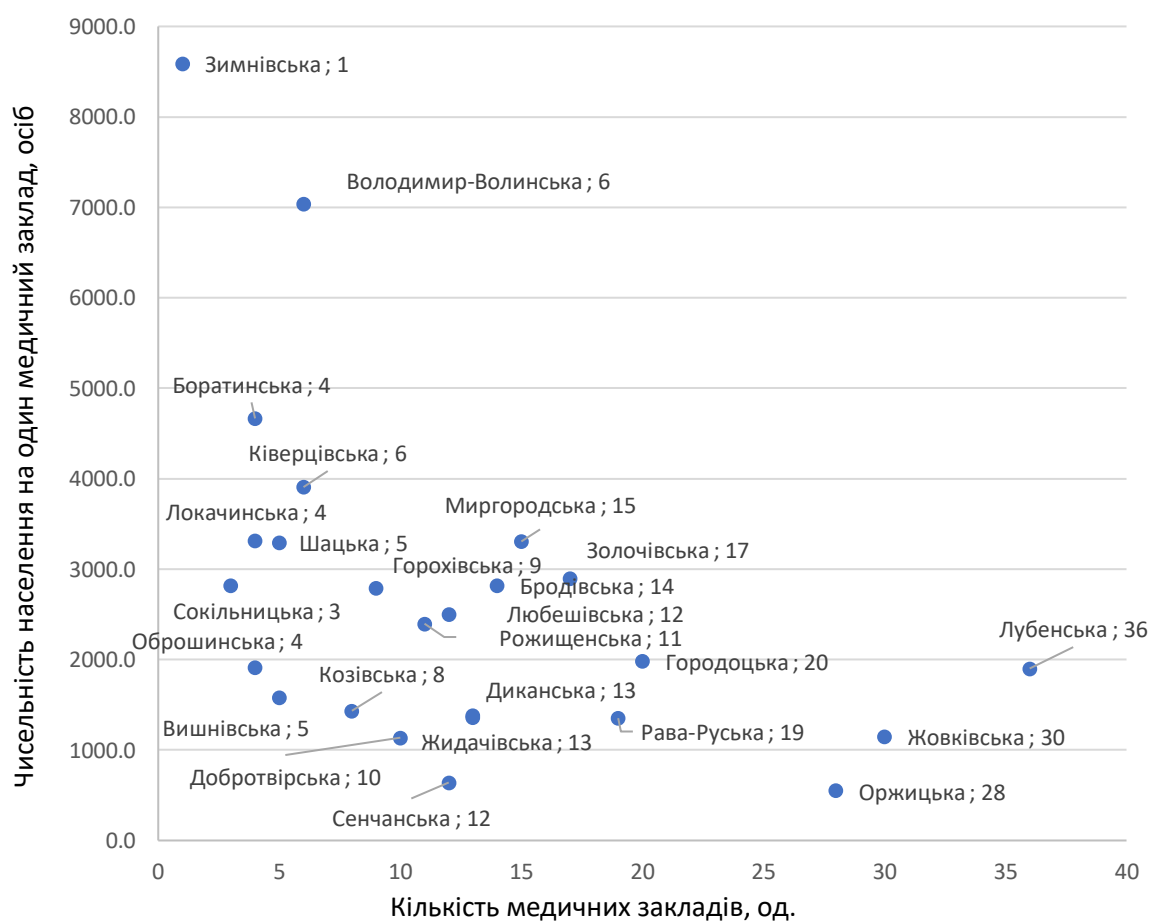

Рис.2.29. Забезпеченість територіальних громад медичними закладами в 2021 р.

*Побудовано дисертантом за даними [126].

Чисельність населення громад, що обслуговуються одним закладом первинної медичної допомоги, також значно відрізняється. Найбільша чисельність населення на один медичний заклад припадає у Зимнівській громаді Волинської області – 8590 осіб, що може свідчити про гостру потребу у розвитку медичної інфраструктури. Найменша – у Оржицькій громаді Полтавської області – 551,5 осіб на один заклад.

Загалом зауважимо, що існує певна залежність між кількістю закладів та чисельністю населення, що обслуговуються одним закладом. Так, у більшості громад з високою чисельністю населення, що обслуговуються одним закладом (понад 3000 осіб на один заклад), є достатньо велика кількість закладів (більше 10). У той же час, у громадах з низькою чисельністю населення, що обслуговуються одним закладом (менше 1000 осіб на один заклад), зазвичай працює менше 20 закладів.

В Полтавській області, де кількість закладів, що надають первинну медичну допомогу, відносно велика (в середньому 20 закладів на громаду), середня чисельність населення на один заклад також відносно велика (в середньому 1536 осіб на один заклад). Це може свідчити про те, що в Полтавській області є висока доступність медичної допомоги, що може впливати на конкурентоспроможність громад в цій області.

У Волинській області середня кількість закладів, що надають первинну медичну допомогу, на громаду значно менша (в середньому 5 закладів на громаду). Тим не менше, середня чисельність населення на один заклад також досить велика (в середньому 3351 осіб на один заклад). Це може свідчити про меншу доступність медичної допомоги в Волинській області, що може впливати на конкурентоспроможність громад в цій області.

У Львівській області кількість закладів, що надають первинну медичну допомогу, також відносно невелика (в середньому 13 закладів на громаду). Чисельність населення на один заклад в середньому становить 1830 осіб. Ці показники можуть свідчити про те, що доступність медичної допомоги в

Львівській області середня, що може впливати на конкурентоспроможність громад в цій області.

Отже, можна стверджувати, що доступність медичної допомоги впливає на конкурентоспроможність громад, проте її вплив залежить від багатьох факторів, таких як економічний розвиток, соціальна інфраструктура, кадровий потенціал тощо. Тому для оцінки впливу медичної допомоги на конкурентоспроможність громад потрібно розглядати цей показник в комплексі з іншими соціально-економічними та фінансовими показниками.

Фінансові показники розвитку територіальної громади

Фінансові показники є ключовим інструментом для оцінки ефективності та стану фінансів територіальної громади. Серед найважливіших показників цієї групи можна виділити: доходи загального фонду бюджету територіальної громади, індекс податкоспроможності бюджету територіальної громади, видатки бюджету територіальної громади на утримання апарату управління та капітальні видатки бюджету територіальної громади.

Доходи загального фонду бюджету територіальної громади є сукупністю грошових коштів, які надходять до бюджету від різних джерел. Це можуть бути податки, збори, дотації, внески та інші надходження. Даний показник є важливим для оцінки можливостей бюджету територіальної громади та можливості фінансування різних програм та проектів.

Для аналізу доходів бюджетів територіальних громад використаємо середній показник доходів для кожної області (табл. 2.10).

Середній дохід бюджету територіальної громади в Полтавській області становить 10994,62, а в Львівській області – 6251,57. Волинська область має середній дохід бюджету територіальної громади на рівні 5323,99.

Як видно з даних, Сенчанська територіальна громада Полтавської області має найвищий дохід розрахунку на одного жителя, що у 2,5 рази перевищує середній по області показник. Інші територіальні громади в області мають доходи, які нижчі за середнє значення.

Таблиця 2.10

Доходи загального фонду місцевих бюджетів та фіскальна віддача території громад (станом на 01.01.2022 р.)

Територіальні громади	Доходи загального фонду бюджету територіальної громади на 1-го мешканця (без трансфертів)			Фіскальна віддача тис. грн/км ²
	Всього, грн/ос.	У тому числі місцеві податки та збори:		
		на одного мешканця, грн / ос.	частка у загальних доходах, %	
Полтавська область				
Диканська	8603,3	2985,3	34,7	226,2
Лубенська	6044,5	1958,4	32,4	384,5
Миргородська	6887,3	2479,4	36,0	540,4
Оржицька	6336	2388,7	37,7	129,5
Сенчанська	27102	3387,8	12,5	587,9
Волинська область				
Боратинська	9915	1685,6	17,0	654,7
Горохівська	4753,9	1274,0	26,8	241,6
Ківерцівська	4647,3	1324,5	28,5	229,9
Локачинська	4157,1	1284,5	30,9	160,0
Любешівська	2546,7	733,4	28,8	61,6
Рожищенська	3869,5	1153,1	29,8	221,1
Шацька	4078,3	1154,2	28,3	88,3
Володимир-Волинська	7048,9	1198,3	17,0	2856,6
Вишнівська	8651,1	1392,8	16,1	137,1
Зимнівська	3572,1	1311,0	36,7	99,3
Львівська область				
Бродівська	6333,5	1266,7	20,0	410,1
Добротвірська	4823,5	1143,2	23,7	275,5
Городоцька	5468	1487,3	27,2	577,4
Козівська	2870,2	1059,1	36,9	78,2
Оброшинська	6621,4	1443,5	21,8	1018,6
Рава-Руська	4002,3	1172,7	29,3	323,3
Сокільницька	17080,1	3877,2	22,7	4385,8
Жовківська	4421,7	1118,7	25,3	336,9
Жидачівська	5943,2	1985,0	33,4	589,1
Золочівська	4951,8	1252,8	25,3	386,6

**Розраховано дисертантом за даними [126].*

У Волинській області найвищий дохід на одну особу має Боратинська територіальна громада, який перевищує середнє значення по області на 86,23%.

У Львівській області територіальні громади мають різний рівень доходів у розрахунку на одну особу. Сокільницька територіальна громада має найвищий дохід, який перевищує середній дохід у 2,7 рази. Бродівська та Оброшинська територіальні громади також мають доходи вищі за середній дохід по області.

Таким чином, високий рівень доходів бюджету територіальних громад сприяє їх конкурентоспроможності, оскільки це дозволяє забезпечити розвиток інфраструктури, соціальних та економічних проєктів, залучення інвестицій та забезпечення належних рівнів життя для мешканців. На основі порівняння доходів бюджету територіальних громад в Полтавській, Волинській та Львівській областях, можна зробити висновок, що Сенчанська територіальна громада знаходиться у найбільш сприятливій фінансовій ситуації, оскільки має найвищий рівень доходів у розрахунку на одну особу в порівнянні з іншими територіальними громадами у вищезгаданих областях. Також можна зазначити, що Любешівська та Козівська територіальні громади мають найнижчі рівні доходів, що може обмежити їх здатність розвиватись та конкурувати з іншими територіальними громадами в рамках регіону та країни в цілому.

Частка місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету територіальної громади свідчить про те, наскільки ефективно місцеві органи влади забезпечують збір місцевих податків і зборів, а також наскільки активно розвивається місцеве підприємництво. Чим вища частка місцевих податків, тим більше можливостей для місцевих влад реалізувати свої ініціативи, забезпечити розвиток інфраструктури та соціальних послуг.

Аналізуючи показник частки місцевих податків у доходах бюджету територіальних громад за областями, можна сказати, що громади Полтавської області мають вищий рівень конкурентоспроможності, оскільки мають вищу частку місцевих податків у своїх бюджетах, ніж громади Волинської та Львівської областей.

Серед громад Полтавської області найвищий рівень конкурентоспроможності має Оржицька громада, оскільки має найбільшу частку місцевих податків (37,7 %) у своєму бюджеті. У Волинській області найвищий рівень конкурентоспроможності має Зимнівська громада (36,7%), а серед громад Львівської області найбільш конкурентоспроможні громади, які мають високу частку місцевих податків, – Козівська (36,9%) та Жидачівська (36,4%) (рис. 2.30).

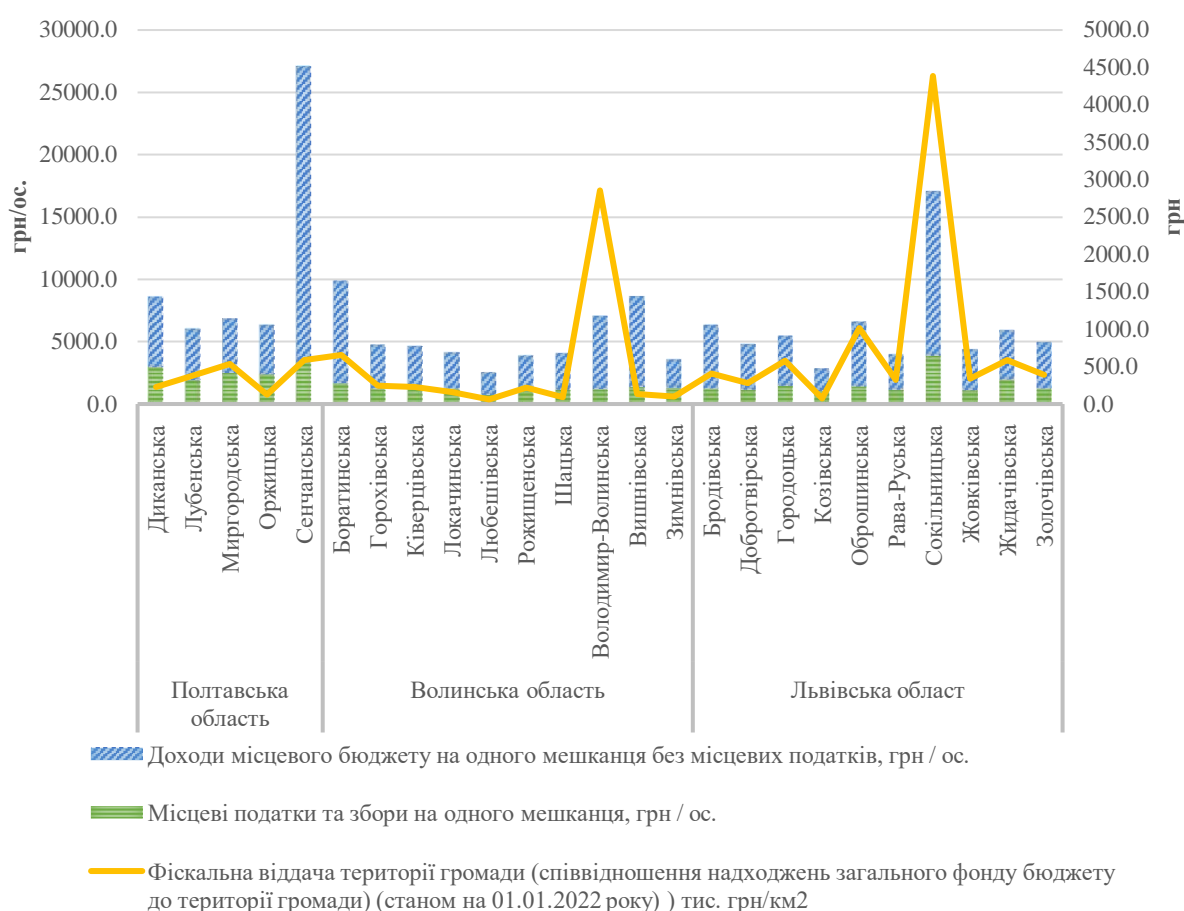

Рис. 2.30. Показники надходжень до бюджетів територіальних громад

*Побудовано дисертантом за даними [126].

Рівень конкурентоспроможності територіальної громади можна оцінити також за показником фіскальної віддачі території громади, що розраховується як співвідношення надходжень загального фонду бюджету до території громади.

Висока фіскальна віддача може свідчити про ефективне використання бюджетних коштів, що забезпечує розвиток інфраструктури, соціальної та економічної сфери, та збільшення інвестиційної привабливості територіальної громади. Також високе значення цього показника говорить про ефективне використання земельних ресурсів та інших природних ресурсів, що може сприяти розвитку виробництва та збільшенню обсягів експорту продукції.

І навпаки, низька фіскальна віддача може свідчити про неефективне використання бюджетних коштів та ресурсів, що забезпечує зниження конкурентоспроможності територіальної громади.

У Полтавській області найвищий рівень фіскальної віддачі спостерігається у громадах Миргородського та Сенчанського районів. Ці громади можуть бути вигідними для інвесторів та бізнесу, які шукають місце для розширення своєї діяльності.

У Волинській області, найвищий рівень фіскальної віддачі зафіксовано у Володимир-Волинській громаді. Це може свідчити про значний потенціал розвитку цієї громади та можливості для інвесторів.

Оглядаючи загальну картину, можна сказати, що громади з високим рівнем фіскальної віддачі мають більші шанси на залучення інвестицій та розвиток, що позитивно впливає на їх конкурентоспроможність. Однак, не слід забувати про те, що рівень фіскальної віддачі не є єдиним показником конкурентоспроможності територіальних громад, інші фактори, такі як рівень інфраструктури, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та інші, також грають важливу роль.

Львівській області виділяється група громад з високим рівнем фіскальної віддачі (Сокільницька та Оброшинська), а також є громади зі значно меншим рівнем цього показника (Козівська, Золочівська тощо). Це може свідчити про нерівномірний розвиток різних територій в області, а також про різний рівень ефективності фіскального управління в різних громадах (рис. 2.31).

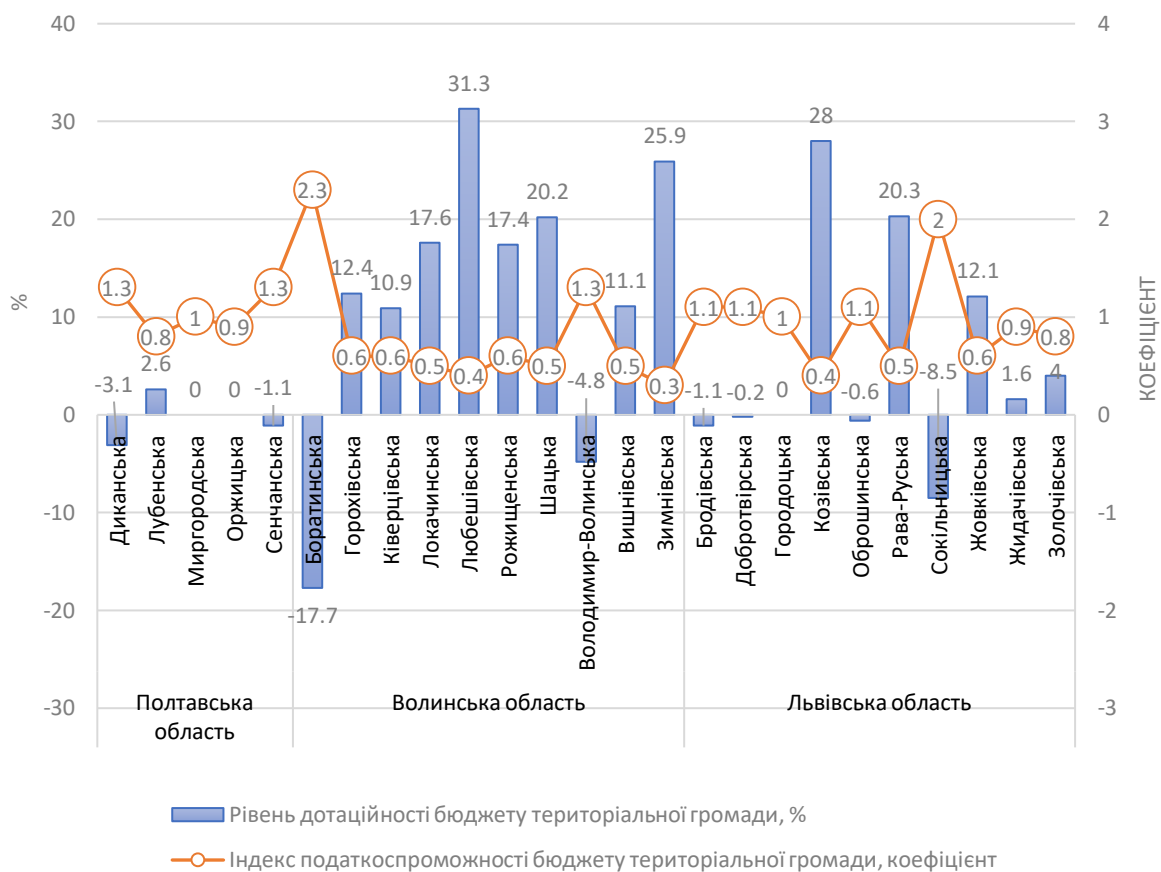

Рис. 2.31. Рівні дотаційності та податкоспроможності територіальних громад у 2021 р.

*Побудовано дисертантом за даними [126].

Індекс податкоспроможності бюджету територіальної громади відображає спроможність бюджету збирати податки. Він залежить від рівня заробітної плати, кількості підприємств та рівня їх прибутковості, наявності інфраструктури та інших факторів. Високий індекс податкоспроможності означає, що бюджет може залучати достатньо коштів для фінансування різних проектів та програм.

За даними аналізу, Боратинська громада має найвищий показник індексу податкоспроможності (2,3), тоді як Зимнівська громада має найнижчий показник (0,3) в порівнянні з іншими громадами.

Високий рівень індексу податкоспроможності може сприяти розвитку інфраструктури, соціальних та культурних послуг, підвищенню рівня життя населення та залученню інвестицій. На відміну від цього, низький рівень

індексу може обмежувати можливості громади залучити додаткові кошти на розвиток та зменшувати її конкурентоспроможність в порівнянні з іншими громадами.

Капітальні видатки на одного мешканця є одним із показників конкурентоспроможності територіальних громад, оскільки вони відображають рівень інвестицій у розвиток громади (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

**Капітальні видатки бюджету територіальної громади
на 1-го мешканця (станом на 01.01.2022 року)**

Територіальна громада	Обсяг капітальних видатків, грн
Полтавська область	
Диканська	1176,9
Лубенська	768,1
Миргородська	2292,3
Оржицька	1127,6
Сенчанська	3762,4
Волинська область	
Боратинська	1262,5
Горохівська	320,7
Ківерцівська	791,0
Локачинська	358,5
Любешівська	756,4
Рожищенська	484,7
Шацька	1047,8
Володимир-Волинська	2045,5
Вишнівська	1647,1
Зимнівська	1268,3
Львівська область	
Бродівська	757,7
Добротвірська	2296,7
Городоцька	2619,1
Козівська	530,3
Оброшинська	2314,8
Рава-Руська	987,5
Сокільницька	4204,5
Жовківська	1011,6
Жидачівська	735,9
Золочівська	1428,8

**Побудовано дисертантом за даними [126].*

За даними, представленими у таблиці, найвищі капітальні видатки на одного мешканця відзначаються в Сенчанській громаді Полтавської області (3762,4 грн), Боратинській громаді Волинської області (1262,5 грн) та Сокільницькій громаді Львівської області (4204,5 грн). Найнижчі показники у Горохівській громаді Волинської області (320,7 грн) та Сокільницькій громаді Полтавської області (768,1 грн).

Капітальні видатки бюджету територіальної громади відображають витрати на розвиток території, зокрема на будівництво та реконструкцію об'єктів інфраструктури, придбання транспортних засобів та іншої необхідної техніки. Даний показник є важливим для оцінки рівня інвестиційної активності бюджету територіальної громади та її здатності до розвитку і покращення життя мешканців.

Високі капітальні видатки на одного мешканця можуть свідчити про активний розвиток території та здатність громади приваблювати інвестиції. Однак, необхідно враховувати, що розподіл ресурсів та видатків має бути ефективним та спрямовуватись на ті напрямки, які мають найбільший потенціал для розвитку громади. Тому важливо аналізувати не лише показники капітальних видатків, але й їх ефективність та результативність.

За наведеними даними найбільшу питому вагу витрат на утримання апарату управління мають громади Козівська (46,2%), Зимнівська (29,8%) та Любешівська (29,1%) області Волинь. У Полтавській області найвищий показник питомої ваги витрат має Оржицька (26,1%).

Найнижчий показник витрат на утримання апарату управління має громада Сенчанська (12,3%) у Полтавській області та Золочівська (13,8%) у Львівській області.

Середня питома вага витрат на утримання апарату управління у Полтавській області складає 17,4%, у Волинській області – 20,2%, а у Львівській області – 21,3% (рис. 2.32).

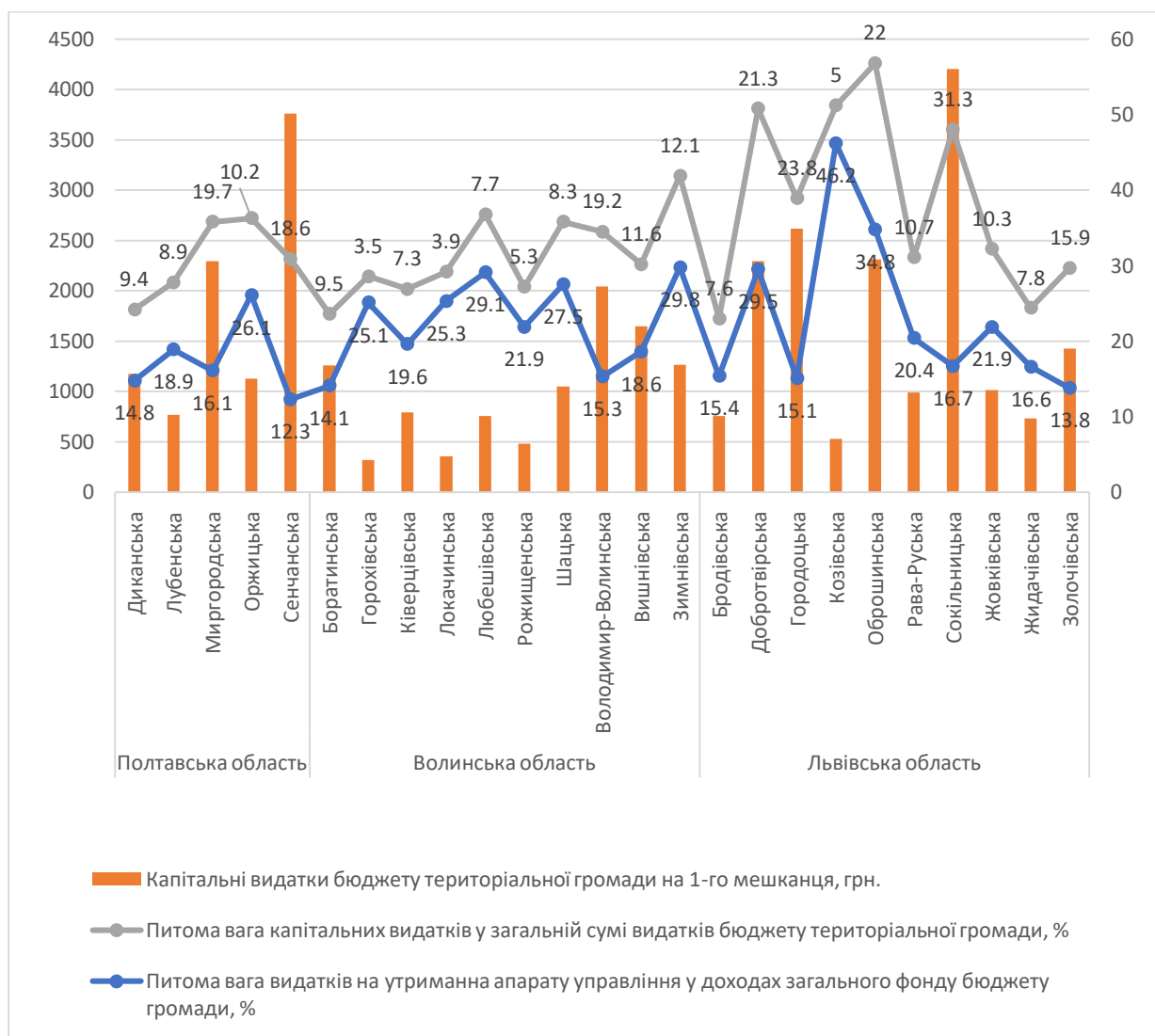

Рис. 32. Показники видатків бюджету громад станом на 01.01.2022 р.

*Побудовано дисертантом за даними [126].

Видатки бюджету територіальної громади на утримання апарату управління включають в себе всі витрати, пов'язані з оплатою праці працівників адміністрації, орендою приміщень, закупівлею офісного обладнання та програмного забезпечення, комунальними послугами та іншими витратами. Питома вага витрат на утримання апарату управління є важливим показником ефективності витрачання коштів територіальними громадами. Чим менше витрат на утримання апарату управління, тим більше коштів може бути використано на розвиток громади та соціальні потреби.

Отже, аналіз конкурентоспроможності територіальних громад вказує на важливість ретельної оцінки різних аспектів, що впливають на їх ефективність

та розвиток. Соціальні фактори, такі як щільність населення, виявляються лише однією зі складових конкурентоспроможності, враховуючи, що інфраструктурний розвиток та економічний потенціал також мають значущий вплив.

Фінансові показники виявляються ключовим чинником при визначенні ефективності та стану громад. Спостережені різниці у доходах та їх розподілі свідчать про різний рівень фінансової стійкості та здатності до розвитку. Високий рівень доходів громад є сприятливим фактором для конкурентоспроможності, забезпечуючи можливість для розвитку інфраструктури, соціальних та економічних проєктів, привертання інвестицій та покращення якості життя мешканців. На основі порівняння фінансових показників територіальних громад в Полтавській, Волинській та Львівській областях можна зробити висновок, що Сенчанська територіальна громада має найбільш сприятливу фінансову ситуацію порівняно з іншими громадами у вищезгаданих областях. Це створює сприятливі умови для подальшого розвитку та забезпечення конкурентоспроможності регіону.

Загалом, оцінка впливу соціальних, економічних та фінансових факторів є важливою для формування стратегій розвитку, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності громад. Проведення інтегрального аналізу конкурентоспроможності регіонів та громад, що дасть можливість зіставити всі релевантні дані для глибшого розуміння ситуації та розробки більш комплексних стратегій розвитку.

Інтегральний аналіз, який об'єднує різні аспекти конкурентоспроможності, дозволить визначити стратегічні напрями для підвищення ефективності та стійкості регіону. Врахування конкурентоспроможності регіонів є ключовим елементом для забезпечення балансу між розвитком територіальних громад та регіональною узгодженістю.

2.3. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів та громад з урахуванням перспектив її відновлення в умовах воєнних та повоєнних періодів

Визначення стратегічних шляхів для відновлення конкурентоспроможності регіонів та громад України вимагає комплексного підходу. Застосування інтегрального аналізу дозволяє об'єднати та оцінити потенційні можливості та результати функціонування різних регіонів, ідентифікувати ключові прогалини та обґрунтувати можливості відновлення конкурентоспроможності регіонів та громад у повоєнній перспективі.

Проведений аналіз конкурентоспроможності регіонів та громад за основними складовими її забезпечення покладено в основу розрахунку часткових й узагальнюючих інтегральних індексів. Методику їх розрахунку наведено у розділі 1 роботи.

Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів

Отож перший рівень оцінювання полягає у визначенні інтегрального показника конкурентоспроможності регіонів. Конкурентоспроможність яких є одночасно як передумовою так і результатом ефективності функціонування громад, що розташовані в межах їх територій.

I. Соціальна відповідальність:

Група 1: Якість життя (результати реалізації конкурентних переваг): Ця група показників оцінює якість життя населення регіону, що є важливим показником конкурентоспроможності. Вона враховує рівень доходів, доступ до освіти, охорони здоров'я, житлової інфраструктури, культурного та соціального середовища.

Вихідні та нормовані дані для розрахунку часткових й узагальненого індексу якості життя України наведено у додатку В. Результати розрахунку часткових індексів що відображають якість життя населення регіону, а саме, його чисельність, ситуацію на ринку праці, рівень доходів та розвиненість соціальної інфраструктури відображені на рис. 2.33.

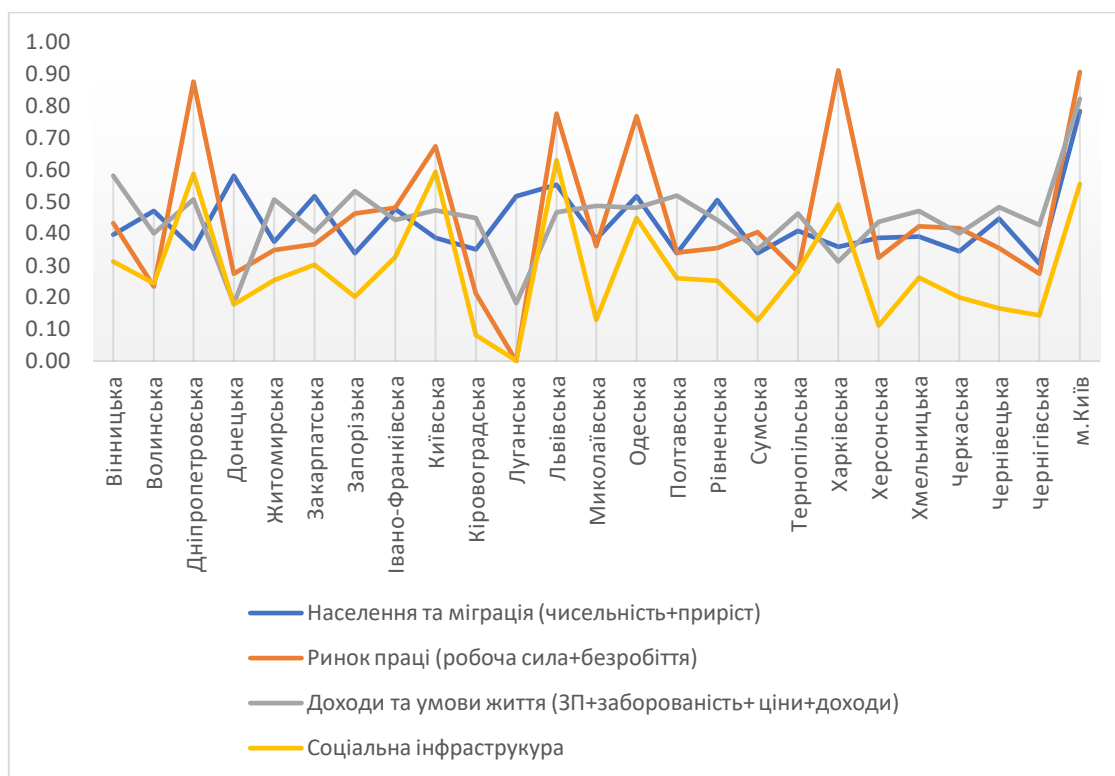

Рис. 2.33. Часткові індекси якості життя населення регіону

*Побуовано дисертантом.

Для проведення аналізу часткових індексів якості життя, розглянемо дані за регіонами та кожним з чотирьох показників: населення та міграція, ринок праці, доходи та умови життя, соціальна інфраструктура. Розглянемо дані за чотирма ключовими показниками у контексті окремих областей.

Населення та міграція вказують на значні регіональні відмінності: в м. Києві (0,78), Львівській області (0,55) та Донецькій області (0,58) де цей індекс є на високому рівні, в той час як Чернігівська область (0,31), Сумська область (0,34) та Запорізька область (0,34) мають більше низькі показники.

У сфері ринку праці м. Київ (0,90), Харківська область (0,91) та Львівська область (0,78) вирізняються високими показниками, тоді як Луганська область (0,00), Дніпропетровська область (0,88) та Кіровоградська область (0,21) показують менше задовільні результати.

Щодо доходів та умов життя, м. Київ (0,82), Дніпропетровська область (0,51) та Житомирська область (0,58) виходять на передній план, у той час як

Луганська область (0,18), Донецька область (0,18) та Кіровоградська область (0,45) мають менш сприятливі умови.

Соціальна інфраструктура показує схожі тенденції: Львівська область (0,63), Дніпропетровська область (0,59) та Київська область (0,59) мають високий рівень, тоді як Луганська область (0,00), Херсонська область (0,11) та Сумська область (0,13) потребують покращень.

Оцінка окремих складових якості життя населення показує для кожного регіональну, які напрями більш розвинені, а які потребують особливої уваги. Як бачимо лише у Києві усі індекси свідчать про високий рівень оцінюваного параметру. Однак в окремих регіонах, наприклад у Харківській області поряд із досить гарною ситуацією на ринку праці та розвинутою соціальною інфраструктурою бачимо, що демографічні показники та доходи і умови життя є відносно низькими. Отже для посилення конкурентних позицій потрібно було саме їх приділити більше уваги.

Оцінка окремих складових якості життя населення у Волинській області вказує на різний рівень розвитку різних аспектів. Подивимося на конкретні цифрові значення для обраного регіону:

1. Населення та міграція (0,47):

- Цей показник вказує на середній рівень чисельності та приросту населення. За аналогією з іншими регіонами, цифра є показником сталості, але може бути поліпшена.

2. Ринок праці (0,23):

- Значення цього індексу вказує на те, що ринок праці у Волинській області потребує уваги та можливого покращення. Це може бути пов'язано з високим рівнем безробіття чи несвоєчасним розвитком робочої сили.

3. Доходи та умови життя (0,40):

- Цей показник свідчить про середні умови щодо доходів та життєвих умов у Волинській області. Ймовірно, це може вказувати

на те, що рівень життя може бути покращений через збільшення доходів та поліпшення загальної економічної ситуації.

4. Соціальна інфраструктура (0,24):

- Цей індекс вказує на те, що соціальна інфраструктура у Волинській області може вимагати уваги та розвитку. Це може включати освітні та медичні заклади, культурні та розважальні місця.

Загальна картина показує, що Волинська область має свої сильні та слабкі сторони. Для підвищення рівня якості життя рекомендовано акцентувати увагу на розвитку ринку праці та соціальної інфраструктури, щоб стимулювати стале соціально-економічне зростання регіону.

Загальний висновок може бути наступним: м. Київ виділявся як лідер у більшості категорій, але також є області, такі як Луганська та Донецька, які мають низькі показники. Львівська, Дніпропетровська та Житомирська області також мають високі показники у деяких категоріях, що може вказувати на загальний високий рівень якості життя в цих регіонах у довоєнний період.

Таким чином, аналіз вказує на необхідність посиленої уваги до окремих аспектів у кожному регіоні для подальшого збалансування і підвищення якості життя населення.

Аналізуючи **інтегральний індекс якості життя населення в регіонах з 2017 по 2021 рік**, можна відмітити, що протягом п'яти років, з 2017 по 2021 рік, інтегральний індекс якості життя населення в різних регіонах України показав суперечливі тенденції (табл. 2.12).

Розразунок інтегральний індекс якості життя населення в регіонах наведено в додатку Б.

Можна відзначити, що столиця, місто Київ, демонструвало стабільний позитивний розвиток, з індексом, який постійно зростав з 0,784 у 2017 році до 0,749 у 2021 році, вказуючи на високий рівень якості життя та конкурентоспроможність.

Львівська область також зазнала певного позитивного розвитку, з особливо високими індексами у 2018 та 2021 роках, що свідчить про стабільність та конкурентоспроможність регіону.

Таблиця 2.12

Інтегральний індекс якості життя

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021	Середнє
Вінницька	0,417	0,421	0,430	0,443	0,436	0,43
Волинська	0,326	0,356	0,339	0,314	0,349	0,34
Дніпропетровська	0,594	0,601	0,584	0,550	0,570	0,58
Донецька	0,319	0,298	0,280	0,314	0,304	0,30
Житомирська	0,366	0,371	0,363	0,358	0,391	0,37
Закарпатська	0,401	0,379	0,414	0,388	0,403	0,40
Запорізька	0,370	0,392	0,376	0,383	0,398	0,38
Івано-Франківська	0,428	0,444	0,440	0,409	0,432	0,43
Київська	0,521	0,532	0,530	0,527	0,541	0,53
Кіровоградська	0,270	0,294	0,281	0,255	0,264	0,27
Луганська	0,137	0,176	0,162	0,178	0,220	0,17
Львівська	0,607	0,602	0,607	0,578	0,635	0,61
Миколаївська	0,337	0,345	0,337	0,338	0,340	0,34
Одеська	0,532	0,563	0,566	0,555	0,548	0,55
Полтавська	0,366	0,374	0,350	0,378	0,352	0,36
Рівненська	0,345	0,398	0,393	0,394	0,410	0,39
Сумська	0,319	0,326	0,294	0,290	0,294	0,30
Тернопільська	0,342	0,355	0,349	0,364	0,382	0,36
Харківська	0,524	0,520	0,523	0,511	0,506	0,52
Херсонська	0,302	0,328	0,328	0,292	0,319	0,31
Хмельницька	0,389	0,404	0,377	0,368	0,389	0,39
Черкаська	0,329	0,344	0,367	0,327	0,330	0,34
Чернівецька	0,356	0,370	0,374	0,326	0,380	0,36
Чернігівська	0,289	0,301	0,286	0,276	0,285	0,29
м.Київ	0,784	0,799	0,769	0,726	0,749	0,77

*Побудовано дисертантом.

У той час як деякі регіони, наприклад, Луганська область чи Кіровоградська область, показували певний ріст індексу, їхні числові значення все ще залишалися на досить низькому рівні, вказуючи на потребу в значних зусиллях для досягнення високого рівня якості життя та конкурентоспроможності.

В інших регіонах, таких як Вінницька, Закарпатська, Хмельницька, Тернопільська, Чернівецька, спостерігалася стабільність індексу на

середньому рівні, що може свідчити про сталість, але існують області для подальшого покращення.

Аналізуючи середнє значення індексу якості життя за п'ять років, видно, що регіони з найвищими показниками включали м. Київ (0,77), Львівську (0,61), Київську (0,53) та Дніпропетровську (0,58) області. Регіони із середніми показниками, але з потенціалом для покращення включали Вінницьку (0,43), Закарпатську (0,40) та Житомирську (0,37) області. З іншого боку, Луганська (0,17), Кіровоградська (0,27) та Сумська (0,30) області мали найнижчі показники індексу якості життя, що може вказувати на потребу в серйозних заходах для покращення умов у цих регіонах (рис. 2.34).

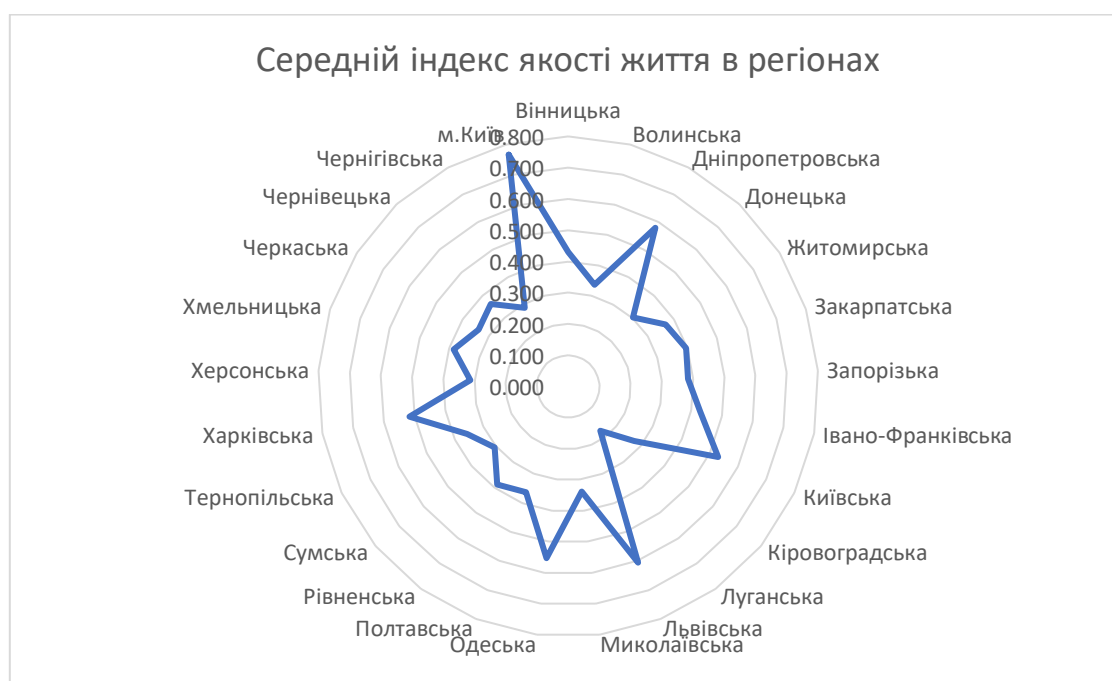

Рис. 2.34. Середнє за п'ять років значення інтегрального показника якості життя в регіонах

**Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.*

Результати оцінки якості життя вказують на значну диференціацію умов у різних регіонах України.

Переходячи до аналізу **розвитку науки та інновацій**, звернемо увагу на те, як ці аспекти сприяють зміцненню або відновленню конкурентоспроможності різних регіонів. На цьому етапі дослідимо ключові аспекти, такі як кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і кількість інноваційно активних промислових підприємств, щоб

визначити перспективи відновлення конкурентоспроможності регіонів.

Аналізуючи розвиток науки та інновацій в регіонах за середніми показниками протягом 2017-2020 років, можна виділити кілька ключових тенденцій. У категорії нормованої кількості працівників в науці виділяються лідери, такі як Київська (1,000), Харківська (0,320) і Львівська (0,104) області, які мали високий рівень наукової активності. Також варто відзначити Дніпропетровську (0,201), Запорізьку (0,092) і Одеську (0,056) області зі значною науковою активністю, але менше, ніж у лідерів. Регіони, такі як Сумська (0,030), Рівненська (0,003) і Кіровоградська (0,003), мали менш високі показники (рис. 2.35).

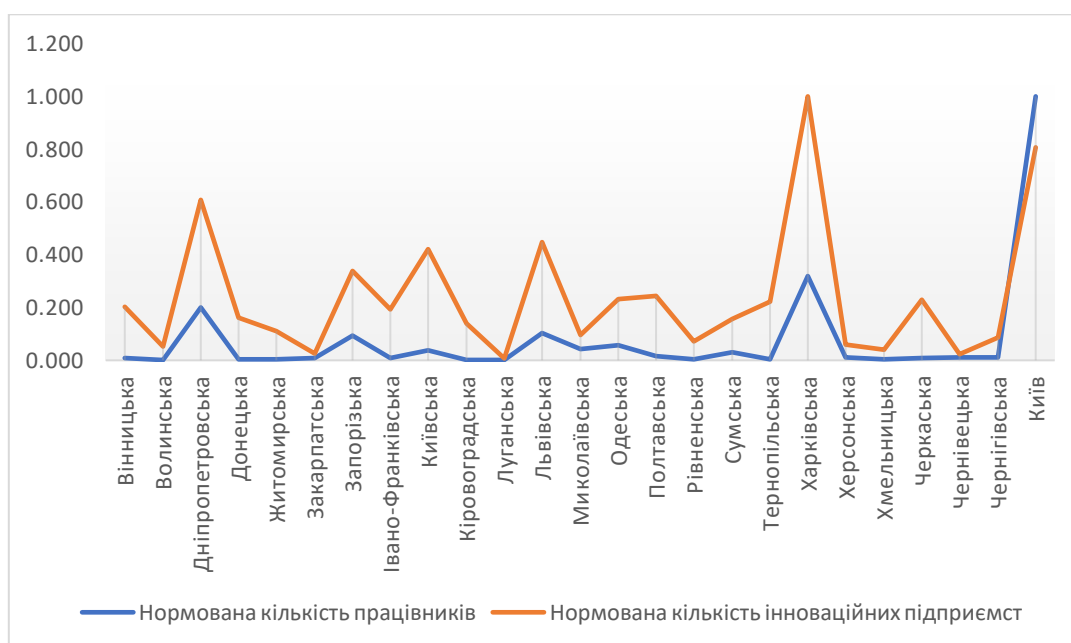

Рис. 2.35. Регіональна диференціація розвитку науки та інновацій

**Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.*

У категорії нормованої кількості інноваційних підприємств виділялись Харківська (1,000), Львівська (0,448) і Київська (0,420) області, які виявляли високий рівень інноваційної активності. Також спостерігались Дніпропетровська (0,607), Харківська (0,339) і Полтавська (0,244) області із значною кількістю інноваційних підприємств. З іншого боку, Луганська (0,007), Чернівецька (0,023) і Волинська (0,052) області виявляли менші показники інноваційної активності.

Ці дані становлять важливу вихідну точку для подальшого розгляду впливу науки та інновацій на конкурентоспроможність регіонів та розробки стратегій для подальшого відновлення інноваційного потенціалу регіонів у

воєнний та повоєнний періоди.

Протягом періоду з 2017 по 2020 роки **індекс розвитку науки та інновацій** суттєво впливав на конкурентоспроможність різних регіонів. Лідерські позиції за цим показником утримували Київська, Харківська та Львівська області, а також місто Київ. У 2020 році ці регіони мали індекси відповідно: Київська – 0,9012, Харківська – 0,6462, Львівська – 0,3388, Київ – 0,9012.

Розрахунок інтегрального індексу науки та інновацій в регіонах наведено у додатку Е.

З іншого боку, області з меншим індексом розвитку науки та інновацій, такі як Волинська (0,0116), Закарпатська (0,0049), Вінницька (0,1262), та Чернівецька (0,0228), можливо, стикалися із викликами у впровадженні інновацій та розвитку наукових досягнень, що впливало на їхню конкурентоспроможність (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Індекс розвитку науки та інновацій

Регіони	2017	2018	2019	2020	2020	Середній за 5 років
Вінницька	0,0862	0,0927	0,1009	0,1262	0,1262	0,106
Волинська	0,0490	0,0406	0,0192	0,0116	0,0116	0,026
Дніпропетровська	0,3121	0,3952	0,3647	0,4738	0,4738	0,404
Донецька	0,0721	0,0789	0,0954	0,0839	0,0839	0,083
Житомирська	0,0789	0,0632	0,0802	0,0309	0,0309	0,057
Закарпатська	0,0278	0,0345	0,0146	0,0049	0,0049	0,017
Запорізька	0,2142	0,1822	0,2332	0,2249	0,2249	0,216
Івано-Франківська	0,1049	0,1056	0,0734	0,1089	0,1089	0,100
Київська	0,1623	0,2346	0,1770	0,2852	0,2852	0,229
Кіровоградська	0,0848	0,0951	0,0600	0,0582	0,0582	0,071
Луганська	0,0013	0,0009	0,0194	0,0010	0,0010	0,005
Львівська	0,2484	0,2293	0,2229	0,3388	0,3388	0,276
Миколаївська	0,1100	0,0632	0,0866	0,0441	0,0441	0,070
Одеська	0,1713	0,1168	0,1476	0,1421	0,1421	0,144
Полтавська	0,1070	0,1196	0,1212	0,1503	0,1503	0,130
Рівненська	0,0064	0,0146	0,0620	0,0539	0,0539	0,038
Сумська	0,1030	0,1054	0,0837	0,0886	0,0886	0,094
Тернопільська	0,0880	0,0673	0,1009	0,1537	0,1537	0,113
Харківська	0,6686	0,6755	0,6643	0,6462	0,6462	0,660
Херсонська	0,0442	0,0454	0,0331	0,0289	0,0289	0,036
Хмельницька	0,0064	0,0278	0,0169	0,0304	0,0304	0,022
Черкаська	0,1256	0,1109	0,1101	0,1263	0,1263	0,120
Чернівецька	0,0114	0,0239	0,0063	0,0228	0,0228	0,017
Чернігівська	0,0197	0,0494	0,0234	0,0746	0,0746	0,048
Київ	0,9231	0,9211	0,8716	0,9012	0,9012	0,904

*Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.

Також про наявність суттєвої відмінності між регіонами свідчать середні (за період з 2017 по 2020 роки) значення індексу розвитку науки та інновацій вказують. Найкращі позиції за середнім індексом були в м. Київ (0,904), а також у Харківській (0,660) та Дніпропетровській (0,404) областях, в той час як Луганська (0,005), Закарпатська (0,017) та Волинська (0,026) області виявилися на менш розвиненому рівні в цьому аспекті (рис. 2.36).

Рис. 2.36. Середнє п'ятирічне значення інтегрального показника розвитку науки та інновацій в регіонах

**Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.*

Співставляючи часткові індекси якості життя та розвитку науки і інновацій, можна зробити висновок про конкурентоспроможність регіонів в аспекті соціальної відповідальності. З рисунка 1 видно, що м. Київ виступав як беззаперечний лідер з найвищими значеннями розрахованих показників. Серед регіонів, що також виходили вперед, слід відзначити Харківську, Дніпропетровську, Львівську, Київську та Одеську області, які мали перспективи для підвищення конкурентоспроможності за соціальними параметрами. З іншого боку, Луганська, Кіровоградська, Чернігівська, Донецька, Сумська та Херсонська області, навіть до початку війни, не

використовували свій потенціал для зміцнення конкурентоспроможності в соціальній сфері (рис. 2.37).

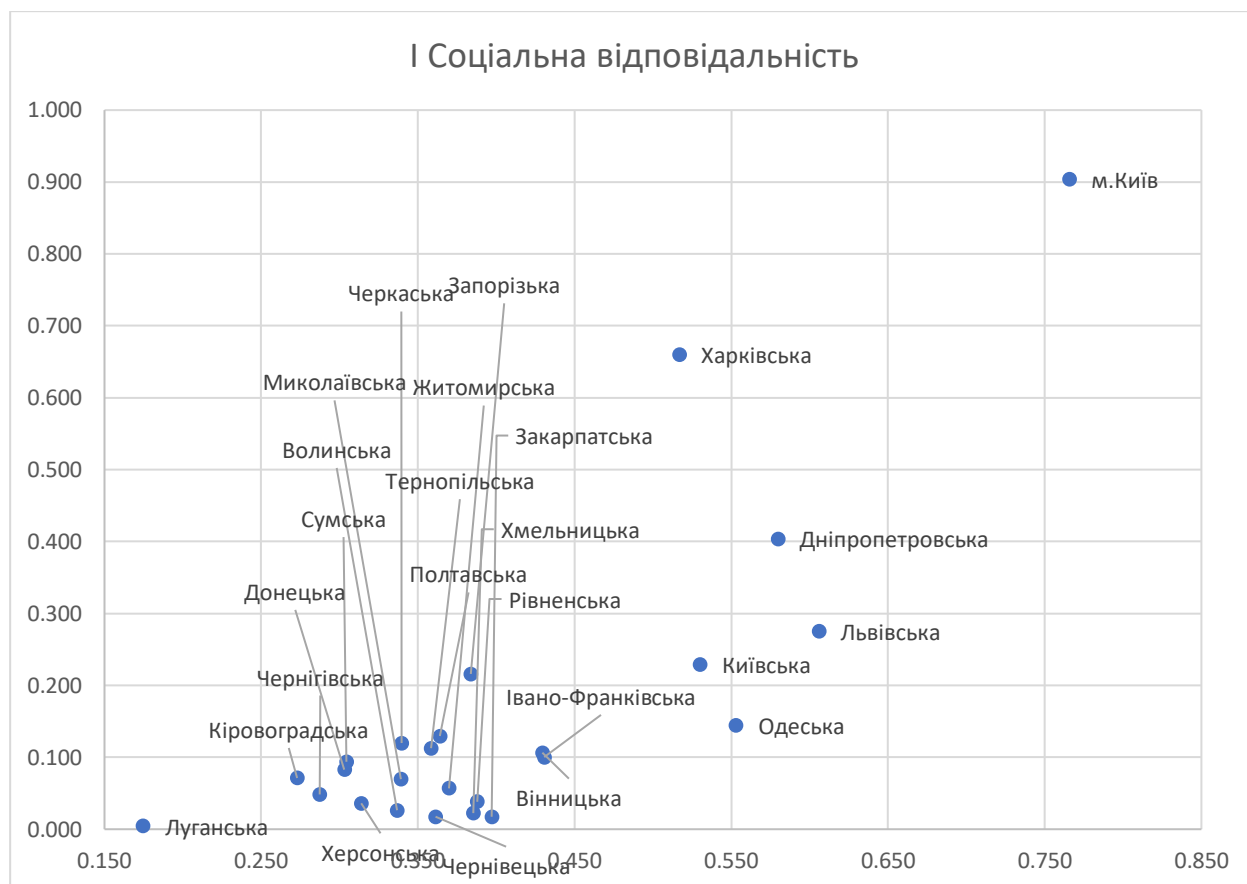

Рис. 2.37. Оцінка конкурентоспроможності регіонів з урахуванням показників групи I: Соціальна відповідальність.

**Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.*

Важливо врахувати, що ці дані відображають ситуацію до повномасштабного вторгнення. На разі можливості відновлення конкурентоспроможності регіонів та громад суттєво залежать від масштабів руйнувань завданих війною.

II. Економічна життєздатність:

Економічна життєздатність визначає темпи та ступінь конкурентоспроможності, а також грає ключову роль у відновленні регіону після завданої війною шкоди. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності за показниками групи II – Економічна життєздатність враховує економічний розвиток, а також інвестиційну активність і розвиток інфраструктури.

Щодо інвестицій та розвитку інфраструктури, ця група показників оцінює передумови формування конкурентоспроможності регіону. Вона включає

обсяги прямих іноземних інвестицій, індекс розвитку інфраструктури, доступність транспорту та комунікацій. Ці показники є важливими для визначення загального рівня інвестиційної привабливості та розвитку необхідної базової інфраструктури в регіоні.

Економічний розвиток пропонуємо оцінити за трьома частковими інтегральними показниками: 1) ефективності та продуктивності регіону; 2) розвитку бізнесу; 3) зовнішньоекономічної діяльності. Економічна складова конкурентоспроможності, яка враховує ефективність виробництва та функціонування бізнесу, охоплює різноманітні аспекти, такі як валовий внутрішній продукт (ВВП) регіону, рівень заробітної плати, інновації та конкурентоспроможність підприємств. Ці показники визначають продуктивність та ефективність економіки. У комплексі вони становлять важливі чинники у визначенні загальної економічної конкурентоспроможності регіону (рис. 2.38).

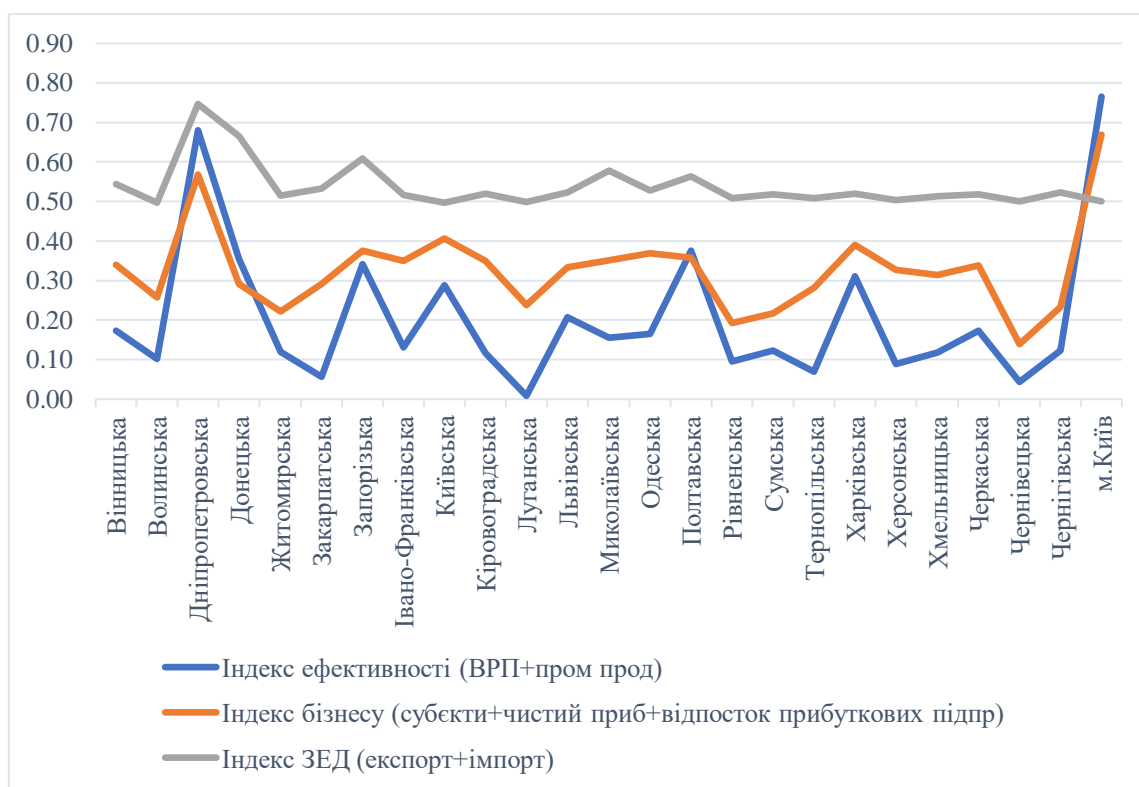

Рис. 2.38. Часткові індекси економічної складової конкурентоспроможності регіонів

**Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.*

Порівнюючи часткові індекси ефективність та продуктивність регіону, розвиток бізнесу та зовнішньоекономічну діяльність, можна зауважити що експортно-імпортна діяльність у всіх регіонів була розвинута досить добре, значної відмінності між регіонами не спостерігалось. Варто відмітити на цьому тлі Дніпропетровську (0,75), Миколаївську (0,58) та Запорізьку області (0,61) значення показників зовнішньоекономічної активності яких були суттєво вище середніх по Україні. У той же час Луганська область (0,50), Волинська область (0,50) та Херсонська область (0,50) мають менші показники, що свідчить про обмежений обсяг міжнародної торгівлі.

Індекс ефективності, побудований на основі даних про ВРП та обсяги промислової продукції виробленої в регіонах, дозволяє здійснити оцінку продуктивності економіки та ефективності виробництва.

Дніпропетровська область (0,68) та м. Київ (0,77) вирізняються найвищими значеннями, що свідчить про їхню високу продуктивність економіки та ефективність виробництва. З іншого боку, Луганська область (0,01) та Чернігівська область (0,12) демонструють найнижчі показники, що може вказувати на обмежену економічну активність та низьку продуктивність

Індекс бізнесу, побудований на основі даних про кількість суб'єктів підприємницької діяльності в регіонах, обсягу чистого прибутку та відсотку підприємств, що отримували прибуток, вказує на те, що м. Київ (0,67) та Дніпропетровська область (0,57) мають сприятливі умови для підприємництва. У той час як Луганська область (0,24) та Волинська область (0,26) показують меншу привабливість для бізнесу та менший обсяг підприємницької активності.

Загалом економічний розвиток регіонів відображає інтегральний показник. Дніпропетровська область починаючи з 2017 року (0,653) і закінчуючи 2021 роком (0,763), область демонструвала стабільний ріст, що свідчило про високий рівень економічної життєздатності та конкурентоспроможності. Місто Київ, ще один лідер, відзначалося інтегральним індексом, що зростав з 2017 (0,622) до 2021 року (0,783).

Харківська область, якій належав третій за значенням індекс економічної складової конкурентоспроможності у 2021 році (0,432), також демонструвала певний рівень стійкості в економічному аспекті.

З іншого боку, були регіони, які потребували уваги та можливих стратегічних покращень. Луганська область – показник індексу економічної складової в цьому регіоні зменшився, що може вказувати на труднощі у відновленні після подій, пов'язаних із конфліктом. Кіровоградська область та Чернівецька область також відзначалися спадом в 2021 році, що вимагає уваги до стратегічного розвитку економіки регіону (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Інтегральний індекс економічної складової

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021	Середній за 5 років
Вінницька	0,3814	0,3522	0,3368	0,3664	0,3252	0,352
Волинська	0,2854	0,2751	0,2700	0,3067	0,2925	0,286
Дніпропетровська	0,6530	0,6219	0,6003	0,6887	0,7631	0,665
Донецька	0,4461	0,4518	0,4323	0,4430	0,4117	0,437
Житомирська	0,2854	0,2770	0,2559	0,3037	0,3054	0,285
Закарпатська	0,3141	0,2972	0,2857	0,3079	0,2637	0,294
Запорізька	0,4823	0,4319	0,4025	0,4409	0,4542	0,442
Івано-Франківська	0,3441	0,3432	0,3314	0,3486	0,2969	0,333
Київська	0,3962	0,3901	0,3879	0,4127	0,4006	0,397
Кіровоградська	0,3500	0,3321	0,3354	0,3628	0,2653	0,329
Луганська	0,2689	0,2524	0,2595	0,2917	0,1691	0,248
Львівська	0,3517	0,3353	0,3315	0,3590	0,3954	0,355
Миколаївська	0,3785	0,3530	0,3554	0,3710	0,3488	0,361
Одеська	0,3900	0,3601	0,3261	0,3082	0,3846	0,354
Полтавська	0,4355	0,4134	0,3966	0,4918	0,4239	0,432
Рівненська	0,2591	0,2361	0,2349	0,2928	0,3030	0,265
Сумська	0,2986	0,2692	0,2568	0,3300	0,2779	0,287
Тернопільська	0,3012	0,2701	0,2698	0,3020	0,2864	0,286
Харківська	0,4045	0,3877	0,3709	0,4369	0,4322	0,406
Херсонська	0,3182	0,2779	0,2910	0,3434	0,3032	0,307
Хмельницька	0,3314	0,3092	0,2962	0,3546	0,2847	0,315
Черкаська	0,3583	0,3443	0,3340	0,3626	0,3170	0,343
Чернівецька	0,2403	0,2037	0,1941	0,2619	0,2388	0,228
Чернігівська	0,3027	0,2737	0,2704	0,3361	0,2803	0,293
м. Київ	0,6220	0,6199	0,6423	0,5566	0,7830	0,645

**Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.*

Розрахунок інтегрального індексу економічного розвитку регіонів наведено у додатку Ж.

Середнє значення інтегрального індексу економічної складової конкурентоспроможності за період відображає рівень економічного розвитку регіонів. Найвище середнє значення виявлено у м. Києві (0,645), що свідчить про його високий рівень економічної життєздатності та конкурентоспроможності. Дніпропетровська область (0,665) також видається сильною у цьому контексті (рис. 2.39).

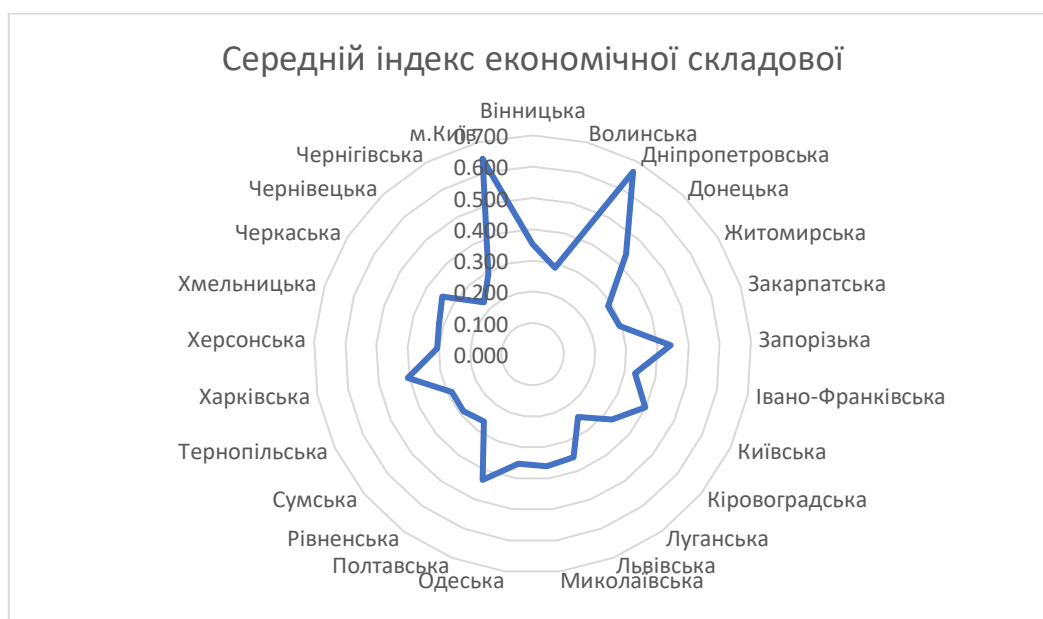

Рис. 2.39. Середнє п'ятирічне значення індексу економічного розвитку регіонів

**Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.*

З іншого боку, Чернівецька область (0,228) та Луганська область (0,248) мають середні індекси, що може свідчити про труднощі чи обмежену економічну активність.

Важливі аспекти, що визначають конкурентоспроможність регіону та його можливості для економічного розвитку надає можливість зрозуміти аналіз групи показників «**Інвестиції та розвиток інфраструктури**». Ця група показників оцінює рівень інвестицій та розвитку інфраструктури в

конкретному регіоні, на основі даних про обсяги прямих іноземних інвестицій, індекс розвитку інфраструктури, а також доступність транспорту та комунікацій.

Щодо *індексу будівництва*, найвищі значення були зафіксовані в м. Києві (0,721), що вказує на високий рівень будівельної активності та розвитку. Також виділялись Львівська (0,379) та Вінницька (0,456) області.

Найкращі показники *індексу транспортної логістики* мали Дніпропетровська (0,835) та Харківська (0,802) області, що свідчить про високий рівень організації та ефективності транспортних систем.

Високими значеннями *індексу інвестицій* вирізнялися м. Київ (0,752), Дніпропетровська (0,435) та Вінницька (0,364) області, вказуючи на великий потенціал для залучення інвестицій та розвитку. Чернівецька (0,028) та Луганська (0,131) області мали найнижчі значення, що свідчило про менший інтерес інвесторів та недостатній розвиток в цих регіонах (рис. 2.40).

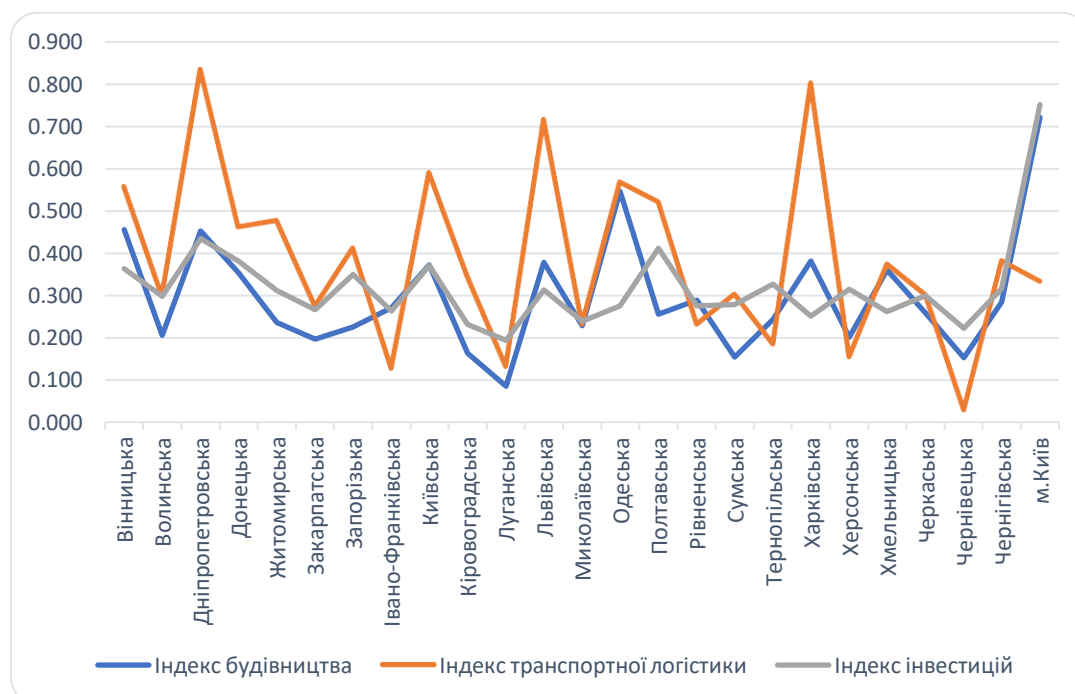

Рис. 2.40. Часткові індекси інвестицій та розвитку інфраструктури в регіонах

*Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.

Індекс інвестицій та розвитку інфраструктури в період до початку війни (2017-2021) показує значуну відмінність між регіонами. Серед найвищих значень у 2021 році були зафіксовані в м. Києві (0,6377), Львівській області (0,5919) та Дніпропетровській області (0,5650), що свідчить про їхню високу привабливість для інвестицій та розвинену інфраструктуру. З іншого боку, Луганська область (0,2071) та Чернігівська область (0,3656) демонстрували менші значення, можливо, внаслідок внутрішніх труднощів та обмежень у розвитку інфраструктури через війну (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Індекс інвестицій та розвитку інфраструктури

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021	Середнє
Вінницька	0,4369	0,5273	0,4182	0,3844	0,5280	0,459
Волинська	0,2093	0,2235	0,3491	0,3212	0,2322	0,267
Дніпропетровська	0,6253	0,6084	0,5257	0,5467	0,5650	0,574
Донецька	0,4075	0,5072	0,3078	0,4311	0,3425	0,399
Житомирська	0,4118	0,2843	0,2700	0,3630	0,3787	0,342
Закарпатська	0,3884	0,2248	0,2249	0,1480	0,2428	0,246
Запорізька	0,4476	0,2772	0,1871	0,3121	0,4204	0,329
Івано-Франківська	0,3050	0,1580	0,1037	0,1953	0,3387	0,220
Київська	0,3981	0,4012	0,4466	0,4311	0,5457	0,445
Кіровоградська	0,3670	0,1509	0,2415	0,2337	0,2374	0,246
Луганська	0,0879	0,0585	0,0864	0,2424	0,2071	0,136
Львівська	0,4854	0,4084	0,3986	0,4617	0,5919	0,469
Миколаївська	0,2430	0,1133	0,3190	0,1909	0,2975	0,233
Одеська	0,5367	0,3882	0,3150	0,5981	0,4782	0,463
Полтавська	0,4554	0,3189	0,3417	0,4687	0,3954	0,396
Рівненська	0,3017	0,2790	0,1570	0,2598	0,3295	0,265
Сумська	0,2392	0,1919	0,1606	0,3194	0,3108	0,244
Тернопільська	0,2875	0,1504	0,2062	0,2353	0,3789	0,252
Харківська	0,5229	0,4497	0,3916	0,4909	0,5357	0,478
Херсонська	0,3560	0,1176	0,3272	0,0729	0,2407	0,223
Хмельницька	0,3202	0,2824	0,1765	0,4986	0,3816	0,332
Черкаська	0,2807	0,3508	0,1465	0,2783	0,3766	0,287
Чернівецька	0,1263	0,0950	0,1532	0,1578	0,1389	0,134
Чернігівська	0,3740	0,2739	0,2774	0,3451	0,3656	0,327
м. Київ	0,6310	0,5966	0,5364	0,6090	0,6377	0,602

*Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.

Розрахунок інтегрального індексу інвестицій та розвитку в регіонах наведено у додатку Л.

За період 2017-2021 рр середнє значення інтегрального індексу інвестицій та розвитку інфраструктури свідчить про велику варіативність між регіонами, де М. Київ (0,602), Дніпропетровська (0,574) та Львівська (0,469) обійшли інші області, вказуючи на їхню більшу привабливість для інвестицій та розвитку інфраструктури.

В цілому, високі показники індексу інвестицій та розвитку інфраструктури свідчать про здатність регіонів до залучення інвестицій та створення розвиненої інфраструктури, що є ключовими факторами підтримки їхньої конкурентоспроможності (рис. 2.41).

Рис. 2.41. Середнє значення індексу інвестицій та розвитку інфраструктури (за період 2017-2022 рр).

**Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.*

Співставивши інтегральні індекси економічного розвитку із індексами інвестицій та розвитку інфраструктури можна наочно відобразити рівень економічної життєздатності конкретного регіону (рис. 2.42).

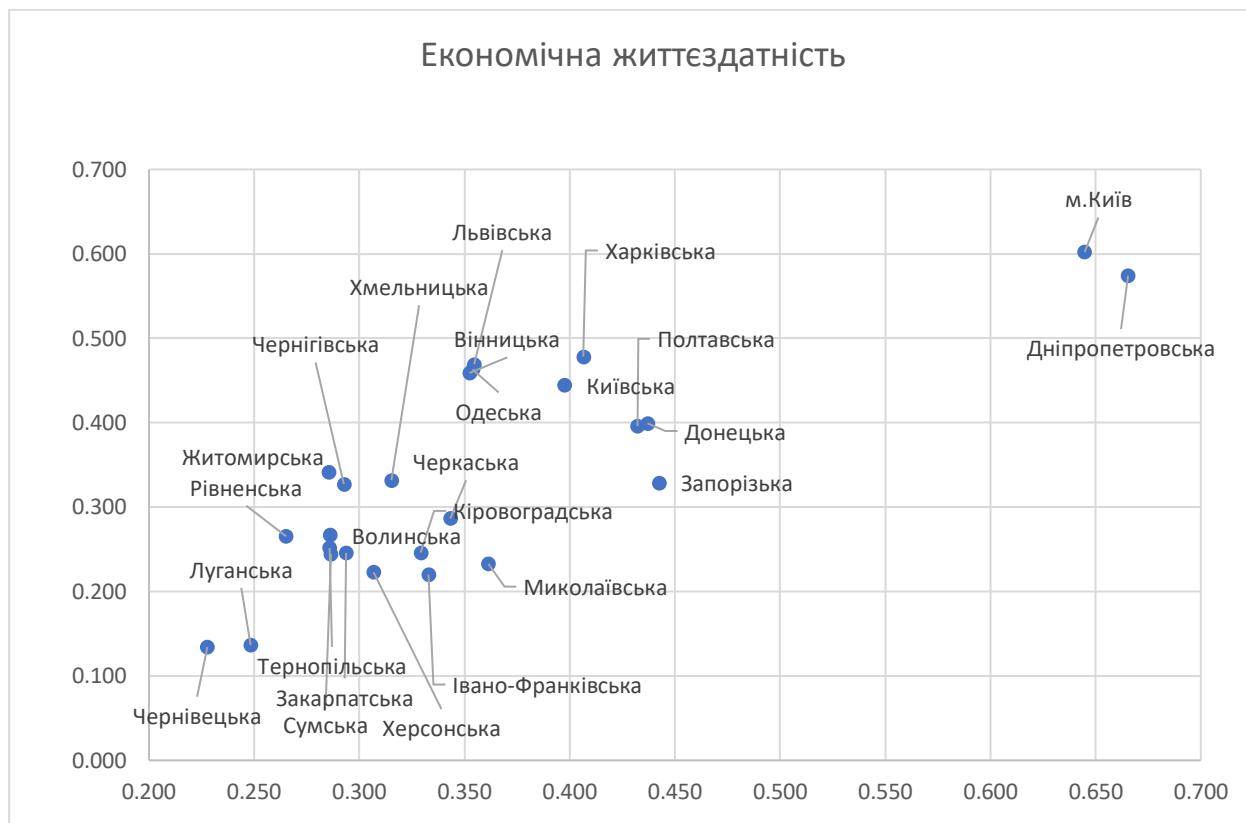

Рис. 2.42. Оцінка конкурентоспроможності регіонів з урахуванням показників групи II: Економічна життєздатність

**Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.*

Як бачимо у період до повномасштабного вторгнення явними лідерами були м. Київ та Дніпропетровська область. Аутсайдерами через низький економічний розвиток та вплив війни на сході країни стали Чернівецька та Луганська області. З урахуванням показників групи II: Економічна життєздатність, можна визначити, що регіони з вищими інтегральними індексами, такі як м. Київ та Дніпропетровська область, мають більший потенціал відновлення конкурентоспроможності після війни. За таким підходом, ці регіони мають більше можливостей для реалізації стратегій економічного відновлення та стати лідерами у відновленні після конфлікту. Навпаки, регіони з нижчими індексами, такі як Чернівецька та Луганська області, можуть потребувати більше спрямованих програм інфраструктурного

та економічного відновлення для ефективного вирішення проблем, пов'язаних із втратами через війну.

III. Екологічна стійкість

Важливим чинником оцінки конкурентоспроможності регіону, зважаючи на визначені орієнтири розвитку України є екологія та сталість розвитку.

Індекс екологічної сталості враховує екологічні аспекти та стратегічні перспективи регіону, включаючи екологічні показники та інші фактори, які визначають довготривалий розвиток. Зокрема, аналізується рівень забруднення атмосферного повітря, утворення відходів та обсяг інвестицій на охорону навколишнього середовища (рис.2.43). Інформація про часткові індекси екологічної та сталості розвитку стійкості наведена в додатку П, таблиця П5.

Аналізуючи дані за частковими показниками екологічної сталості регіонів можна виділити, що *індекс атмосферного повітря* був досить високим у Луганській (0,892), Закарпатській (0,862) та Чернівецькій (0,868) областях. Значно гіршою відносно інших регіонів була ситуація у Дніпропетровській (0,468) та Донецькій (0,331) областях.

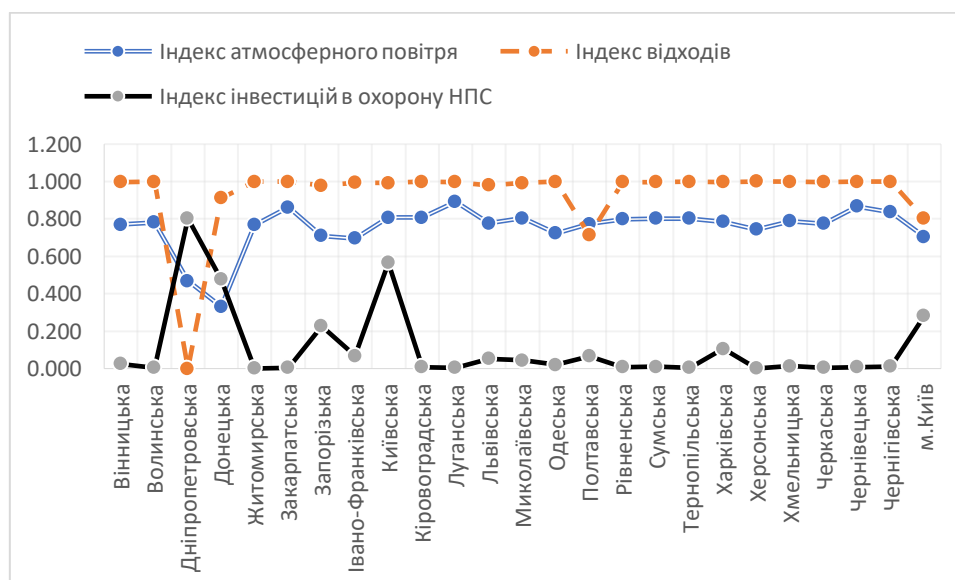

Рис. 2.43. Часткові індекси екологічної сталості регіонів України (середні за період 2018-2021 рр)

*Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.

За *індексом відходів* виділяються Дніпропетровська (0,000), Полтавська (0,714) області і місто Київ (0,802) де за п'ять років досліджуваного періоду накопичувалось відходів вразі більше ніж у інших регіонах.

Індекс інвестицій в охорону навколишнього природного середовища свідчить про те, що найбільші обсяги коштів було виділено в Дніпропетровській (0,802), Київській та Запорізькій областях, а також у місті Києві. Це обумовлено як необхідністю, так і фінансовою спроможністю відповідних регіонів.

За інтегральним індексом екологічної ситуації (ПЕС), можна визначити, що у 2017 році лідерами були Київська та Харківська області із значеннями відповідно 0,9821 і 0,6837. Проте, протягом п'ятирічного періоду (2017-2021), екологічна ситуація в Київській області погіршилася, досягнувши значення 0,6464, тоді як Харківська область зберегла високий ПЕС на рівні 0,6952. Загалом, велику стабільність у високих показниках ПЕС виявили Харківська та Львівська області, тоді як Вінницька та Донецька області показали певне поліпшення в екологічних показниках за цей період.

Таблиця 2.16

Індекс екологічної ситуації

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021	Середнє
1	2	3	4	5	6	7
Вінницька	0,4739	0,6543	0,6176	0,6312	0,6056	0,597
Волинська	0,5419	0,6110	0,6377	0,5916	0,5947	0,595
Дніпропетровська	0,3426	0,4875	0,3128	0,4798	0,4943	0,423
Донецька	0,4626	0,6094	0,5659	0,5928	0,6250	0,571
Житомирська	0,5371	0,5624	0,6406	0,5954	0,6119	0,589
Закарпатська	0,6278	0,5734	0,6486	0,6100	0,6518	0,622
Запорізька	0,5654	0,7122	0,6498	0,6231	0,6443	0,639
Івано-Франківська	0,5442	0,5772	0,6121	0,6505	0,5419	0,585
Київська	0,9821	0,7224	0,9530	0,6411	0,6464	0,789
Кіровоградська	0,5123	0,5670	0,5964	0,6227	0,6065	0,581
Луганська	0,6439	0,6591	0,6536	0,5860	0,6135	0,631
Львівська	0,5408	0,6203	0,6452	0,6063	0,6059	0,604
Миколаївська	0,5603	0,6307	0,6501	0,6141	0,6117	0,613
Одеська	0,5389	0,5658	0,6496	0,4980	0,6527	0,581
Полтавська	0,5386	0,6255	0,5375	0,5241	0,4992	0,545
Рівненська	0,5527	0,6162	0,6321	0,5727	0,6346	0,602

Продовження таблиці 2.16

1	2	3	4	5	6	7
Сумська	0,5537	0,5991	0,6319	0,5864	0,6447	0,603
Тернопільська	0,5257	0,6095	0,6471	0,5762	0,6453	0,601
Харківська	0,6837	0,6328	0,4983	0,6348	0,6952	0,629
Херсонська	0,5604	0,5575	0,5924	0,5755	0,6216	0,581
Хмельницька	0,5637	0,6029	0,6478	0,6068	0,5776	0,600
Черкаська	0,5651	0,5625	0,6411	0,5697	0,6233	0,592
Чернівецька	0,5457	0,6343	0,6567	0,6545	0,6328	0,625
Чернігівська	0,5851	0,6163	0,6446	0,6412	0,5894	0,615
м. Київ	0,5422	0,8252	0,6924	0,5434	0,4987	0,620

**Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.*

Регіони з вищими значеннями індексу екологічної сталості та стратегічних перспектив виявляють більшу уважність до екологічних аспектів та мають сталі підходи до стратегічного розвитку, що важливо для забезпечення тривалого економічного росту в майбутньому (рис. 2.44).

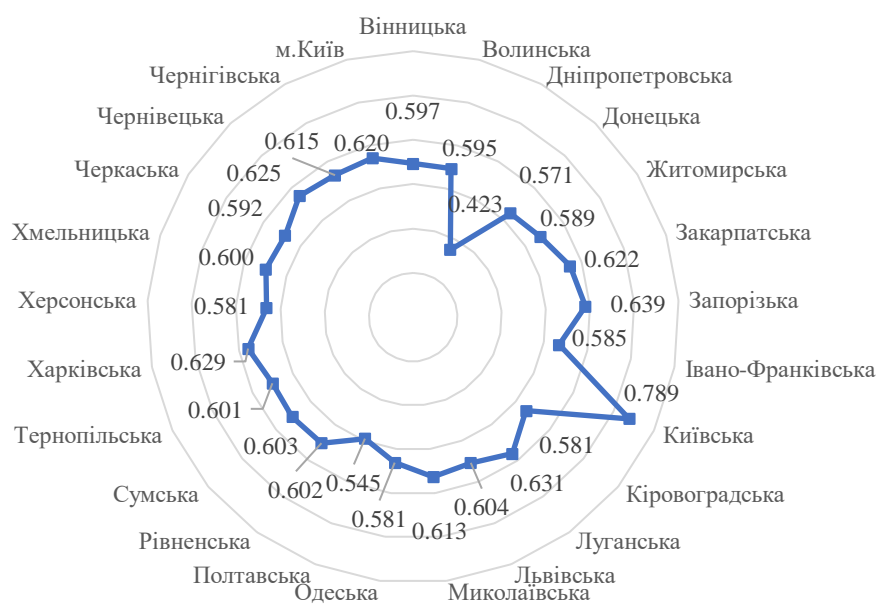

Рис. 2.44. Середні п'ятирічні значення інтегрального індексу екологічної сталості в регіонах

**Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.*

Високі значення індексу відображають сприятливу екологічну ситуацію в регіонах, що позитивно впливало на їх загальну конкурентоспроможність. Тоді як низькі показники в деяких регіонах (наприклад, Полтавська, Дніпропетровська) свідчать про необхідність удосконалення заходів з охорони довкілля, задля зміцнення їх конкурентоспроможності в майбутньому.

Проведений детальний аналіз показників конкурентоспроможності регіонів за різними складовими як економічними так і соціальними та екологічними дає можливість комплексно та системно оцінити її рівень до початку воєнного стану в країні та розрахувати **комплексний інтегральний індекс конкурентоспроможності регіонів**.

Інтегральний індекс конкурентоспроможності регіонів України у довоєнний період

За п'ять років аналізу конкурентоспроможності регіонів в Україні видно, що найвищий індекс у 2021 році має м. Київ – 0,714, що підтверджує його лідерську позицію в економіці та конкурентоспроможності. Харківська область також демонструє стабільний ріст індексу, досягаючи значення 0,563, що підкреслює її важливість у економічному розвитку (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

Індекс конкурентоспроможності регіонів

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,359	0,410	0,381	0,390	0,404
Волинська	0,282	0,301	0,323	0,309	0,296
Дніпропетровська	0,505	0,543	0,477	0,548	0,573
Донецька	0,341	0,389	0,336	0,373	0,353
Житомирська	0,336	0,312	0,322	0,330	0,344
Закарпатська	0,352	0,302	0,318	0,292	0,313
Запорізька	0,416	0,399	0,370	0,397	0,428
Івано-Франківська	0,345	0,326	0,312	0,342	0,344
Київська	0,492	0,456	0,499	0,459	0,484
Кіровоградська	0,317	0,288	0,303	0,307	0,286
Луганська	0,228	0,229	0,236	0,260	0,242
Львівська	0,447	0,439	0,441	0,469	0,513
Миколаївська	0,326	0,301	0,350	0,312	0,328
Одеська	0,434	0,399	0,401	0,420	0,441
Полтавська	0,380	0,370	0,349	0,403	0,364
Рівненська	0,293	0,309	0,296	0,315	0,346
Сумська	0,303	0,298	0,285	0,323	0,323
Тернопільська	0,309	0,290	0,315	0,326	0,369
Харківська	0,561	0,533	0,490	0,544	0,563
Херсонська	0,316	0,265	0,314	0,262	0,303
Хмельницька	0,322	0,325	0,303	0,372	0,333
Черкаська	0,332	0,343	0,320	0,333	0,355
Чернівецька	0,256	0,265	0,277	0,285	0,283
Чернігівська	0,314	0,303	0,300	0,335	0,319
м. Київ	0,701	0,752	0,702	0,667	0,714

**Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.*

Інші регіони показують відмінні тенденції. Вінницька область покращила свій індекс з 0,359 до 0,404, Львівська – з 0,447 до 0,513. Одеська та Запорізька області також зазнали зростання, досягнувши значень 0,441 та 0,428 відповідно.

Серед областей із нижчими індексами можна відзначити Луганську область, яка, незважаючи на зростання з 0,228 до 0,242, залишається однією з менш конкурентоспроможних областей.

Важливо відзначити, що деякі регіони, такі як Дніпропетровська, Київська, та Харківська, мають значно вищі індекси порівняно з іншими областями, що вказує на їхню ключову роль у загальній конкурентоспроможності країни (рис. 2.45).

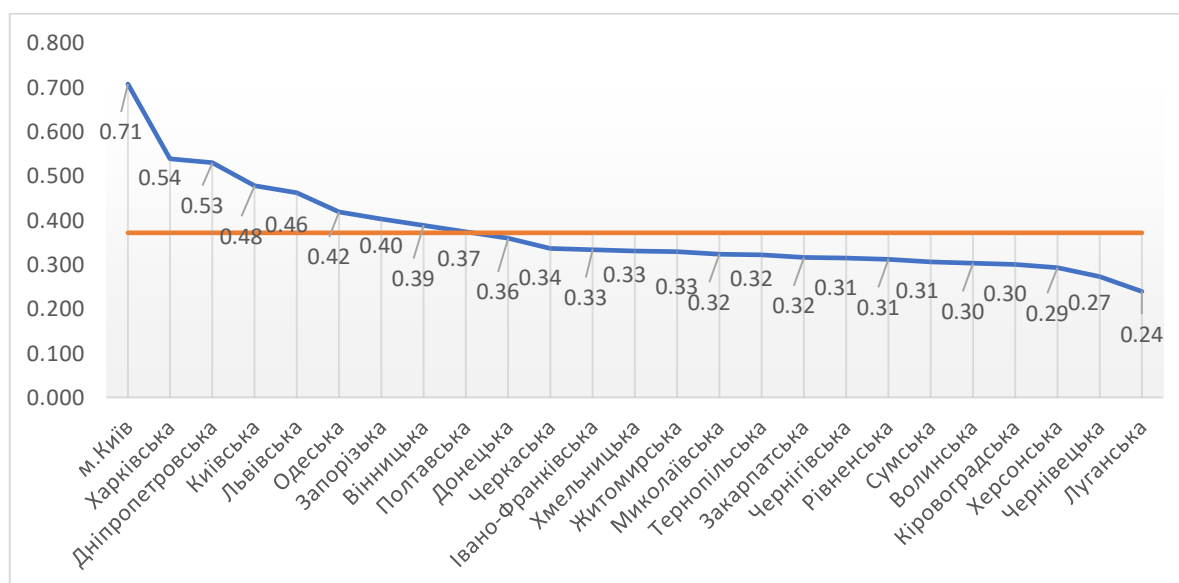

Рис. 2.45. Середні значення інтегрального індексу конкурентоспроможності регіонів у довоєнний період

**Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.*

Аналізуючи вплив часткових індексів на формування інтегрального індексу конкурентоспроможності регіонів, можна визначити ключові тенденції. Найвищий інтегральний показник спостерігається у м. Києві (0,71), де високі значення у всіх часткових індексах, зокрема якість життя (0,77), наука та інновації (0,90), та екологічна ситуація (0,62), сприяють загальній

конкуреноспроможності. Харківська область також виявляється високою за інтегральним показником (0,54), де інновації (0,66) та інфраструктура (0,63) грають суттєву роль. З іншого боку, Луганська область має найнижчий інтегральний показник (0,24), де всі часткові індекси знаходяться на низькому рівні. Це свідчить про важкі соціально-економічні умови та низьку конкуреноспроможність даного регіону (табл. 2.18).

Таблиця 2.18

**Рейтинг регіонів за інтегральним і частковими показниками
їх конкуреноспроможності**

Регіони	Інтегральний $I_{КСП}^{рег}$	Рк	i_{life}	Ря	i_{scien}	Рн	i_{econom}	Ре	i_{invest}	Рі	i_{ecol}	Рс
м. Київ	0,707	1	0,766	1	0,904	1	0,645	2	0,602	1	0,620	8
Харківська	0,538	2	0,517	6	0,660	2	0,406	6	0,478	3	0,629	13
Дніпропетровська	0,529	3	0,580	3	0,404	3	0,665	1	0,574	15	0,423	15
Київська	0,478	4	0,530	5	0,229	5	0,397	7	0,445	7	0,789	1
Львівська	0,462	5	0,606	2	0,276	4	0,355	9	0,469	4	0,604	10
Одеська	0,419	6	0,553	4	0,144	7	0,354	10	0,463	5	0,581	9
Запорізька	0,402	7	0,384	12	0,216	6	0,442	3	0,329	12	0,639	2
Вінницька	0,389	8	0,429	8	0,106	11	0,352	11	0,459	2	0,597	16
Полтавська	0,373	9	0,364	14	0,130	8	0,432	5	0,396	9	0,545	21
Донецька	0,359	10	0,303	22	0,083	14	0,437	4	0,399	8	0,571	23
Черкаська	0,336	11	0,340	17	0,120	9	0,343	12	0,287	14	0,592	14
Івано-Франківська	0,334	12	0,431	7	0,100	12	0,333	13	0,220	23	0,585	19
Хмельницька	0,331	13	0,385	11	0,022	22	0,315	15	0,332	11	0,600	20
Житомирська	0,329	14	0,370	13	0,057	17	0,285	22	0,342	10	0,589	18
Миколаївська	0,323	15	0,339	18	0,070	16	0,361	8	0,233	21	0,613	7
Тернопільська	0,322	16	0,358	16	0,113	10	0,286	21	0,252	17	0,601	11
Закарпатська	0,315	17	0,397	9	0,017	24	0,294	17	0,246	19	0,622	6
Чернігівська	0,314	18	0,287	23	0,048	18	0,293	18	0,327	13	0,615	5
Рівненська	0,312	19	0,388	10	0,038	19	0,265	23	0,265	16	0,602	24
Сумська	0,306	20	0,304	21	0,094	13	0,287	19	0,244	20	0,603	12
Волинська	0,302	21	0,337	19	0,026	21	0,286	20	0,267	6	0,595	25
Кіровоградська	0,300	22	0,273	24	0,071	15	0,329	14	0,246	18	0,581	22
Херсонська	0,292	23	0,314	20	0,036	20	0,307	16	0,223	22	0,581	4
Чернівецька	0,273	24	0,361	15	0,017	23	0,228	25	0,134	25	0,625	17
Луганська	0,239	25	0,175	25	0,005	25	0,248	24	0,136	24	0,631	3

*Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.

На основі аналізу інтегральних та часткових індексів конкурентоспроможності регіонів можна зробити наступні висновки:

1. **Лідерство міста Києва:** Місто Київ має найвищий інтегральний показник конкурентоспроможності (0,71), що свідчить про високий рівень якості життя, наукових та інноваційних можливостей, економічного розвитку та стійкої екологічної ситуації.
2. **Регіональні різниці:** Харківська область також демонструє високий рівень конкурентоспроможності (0,54), зокрема завдяки інноваційному розвитку та інфраструктурі. У той же час, Луганська область виявляється на найнижчому рівні (0,24), що свідчить про серйозні виклики у соціально-економічному плані.
3. **Важливість екології та інновацій:** Індекси екологічної ситуації та науки та інновацій мають важливе значення для конкурентоспроможності регіонів. Регіони з високими значеннями в цих категоріях виявляються більш конкурентоспроможними.
4. **Виклики для деяких регіонів:** Деякі регіони, такі як Донецька та Луганська області, стикаються з викликами, такими як низькі показники якості життя, економічної ситуації та наукового потенціалу, що впливає на їхню загальну конкурентоспроможність.
5. **Необхідність стратегій підтримки:** Регіонам з низькими показниками конкурентоспроможності може бути корисно розробляти та впроваджувати стратегії підтримки, спрямовані на покращення якості життя, економічного розвитку та наукового потенціалу.

Інтегральна оцінка конкурентоспроможності окремих громад у довоєнний період

Аналізуючи рейтинг конкурентоспроможності територіальних громад, важливо визначити вплив соціального, інфраструктурного та фінансового показників на формування інтегрального показника. Спостереження за високими соціальними показниками громад Володимир-Волинської (0, 847) та Жовківської (0, 618) вказують на суттєвий вплив соціальної сфери на загальний

рівень конкурентоспроможності. Аналогічно, високі інфраструктурні показники Володимир-Волинської (0,584), Жовківської (0,555) громад також свідчать про значний вплив на формування інтегрального показника, підтримуючи ефективний розвиток регіонів. Фінансовий показник, як показник стійкості, зокрема, високі значення якого мала Сокілляницька громада (0,631), свідчить про можливість ефективного управління ресурсами та вплив на загальний рівень конкурентоспроможності (рис. 2.46).

Рис. 2.46. Інтегральні показники соціальної, інфраструктурної та фінансової складових конкурентоспроможності територіальних громад, станом на 01.01.2022 р.

**Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.*

Таким чином, збалансований розвиток соціальної сфери, інфраструктури та фінансової стійкості сприяє підвищенню конкурентоспроможності територіальних громад.

За інтегральним показником рівень конкурентоспроможності територіальних громад варіюється від 0,233 до 0,579. Найбільший рівень

конкуренентоспроможності має Володимир-Волинська громада з показником 0,579, а найменший – Зимнівська громада з показником 0,233 (табл. 2.19).

Таблиця 2.19

**Рейтинг окремих територіальних громад
за інтегральним і частковими показниками їх конкурентоспроможності**

Територіальні громади	Інтегральний показник	Рейтинг Рі	Соціальний показник	Рейтинг Рс	Інфраструктурний показник	Рейтинг Рінф	Фінанси	Рейтинг Рф
Володимир-Волинська	0,579	1	0,847	1	0,584	1	0,375	10
Городоцька	0,470	2	0,539	6	0,472	5	0,417	9
Жовківська	0,462	3	0,618	4	0,555	2	0,276	17
Оброшинська	0,459	4	0,448	13	0,432	8	0,486	2
Жидачівська	0,434	5	0,494	9	0,474	4	0,359	12
Миргородська	0,432	6	0,401	17	0,417	10	0,465	3
Сокільницька	0,419	7	0,206	25	0,349	15	0,631	1
Оржицька	0,418	8	0,319	22	0,466	6	0,457	5
Добротвірська	0,416	9	0,380	18	0,401	12	0,455	6
Боратинська	0,403	10	0,483	12	0,249	23	0,458	4
Бродівська	0,400	11	0,538	7	0,406	11	0,292	16
Лубенська	0,400	12	0,366	20	0,489	3	0,359	11
Ківерцівська	0,393	13	0,654	2	0,292	20	0,273	18
Диканська	0,391	14	0,374	19	0,350	14	0,436	8
Рава-Руська	0,389	15	0,494	10	0,460	7	0,258	22
Золочівська	0,380	16	0,424	15	0,421	9	0,317	15
Сенчанська	0,364	17	0,251	24	0,362	13	0,451	7
Рожищенська	0,364	18	0,532	8	0,342	16	0,254	23
Любешівська	0,363	19	0,600	5	0,311	18	0,224	25
Вишнівська	0,361	20	0,622	3	0,274	21	0,230	24
Козівська	0,346	21	0,362	21	0,314	17	0,359	13
Шацька	0,333	22	0,491	11	0,254	22	0,273	19
Горохівська	0,320	23	0,418	16	0,300	19	0,262	21
Локачинська	0,301	24	0,439	14	0,216	24	0,262	20
Зимнівська	0,233	25	0,317	23	0,028	25	0,323	14

**Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.*

Значна різниця у рівнях конкурентоспроможності свідчить про значну диференціацію у можливостях для розвитку громад. Громади з нижчим рівнем конкурентоспроможності можуть зазнавати більших труднощів у залученні інвестицій та розвитку бізнесу, що може спричинити відсутність високооплачуваних робочих місць і зниження якості життя. У той же час, громади з високим рівнем конкурентоспроможності є більш привабливими для інвестицій і бізнесу, що позитивно впливає на розвиток і створення нових можливостей для місцевого населення (рис. 2.47).

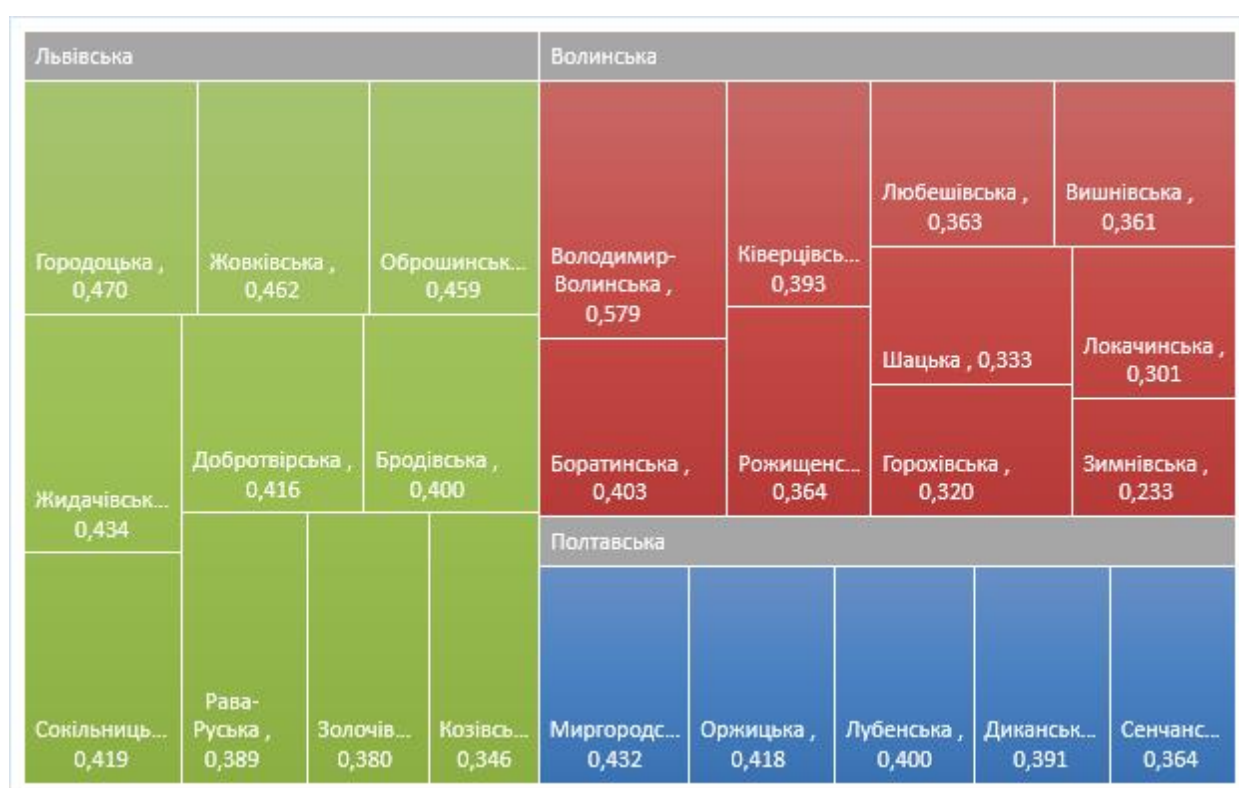

Рис. 2.47. Дерево конкурентоспроможності територіальних громад за інтегральним показником

**Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.*

Зазначені діапазони індексів конкурентоспроможності можуть бути використані для класифікації регіонів за рівнем конкурентоспроможності.

У таблиці 2.20 наведено опис кожного рівня конкурентоспроможності.

Таблиця 2.20

Аналіз конкурентоспроможності регіонів

Рівень конкурентоспроможності	Діапазон Індексу	Характеристика
Висока	0,81-1,0	- Сильний економічний потенціал, ефективне управління, розвинена інфраструктура. - Регіони з високим рівнем конкурентоспроможності володіють сильним економічним потенціалом та ефективним управлінням ресурсами. - Їхні громади й території можуть мати розвинуту інфраструктуру, ефективну систему освіти та інноваційні підприємства.
Вище середньої	0,45-0,8	Добре розвинені економічні сектори, можливе вдосконалення окремих аспектів розвитку.
Середня	0,35-0,44	Стабільний економічний розвиток, потенціал для подальшого покращення.
Нижче середньої	0,21-0,34	Сталі виклики, можливі труднощі, обмежений доступ до ключових ресурсів.
Низька	0-0,2	Вимагає значної підтримки та інвестицій для покращення економічного та соціального стану.

**Побудовано дисертантом на основі власних розрахунків.*

На основі проведеного аналізу та розрахованих індексів конкурентоспроможності регіонів та запропонованої шкали виконаємо групування територіальних громад (рис. 2.48).

Отримані результати можуть служити основою для прийняття рішень та розробки стратегій розвитку, враховуючи потреби та виклики кожного конкретного регіону.

Для проведення аналізу конкурентоспроможності територіальних громад були обрані громади областей, що найменше постраждали від війни. Таким чином проведений аналіз не буде суттєво втрачати свою актуальність зважаючи на воєнні події.

Рівень конкурентоспроможності регіону	Високий (0,81-1,0)					
	Вище середнього (0,45-0,8) Львівська		Козівська	Жидачівська Сомільницька Добротвірська Бродівська Рава-Руська Золочівська	Городоцька Жовківська Оброшинська	
	Середній (медіанний) (0,35-0,44) Полтавська			Миргородська Оржицька Любенська Диканська Сенчанська		
	Нижче середньої 0,21-0,34 Волинська		Шацька Локачинська Горохівська Зимненська	Боратинська Ківерцівська Рожищенська Любешівська Вишнівська	Володимир- Волинська	
	Низька 0-0,2					
	0-0,2 Низька	0,21-0,34 Нижче середньої	0,35-0,44 Середня	0,45-0,8 Вище середньої	0,81-1,0 Висока	
Рівень конкурентоспроможності територіальних громад						

Рис. 2.48. Матриця конкурентоспроможності територіальних громад та регіонів України

**Розроблено дисертантом*

Здійснення аналізу конкурентоспроможності територіальних громад, які менше постраждали від війни, може призвести до певних обмежень та викликів у ході аналізу. Ось деякі аспекти, які варто врахувати:

1. Потенційні обмеження узагальнення результатів:

- Результати аналізу для більш постраждалих громад можуть бути несправедливо оптимістичними і не можуть відображати справжню картину.

Це потребує ведення додаткових коригуючих коефіцієнтів відповідно до типології громад за рівнем втрат і руйнувань внаслідок війни.

2. Важливість врахування контексту військових подій:

- Важливо враховувати військові події при інтерпретації результатів. Зміни у соціально-економічному та інфраструктурному середовищі можуть бути пов'язані із впливом війни, який може варіюватися в різних регіонах.

3. Розгляд можливості розширення аналізу:

- Аналіз конкурентоспроможності територіальних громад може бути доповнено аналізом громад, що більше постраждали від війни. Це дозволить отримати більш об'єктивний порівняльний аналіз та визначити взаємозв'язки між різними рівнями впливу війни.

4. Комунікація результатів:

- Важливо об'єктивно враховувати обмеження та особливості обраного підходу до аналізу, щоб уникнути неправильного тлумачення результатів.

Отже, важливо здійснювати аналіз у контексті актуальних обставин і враховувати можливі виклики та обмеження, які можуть виникнути при виборі конкретного підходу до вивчення конкурентоспроможності територіальних громад та розробки стратегії подальшого їх відновлення.

Важливо аналізувати ситуацію з урахуванням поточних умов та враховувати можливі ризики та особливості при обранні конкретного підходу до дослідження конкурентоспроможності територіальних громад та розробки стратегії подальшого відновлення. Тому доцільно створити узгоджену класифікацію громад та галузей відновлення, що дозволить розробити згодні методологічні рекомендації щодо переліку та послідовності комплексних міжсекторальних заходів відновлення для кожного типу громад, сприяючи кращій координації на місцевому рівні між донорами, неприбутковими організаціями та місцевим управлінням.

Враховуючи дію воєнного стану в Україні та відповідно до наказу Мінреінтеграції від 22.12.2022 р. № 309 «Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих РФ»,

під час дослідження було враховано відповідний розподіл територіальних громад. Результати вказують на різноманітність ситуації:

1. Території, на яких ведуться (велися) бойові дії, складають 20% від загальної кількості територіальних громад.
2. Тимчасово окуповані РФ території України охоплюють 13% громад.
3. Території активних бойових дій становлять 3% від загальної кількості громад.
4. Деокуповані території представлені у 20% громад.
5. Території, на яких не ведуться бойові дії, займають 42% від загальної кількості територіальних громад.

Ці дані надають можливість уточнити підходи та стратегії відновлення для різних типів громад залежно від їхньої ситуації та потреб.

Так, застосування запропонованих коригуючих коефіцієнтів (табл. 2.21) до інтегральних індексів конкурентоспроможності регіонів та територіальних громад дозволить більш точно враховувати втрати, спричинені війною, і адаптувати аналіз до мінливих умов. Це допоможе здійснювати більш оперативне та об'єктивне оцінювання конкурентоспроможності регіонів, враховуючи вплив конфліктів та їхній розвиток.

Таблиця 2.21

Коригуючі коефіцієнти конкурентоспроможності відповідно до типології територій

№	Тип території	Кількість ТГ	Перелік територій (областей та їхніх громад)	Коригуючий коефіцієнт
1	2	3	4	5
1	Бойові дії	12 (20%)	Зеленодольська ТГ Дніпропетровської області, Коропська, Корюківська, Ніжинська, Сновська, Сосницька, Тупичівська ТГ Чернігівської області, Мереф'янська, Чугуївська ТГ Харківської області, Баштанська, Галицинівська, Вознесенська ТГ Миколаївської області.	0,4
2	Тимчасово окуповані РФ території	8 (13%)	Великокопанівська, Присиваська, Тавричанська, Асканія Нова, Чаплинська ТГ Херсонської області, Пологівська, Веселівська, Комиш-Зорянська ТГ Запорізької області.	0,6

Продовження таблиці 2.21

1	2	3	4	5
3	Активні бойові дії	2 (3%)	Гуляйпільська ТГ Запорізької області та Новгород-Сіверська ТГ Чернігівської області.	0,3
4	Деокуповані території	13 (20%)	Лосинівська ТГ Чернігівської області, Малинівська, Старосалтівська, Роганська, Балаклійська Харківської області, Новорайська, Станіславська, Кочубеївська, Високопільська, Музиківська, Нововоронцовська, Великоолександрівська ТГ Херсонської області, Снігурівська ТГ Запорізької області.	0,5
5	Без бойових дій	25 (42%)	Царичанська, Васильківська, Покровська, Софіївська ТГ Дніпропетровської області, Шумська, Вишнівецька, Лановецька, Підволочиська, Золотниківська Тернопільської області, П'ядицька, Нижньовербізька, Тлумацька ТГ Івано-Франківської області, Великокучурівська, Глибоцька, Недобоївська, Хотинська, Вижницька, Усть-Путильська ТГ Чернівецької області, Широківська ТГ Запорізької області, Новоукраїнська, Помічнянська, Новопразька, Компаніївська, Знам'янська, Приютівська ТГ Кіровоградської області.	1,0

*Сформовано дисертантом за даними [191].

Найбільш постраждалими регіонами України є ті, де ведуться або проводилися активні бойові дії, також ті, що зазнають ракетних атак та обстрілів. Зокрема найбільших збитків зазнали: Донецька та Харківська область (32,2 та 31,2 мільярди доларів), також Луганська, Запорізька та Київська області (рис. 2.49).

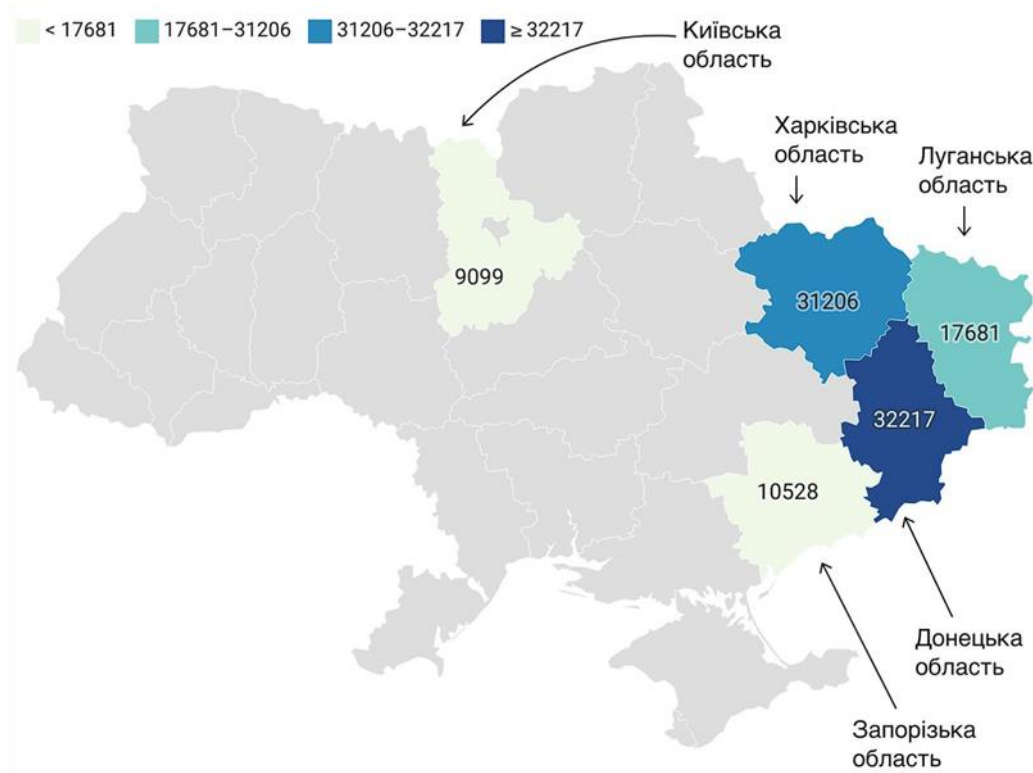

Рис. 2.49. Найбільш постраждалі від війни регіони
(станом на лютий 2023 р.), млрд дол. США

Джерело: [65].

Аналіз конкурентоспроможності територіальних громад, що були обрані для дослідження з областей, які менше постраждали від війни, виявив тенденції довоєнного періоду та перспективи для подальших досліджень. Необхідність врахування впливу військових подій та можливість розширення аналізу на більш постраждалі громади підкреслює значення диференціації в підходах та введення коригуючих коефіцієнтів.

Зазначені коригуючі коефіцієнти дають змогу відобразити ступінь пошкодження або стабільності територій під впливом воєнних подій. Їх використання в подальших дослідженнях та аналізі конкурентоспроможності дасть можливість зберігати актуальність оцінок та забезпечувати більш гнучкий підхід до розгляду конкретних обставин, що впливають на розвиток регіонів та громад.

Висновки до розділу 2

1. За результатами оцінки рівня конкурентоспроможності регіонів за показниками якості життя виявлено, що загальна тенденція до зменшення чисельності населення у довоєнний період мала негативний вплив на конкурентоспроможність регіонів України. Зокрема, така ситуація спостерігалася в Дніпропетровській, Донецькій, Луганській, Львівській, Харківській та м. Києві. Зменшення чисельності населення призводить до обмеження робочої сили та попиту на місцеві товари та послуги, ускладнюючи можливості підприємств для зростання та розвитку. Особливої уваги потребують регіони, що значно постраждали внаслідок воєнних подій, де відтік населення та масова міграція створюють серйозні ризики для економіки та соціального розвитку.

Динаміка чисельності робочої сили свідчить про загальне зниження в Україні, що значно впливає на конкурентоспроможність регіонів. Регіони з високою чисельністю робочої сили мають свої переваги, тоді як регіони з низьким показником потребують додаткових заходів для підвищення конкурентоспроможності. Необхідно враховувати, що регіони, які постраждали внаслідок війни, можуть стикатися із складними економічними та соціальними викликами, що негативно впливатиме на їх конкурентоспроможність у період післявоєнного відновлення.

Аналізуючи дані про середньомісячні заробітні плати в регіонах з 2017 по 2021 рік, виявлено, що більшість регіонів відзначилася зростанням цього показника. Проте, важливо зазначити, що частина цього збільшення пов'язана з інфляційними процесами, що впливають на реальну купівельну спроможність населення. Різниці в темпах зростання заробітних плат між регіонами можуть бути визначальними для їхньої конкурентоспроможності. Зокрема, високі заробітні плати сприяють привабленню кваліфікованих працівників та підвищенню продуктивності праці, що позитивно впливає на конкурентоспроможність регіонів.

З урахуванням соціальних передумов відновлення

конкурентоспроможності регіонів України, зафіксовано позитивну динаміку збільшення кількості осіб, що отримали загальноосвітню підготовку. Однак розширення медичних послуг залишається суттєвим фактором розвитку якості життя, адже значна частина населення (близько 23%) не може отримати необхідну медичну допомогу, вказуючи на необхідність інвестицій у сферу охорони здоров'я для покращення конкурентоспроможності регіонів.

2. У процесі аналізу економічної складової конкурентоспроможності регіонів виявлено, що умови, які визначають ефективність бізнесу та продуктивність економіки, формують окрему групу факторів. Враховуючи обсяг та динаміку валового регіонального продукту (ВРП) в Україні протягом останніх п'яти років (з 2017 по 2021), встановлено, що у всіх регіонах відбулося підвищення цього показника, але з різними темпами приросту.

Аналізуючи дані ВРП, можна констатувати, що регіони із високим темпом зростання, такі як Чернігівська, Тернопільська та Львівська області, свідчать про підвищену конкурентоспроможність та ефективність їхньої економіки. Ці регіони приваблювали інвестиції, створювали нові робочі місця та сприяли розвитку підприємництва, що зробило їх лідерами за зростанням ВРП. З іншого боку, регіони із меншим темпом зростання, наприклад, Луганська та Харківська області, потребували спеціальних інвестиційних програм і розвитку інфраструктури для підвищення їхньої конкурентоспроможності.

В процесі аналізу економічної складової конкурентоспроможності регіонів України виявлено, що індекс промислової продукції свідчив про коливання української економіки протягом декількох років. Зокрема, зростання відбулось в період 2017-2018 років, за яким слідував спад у 2019 та 2020 роках, викликаний пандемією COVID-19. Різні регіони реагували на ці виклики по-різному, виявивши різні рівні стійкості до кризи.

Щодо кількості діючих підприємств, аналіз за період 2015-2020 років показав, що загальна їх кількість збільшувалась протягом більшості цього періоду, за винятком 2020 року, коли відбулося незначне скорочення. Найвищий ріст виявлено у м. Києві, а найбільший спад – у Донецькій області

через складну ситуацію в Донбасі. Важливо враховувати, що 2020 рік відзначився впливом кризи COVID-19. У 2021 році регіонам вдалося відновити свою економічну активність після впливу пандемії, що відобразилося у зростанні кількості прибуткових підприємств.

Аналіз конкурентоспроможності регіонів за показниками експорту та імпорту протягом 2017-2021 років показав, що найвищий ріст експорту зафіксовано в Києві (57,2%), Дніпропетровській (72,8%) та Львівській (84,8%) областях, що свідчило про їх сильну конкурентоспроможність. З іншого боку, Луганська область показала негативну динаміку зі зменшенням експорту на 28,2%, що стало наслідком впливу війни на економіку регіону.

Для підвищення конкурентоспроможності регіонів рекомендується забезпечити збалансований розвиток експортної імпоротної діяльності, стимулювання місцевого виробництва та диверсифікація експортних ринків. Негативні тенденції в економіці Луганської області вимагають ефективних заходів для відновлення стабільності та сприяння розвитку. Загалом, постійне покращення конкурентоспроможності визначається необхідністю управління економічними факторами та підтримки місцевих галузей.

3. Проведений аналіз рівня конкурентоспроможності регіонів за показниками «Інвестиції та розвиток інфраструктури» відображає наявність міжрегіональної диференціації. Зокрема, такі регіони як Вінницька, Харківська, та Львівська області, вирізнялися значним зростанням у будівельній сфері, що підкреслює їхню конкурентоспроможність. У той час як Чернівецька та Закарпатська області, скорочували обсяг будівельних робіт та потребували більше стимулів для розвитку.

Доведено, що регіони з розвиненою транспортною інфраструктурою, наприклад Харківська та Дніпропетровська області, мають великий потенціал для економічного відновлення після воєнного періоду, привабливі для інвесторів та проектів.

Дані про вантажообіг вказують на конкурентоспроможність регіонів у довоєнний період, де Київ, Львівська та Закарпатська області вирізнялися великим обсягом вантажоперевезень. У той же час, Донецька та Луганська

області втратили свою конкурентоспроможність через зниження вантажопотоків.

За показником інвестицій на одну особу лідерами є Київ, Дніпропетровська, Київська та Полтавська області, де вказані регіони відзначаються найбільшими середніми інвестиціями на особу. Регіони з меншими значеннями, наприклад Чернівецька та Закарпатська, вимагають додаткових зусиль для збільшення інвестиційної привабливості. Луганська область, через об'єктивні обставини військового конфлікту, залишалась аутсайдером у відношенні обсягу інвестицій на одну особу.

4. Діагностика конкурентоспроможності регіонів за показниками «Наука та інновації» у 2020 році дала змогу виявити значні відмінності між регіонами України. Здійснений аналіз даних Державної служби статистики України підтвердив важливість розвитку науки та інновацій для зміцнення конкурентоспроможності регіонів.

Визначено, що більше половини працівників, зайнятих у наукових дослідженнях та розробках, працюють у Києві. Харківська область також виділяється високим науковим потенціалом. З іншого боку, області, такі як Волинська, Чернівецька, Луганська та Кіровоградська, відзначились низьким рівнем привертання працівників до науково-дослідницької роботи.

У сфері інновацій на вищому рівні виявилися Харківська область та Київ, з великою кількістю інноваційних підприємств та активною науково-дослідницькою діяльністю. Регіони, такі як Вінницька, Львівська, Одеська та Полтавська області, мали менший вплив інновацій у практику.

Загальний висновок полягає в тому, що Харківська область та Київ є найбільш конкурентоспроможними регіонами за показниками науки та інновацій у довоєнний період. Для відновлення конкурентоспроможності менш розвинених регіонів потрібні додаткові заходи підтримки і стимулювання інноваційної діяльності, що доведено як ключовий чинник економічного зростання та відновлення конкурентоспроможності в умовах постійних викликів.

5. Аналіз рівня конкурентоспроможності регіонів за показниками

«Екологія та сталість розвитку» підкреслює важливість екологічної сталості для стратегічного відновлення після війни в Україні. Виявлено, що загальний рівень атмосферного забруднення протягом 2017-2021 років дещо знижувався, особливо в регіонах, які успішно впроваджують екологічні заходи, наприклад, у Вінницькій, Волинській та Закарпатській областях.

Однак в окремих регіонах, такі як Харківська, Одеська та Херсонська області, рівень забруднення залишався досить високим, вимагаючи додаткових заходів для зменшення екологічного впливу.

Екологічна ситуація в регіонах здійснює значний вплив на їхню конкурентоспроможність, а поточні витрати на охорону природи стають важливим індикатором готовності влади та бізнесу вирішувати екологічні проблеми. М. Київ виділяло найбільше коштів на охорону навколишнього середовища, що свідчить про високий рівень усвідомлення екологічних питань. Інші області, такі як Дніпропетровська, Одеська та Харківська, також активно інвестували у сталість та збереження природних ресурсів. Однак, регіони з меншими витратами, наприклад, Тернопільська та Чернівецька, можуть потребувати додаткових заходів для розвитку екологічних програм та збереження довкілля. Загалом, конкурентоспроможність регіонів в екологічному контексті відображає певні позитивні тенденції, але деякі області все ще потребують більш ефективного використання ресурсів та інвестицій для забезпечення сталості та конкурентоспроможності. Обсяг капітальних інвестицій у навколишнє природне середовище свідчить про необхідність різнопланових заходів для підвищення екологічної стійкості регіонів. Активне залучення ресурсів у сфері охорони природи стає ключовим фактором для покращення конкурентоспроможності регіонів України та забезпечення сталого відновлення у повоєнний період.

6. Проведений аналіз рівня конкурентоспроможності територіальних громад Полтавської, Волинської та Львівської областей до початку повномасштабного вторгнення росії визначив ключові соціально-економічні показники, що впливають на їхню конкурентоспроможність.

Зокрема, аналіз чисельності населення в територіальних громадах

виявив, що Лубенська громада Полтавської області має найвищу чисельність населення, відображаючи її високий рівень конкурентоспроможності порівняно з іншими громадами. З іншого боку, Сенчанська громада виявилася менш конкурентоспроможною у зв'язку зі зменшенням чисельності населення. Середній показник чисельності населення становить 24659 осіб у 25 громадах, що слугує орієнтиром для оцінки конкурентоспроможності. Проте, важливо враховувати інші фактори, такі як економічний розвиток, інфраструктура та рівень соціальних послуг, що також впливають на конкурентоспроможність громад.

Аналіз освітніх показників, таких як кількість учнів у закладах загальної середньої освіти та кількість дошкільнят, дозволив виявити громади із високим потенціалом у сфері освіти. Лубенська громада та Золочівська громада відзначилися високою конкурентоспроможністю у цьому аспекті, тоді як Сенчанська громада показала меншу конкурентоспроможність у сфері освіти.

Аналіз щільності населення та території територіальних громад Полтавської, Волинської та Львівської областей виявив різноманітність у їхньому конкурентоспроможному потенціалі. Володимир-Волинська громада виділяється високою щільністю населення, що сприяє розвитку бізнесу, тоді як Любешівська громада, маючи найбільшу територію, може стикатися із викликами в інфраструктурному розвитку та доступності для мешканців.

Середні території громад свідчать про те, що у Львівській області громади мають менше площі, що може впливати на їхній розвиток. Ураховуючи важливість інших факторів, таких як ресурси та інфраструктура, необхідно балансувати розмір території з потребами розвитку галузей економіки та покращення життя мешканців.

Загалом, отримані результати свідчать про необхідність комплексного підходу при оцінці конкурентоспроможності громад, враховуючи різноманітні аспекти їхнього соціально-економічного розвитку.

7. Проведений аналіз рівня конкурентоспроможності територіальних громад у Полтавській, Волинській та Львівській областях до початку

повномасштабного вторгнення росії свідчить про важливість розвитку інфраструктури для конкурентоспроможності громад. Аналіз показників, таких як кількість закладів освіти та медичних установ, вказує на різні рівні розвитку громад у цих областях.

Було виявлено, що деякі громади, зокрема Сенчанська у Полтавській області, мають обмежену кількість освітніх закладів, що свідчить про низьку конкурентоспроможність у сфері освіти. Аналіз закладів дошкільної освіти також показав різноманітність між громадами, де важливим фактором стала якість дошкільного виховання та доступність для батьків.

З'ясовано, що громади з більшою кількістю закладів дошкільної освіти та оптимальним відношенням дітей до кількості закладів виявляються більш конкурентоспроможними. Доведено, що це пов'язано з поліпшенням якості виховання та здоров'я населення. Проте, важливо враховувати фактори, які можуть впливати на кількість дітей, такі як рівень доходів населення та доступність до дошкільних закладів.

Запропоновано, щоб громади ретельно планували та розподіляли свій бюджет, враховуючи фактори, що впливають на кількість дітей у закладах освіти та медичних установах. Також, рекомендується розвивати стратегії для залучення більше дітей до дошкільних закладів, наприклад, проведення інформаційних кампаній та оптимізація вартості навчання.

8. Загальний аналіз конкурентоспроможності територіальних громад у Полтавській, Волинській та Львівській областях вказує на суттєву диференціацію фінансових показників та ефективності використання бюджетних ресурсів. Так, Сенчанська територіальна громада Полтавської області вирізняється високим рівнем доходів, який становить 10994,62 грн на одного мешканця, що перевищує середній рівень області. Це свідчить не лише про фінансову стійкість, але й про спроможність реалізувати соціальні та економічні проекти.

У Волинській області Боратинська територіальна громада демонструє середній дохід на одну особу у розмірі 5323,99 грн, перевищуючи середні показники області на 86,23%. Це вказує на високий рівень фінансової

здатності привертати ресурси для розвитку.

Львівська область виділяється суттєвими відмінностями у доходах громад. Сокільницька територіальна громада має найвищий середній дохід у розмірі 6251,57 грн на особу та перевищує середній рівень області у 2,7 раза. У той час як інші громади також демонструють позитивні фінансові показники, різниця в рівнях доходів вказує на різний рівень економічного розвитку та конкурентоспроможності.

Загалом, високий рівень доходів бюджетів територіальних громад сприяє їхній конкурентоспроможності, забезпечуючи здатність розвивати інфраструктуру, реалізовувати соціальні та економічні проекти, приваблювати інвестиції та поліпшувати рівень життя населення. Порівнюючи доходи територіальних громад у вищезазначених областях можна зробити висновок, що Сенчанська територіальна громада є найбільш конкурентоспроможною, поєднуючи стабільні фінансові показники з ініціативністю в реалізації різних проектів. Одночасно, інші громади виявляються менш стійкими фінансово, що може впливати на їхню здатність конкурувати та розвиватися в рамках регіону та країни.

9. Проведений інтегральний аналіз конкурентоспроможності регіонів України за інтегральними показниками групи I, що включає соціальну відповідальність, свідчить про значну відмінність у рівні соціального розвитку. Лідерами виступають Київ та Львівська область з високими інтегральними індексами соціальної відповідальності (0,765 та 0,629 відповідно). Ці регіони вирізняються великим рівнем доступності освіти, якісною медичною інфраструктурою та високим ступенем соціального захисту населення.

У групі II, що оцінює економічну життєздатність, виокремлюються Київ та Дніпропетровська область. М. Київ демонструє високий рівень економічної життєздатності з інтегральним індексом 0,645, що свідчить про його високий рівень конкурентоспроможності. Дніпропетровська область також видається сильною у цьому контексті, з індексом 0,665. Отримані результати вказують на значний потенціал цих регіонів у відновленні після війни та здатність

залучати інвестиції.

Щодо екологічної стійкості (група III), аналіз інтегральних показників показує, що Київська та Харківська області виявилися лідерами у 2017 році за Індексом екологічної ситуації (ПЕС) зі значеннями 0,9821 та 0,6837 відповідно. Проте, за п'ятирічний період Київська область зафіксувала погіршення ситуації, знизивши свій ПЕС до 0,6464, в той час як Харківська область зберегла високий показник на рівні 0,6952.

Узагальнюючи проведений інтегральний аналіз, можна констатувати, що Київ та Дніпропетровська область виявилися сильними в групі II, демонструючи високий рівень економічної життєздатності та здатність відновлюватися після війни. З іншого боку, окремі регіони, зокрема Полтавська, Дніпропетровська та Донецька області, виявили певні прогалини, особливо в екологічній стійкості, що вказує на необхідність удосконалення заходів з охорони довкілля для підвищення їхньої конкурентоспроможності в майбутньому.

10. На підставі проведеного детального аналізу інтегрального показника конкурентоспроможності регіонів України можна зробити наступні висновки. У 2021 році найвищий інтегральний показник спостерігається у місті Києві зі значенням 0,71, визначаючи його як лідера в економічній та соціальній конкурентоспроможності. Харківська область також виокремлюється стабільним ростом індексу, досягаючи значення 0,54, що вказує на її важливість у загальній конкурентоспроможності країни.

Регіональна диференціація залишалася досить значною, індекси областей варіювали від 0,24 (Луганська область) до 0,71 (м. Київ). Велика різноманітність результатів свідчить про різний рівень економічного, соціального та екологічного розвитку в різних частинах країни.

Аналіз також підкреслює важливість екології та інновацій як ключових чинників, що впливають на конкурентоспроможність регіонів. Регіони з високими показниками в цих категоріях демонстрували більшу конкурентоспроможність. Зокрема, Київ та Харківська область слугували прикладами ефективного розвитку, тоді як інші регіони, зокрема на сході

країни, потребували підтримки для поліпшення своєї конкурентоспроможності в різних аспектах.

11. На підставі проведеного аналізу інтегрального показника конкурентоспроможності територіальних громад показав, що збалансований розвиток соціальної, інфраструктурної та фінансової сфер громад сприяє підвищенню загальної конкурентоспроможності.

Однак інтегральний рівень конкурентоспроможності значно варіювався між громадами. Так, найвищий рівень був у Володимир-Волинській громаді (0,579), а найнижчий – у Зимнівській громаді (0,233). Розкид індексів конкурентоспроможності свідчить про значну диференціацію у можливостях для розвитку громад. Громади з вищим рівнем конкурентоспроможності були більш привабливими для інвестицій та бізнесу, що сприяло розвитку і створенню нових можливостей для місцевого населення. У той час, громади з нижчим рівнем конкурентоспроможності стикалися з труднощами у залученні інвестицій та розвитку бізнесу, що негативно впливало на якість життя місцевих жителів.

Наведені висновки можуть слугувати основою для прийняття рішень та розробки стратегій розвитку територіальних громад, зокрема шляхом акценту на зміцненні соціальної сфери, розвитку інфраструктури та фінансовій стійкості. Однак, враховуючи дію воєнного стану в Україні, важливо також здійснювати аналіз у контексті актуальних обставин та враховувати можливі виклики та обмеження, які можуть виникнути при виборі конкретного підходу до вивчення конкурентоспроможності територіальних громад та розробки стратегій подальшого відновлення.

Результати розділу висвітлено в [109], [110], [112], [115], [125], [189], [225].

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД І РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

3.1. Стратегічне планування для відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів України у воєнний та повоєнний періоди.

Проблема якнайшвидшої відбудови та диверсифікації розвитку регіонів і ТГ України постала на повен зріст уже з перших днів війни. Територіальні громади і регіони України стикаються з викликами відновлення конкурентоспроможності та покращення якості життя людей. Масштабні руйнування, які відбулися в ТГ і регіонах України в умовах повномасштабної війни в Україні внаслідок російської агресії, спричинили значні пошкодження критичної інфраструктури та погіршення якості життя людей.

Європейською комісією розроблено стратегічний план післявоєнного відновлення України під назвою «Відбудувати Україну» (Rebuild Ukraine). Національний план відновлення, який був представлений урядом України під час наукової конференції у Лугано у липні 2022 року, є докладним та комплексним документом. Він ретельно описує основні стратегічні напрями для відновлення економіки після війни та надає конкретний перелік ініціатив для кожного з цих напрямків, включаючи супроводжувальні заходи та законодавчі зміни. План відновлення України включає 15 національних програм, які значною мірою відповідають основним потребам країни під час війни та у повоєнний період.

План відновлення України слугує стратегічним орієнтиром для всіх учасників відновлення, має візію: «Сильна європейська країна – магніт для іноземних інвестицій» та спрямований на прискорення сталого економічного зростання. В рамках Плану визначено перелік Національних програм для досягнення ключових результатів.

Слід зазначити, що відсутність чіткої державної стратегії відновлення України на даний момент гальмує процеси дієвого стратегічного планування розвитку ТГ в умовах війни, а також чітке визначення донорами пріоритетів. На сьогодні не концептуалізовано поняття відновлення та відсутня чітка державна стратегія цього процесу.

Умови, коли ТГ стають головними ініціаторами відновлення на регіональному рівні, призводять до низки складнощів, серед яких – відсутність загальнодержавної стратегічної рамки для відновлення, проблеми з бюджетами та дефіцит кваліфікованих кадрів у ТГ. Ці негаразди та війна в Україні ще більше ускладнюють процеси відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів.

Регіональні плани відновлення на даний момент частіше за все існують у вигляді планів відбудови громад. Опитування керівників громад, проведене в ході реалізації дослідницького проекту, ініційованого ІСАР «Єднання» та виконаного Київським міжнародним інститутом соціології в рамках проекту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», який реалізується ІСАР «Єднання» у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (АМР США), продемонструвало, що тільки третина громад зараз мають стратегію щодо відновлення як документ їх розвитку [50].

Розглядаючи процес відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів в Україні, назвемо ряд ключових аспектів, які визначають якість відновлення і мають стратегічне значення в контексті майбутньої інтеграції України до Європейського Союзу. Серед них особливу увагу варто приділити питанням безпеки, енергоефективності, дотримання екологічних стандартів та забезпечення безбар'єрного доступу, що визначають загальний стандарт якості життя людей із врахуванням європейських стандартів.

Стратегічне планування ТГ і регіонів є важливим інструментом для їх розвитку, відновлення та модернізації *в умовах євроінтеграції України*. Європейська інтеграція передбачає глибокі зміни в різних сферах життя, включаючи економіку, інфраструктуру, громадський сектор та інші. Для успішного впровадження реформ та досягнення європейських стандартів необхідно мати чітку стратегію.

Вплив процесів євроінтеграції на стратегічне планування ТГ і регіонів в Україні є надзвичайно важливим і має значущий вплив на розвиток країни. Євроінтеграція передбачає впровадження і гармонізацію законодавства зі стандартами Європейського Союзу. Це вимагає перегляду і адаптації стратегій та планів розвитку ТГ і регіонів України для відповідності європейським стандартам. Цей процес може вимагати значних зусиль та ресурсів від українського уряду та бізнесу.

За умови вільної торгівлі з ЄС і відкритості для інвестицій з європейських країн, українські компанії та галузі, які розміщені в ТГ і регіонах України, адаптують свої стратегії розвитку задля використання нових можливостей і відновлення своїх конкурентних переваг у воєнний і повоєнний періоди.

Вступ України до Європейського Союзу може стати драйвером для відновлення і зростання конкурентоспроможності ТГ і регіонів. Це вимагає адаптації і змін у різних сферах, включаючи законодавство, економіку, політику, управління та соціокультурний контекст. З огляду на це, дотримання євроінтеграційного вектору стратегічного планування ТГ і регіонів України сприятиме використанню можливостей, які надає євроінтеграція, та досягненню цілей сталого, інклюзивного та смарт розвитку через відновлення та посилення конкурентних переваг ТГ і регіонів.

Процес успішної реалізації завдань відновлення та досягнення перспектив сталого, інклюзивного розвитку ТГ можливий лише через формування дієвої та ефективної стратегії відновлення її конкурентоспроможності на засадах концепції інтегрованого розвитку

території ТГ. Згідно з Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» «концепція інтегрованого розвитку території ТГ – документ стратегічного планування, визначає довгострокові, міждисциплінарні, просторові та соціально-економічні пріоритети розвитку території, є вихідними даними для розроблення містобудівної документації на місцевому рівні на принципах сталого розвитку [134].

Перспективні напрями вдосконалення системи стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіонів розкрито у роботах [63], де зазначено, що стратегічне планування базується на взаємодії та активній участі громади, що сприяє урахуванню різноманітних інтересів і цінностей, прийняттю узгоджених рішень та спрямованому об'єднанню зусиль та ресурсів основних учасників регіонального розвитку.

Берданова О., Вакуленко В. зазначають, що основні принципи стратегічного планування, на думку авторів, включають орієнтацію на потреби та інтереси населення, формування єдиної довгострокової перспективи для розвитку території, здійснення всебічного та цілісного підходу, встановлення чітких бюджетних пріоритетів для спрямування ресурсів на найважливіші ініціативи, проведення комплексного аналізу стану розвитку територіальної громади з метою збору та обробки необхідної інформації, впровадження системного моніторингу та оцінювання для постійного контролю за результатами, визначення відповідальності та лідерства на місцевому рівні для ефективного виконання стратегічних завдань тощо [14]. Ці принципи складають науковий підхід до стратегічного планування на засадах сталого, інклюзивного та смарт розвитку ТГ і регіонів.

Стратегічне планування заходів щодо відновлення конкурентоспроможності ТГ має відбуватися на засадах таких принципових положень, що корелюються з методикою розроблення програми комплексного відновлення території ТГ. Серед них – людиноцентризм і соціальна справедливість. Адже ТГ повинні враховувати потреби і вподобання своїх жителів при розробці стратегій. Важливо слухати і враховувати думки та

пропозиції мешканців, проводити опитування та громадські консультації для збору відгуків і ідей. Окрім того, розробка програм і послуг має бути спрямована на підвищення якості життя мешканців ТГ. Це може включати в себе розвиток інфраструктури, доступ до освіти, охорони здоров'я, робочих місць та інших соціальних послуг. Врахування різних груп населення і вирішення проблем соціальної вразливості, таких як безробіття, низький рівень освіти або відсутність доступу до житла, може покращити якість життя всієї громади.

Поняття конкурентоспроможності ТГ представляє собою складну і системну категорію з численними факторами впливу, однак для удосконалення дослідження конкурентоспроможності та розробки стратегічних напрямків її відновлення в умовах війни, необхідно з'ясувати, хто саме володіє інтересом в розвитку конкурентоспроможності ТГ і які потреби цього суб'єкта задовольняються. За таким підходом можна зробити логічний висновок, що ТГ буде конкурентоспроможним, якщо в ньому буде бажання населення мешкати саме у цій ТГ.

Щодо соціальної справедливості як важливого принципового положення при розробці стратегічних пріоритетів відновлення конкурентоспроможності ТГ, то задля запобігання нерівностей і дискримінації в громаді, рекомендуємо розробляти заходи для забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу, расової приналежності, гендерної ідентичності тощо. Розробка стратегічних пріоритетів, спрямованих на підвищення доступності освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг для найбільш вразливих груп, може допомогти зменшити нерівності в громаді. Окрім того, заохочення соціально відповідальних підприємств і ініціатив може сприяти створенню нових робочих місць та підвищенню якості життя всієї громади.

Поєднання людиноцентризму та соціальної справедливості в процесі формування стратегічних пріоритетів відновлення конкурентоспроможності

ТГ допоможе створити умови для сталого, інклюзивного розвитку ТГ, яка у цілому стає більш конкурентоспроможною у глобальному контексті.

Інклюзивність є важливим принципом при розробці стратегічних пріоритетів для відновлення конкурентоспроможності ТГ. Інклюзивний підхід передбачає врахування потреб і думок всіх членів ТГ, незалежно від їхньої соціальної, економічної, культурної або іншої приналежності. Залучення різних груп інтересів сприяє різносторонньому обговоренню і формулюванню пріоритетних ідей розвитку громади. Це може призвести до знаходження нових, неочікуваних способів відновлення конкурентоспроможності ТГ. Інклюзивний процес робить стратегічне планування більш справедливим і демократичним, бо всі громадяни мають можливість брати участь у визначенні пріоритетів і впливати на рішення. Якщо громада відчуває, що її голос слухають, і її потреби беруть до уваги при формулюванні стратегічних пріоритетів, то це може сприяти підвищенню підтримки і залученню більше ресурсів для виконання цих пріоритетів. Залучення всіх сторін до процесу прийняття рішень може допомогти уникнути конфліктів і конфронтації, оскільки інтереси різних груп можуть бути враховані і врегульовані на ранніх етапах планування.

Для забезпечення інклюзивності при розробці стратегічних пріоритетів для відновлення конкурентоспроможності громади, можна використовувати такі практики:

- організувати публічні зустрічі та консультації з громадою, де кожен може висловити свої думки та ідеї;
- створити робочі групи або комітети, в яких братимуть участь представники різних соціальних інтересів;
- забезпечити доступ до інформації та можливість участі навіть для тих, хто може мати обмежений доступ до ресурсів, таких як люди з інвалідністю або малозабезпечені громадяни;
- аналізувати результати консультацій та обговорень, і враховувати їх при формулюванні стратегічних пріоритетів;

- публічно інформувати громаду про процес розробки стратегії та результати роботи.

Раціональне просторове планування грає важливу роль в ході вдосконалення стратегічного планування та відновлення конкурентоспроможності ТГ. Це процес, який дозволяє визначити оптимальне розміщення ресурсів, інфраструктури та послуг в ТГ з метою підвищення її ефективності та конкурентоспроможності. Раціональне просторове планування починається з аналізу наявних ресурсів, включаючи природні ресурси, інфраструктуру, людські ресурси та економічний потенціал. Цей аналіз допомагає визначити сильні та слабкі сторони громади. ТГ повинна визначити свої стратегічні цілі та пріоритети на основі її конкурентоспроможності. Ці цілі можуть включати покращення доступу до освіти, створення сприятливих умов для бізнесу, розвиток туризму тощо. На основі стратегічних цілей ТГ розробляється план розвитку, який включає в себе конкретні дії та проекти для досягнення цих цілей. Цей план також враховує просторові аспекти, такі як розташування проектів та інфраструктури. Важливим аспектом раціонального просторового планування є участь місцевої громади та зацікавлених сторін. Діалог з мешканцями та підприємцями допомагає враховувати їхні потреби та ідеї у процесі формування пріоритетів. Раціональне просторове планування також повинно враховувати принципи сталого та інклюзивного розвитку, забезпечуючи збереження природних ресурсів та створення життєздатних умов для майбутніх поколінь. План повинен бути ефективним і сприяти досягненню конкретних результатів. Узгоджене та раціональне просторове планування допомагає ТГ визначити свої сильні сторони та можливості, а також посилити конкурентні переваги.

У свою чергу, *енергоефективність* є ключовим принципом відновлення конкурентоспроможності сучасної ТГ, особливо в контексті зростаючих екологічних проблем та дефіциту природних ресурсів. Цей принцип передбачає раціональне використання енергії з метою зменшення споживання

енергії та викидів парникових газів. Забезпечення енергетичної самодостатності ТГ визнається одним із найважливіших пріоритетів, особливо перед настанням опалювального сезону. Важливим завданням є зміцнення міжгромадської співпраці у сфері енергоефективності та переходу до альтернативних джерел енергії. Першочерговим етапом для будь-якої зацікавленої громади є впровадження системи управління енергоресурсами, що називається «енергоменеджмент». Цей обов'язковий крок необхідний для забезпечення раціонального контролю над енергоспоживанням та підготовки до можливих викликів у сфері енергетики. Споживання енергії може бути зменшено шляхом впровадження енергоефективних технологій та практик у будівництві, промисловості, транспорті та інших сферах. Це дозволяє не лише заощаджувати ресурси, але й знижувати витрати на енергопостачання. Перехід до відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна, вітрова, гідроенергетика тощо, сприяє зменшенню залежності від нестійких джерел енергії, таких як вугілля та нафта. Оптимізація виробничих процесів та впровадження новітніх технологій може значно підвищити ефективність виробництва та зменшити енерговитрати. Окрім цього, важливо вчити мешканців ТГ та підприємців про важливість енергоефективності та надавати їм інструменти для впровадження цього принципу в практиці. Отож енергоефективність є необхідним принципом для підвищення конкурентоспроможності сучасної громади в умовах зміни клімату та обмеженого доступу до природних ресурсів.

Умови війни накладають особливий акцент на питання енергоефективності, і це стає актуальною темою для кожної громади. Енергоефективність в цьому контексті отримує нове значення, оскільки покращення її стану стає одним із пріоритетних та найбільш важливих напрямків для сталого розвитку регіонів України. Сприяючи ефективному використанню енергоресурсів, ця енергоефективність як стратегічний пріоритет відновлення конкурентоспроможності ТГ не лише дозволяє значно зменшити витрати бюджетних коштів, але і сприяє зміцненню енергетичної незалежності країни.

Саме тому енергоефективність стає одним із пріоритетних напрямків розвитку ТГ. У цьому контексті, вже здійснено певні кроки для досягнення цієї мети. Наприклад, запроваджуються системи енергетичного менеджменту, що включає в себе постійний моніторинг за споживанням енергоресурсів комунальними закладами; розробляється муніципальний енергетичний план, спрямований на оптимізацію та раціоналізацію енергоспоживання. Загалом реалізація енергоефективних заходів сприятиме покращенню якості життя громади та зменшенню впливу на навколишнє середовище. Ці кроки свідчать про визнання важливості енергоефективності в умовах війни та готовність до впровадження заходів для забезпечення сталого розвитку й зменшення залежності від енергоресурсів. Далі дослідження та інновації в цій сфері можуть сприяти досягненню цілей енергоефективності та забезпеченню сталого розвитку ТГ.

Зазначимо, що стратегічне планування відновлення конкурентоспроможності ТГ в Україні, яке відповідає Цілям сталого розвитку (ЦСР) та Цілям сталого розвитку України на період до 2030 року, визначеним указом Президента України від 30.09.2019 року, вимагає застосування комплексного підходу, що враховує економічні, соціальні та екологічні аспекти розвитку. ЦСР, сформульовані Організацією Об'єднаних Націй, є глобальною програмою дій до 2030 року і включають 17 цілей, які охоплюють широкий спектр проблем сталого розвитку. Відзначимо головні з них:

- ТГ повинні зосередитися на розбудові стійкої економіки, що спирається на інновації та залучення інвестицій. Це може включати розвиток малого та середнього бізнесу, підтримку місцевих ініціатив та інвестицій у сучасні технології.

- Важливим аспектом є забезпечення соціальної справедливості та інтеграції. Це передбачає підтримку уразливих груп населення, забезпечення рівного доступу до освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг.

- ТГ мають працювати над зменшенням впливу на довкілля, впровадженням сталого управління природними ресурсами, зменшенням

викидів парникових газів, а також розробкою заходів адаптації та пом'якшення наслідків зміни клімату.

- Розвиток інфраструктури, що включає транспорт, комунікації, енергетику, є критично важливим для підвищення якості життя населення і привабливості територій для бізнесу.

- Не менш важливим елементом є залучення громадян до процесу прийняття рішень, а також розвиток партнерства між різними секторами суспільства, включаючи приватний сектор, неприбуткові організації та урядові інституції.

- Освіта та професійна підготовка є ключовими для підвищення конкурентоспроможності територіальних громад. Це включає інвестиції в освітню інфраструктуру, розвиток навичок та компетенцій, необхідних у сучасному ринку праці, та створення умов для безперервного навчання та професійного розвитку місцевого населення.

- Забезпечення доступу до якісних медичних послуг та підвищення рівня загального здоров'я та благополуччя населення є фундаментальними для сталого розвитку. Це також включає просування здорового способу життя та запобігання захворюванням.

- Збереження та розвиток місцевої культури, історії та традицій може сприяти зміцненню спільноти та привабливості територій для туризму та інвестицій.

- Розвиток місцевих ринків, підтримка місцевих виробників та підприємців, а також створення сприятливого середовища для малого та середнього бізнесу є ключовими для стимулювання економічного зростання.

- Використання цифрових технологій може значно підвищити ефективність управління громадами, поліпшити надання послуг громадянам та сприяти розвитку інноваційного бізнесу.

Залучення всіх сторін громади до цього процесу, від місцевої влади до громадянського суспільства, бізнесу та міжнародних партнерів, є необхідним для успішного впровадження стратегій сталого інклюзивного розвитку ТГ. За

допомогою цих стратегій ТГ зможуть не тільки відновити свою конкурентоспроможність, але й забезпечити стійке та інклюзивне майбутнє для своїх мешканців.

Запропоновані Шпильовою Ю., Ільїною М. два базові підходи до концептуалізації розвитку ТГ, можуть бути покладені основою удосконалення процесів удосконалення їх стратегічного планування задля відновлення конкурентоспроможності. Один з них –традиційний підхід, що полягає в ідентифікації та вирішенні проблем і потреб ТГ і регіонів (англ. «needs-based community development»), але відсутня обґрунтована стратегія для довгострокового розвитку ТГ і регіону. Другий підхід авторка називає альтернативним способом, який передбачає пошук альтернативних шляхів відновлення та розвитку ТГ і регіонів на основі наявних ресурсів (англ. «asset-based community development»). На відміну від акценту на проблемах і потребах, цей підхід ставить акцент на сильних сторонах та наявних ресурсах і можливостях ТГ і регіонів. До таких ресурсів можна віднести людські, фізичні, фінансові, культурні, політичні ресурси, які взаємодіють між собою і мають однакову важливість для підтримки розвитку територіальних громад [190, с. 63-67].

Загалом удосконалення стратегічного планування та відновлення конкурентоспроможності ТГ у воєнний та повоєнний період є важливим завданням для стабілізації та подальшого розвитку регіонів України. Для цього важливим кроком є збір та аналіз інформації про поточну ситуацію в кожному конкретному регіоні. Важливо визначити рівень пошкоджень, потреби населення, доступні ресурси та існуючі можливості. Передусім клопотати про забезпечення безпеки та стабільності в регіоні. Надання гуманітарної допомоги населенню, включаючи продовольчу, медичну та психологічну допомогу, є важливим аспектом відновлення регіонів. Розробка та впровадження економічних стратегій для відновлення господарства та створення нових робочих місць, що включати відновлення інфраструктури, підтримку підприємств та розвиток місцевого бізнесу. Не менш важливим є

проведення програм соціальної реабілітації для людей, які постраждали внаслідок війни, включаючи психологічну та психосоціальну підтримку. Впровадження прозорих та ефективних механізмів управління ресурсами в контексті реформування місцевого управління та інвестування у розвиток транспортної, енергетичної, освітньої та медичної інфраструктури сприятимуть підвищення якості життя населення та стимулюванню економічному зростанню. Звернемо також увагу на розробку партнерських відносин із міжнародними та громадськими організаціями для отримання допомоги та підтримки у відновленні.

Вище зазначені напрямки діяльності можуть відрізнятися в залежності від конкретного регіону, ТГ та їх потреб. Стратегічне планування відновлення конкурентоспроможності в умовах війни повинно бути гнучким та адаптованим до конкретної ситуації. Важливо також залучати місцеву громаду та стейкхолдерів до процесу прийняття рішень та відновлення, щоб забезпечити його успішність і прийняття населенням.

Проте реалізація такого завдання передбачає здійснення послідовних кроків по плануванню цієї моделі та по реалізації поставлених у ній завдань, відповідно до загального стратегічного плану розвитку ТГ. Однак дані дії також не є простими за своєю сутністю і передбачають ряд послідовних кроків від постановки завдань по підвищенню конкурентоспроможності, до прорахунку обсягу ресурсів та часу, необхідних на їх реалізацію, а також – визначення послідовності реалізації цих планів. Тому в процесі удосконалення стратегічного планування та відновлення конкурентоспроможності ТГ необхідно сформулювати схему її послідовності, яка, на нашу думку, повинна включати в себе наступні послідовні етапи:

Аналіз поточної ситуації та визначення потреб розвитку ТГ. Даний етап передує формуванню планів відновлення та підвищення конкурентоспроможності, а його головним завданням є дати відповідь на питання – що саме потрібно досягти, які саме ресурси та в якій кількості є у наявності ТГ і чи вистачить їх для реалізації поставлених планів.

Другим важливим аспектом аналітичної діяльності є дослідження потреб місцевого населення та підприємницьких структур, вивчення їх бачення розвитку ТГ. З огляду на те, що головною метою реформи децентралізації була передача повноважень прийняття рішень саме органам місцевого самоврядування, які найбільш краще знають потреби населення, якомога ширше врахування суспільної думки дозволить формувати такі плани розвитку території, які одержать всебічну підтримку з боку місцевих мешканців та місцевого бізнесу, що автоматично підвищить ефективність реалізації планів та завдань по підвищенню конкурентоспроможності ТГ.

Завершальним етапом аналізу ситуації повинне стати визначення сильних та слабких сторін ТГ у поточній ситуації, яке варто здійснювати шляхом проведення SWOT-аналізу ситуації. Таким чином, буде одержано найбільш інформативні дані для переходу до наступного етапу стратегічного планування. Створення цифрових інструментів для моніторингу виконання стратегічних планів дозволяє оцінювати їхню ефективність та вчасно вносити корективи у виконання завдань. Цифрові інструменти можуть допомогти визначити найбільш ефективний спосіб використання обмежених ресурсів для досягнення стратегічних цілей. Вони дозволяють проводити моделювання і аналіз варіантів, що допомагає приймати обґрунтовані рішення. Застосування цифрових інструментів сприяє забезпеченню доступності інформації про стратегічні плани та їх виконання для всіх зацікавлених сторін, що сприяє більшій відкритості та взаємодії в процесі планування.

Перш за все необхідно визначити місію стратегічного плану розвитку ТГ. Це необхідно для максимального розкриття актуальності завдань та забезпечення розуміння цієї актуальності усіма суб'єктами, котрі будуть приймати участь в реалізації цього плану. Відповідно, наступним елементом планування стане визначення пріоритетних напрямів розвитку ТГ і на їх основі визначення заходів по відновлення, а також підвищенню її конкурентоспроможності. Ключовим моментом тут є узгодження пріоритетів з наявними ресурсами, які повинні забезпечити реалізацію плану.

Також необхідно зазначити про необхідність окремого визначення стратегічних та оперативних цілей розвитку ТГ та відображення їх, відповідно, у стратегічному плані та поточних планах реалізації поставлених завдань. При цьому самі завдання розвитку ТГ повинні також бути узгоджені з даними планами, враховуючи результати проведеної адміністративної та бюджетної децентралізації.

Важливим етапом удосконалення стратегічного планування та відновлення конкурентоспроможності ТГ є, на нашу думку, реалізація поставлених завдань та планів. При цьому, даний етап для самої ТГ полягає в налагодженні системи адміністративного регулювання порядку реалізації визначених планів, оскільки безпосередня реалізація проектів розвитку здійснюється суб'єктами підприємницької діяльності в процесі реалізації інвестиційних або інфраструктурних проектів. Тому на даному етапі вимагається сформувати ефективну систему моніторингу реалізації планів та довести структуру управління ТГ до такого рівня, коли вона буде здатна як контролювати виконання рішень ТГ, так і здійснювати оперативну їх корекцію та уточнення відповідно та в залежності від стратегічного плану розвитку та загального підвищення конкурентоспроможності ТГ.

Отже послідовність стратегічного планування відновлення конкурентоспроможності ТГ повинна включатиме в себе три ключових етапи (рис. 3.1), серед яких – аналіз поточної ситуації та визначення потреб розвитку громади, формування планів підвищення конкурентоспроможності ТГ, реалізація планів підвищення конкурентоспроможності ТГ.

Аналіз розвитку ТГ і регіонів України в умовах війни дозволив виявити основні соціальні та економічні проблеми, на розв'язання яких слід спрямувати зусилля в процесі стратегічного планування відновлення конкурентоспроможності.

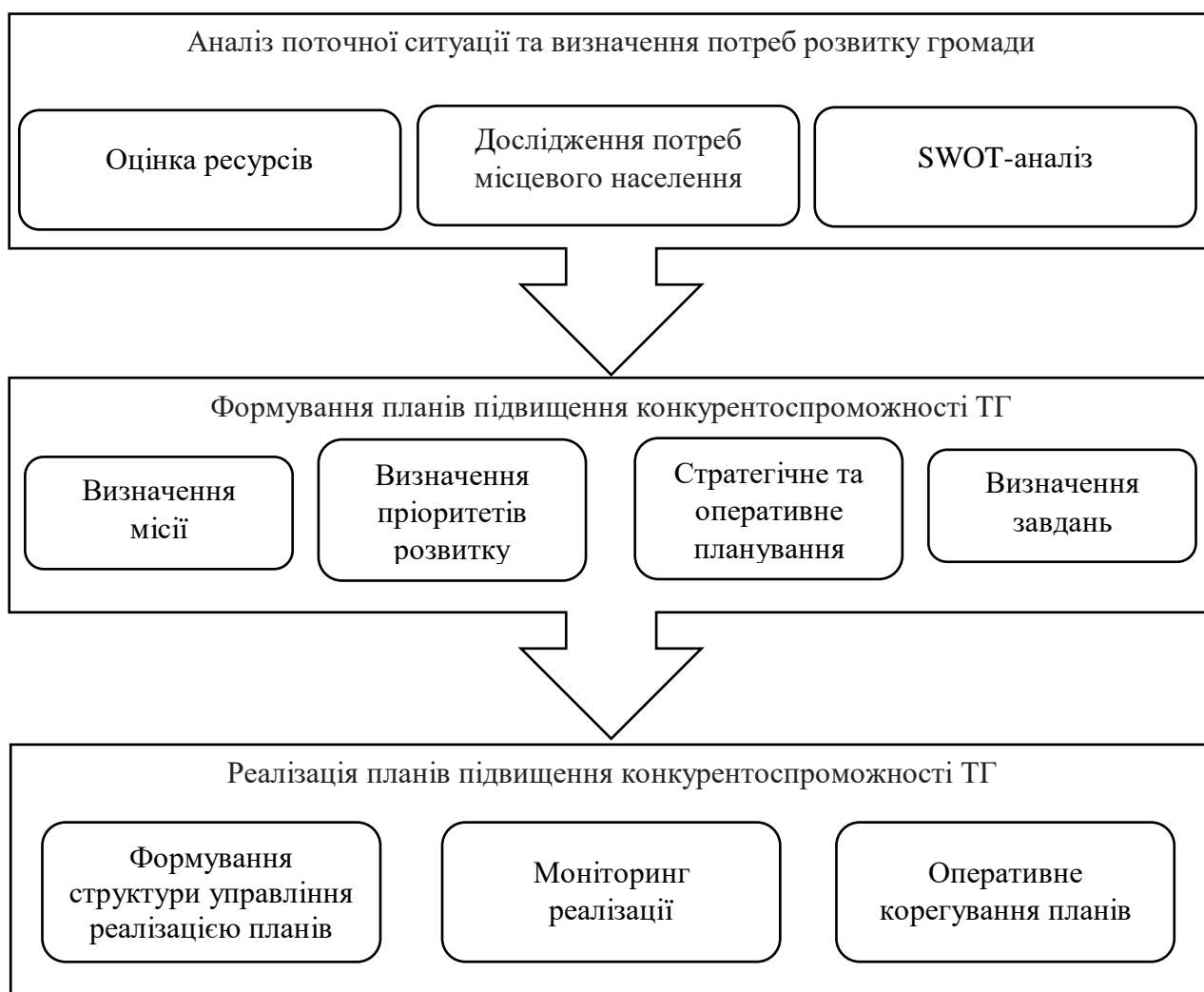

Рис. 3.1. *Схема стратегічного планування відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів*

**Власна розробка автора.*

Серед них економічні втрати, адже війна призвела до руйнування інфраструктури, знищення підприємств та втрати засобів. Стратегія відновлення ТГ спрямована на відновлення економіки, створення нових робочих місць, підтримку підприємництва та залучення інвестицій.

Окрім того, війна обумовила суттєві зміни у соціальній структурі та призвела до втрат, безпорадності і тривоги. Тому стратегія відновлення спрямована на відновлення соціального планування, розвиток освітніх та культурних програм, забезпечення доступу до соціальних послуг та відновлення громадського довір'я.

Війна спричинила значні пошкодження інфраструктури, включаючи мости, електромережі та водопостачання, а також знищення житлового фонду. Стратегія відновлення за таких умов спрямована на відновлення інфраструктури, реконструкцію житлового фонду та забезпечення доступу до основних комунальних послуг.

Війна суттєво впливає на психологічне благополуччя. Тому важливим є відновлення фізичної, економічної, соціальної та психологічної стійкості громади у воєнний та повоєнний періоди.

Звернемо увагу, що однією з ключових складових стратегій відновлення громад в умовах війни є гуманітарна допомога. Це включає постачання громадам значно матеріальних, медичних та гуманітарних ресурсів, забезпечення життєво важливих потреб населення, включаючи харчування, водопостачання, лікарську допомогу та притулок. Гуманітарна допомога також має сприяти відновленню основної інфраструктури, такої як дороги, електромережі, водопостачання та інших комунікаційних систем.

Крім того, стратегія відновлення громади повинна передбачати розробку та реалізацію економічних програм і проектів. Це можуть бути заходи з мікрофінансування, розвитку сільського господарства, підтримки малого бізнесу та підприємництва, створення нових робочих місць та інвестиційних можливостей. Стимулювання економічного зростання відновлює джерела доходу для населення і сприяє збереженню економічної стійкості громад.

Загалом стратегічний план відновлення конкурентоспроможності ТГ створює комплексний підхід до покращення економічної, соціальної, культурної та інституційної сфери життя громади. Ключовим моментом при цьому є стимулювання розвитку та зміцнення конкурентних переваг ТГ, що сприятиме її позиціонуванню на ринку та забезпеченню стійкого економічного зростання.

Важливим при цьому є розробка та реалізація економічних програм і проектів. Це можуть бути заходи з розвитку підприємництва, створення сприятливого бізнес-середовища, залучення інвестицій, розвитку

інноваційних технологій та промисловості. Стратегічний план охоплює підтримку розвитку малого та середнього бізнесу, сприяння створенню нових робочих місць та підвищенню економічної продуктивності.

Важливим аспектом стратегічного планування відновлення конкурентоспроможності ТГ та регіонів є соціальний розвиток громади. Це може включати заходи з підвищення якості освіти та доступу до навчання, розвитку інфраструктури охорони здоров'я та соціального захисту, стимулювання культурно-мистецького життя та спортивних ініціатив. Стратегія також може спрямовуватися на забезпечення гендерної рівності, розвитку інклюзивності та сталого міського і сільського планування, що сприятиме підвищенню якості життя громади та інвестиційній привабливості.

Необхідно також зазначити, що стратегія відновлення конкурентоспроможності ТГ у воєнний та повоєнний періоди є довготривалим процесом, який може зайняти багато років. Це вимагає витримки, стійкості та здатності адаптуватися до змінних умов. *Ключовими принципами* при цьому зазначимо:

- інтегрований підхід, що передбачає взаємодію та координацію між секторами (економіка, соціальний розвиток, інфраструктура, громадськість) для досягнення комплексного відновлення конкурентоспроможності ТГ;

- участь громади, адже залучення місцевих жителів до прийняття рішень та реалізації стратегії відновлення сприяє створенню почуття власності та відповідальності за розвиток своєї громади;

- стійкість та сталість, оскільки розвиток довгострокових рішень сприяють сталому економічному зростанню, соціальній рівновазі та відновленню довкілля;

- партнерство та співпраця, що передбачає сприяння та розвиток спільної роботи між урядом, міжнародними організаціями, громадськими організаціями та приватним сектором для обміну досвідом, ресурсами та технологіями. Це може включати партнерство з міжнародними донорськими організаціями, міжнародними банками та іншими фінансовими інституціями для залучення фінансової підтримки та технічної експертизи;

- інновації та технологічний розвиток, тому що застосування інноваційних технологій та підтримка досліджень і розвитку сприяють створенню нових можливостей, розвитку високотехнологічних галузей та підвищенню продуктивності;

- залучення молоді, адже стратегія повинна надавати особливу увагу молоді, забезпечуючи їм доступ до освіти, підтримку підприємництва та розвиток навичок, досвід для ринку праці. Молодь виступає як двигун змін та інноваційного розвитку ТГ;

- жіноче підприємництво та гендерна рівність, що передбачає забезпечення рівних можливостей для жінок у сфері підприємництва, залучення до рішень та розвитку економічних та соціальних проєктів;

- сталі ресурси та екологічна збалансованість, тобто звернення уваги на екологічну стійкість та збереження природних ресурсів, розвиток зелених технологій та практики, сприяння енергоефективності та використанню відновлюваних джерел енергії.

Процес стратегічного планування відновлення конкурентоспроможності ТГ у воєнний та повоєнний періоди характеризується гнучкістю, адаптивністю та орієнтованістю на конкретні потреби та умови кожної громади. Важливо отримати при цьому контекст впливу війни, рівень пошкоджень, соціальні, економічні та культурні особливості громади.

Таким чином, удосконалення стратегічного планування та відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів України у воєнний та повоєнний періоди характеризується складністю і неоднозначністю та вимагає комплексного підходу до вирішення проблем, пов'язаних із відновленням об'єктів інфраструктури та потенціалу; створення сприятливих умов для діяльності всіх суб'єктів господарювання; підвищення якості життя населення; створення умов для сталого, інклюзивного та смарт розвитку громади, що дозволить громаді впоратися з наслідками повномасштабної війни в Україні, відновити свій соціальний капітал та економічний потенціал тощо.

3.2. Ідентифікація пріоритетів та інструментів відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів України в умовах війни

На сьогоднішній день територіальні громади та регіони України опинилися перед надзвичайно складною ситуацією, спричиненою війною та повномасштабним вторгненням на її територію російських загарбників. Ця ситуація ставить перед країною, її мешканцями та урядом низку надзвичайно важливих завдань, що потребують термінових рішень і дій.

Для подолання випробувань було розроблено план відновлення, що складається з кількох етапів. Перший із них – етап «Стійкість», завданням якого є забезпечення ефективного функціонування територій під час війни. Після завершення цього етапу розпочинається активна фаза «Відновлення», яка включає в себе відбудову соціальної сфери, відновлення підприємств і реалізацію різноманітних проєктів.

Передбачаємо, що період «Стійкості» буде тривати до закінчення війни, особливо на окремих територіях, і перетинатиметься з етапом «Відновлення». Ключову роль у забезпеченні стійкості відіграє ефективне публічне управління на рівнях регіонів та місцевого самоврядування. Це управління повинно базуватися на гармонійному поєднанні традиційних та інноваційних підходів, методів та принципів, а також з використанням сучасних інструментів.

Україна знаходиться на перехресті викликів і можливостей, і тому необхідно розглядати інноваційні та сучасні підходи до управління в цьому контексті на засадах інтеграції класичних принципів управління з сучасними інструментами. Наприклад, застосування цифрових технологій, аналізу даних, штучного інтелекту та інших інноваційних інструментів може допомогти в управлінні кризовою ситуацією та забезпечити ефективний моніторинг та реагування на поточні проблеми.

Управління на рівні місцевого самоврядування та регіональної влади відіграє важливу роль у забезпеченні стійкості для відновлення і піднесення

конкурентоспроможності ТГ і регіонів. Це взаємозв'язані процеси, і співпраця між місцевими та регіональними органами влади є ключовою для досягнення успіху в цьому плані. Ось яким чином управління пов'язане зі стійкістю та відновленням конкурентоспроможності ТГ і регіонів. Місцеві та регіональні органи влади розробляють стратегії розвитку, які враховують потреби та особливості конкретних ТГ та регіонів. Як зазначено у попередньому параграфі, стратегічне планування допомагає визначити пріоритети і напрямки розвитку, що сприяють конкурентоспроможності.

Місцеві органи влади відповідають за ефективне управління ресурсами, такими як бюджет, інфраструктура та природні ресурси. Вони повинні забезпечити, щоб ці ресурси використовувалися стратегічно для підтримки розвитку та підвищення конкурентоспроможності. У свою чергу, локальні та регіональні органи влади можуть створити сприятливі умови для розвитку підприємництва та інновацій шляхом надання фінансової підтримки, навчання та сприяння створенню інкубаторів та технологічних парків, посилюючи конкурентні переваги ТГ. Для визначення потреб та можливостей ТГ та регіону місцева та регіональна влада у співпраці з бізнесом та громадськістю розбудовують діалог із зацікавленими сторонами, що може сприяти розробці ефективних стратегій розвитку та відновленню конкурентоспроможності ТГ.

Окрім того, важливою функцією місцевих та регіональних органів влади є забезпечення доступної та якісної інфраструктури та соціальних послуг. Це створює умови для підвищення інвестиційної привабливості та підвищення якості життя населення.

Співпрацюючи між собою, місцеві та регіональні органи влади спільними зусиллями вирішують проблеми, використовуючи при цьому синергію ресурсів. Це може включати об'єднання зусиль у сфері інфраструктури, транспорту, торгівлі тощо.

Управління на рівні місцевого самоврядування та регіональної влади відіграє важливу роль у створенні умов для відновлення та піднесення конкурентоспроможності ТГ і регіонів. Важливо, щоб вони діяли відповідно до сформованих пріоритетів із застосуванням сучасного інструментарію для досягнення визначених у стратегічних планах розвитку ТГ і регіонів цілей, що

сприяє стійкому та збалансованому розвитку територій. Пріоритети та інструменти відновлення конкурентоспроможності територіальної громади в умовах війни відображено на рисунку 3.2.

Рис. 3.2. Пріоритети та інструменти відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів України в умовах війни

*Власна розробка автора.

Пріоритети регіональної виконавчої влади у процесі відновлення конкурентоспроможності ТГ та регіонів в умовах війни, на нашу думку, – це безпека, ремонт та модернізація енергетичної інфраструктури, її децентралізація; житло для ВПО (особливо постійне, побудова чи купівля якого буде стимулювати економіку і сприяти соціальній згуртованості ВПО та місцевих жителів); психологічна реабілітація населення; запобігання остаточній міграції людей за кордон.

Пріоритети центральної влади – безпека, енергетика, гуманітарне розмінування, житло, критична і соціальна інфраструктура, мости та логістична інфраструктура, підтримка бізнесу.

Пріоритетами місцевого самоврядування відзначимо забезпечення безпеки та захисту населення; гуманітарну допомогу та соціальну підтримку; відновлення економічної активності, створення робочих місць; відбудова доріг, мостів, транспортного сполучення; відновлення критичної інфраструктури (вода та теплопостачання, енергетика). Керівники та лідери ТГ вважають, що суто фізичне відновлення ТГ, без запуску економіки, створення робочих місць та посилення конкурентних переваг, не зможе повернути людей додому, і вони можуть бути втрачені для громад і країни.

Заохочення розвитку малого та середнього бізнесу, а також створення умов для приваблення інвестицій в регіон для збільшення зайнятості та підвищення доходів громади, – серед пріоритетів відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів. Окрім цього, звернемо увагу на важливість заходів і проектних ініціатив, спрямованих на сприяння соціальній згуртованості. Заходи для підтримки соціальної згуртованості та спільної діяльності громадян важливі для підвищення рівня солідарності та взаємодопомоги в ТГ.

Забезпечення ефективного управління ресурсами громади та підвищення рівня прозорості в діяльності місцевої влади для забезпечення відкритості та довіри громадян; а також розвиток міжнародних зв'язків і партнерств з іншими місцевими громадами та міжнародними

організаціями для обміну досвідом допоможуть зміцнити конкурентоспроможність ТГ та сприяти її стабільності й відновленню в умовах війни.

Сторонянська І., Максименко А. охарактеризували тенденції і ризики розвитку ТГ в умовах війни та звернули увагу, що структурна стійкість місцевого самоврядування у воєнний період залишається недоторканою, зокрема щодо виконання всіх своїх повноважень, навіть в умовах скорочення надходжень до бюджетів на рівні місцевих органів влади. Місцеві органи самоврядування стикаються із втратою кваліфікованих кадрів та виконанням нових завдань, пов'язаних з внутрішньо переміщеними особами, формуванням та підтримкою добровільних об'єднань у місцевих громадах. Здебільшого, органи місцевого самоврядування проявляють здатність до самоорганізації і можуть самостійно вирішувати поточні питання, а також налагоджувати співпрацю з міжнародними організаціями, що надають гуманітарну допомогу. У цьому контексті громадські організації та місцеві жителі активно беруть участь у вирішенні спільних проблем громади, що вимагає постійного взаємодії всіх стейкхолдерів на місцевому рівні [154].

Із врахуванням вище зазначеного, задля відновлення та підвищення конкурентоспроможності ТГ і регіонів пропонуємо використовувати наступні інструменти та підходи.

- Економічний розвиток: інфраструктурні проекти для поліпшення транспортних зв'язків та доступу до ринків; фінансова підтримка для малих і середніх підприємств; інвестиційна привабливість та створення сприятливого бізнес-середовища.

- Освіта та навчання: розвиток освіти та підвищення кваліфікації місцевого населення; створення інноваційних центрів та технологічних підприємств; підтримка наукових досліджень та розвитку галузей з високим потенціалом.

- Розвиток туризму та культури: просування туристичних атракцій та подій; реставрація та збереження культурної спадщини; розвиток гастрономічного туризму та інших туристичних сегментів.

- Соціальна сфера: забезпечення доступу до якісної медичної допомоги та освіти; підтримка сімей та соціальних програм; розвиток спорту та фізичної активності.

- Стале управління: розвиток місцевого самоврядування та участь громади у прийнятті рішень; впровадження сучасних інформаційних технологій у державне управління.

- Екологія та стале виробництво: заохочення екологічно чистого виробництва та споживання; охорона природних ресурсів та збереження біорізноманіття.

- Міжнародна співпраця: участь у міжнародних програмах та проектах; встановлення партнерських зв'язків з іншими регіонами і країнами.

Це лише деякі інструменти, які можуть бути використані для відновлення та підвищення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів. Кожен регіон може вибрати ті засоби, які найкраще відповідають його потребам і можливостям. Інструменти можуть варіюватися в залежності від конкретних потреб і особливостей ТГ і регіонів, але їхнє комбінування може сприяти відновленню конкурентоспроможності та сталому розвитку в умовах воєнного та повоєнного періодів.

Як зазначено в Аналітичній доповіді «Територіально-орієнтовані механізми стимулювання інвестицій у повоєнному відновленні України», «масштабність та багаторівневність завдань економічного відновлення, необхідність консолідації та оптимального залучення ресурсного потенціалу країни на цілі побудови конкурентоспроможної інклюзивної євроорієнтованої економіки повоєнної України спонукають до активного пошуку адаптованих до таких потреб організаційно-правових, фінансово-економічних, громадсько-політичних інструментів. Серед іншого, такі інструменти мають ураховувати специфічні особливості територіального розподілу наслідків російської

агресії, комплекси як проблем і потреб, так і потенціалів та можливостей, котрі докорінно змінюють просторовий ландшафт, у якому розгортатиметься повоєнна відбудова країни [158].

Успіх публічного управління вимагає також здатності поєднувати кращі практики антикризового управління з метою забезпечення стабільного функціонування та стійкості в умовах війни. Особливу увагу слід приділити розробці *економічних механізмів і стимулів*, що сприятимуть відновленню та розвитку національної економіки та підвищенню конкурентоспроможності ТГ та регіонів України в умовах війни.

Морозюк Н.В. пропонує самодостатню модель розвитку ТГ із врахуванням інноваційного підходу і процесах децентралізації управління, що базується на ретельному відстеженні результатів та наслідків інноваційних проектів щодо модернізації інфраструктури населених пунктів з використанням кластерної форми організації територіального розвитку. При створенні такого механізму важливо спрямувати усі зусилля та ресурси ТГ в напрямку забезпечення її фінансової стійкості, враховуючи унікальні особливості регіонів та їх конкурентні переваги при формулюванні та впровадженні стратегії розвитку. Цей підхід також передбачає зміцнення економічної незалежності ТГ на основі інституційних, нормативно-правових, економічних, організаційних, інформаційно-комунікаційних та соціальних складових [96, с. 30]. Погоджуючись з цією думкою, зазначимо, що організаційно-економічний механізм відновлення національної економіки та підвищення конкурентоспроможності ТГ і регіонів України в умовах війни є важливим завданням та вимагає застосування комплексного підходу і використання різних економічних механізмів і стимулів.

Серед них – *фінансова підтримка від держави*. Держава може надавати фінансову підтримку для відновлення та розвитку економіки, виділяючи кошти на інфраструктурні проекти, соціальні програми, підтримку малих та середніх підприємств і робочих місць. Це може бути здійснено через бюджетні асигнування, кредитування під сприятливі процентні ставки або надання

грантів. Під час війни українці можуть отримати різні види фінансової допомоги. Зокрема, внутрішньо переміщені особи (ВПО) отримують фінансову допомогу на проживання щомісяця від дати звернення до першого місяця після закінчення дії воєнного стану в Україні. Гроші виплачуються на кожну внутрішньо переміщену особу, дані про яку включені до Єдиної бази даних про ВПО. Прикладом також наведемо фінансові виплати громадянам України через платформу «Допомога». Цю платформу започаткували для забезпечення нагальних потреб громадян України, які постраждали через російську агресію або були змушені покинути місце проживання через бойові дії. Її створило Міністерство соціальної політики разом з Міністерством цифрової трансформації та Програми розвитку ООН в Україні.

На думку Возняк Г., Савчук Н., Каспшишак А., «дефіцит робочих місць (чи неможливість влаштуватися через певні проблеми) є одна з причин, що породжує низку проблем інтеграції ВПО, починаючи від неможливості облаштувати власний побут, невпевненості в завтрашньому дні до психологічних проблем (як от відчуття «власної непотрібності»). Окремо зауважимо, що наразі відсутній інструмент моніторингу проблем і потреб ВПО, що з огляду на необхідність покращення інтеграції їх до приймаючих громад є важливим і своєчасним. Щодо стратегічних документів інтеграції ВПО, то, безумовно, схвалення їх є позитивним кроком, водночас сучасні реалії доводять актуальність оновлення низки заходів з паралельним запровадженням дієвих правових інструментів, що своєю чергою слугуватиме ефективною основою інтеграції ВПО до життя в нових громадах» [30].

Трусова Н. В., Колокольчикова І. В., Полегенька М. А. зазначають, що впровадження організаційно-економічного механізму розвитку ТГ та формування стабільного рівня фінансової спроможності шляхом: ефективного виконання своїх завдань з щодо стабілізації фінансового та бюджетного забезпечення територіальних одиниць, які відповідають визначеним вимогам і умовам розвитку району; передачі на місцевий рівень повноважень,

супроводжуваної передачею відповідних фінансових ресурсів для підтримки і розвитку існуючих підприємницьких структур на території [162].

Погоджуємося з думкою Олійник Д., що у контексті забезпечення сталого, інклюзивного та смарт розвитку ТГ і регіонів в Україні та відновлення їх конкурентоспроможності в умовах війни, державну регіональну політику мають формувати заходи, що спрямовані на відновлення і вдосконалення інфраструктурного забезпечення і створення нової фінансової моделі для інвестування у тривалі інноваційні проекти, з урахуванням критеріїв сталого розвитку та використання нових фінансових інструментів [110].

На нашу думку, *заохочення інновацій* є ключовим фактором у відновлення та підвищенні конкурентоспроможності. Держава може створити програми фінансової підтримки для досліджень і розвитку нових технологій, а також надавати податкові пільги для інноваційних підприємств. Зокрема, Інститут економічних досліджень та політичних консультацій на запит Українського кластерного альянсу провів дослідження щодо стану інновацій серед виробничих підприємств. У квітні-травні 2023 було опитано близько 500 підприємств, переважно з промислових секторів. Серед важливих висновків опитування можна виділити наступне. Загальний профіль інноваційної активності українських підприємств виглядає наступним чином: 18% компаній не здійснювали жодних інноваційних ініціатив або проектів до початку війни та під час неї. Важливим висновком є той факт, що імовірність здійснення інноваційних заходів зростає разом із збільшенням розміру підприємства. Також варто відзначити, що найбільше інноваційних ініціатив спостерігається в хімічній промисловості, металургії та машинобудуванні. Зростання міжнародної спрямованості компанії також корелює з більшою схильністю до інноваційної діяльності. Однак, коли йдеться про оцінку інновацій у відношенні до використання сучасних або традиційних технологій, це питання виявилось найменш важливим для виробничих підприємств. На думку виробників, більш актуальні проблеми включають нестабільність ситуації на ринку, різке зниження попиту та негативний регуляторний клімат [58].

Для відновлення конкурентоспроможності національних товарів і послуг, на нашу думку, необхідно розвивати експорт. Держава може надавати фінансову підтримку для експортерів, укладати міжнародні торгові угоди та сприяти розвитку нових ринків. Для прикладу звернемо увагу на роль доступного фінансування у відновленні та стимулюванні розвитку експортної діяльності в умовах війни, зокрема такий новий продукт, який ПрАТ Експортно-кредитне агентство (ЕКА) реалізує спільно з Ощадбанк, Укргазбанк та Укрексімбанк – це портфельне страхування передекспортного кредитування, що дозволяє українським виробникам отримати кредит на виконання зовнішньоекономічного договору без застави.

Покращення корпоративного управління, боротьба з корупцією та підвищення прозорості також позитивно впливають на інвестиційний клімат в країні, що сприятиме розвитку бізнесу та економіки. Спрощення бюрократичних процедур, зменшення податкового тягаря для бізнесу і забезпечення правової захищеності інвестицій можуть залучити більше інвестицій та підтримати розвиток підприємництва.

Для забезпечення рівномірного розвитку регіонів України важливо створювати спеціальні програми та стимули для інвестування в менш розвинені області та ТГ. Це може включати в себе податкові пільги, інфраструктурні проекти, підтримку місцевого підприємництва, впровадження в ТГ спеціальних правових режимів задля стимулювання інвестиційної привабливості й активності, створення нових робочих місць, диверсифікованої модернізації та трансферу інноваційних технологій [158].

Україна може співпрацювати з міжнародними партнерами і організаціями для залучення фінансової та технічної підтримки, а також для отримання доступу до нових ринків і технологій. Зокрема, у межах членства України в міжнародних фінансових організаціях Національний банк України активно співпрацює з такими установами: Міжнародний валютний фонд, Група Світового банку, Європейський банк реконструкції та розвитку, Чорноморський банк торгівлі та розвитку, Європейський інвестиційний банк.

Згідно з аналізом даних Ukraine Support Tracker проекту, найвищий обсяг фінансової підтримки від іноземних країн надійшов від Сполучених Штатів Америки, складаючи 18,5 мільярда євро. На другому місці знаходиться Європейський Союз, включаючи Міжнародний Валютний Фонд та Європейський інвестиційний банк, які надали 18,2 мільярда євро. Третє місце у рейтингу займає Канада з сумою 3,3 мільярда євро, а четверте – Німеччина з 1,5 мільярда євро. Найбільший обсяг фінансових ресурсів використовується на рівні місцевої влади, оскільки об'єкти інфраструктури та житлові будівлі, які зазнали пошкоджень, переважно перебувають у компетенції місцевих органів влади. Міжнародні програми підтримки та донори не випадково обирають своїх партнерів. Перед запропонуванням співпраці вони ретельно перевіряють потенційних отримувачів допомоги, звертаючи увагу на рівень їхньої відкритості та готовність працювати над проектами, які передбачають таку допомогу. Зокрема, Transparency International Ukraine протягом багатьох років проводить дослідження міст за програмою «Прозорі міста», аналізуючи показники їхньої прозорості і розробляючи рекомендації. Крім цього, як представництво глобальної організації Transparency International, компанія має міжнародний аспект у своїй діяльності, і її експерти регулярно беруть участь у заходах, на яких присутня аудиторія з усього світу, спілкуються з представниками донорських організацій [88].

Вище зазначені економічні механізми і стимули мають на меті сприяти відновленню конкурентоспроможності ТГ та регіонів України в умовах війни. Конкурентоспроможна економіка є важливою складовою для забезпечення стійкості та процвітання країни, регіону або територіальної громади. Розвиток економіки визначає високий рівень життя громадян та його якість, і це набуває особливого значення в умовах війни. Економічний розвиток, в свою чергу, надзвичайно залежить від обсягу інвестицій, які надходять у різних формах. Залежно від джерела інвестицій, яке може бути як публічним, так і приватним сектором, інвестиції можна розділити на два типи: публічні та приватні.

Публічні інвестиції, які надаються державними та місцевими органами влади, відіграють надзвичайно важливу роль у різних сферах суспільного життя. Основний акцент робиться на створенні та підтримці сучасної інфраструктури, такої як дороги, мости, транспортні зв'язки та доступ до телекомунікаційних послуг. Рівночасно, не менш важливою є витрата публічних коштів на розвиток сфери надання громадських послуг, наприклад, у галузях освіти та охорони здоров'я, з метою зміцнення людського потенціалу. Важливим є також покращення якості навколишнього середовища для громадян, що впливає на їхній побут, рекреацію і інші аспекти життя.

Слід зауважити, що спрямування публічних інвестицій на економічний розвиток через відповідні механізми є також інструментом для виконання функцій та повноважень державних органів. Держава і органи регіонального та місцевого самоврядування мають прямий інтерес у забезпеченні економічного росту, тому їхні завдання включають підтримку підприємництва, ефективне використання місцевих ресурсів, сприяння конкурентоспроможності, пошук нових можливостей для стимулювання економіки та залучення інвестицій.

Публічні інвестиції, які надаються владними органами на різних рівнях (національному та місцевому), грають ключову роль у покращенні життя громади. Наприклад, коли місцева влада вкладає кошти в ремонт доріг та мостів, це поліпшує транспортну інфраструктуру та забезпечує безпеку громадян. Також, коли держава інвестує у школи та лікарні, це підвищує якість освіти та доступ до медичних послуг для всіх членів громади. Отже, ці інвестиції сприяють покращенню життя громади та розвитку її інфраструктури та соціальних послуг.

Жорнокуй Ю. вірно називає проблемою у контексті фінансування інноваційної діяльності малих та середніх інноваційних підприємств в ЄС обмеженість джерел фінансування. У той же час, країни ЄС вживають різноманітних заходів у сфері науково-технічного розвитку, включаючи законодавство, податкову політику, розподіл бюджетних ресурсів, особливо

щодо пріоритетних напрямків, а також розвиток та підтримку інфраструктури, підготовку кадрів та інші заходи [54, с. 7].

З точки зору відновлення конкурентоспроможності ТГ та регіонів України в умовах війни, головним завданням публічних інвестицій є створення сприятливих умов для залучення *приватного капіталу*. В Україні наразі відчутна відсутність необхідних інвестицій як у сфері державних ініціатив, так і у сфері приватних інвестицій.

Російська агресія в Україні призвела до реакції інвесторів, які тепер надають велике значення безпеці своїх інвестицій та наявності відповідних страхових гарантій. Ці фактори стали важливими при прийнятті рішення про вкладення капіталу. Проте, незмінно залишається важливим фактором привабливості території для інвесторів те, як ця територія створюється за допомогою розумної публічної інвестиційної політики. Вкладення державних коштів у цільові проекти може сприяти створенню такої привабливої інвестиційної обстановки.

Конкурентні переваги ТГ та регіонів України можуть бути обумовлені різними факторами, але ось три загальні складові, які можуть сприяти їх формуванню:

- *інфраструктура*. Міцна і розвинена інфраструктура, така як дороги, мережі енергопостачання, водопостачання, інтернет, освітні та медичні установи, може зробити громаду більш привабливою для життя та бізнесу. Ця інфраструктура може сприяти залученню нових мешканців і підприємств, що підвищує конкурентоспроможність громади;

- *робоча сила та освіта*. Наявність кваліфікованих працівників і доступ до якісної освіти можуть бути суттєвими перевагами для громади. Громада, яка забезпечує якісну освіту, може виростити конкурентоздатну робочу силу, що приверне інвестиції та розвиток бізнесу;

- *економічна різноманітність*. Громада, яка має різноманіття економічних секторів і підприємств, має більшу стійкість до економічних

коливань. Різноманітність дозволяє зменшити ризики для місцевої економіки і забезпечує стабільність та розвиток громади на тривалий термін.

Звісно, це лише деякі з можливих складових конкурентних переваг ТГ, і кожна громада може мати свої унікальні особливості і переваги, які сприяють її успіху. Використання конкурентних переваг в ТГ може залежати від конкретної ситуації та ресурсів, які доступні громаді. Серед основних інструментів і підходів, які пропонуємо використовувати для цього:

- забезпечення якісної інфраструктури в ТГ може привертати нових жителів, підприємства і інвесторів;
- розвиток системи освіти та навчання може зробити ТГ більш привабливою для родин та компаній, які шукають кваліфіковану робочу силу;
- сприяння розвитку місцевої економіки шляхом підтримки місцевих підприємств та підприємців;
- розвиток туристичної інфраструктури та організація культурних заходів можуть збільшити потік туристів і підтримати місцеву економіку;
- залучення та підтримка технологічних компаній і стартапів може створити нові робочі місця та додаткові джерела доходу;
- укладення партнерств і співпраця з іншими громадами, органами влади і підприємствами збільшує обсяг ресурсів та можливостей громади;
- розвиток громадської спільності, підтримка волонтерських ініціатив, а також підвищення рівня довіри і співпраці серед мешканців може позитивно впливати на розвиток ТГ;
- зосередження уваги на дотриманні екологічної стійкості та збереженні природних ресурсів, що є конкурентною перевагою в підвищенні привабливості для мешканців громади та інвесторів;
- залучення мешканців до прийняття рішень і управління ТГ сприятиме покращенню якості життя і створить позитивну атмосферу для розвитку;
- вивчення та використання маркетингових стратегій для підвищення відомості про громаду та її переваги.

Залежно від конкретної ситуації і потреб ТГ, може бути застосовано різні комбінації цих інструментів для досягнення конкурентних переваг. Важливо також розробити стратегію та план дій, щоб ефективно використовувати ці інструменти для досягнення цілей розвитку ТГ.

Результати аналізу розвитку підприємництва в Україні, проведеного Центром розвитку інновацій спільно з Офісом з розвитку підприємництва та експорту й Національним проектом із розвитку підприємництва та експорту Дія.Бізнес, показали, що окрім таких очевидних причин змін бізнес-клімату, як географічне розташування, що сформованого до початку повномасштабного вторгнення росії і Україну, інфраструктури підтримки підприємців та інших факторів важливими чинниками напевно стають: інтеграція внутрішньо переміщених осіб в ТГ та залучення їх до економічного розвитку, ефективність взаємодії між військовими адміністраціями та ТГ, дієвість підрозділів сил територіальної оборони щодо забезпечення безпеки на місцях, успішність адаптації до поточних умов місцевих програм та інструментів підтримки бізнесу, спроможність допомогти в розвитку експорту, розв'язання логістичних питань та інші аспекти [28].

Складність відкриття бізнесу, відсутність єдиного джерела інформації щодо підприємницької діяльності, громізка система адміністрування податків, недоліки у роботі контрольних органів, поширена корупція та запутане регулювання – ці проблеми представляють собою тільки частковий перелік зовнішніх та внутрішніх викликів, з якими стикаються підприємці в ТГ і регіонах України в умовах війни. До цього додаються інші складнощі, такі як забезпечення достатнього рівня реалізації продукції для забезпечення прибутковості підприємства, ведення обліку, управління персоналом, своєчасна виплата заробітної плати та багато інших операційних питань. Підприємництво в Україні стає все більше складним завданням.

Звернемо увагу, що місцевий бізнес відіграє важливу роль у сталому економічному розвитку та соціальному піднесенні ТГ. Він є джерелом створення робочих місць, сприяє підвищенню власного доходу та доходу

місцевого населення, а також активно долучається до процесів відбудови та розвитку регіону чи громади, в якій він функціонує. Місцевий бізнес, будучи складовою частиною місцевої економіки, має потенціал створювати важливі соціальні та економічні користі для громади. Цей сектор може забезпечувати робочі місця для місцевих жителів, сприяти підвищенню рівня доходів населення, а також створювати сприятливі умови для розвитку інших галузей економіки, таких як туризм, сільське господарство та послуги. Проте під час війни місцевий бізнес стикається з надзвичайними викликами та складнощами. Війна призводить до знищення інфраструктури, втрат робочих місць і збитків для підприємств. Крім того, небезпека воєнних дій може викликати відчутні зміни в попиті на товари та послуги, що може вимагати адаптації бізнес-стратегій та моделей. У цих умовах місцевий бізнес потребує особливої підтримки. Держава та місцеві влади повинні створити сприятливі умови для відновлення та розвитку підприємств, надати фінансову підтримку, забезпечити безпеку та захист підприємців від можливих загроз. Податкові пільги можуть також допомогти стимулювати підприємців у цей непростий час.

Крім того, важливо пам'ятати, що місцевий бізнес є невід'ємною частиною ТГ, і його підтримка не тільки сприяє економічному відновленню, але й підсилює соціальний капітал і сприяє відновленню віри та співпраці в громаді після війни. Тому розуміння важливості підтримки місцевого бізнесу в умовах війни є важливим аспектом стабільного відновлення конкурентоспроможності та розвитку ТГ і регіонів України у воєнний та повоєнний періоди.

Пивовар П. справедливо зазначає, що сучасний міжнародний досвід доводить, що успішність будь-якого соціально-економічного процесу, будь то в ТГ чи регіоні, залежить від розвиненості людського капіталу. Стратегічне значення цього виду капіталу виявляється у формуванні конкурентоспроможності як окремих осіб, так і в цілому держави або її певної території. Автором досліджено, що людський капітал є реалізованою частиною людського потенціалу, яка може бути вдосконалена завдяки робочій силі та трудовому потенціалу, за умови наявності вроджених здібностей осіб,

інвестицій у набуття нових навичок і здібностей, а також мотивації до розвитку населення на певних територіях [105, с. 24].

Щодо *інструментів відтворення людського капіталу ТГ і регіонів України в умовах війни*, то основними з них є наступні:

- використання сучасних електронних платформ для навчання і розвитку населення, що може включати в себе онлайн-курси, вебінари, масові відкриті онлайн-курси і платформи з самоосвітою, які дозволяють громадянам набувати нові навички і знання;
- програми і ініціативи, спрямовані на підвищення рівня цифрової грамотності серед населення. Їх реалізація допомагає людям адаптуватися до цифрової економіки та використовувати сучасні технології;
- програми підвищення кваліфікації та навчання на робочому місці. Роботодавці можуть надавати навчання та можливості для підвищення кваліфікації своїм працівникам, щоб вони могли зберігати та покращувати свої навички;
- використання інноваційних методів оцінки навчання, таких як аналіз даних та штучний інтелект, для вимірювання успішності програм навчання та визначення областей для покращень;
- співпраця з підприємствами та неприбутковими організаціями для створення програм навчання та розвитку, які відповідають потребам робочого ринку;
- забезпечення доступу до освіти і навчання для всіх членів громади, незалежно від їхньої вікової групи, статі, інвалідності або інших факторів;
- залучення досвідчених фахівців для надання підтримки та наставництва молодим та недосвідченим працівникам;
- організація різноманітних ініціатив, таких як хакатони, змагання й проекти з розвитку навичок, які сприяють активному навчанню і розвитку талантів.

Ефективність цих інструментів може суттєво залежати від контексту і конкретних потреб ТГ. Важливо проводити аналіз потреб і розробляти програми, які відповідають конкретним викликам й можливостям ТГ.

3.3. Інноваційне забезпечення процесів відновлення конкурентоспроможності територіальних громад із застосуванням проектного підходу

У контексті відновлення конкурентоспроможності територіальної громади, обговорюючи можливі шляхи відновлення України у воєнний та повоєнний періоди і методів отримання та використання проектного фінансування, дуже важливим є аналіз успішних світових прикладів відбудови і їхнє адаптування до умов України. У цьому контексті, важливим аспектом стає *інноваційний компонент відновлення*, оскільки основною метою не повернення до попереднього передвоєнного стану, а створення повноцінного інноваційного розвитку та інтеграція в Європейське співтовариство на засадах сталого, інклюзивного та смарт розвитку і з урахуванням Європейського зеленого курсу, що також є ключовим фактором для Копенгагенських критеріїв для приєднання до Європейського Союзу.

Інноваційний компонент відновлення конкурентоспроможності ТГ відноситься до впровадження нових, передових підходів, технологій, ідей та стратегій в процес відновлення та розвитку громади під час та після кризових подій, таких як війна, природні катастрофи або інші важкі ситуації. Він включає в себе наступні елементи:

- *інноваційні підходи*. Використання новаторських стратегій і методів для вирішення проблем і викликів, з якими стикається громада. Це може включати в себе нові способи планування розвитку, впровадження сучасних технологій та вдосконалення управлінських практик;

- *співпраця і партнерство*. Співпраця з різними зацікавленими сторонами, такими як урядові органи, бізнес-сектор, громадські організації та міжнародні партнери, для спільного розв'язання проблем і забезпечення підтримки в реалізації інноваційних ініціатив;

- *сталість*. Врахування принципів сталого розвитку та збереження природних ресурсів в процесі відновлення громади. Це може включати в себе

заходи з охорони навколишнього середовища, розвиток відновлюваних джерел енергії і створення стійких економічних моделей;

- *розвиток людських ресурсів*. Забезпечення навчання та розвитку громадян, щоб вони могли активно сприяти інноваційному процесу в громаді та вживати нові навички і знання для розвитку та вдосконалення громадського сектору;

- *впровадження сучасних технологій*. Використання інформаційних та комунікаційних технологій, а також інших передових рішень для покращення якості життя та розвитку громади.

Сучасні вчені підкреслюють незаперечну необхідність реалізації концепції сталого розвитку для збереження глобального простору для людської діяльності. У той же час, різниця в розвитку національних економік і бажання національних еліт покращити свої позиції в міжнародному розподілі суспільних благ змушує уряди багатьох країн, що розвиваються, розглядати альтернативні концепції, спрямовані на забезпечення економічного зростання. Це вимагає значних якісних змін у механізмах управління економічними та суспільними процесами, а також заповнення цих механізмів більш ефективними інструментами регуляції. Ці інструменти повинні стимулювати суб'єктів господарювання до активної та різноманітної інноваційної діяльності, яка повинна призвести до створення кращої пропозиції як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку. На нашу думку, розвиток ТГ і регіонів України, а також відновлення їх конкурентоспроможності має орієнтуватися *на інновації*, з основним акцентом на науково-технологічних інноваціях як основному чиннику відновлення конкурентоспроможності у воєнний та повоєнний періоди.

Дійсно, загальні принципи відновлення конкурентоспроможності за будь-яким напрямком господарської діяльності як аксіому передбачають обов'язковість *застосування інноваційних методів та моделей* для забезпечення зростання конкурентної позиції відповідного суб'єкта. Мається на увазі, що технічна та технологічна досконалість дозволяє не лише

пропонувати споживачам нові чи більш різноманітні блага, але й сприяє зростанню інвестиційної привабливості завдяки більш широким можливостям по реалізації проектів. Зокрема, як зазначає В. Наврузов, «в умовах високотехнологічних виробництв наявність таких факторів, як земля, капітал, трудові і природні ресурси вже не означає автоматичне отримання конкурентної переваги» [97, с. 248-249]. Отже, в умовах інтенсифікації економічного та технологічного розвитку суспільства *інноваційна складова відновлення конкурентоспроможності ТГ* виходить на перший план за своєю значимістю в аспекті формування якісних характеристик конкурентної позиції ТГ.

Кльоба С. М. розглядає питання нарощення *інноваційного потенціалу* в контексті розвитку поняття «конкурентоспроможність об'єднаної ТГ», для визначення чого вченим розглянуто кілька ключових характерних рис, а саме – інноваційна спроможність території, тобто здатність створювати та впроваджувати інновації, що включає в себе розвиток нових технологій, методів виробництва та інших інноваційних підходів, які можуть покращити якість життя на території ТГ та посилити її конкурентні переваги. Окрім цього, конкурентоспроможність громади, як зазначає Кльоба С. М. в [68], пов'язана з наявним природно-ресурсним потенціалом та розвитком виробничо-господарського комплексу, ефективне використання чого сприяє створенню нових робочих місць, розвитку підприємництва і підтримці місцевих підприємств.

При цьому соціальний капітал є ключовою складовою конкурентоспроможності ТГ. Це означає розвиток освіти, навичок і знань мешканців громади, їх соціальний стан, та забезпечення справедливих можливостей для економічних учасників та рівноправ'я секторів економіки й верств населення, а також зосередження уваги на збалансуванні ринку праці шляхом підвищення рівня й якості продуктивної зайнятості населення, розширення можливостей працевлаштування робочої сили, а також підвищення рівня соціальної інтеграції на ринку праці, особливо для соціально

вразливих груп. Конкурентоспроможність громади також полягає в тому, щоб створити привабливе середовище для проживання, бізнесу та інвестування. Це включає в себе підтримку культурних та рекреаційних можливостей, покращення інфраструктури та забезпечення дружнього бізнес-середовища.

Таким чином виникає необхідність виділення організаційних елементів та практичного інструментарію забезпечення посилення інноваційної привабливості ТГ. В даному аспекті варто навести думку експертів Європейської комісії, які стверджують, що «конкурентоспроможність регіону – це здатність регіону в умовах зовнішньої конкуренції на основі ефективного використання традиційних та створення унікальних ресурсів локального розвитку стимулювати підвищення продуктивності виробництва та рівня життя місцевого населення у довгостроковій перспективі» [202, с. 23].

Зазначимо також, що елементи адміністративно-організаційного впливу на діяльність ТГ залежать від макроекономічної політики держави та поступово впроваджуються у життя, свідченням чого є бюджетна та адміністративна децентралізація, адміністративна реформа з укрупнення районів, яка відбулася у 2020 році, заходи по плануванню спеціалізованих виробничо-продуційних кластерів в межах регіонів тощо. В той же час, інструментарій конкретного впливу територіальних громад на формування та реалізацію власної інноваційної політики, що веде до посилення їх конкурентоспроможності, на даний час недостатньо вивчені та розроблені.

Розвиток ТГ та регіонів України, особливо у воєнний та повоєнний періоди, з орієнтацією на інновації, зокрема науково-технологічні, має критичне значення для відновлення та підвищення їх конкурентоспроможності. Це обґрунтування має кілька ключових аспектів. Серед них – стимулювання економічного зростання. Науково-технологічні інновації є двигуном економічного зростання. Вони сприяють розвитку нових продуктів та послуг, відкривають нові ринки та створюють нові робочі місця. В умовах воєнного та повоєнного відновлення, інновації можуть допомогти

ТГ швидше адаптуватися до змінених умов та відновити економічну активність.

Окрім цього, звернемо увагу на дієвість інноваційних чинників підвищення ефективності та конкурентоспроможності. Впровадження сучасних технологій і методів управління може значно підвищити ефективність роботи місцевих підприємств та установ, знижуючи витрати та підвищуючи якість продукції та послуг. Це, у свою чергу, збільшує конкурентоспроможність громад та регіонів на національному та міжнародному рівнях.

Науково-технологічні інновації можуть сприяти швидшому та ефективнішому відновленню інфраструктури та соціальних послуг, що були пошкоджені або знищені під час воєнних дій. Використання сучасних технологій у будівництві, енергетиці, медицині тощо може значно прискорити процес відбудови.

Щодо розвитку гуманітарного сектору, то інновації у сфері освіти, охорони здоров'я, культури та інших соціальних сферах мають велике значення для підвищення якості життя населення, що є особливо важливим у воєнний та повоєнний періоди.

Оцінюючи поточну ситуацію, слід зауважити, що перед початком широкомасштабного вторгнення в Україну та російської агресії у контексті реформи децентралізації та нового адміністративно-територіального поділу вже почалася дискусія щодо необхідності поліпшення підходів до регіональної політики щодо класифікації територіальних громад з урахуванням їх потенціалу для розвитку. Наприклад, розрізнялися такі категорії громад, як полюси зростання, економічні агломерації, спроможні громади, депресивні громади, громади з особливими умовами для розвитку, громади сталого розвитку і т. д.

Забезпечення інноваційного відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів України – це важливий аспект їх сталого розвитку. Для досягнення цієї мети важливо визначити ключові фактори, що впливають на цей процес. Один

із способів класифікації громад та визначення їх потенціалу полягає в аналізі природно-географічних характеристик, демографічних показників і економічного потенціалу.

До 24 лютого 2022 року в Україні тривав процес розробки та впровадження стратегій розвитку для цих громад. Ці стратегії були спрямовані на максимізацію використання наявних можливостей та створення сприятливих умов для інноваційного росту.

Важливим аспектом успішності цього процесу була здатність громад до використання інструментів стратегічного планування. Це дозволило їм ефективно визначити свої пріоритети та розвивати інноваційні проекти, спрямовані на забезпечення сталого розвитку. Крім того, залучення місцевих партнерів, таких як бізнес та громадянське суспільство, було важливим для створення сприятливої екосистеми для інноваційного відновлення громад.

Отже, аналіз природно-географічних характеристик, демографічних показників і економічного потенціалу громад, спільно з використанням стратегічного планування та партнерства з місцевими структурами, є актуальним завданням для інноваційного відновлення громад і забезпечення їх сталого розвитку. Співвідносно відновлення, важливо враховувати накопичений досвід розвитку територіальних громад, а також адаптувати нові стратегії, враховуючи класифікацію громад в умовах війни та повоєнний період.

Науковці вірно зазначають, що з точки зору поліпшення конкурентоспроможності ТГ можна відзначити, що в Україні відбуваються значущі зміни у нормативно-правовому полі, які пов'язані із стратегіями розвитку ТГ. Для ефективної реалізації стратегій розвитку конкретних ТГ варто активно використовувати методи *управління проектами*, використовуючи різноманітні методології та підходи.

З точки зору застосування проектного підходу, для забезпечення ефективної координації зусиль донорів та організацій громадського сектору на рівні регіону задля відновлення, потрібно створити спеціальні платформи. Ці

платформи мають сприяти належній координації та залученню всіх громад регіону до цих процесів, з основним акцентом на активну участь менш спроможних громад. Для цього важливо застосовувати сучасні методи, які враховують особливості українського суспільства, наприклад, використовувати мережевий підхід (через особисті зв'язки та контакти) або здійснювати пряму координацію на горизонтальному рівні. Один з можливих форматів для досягнення цієї мети – це створення Ради донорів на рівні регіонів. Алгоритм постійного циклу для цієї Ради включає в себе моніторинг та оцінку прогресу на рівні громад, регулярні наради для досягнення взаємопорозуміння, а також актуалізацію поточного стану та укладання нових угод. Модерування цим процесом може проводити Рада донорів на рівні регіонів або подібні структури.

Пошук і сприяння розвитку точок зростання охоплює різноманітні сфери, такі як:

- мікробізнеси, які володіють потенціалом для розширення та масштабування своєї діяльності;
- екосистеми університетів, що активно інтегруються у життя міст та регіонів, сприяючи інноваціям і розвитку;
- прогресивні спільноти, які демонструють високий рівень ініціативності та здатні впливати на соціальні та економічні зміни;
- громади, які мають потенціал стати каталізаторами росту для інших громад.

У контексті застосування проектного підходу для інноваційного забезпечення відновлення конкурентоспроможності ТГ та регіонів, головною метою є виявлення і підтримка потенційних точок росту у воєнний та повоєнний періоди, надання їм ресурсів, знань та можливостей для подальшого розвитку. Ця стратегія сприятиме створенню стійких та ефективних джерел росту та прогресу в різних сферах громадського і економічного життя.

Усупереч бойовим діям в Україні спостерігається процес відновлення територій ТГ і регіонів. Цей процес проходить *за допомогою реалізації проєктів* та ініціатив, більшість з яких здійснюються у співпраці органів місцевого самоврядування з донорськими і громадськими організаціями.

Зокрема, пілотний проєкт з розроблення програм комплексного відновлення території ТГ і методики їх реалізації розроблено Програмою USAID DOBRE. Програму «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE) реалізовано Глобальними Ком'юніті з (Global Communities) і фінансовано Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), як дев'ятирічну ініціативу, спрямовану на співпрацю з 100 ТГ в десяти областях України. Головною метою програми DOBRE є надання технічної та матеріальної підтримки ТГ з метою сприяння їхньому розвитку у контексті децентралізації. Програма DOBRE вдосконалює управління ТГ, сприяючи його відкритості та підзвітності перед громадянами, сприяє задоволенню потреб населення, активізації громадянської участі у прийнятті рішень та формуванні політики. Підтримка, що надається Програмою DOBRE, включає різні аспекти, такі як стратегічне та просторове планування, фінансове управління, надання комунальних послуг, розвиток місцевої економіки, підвищення спроможності місцевих органів самоврядування, впровадження практик доброго урядування, а також розробка гендерно орієнтованих та молодіжних політик.

На нашу думку, *міжнародна грантова діяльність* у сучасних умовах воєнного стану відіграє ключову роль у підвищенні спроможності громад у сфері відновлення. Виходячи з того, що фінансування та додаткові кошти, які надходять від міжнародних донорів, становлять суттєвий фактор у цьому процесі, міжнародні гранти виступають важливим джерелом фінансування для реалізації проєктів, цільовим орієнтиром яких є відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів України у воєнний та повоєнний періоди.

Особливо важливо відзначити, що громади не мають можливості виключно самостійно фінансувати всі необхідні заходи у цій сфері. У зв'язку з цим ТГ залучають додаткові кошти від донорів та реалізують проекти відновлення за рахунок грантових ресурсів. Отже, міжнародна грантова діяльність відіграє важливу роль у підвищенні фінансової спроможності ТГ у сфері відновлення їх конкурентоспроможності. Вона доповнює джерела фінансування від місцевих донорів та ресурси ТГ, забезпечуючи необхідний рівень фінансування для реалізації проектів, спрямованих на поліпшення якості життя та добробут мешканців ТГ. Грантові кошти дозволяють громадам реалізовувати проекти та ініціативи, спрямовані на поліпшення життя місцевого населення, розвиток соціальних служб, інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та багатьох інших сфер.

Гранти, надані міжнародними організаціями, фондами, та іншими донорами, мають значущий вплив на економічний, соціальний та культурний розвиток ТГ, надаючи їм конкурентні переваги в глобальному контексті. Отримання та ефективне освоєння міжнародних грантів може призвести до формування значущих конкурентних переваг для ТГ і регіонів. Серед них - економічний розвиток, адже грантова діяльність в ТГ сприяє створенню нових робочих місць, розвитку малого та середнього бізнесу, інноваціям і підвищенню економічної активності в громаді, що, у свою чергу, сприяє покращенню добробуту та економічного статусу мешканців. Окрім цього, участь ТГ у грантових програмах сприяє розвитку, відновленню та покращенню інфраструктури (безпеки, доріг, комунікації, водопостачання та інше). Це підвищує якість життя населення і створює сприятливе середовище для приваблення інвестицій та підприємництва. Коли ж гранти фінансують проекти у галузі освіти та науки, це сприяє підвищенню рівня освіти населення та розвитку інноваційних технологій, що робить ТГ і регіони більш конкурентоспроможними на національному та міжнародному рівнях. Гранти, які фінансують програми соціальної підтримки в ТГ, сприяють покращенню якості життя вразливих груп населення, соціальній стабільності тощо.

На основі оцінки специфіки формування конкурентоспроможності ТГ, розглянутої вище, ми можемо запропонувати наступні ключові елементи *проектного аналізу*, який може бути застосований ТГ в аспекті забезпечення зростання інноваційної складової політики відновлення конкурентоспроможності:

- оцінка можливостей ТГ для впровадження інновацій та реалізації інноваційних проектів на її території, що допоможе здійснити моніторинг, які проекти, у тому числі грантові, можуть стати інвестиційними програмами з метою посилення конкурентних переваг ТГ у військовий час та повоєнний період;

- визначення пріоритетів розвитку інноваційної стратегії ТГ із врахуванням рекомендацій відповідних організацій і експертів, що надання переваги тим проектам, які продукують інноваційний потенціал та можуть бути успішно впроваджені в ТГ і регіоні, за умови наявності необхідних для цього ресурсів;

- використання геоінформаційних систем для здійснення моніторингу стану розвитку і можливостей посилення конкурентних переваг ТГ для застосування потенційними інвесторами і донорами, та з метою оцінки відповідності стану розвитку ТГ і регіонів наявним інвестиційним стратегіям і планам. Крім того, це позитивно сприяє підвищенню прозорості системи управління ТГ перед бізнесом та місцевим населенням;

- впровадження концепції партисипативного управління ТГ з ціллю, щоб мешканці громади та інвестори активно залучалися до процесу розробки, прийняття рішень та проектної діяльності щодо стратегічних аспектів розвитку та відновлення конкурентоспроможності ТГ, забезпечуючи рівні можливості для участі у формулюванні інноваційних проектів та ініціатив, спрямованих на посилення конкурентних переваг ТГ і регіонів.

Отже, узагальнюючи наведені ключові елементи *проектного аналізу* задля підвищення інноваційної складової конкурентоспроможності ТГ, можна

запропонувати схему реалізації та застосування цього інструментарію в процесі планування та управління діяльністю ТГ (рис. 3.3).

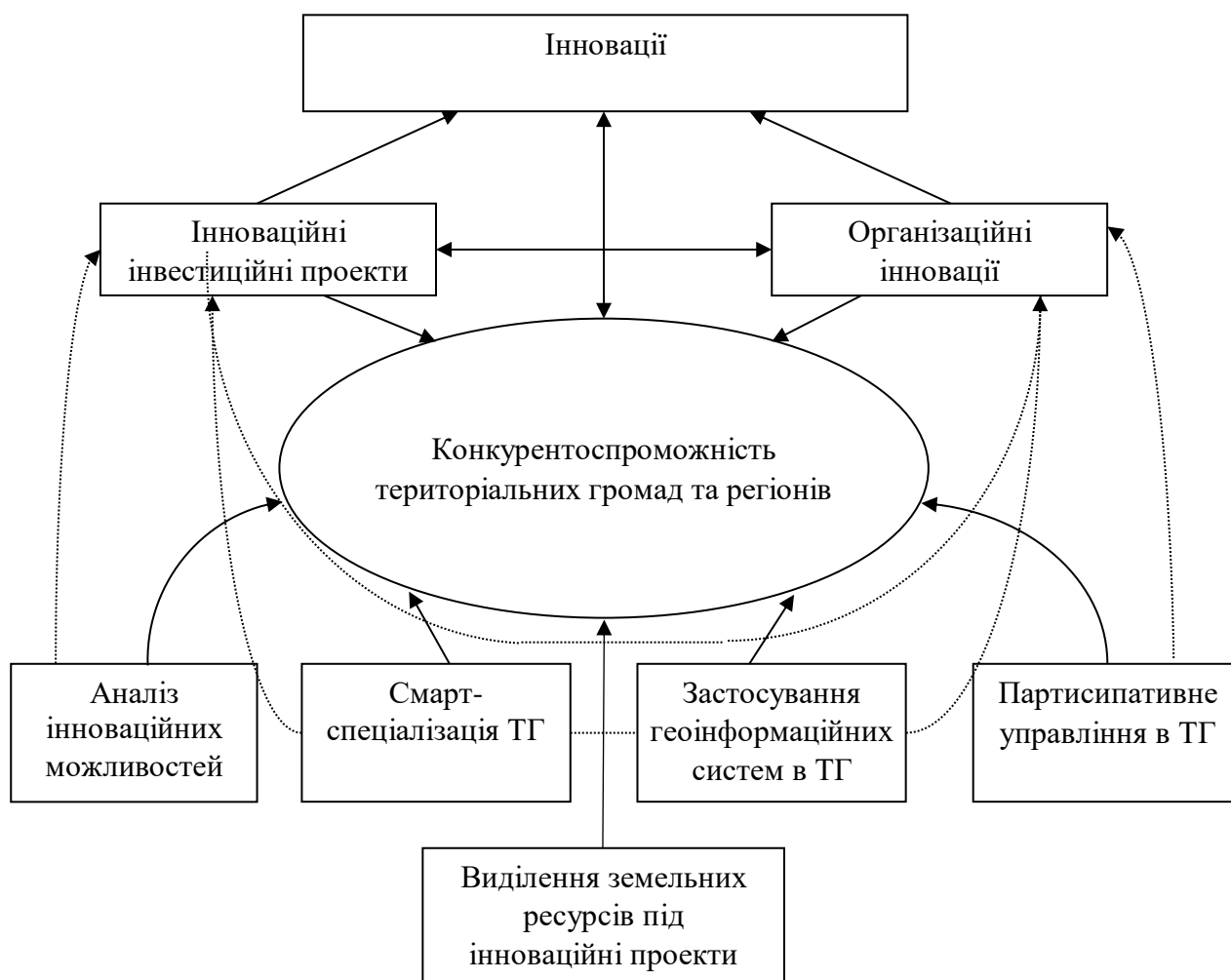

Рис. 3.3. Проектний аналіз формування інноваційної складової відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів

**Власна розробка автора.*

Таким чином, комплексне застосування запропонованого у моделі проектного аналізу задля стимулювання інноваційного розвитку ТГ, на нашу думку, дозволить останнім сформувати такі стратегічні плани розвитку, які загалом дозволять відновити за потреби та підвищити рівень конкурентоспроможності ТГ у перспективі.

На нашу думку, проектний підхід відновлення конкурентоспроможності ТГ та регіонів враховує різноманітні аспекти та ставить перед собою завдання

створення інноваційних систем, які могли б працювати в умовах невизначеності та стресу, що супроводжують війну і повоєнний період. У цьому контексті проектно орієнтована діяльність може стати інноваційною основою для формування стратегії відновлення конкурентоспроможності ТГ та регіонів шляхом розроблення та впровадження стійких і ресурсомістких систем, які могли б функціонувати в умовах невизначеності та стресу. Застосування проектного підходу передбачає взаємодію різних стейкхолдерів, включаючи владу, бізнес, громадські організації та населення, з метою створення інноваційних та стійких економічних та соціальних систем. А також сприяє залученню інноваційних рішень та нових технологій для розвитку ТГ і регіонів, на основі чого й забезпечуватиметься відновлення їх конкурентоспроможності.

З точки зору проектного підходу до інноваційного забезпечення відновлення конкурентоспроможності ТГ та регіонів, використання проектного менеджменту через громадські організації, професійні та творчі спілки, організації роботодавців, благодійні й релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші непідприємницькі товариства й установи, що легалізовані відповідно до законодавства, може сприяти створенню відчуття спільної діяльності з владою в інститутах громадянського суспільства. Це також сприяє зміцненню громадянської активності та відповідальності.

Нові виклики, зокрема в сферах гуманітарної допомоги, підтримки сімейного бізнесу, молодіжного підприємництва, охорони довкілля та ін., ставлять додаткові акценти на використанні проектного менеджменту в діяльності органів місцевого самоврядування. Ці виклики мають великий вплив на якість життя мешканців ТГ і сприяють сталому, інклюзивному та смарт розвитку громади, об'єднуючи екологічні, економічні і соціальні аспекти просторового розвитку із застосуванням інновацій та дизайн-мислення.

У громадському секторі методологія управління проектами на засадах системного підходу виглядає наступним чином: розкласти проблему на

окремі складові, розв'язувати їх і доходити до загального рішення. Проте, іноді такий підхід не є ефективним. Коли стикаємося з абсолютно новою проблемою, для вирішення якої немає досвіду, або ця проблема настільки складна, що неможливо вирішити її лише в рамках однієї галузі знань, нам варто спробувати використовувати креативність та синергію між різними галузями. Водночас варто усвідомлювати, що дизайн-мислення – не універсальний метод, а лише один з багатьох інструментів вирішення проблем.

Дизайн-мислення може бути корисним і застосовуватися в різних сферах громадської діяльності, коли стикаємося з комплексними проблемами або важкими ситуаціями, що вимагають нових інноваційних рішень, орієнтованих на потреби людей.

Ось декілька ситуацій, коли варто використовувати дизайн-мислення:

Розробка нових громадських послуг. Дизайн-мислення може допомогти створити більш зручні, доступні та ефективні громадські послуги, враховуючи потреби і погляди користувачів.

Вирішення соціальних проблем. При розробці програм і проектів для розв'язання соціальних проблем, таких як бідність, бездомність або безробіття, дизайн-мислення допоможе знайти інноваційні підходи, які спрямовані на покращення якості життя людей.

Розвиток громадських організацій. Громадські організації можуть застосовувати дизайн-мислення для покращення своєї роботи, залучення нових членів та волонтерів, а також для розробки більш ефективних стратегій збору коштів.

Робота з громадськими ініціативами. При підтримці громадських ініціатив і проектів, дизайн-мислення допоможе створити кращі рішення, які враховують інтереси та потреби спільноти.

Створення публічних місць і інфраструктури. При проектуванні та розробці публічних просторів, парків, міської інфраструктури тощо, дизайн-мислення допоможе зробити їх більш зручними та привабливими для громади.

Дизайн-мислення у громадському секторі та в управлінні проектами задля інноваційного забезпечення процесів відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів не обмежується копіюванням іншого досвіду або використанням стандартних процесів. Воно полягає у здатності виявляти та створювати цінність для громади. У цьому контексті важливо поєднувати результати аналітичних досліджень з творчими підходами, але не змішувати їх бездумно. Аналітика надає базовий фундамент, сприяє зменшенню ризиків і допомагає розробити сталі рішення. З іншого боку, творчість додає інноваційність і може призвести до непередбачуваних, але корисних ефектів, які спонукатимуть до впровадження нових ідей та проєктів. Це також може бути істотним у досягненні успіху в громадському секторі, наприклад, у створенні відео чи мемів, які мобілізують громаду чи клієнтів і стимулюють їх до дії. Ніхто не може передбачити точно, який контент знайде підтримку серед аудиторії і змусить її діяти, тому важливо бути готовим експериментувати та шукати нестандартні рішення, які піднесуть громадський сектор на новий рівень.

Застосування дизайн-мислення, управління проектами і інноваційне забезпечення є критичними компонентами для відновлення ТГ та регіонів України у воєнний та повоєнний періоди. По-перше, дизайн-мислення допомагає створити програми та проєкти розвитку як гнучкі та адаптовані до потреб ТГ, що сприяє стратегічному плануванню розвитку і відновленню. По-друге, ефективне управління проектами дозволяє ефективно реалізовувати ці програми і проєкти. Крім того, інноваційне забезпечення включає новаторські підходи і технології, які можуть покращити результати реставрації. Таким чином, якість управління проектами в ТГ має прямий вплив на якість відновлення України.

Висновки до розділу 3

1. Важливо відзначити, що відсутність чіткої стратегії відновлення України затримує ефективне стратегічне планування розвитку територіальних громад в умовах війни, а також відсутність чіткого визначення пріоритетів для донорів. На даний момент не має концептуалізованого поняття відновлення, і державна стратегія цього процесу відсутня. Умови, коли ТГ стають ключовими ініціаторами відновлення на регіональному рівні, призводять до численних труднощів, включаючи відсутність загальнодержавної стратегічної рамки для відновлення, проблеми з бюджетами та недостатність кваліфікованих кадрів в територіальних громадах. Ці проблеми, разом з війною в Україні, ще більше ускладнюють процеси відновлення конкурентоспроможності ТГ і регіонів.

2. Узагальнюючи, удосконалення стратегічного планування та відновлення конкурентоспроможності ТГ в умовах війни і після неї є суттєвим завданням для стабілізації та розвитку регіонів України. Один із аспектів наукової новизни цього підходу полягає в акцентуванні на необхідності системного збору та аналізу інформації щодо стану кожного конкретної ТГ. Це включає в себе оцінку рівня збитків, потреб населення, доступні ресурси та можливості. Особлива увага приділяється забезпеченню безпеки та стабільності в регіоні, а також гуманітарній допомозі, включаючи продовольчу, медичну та психологічну підтримку населенню. Додатково, важливо враховувати розробку та впровадження економічних стратегій для відновлення господарства та створення нових робочих місць, включаючи реставрацію інфраструктури, підтримку підприємництва та розвиток місцевого бізнесу. Спеціальна увага також приділяється соціальній реабілітації тих, хто постраждав внаслідок війни, зокрема надання психологічної та психосоціальної підтримки. Підвищення якості життя населення та підтримка економічного зростання також залежать від ефективного управління ресурсами в контексті реформування місцевого управління та інвестицій у розвиток транспортної, енергетичної, освітньої та медичної інфраструктури.

Важливим аспектом є розвиток партнерських відносин із міжнародними та громадськими організаціями для отримання підтримки та допомоги у процесі відновлення.

3. Стратегія відновлення конкурентоспроможності ТГ у воєнний та повоєнний періоди є довготривалим процесом, що вимагає витримки, стійкості та здатності адаптуватися до змінних умов. Ключовими принципами при цьому зазначено: інтегрований підхід, що передбачає взаємодію та координацію між секторами для досягнення комплексного відновлення конкурентоспроможності ТГ; участь громади, адже залучення місцевих жителів до прийняття рішень та реалізації стратегії відновлення сприяє створенню почуття власності та відповідальності за розвиток своєї громади; стійкість та сталість, оскільки розвиток довгострокових рішень сприяють сталому економічному зростанню, соціальній рівновазі та відновленню довкілля; партнерство та співпраця, що передбачає сприяння та розвиток спільної роботи між урядом, міжнародними організаціями, громадськими організаціями та приватним сектором для обміну досвідом, ресурсами та технологіями; інновації, що сприяють створенню нових можливостей, розвитку високотехнологічних галузей та підвищенню продуктивності; залучення молоді та жіноче підприємництво; екологічна збалансованість, розвиток зелених технологій, сприяння енергоефективності та використанню відновлюваних джерел енергії тощо.

4. У контексті наукової новизни, успішне публічне управління вимагає інтеграції передових методів антикризового управління з метою забезпечення стійкого функціонування в умовах війни. Одним із ключових аспектів є розробка економічних механізмів і стимулів, спрямованих на відновлення та розвиток національної економіки та підвищення конкурентоспроможності ТГ та регіонів України у ситуації війни. Це важливе завдання передбачає використання різноманітних інструментів, включаючи фінансову підтримку з боку держави. Забезпечення фінансової підтримки може включати виділення коштів на інфраструктурні проекти, реалізацію соціальних програм та

сприяння розвитку малих та середніх підприємств та створенню нових робочих місць. Спільно з вищезазначеними методами, ці заходи можуть представляти наукову новизну в сфері публічного управління, оскільки вони відображають необхідність адаптації традиційних економічних інструментів до умов війни та розробки нових стратегій для забезпечення сталого розвитку в цих умовах.

5. З погляду відновлення конкурентоспроможності ТГ та регіонів України в умовах війни, основним завданням публічних інвестицій є створення сприятливих умов для залучення приватного капіталу. В Україні на даний момент спостерігається недостатній рівень інвестицій як у сфері державних ініціатив, так і у сфері приватних інвестицій. Російська агресія в Україні призвела до того, що інвестори стали надавати велике значення безпеці своїх інвестицій та наявності відповідних страхових гарантій. Ці фактори стали важливими при прийнятті рішення про вкладення капіталу. Проте, ключовим чинником привабливості території для інвесторів залишається те, як ця територія формується завдяки розумній публічній інвестиційній політиці. Вкладення державних коштів у цільові проекти може сприяти створенню такої привабливої інвестиційної обстановки.

6. Для забезпечення ефективного відновлення конкурентоспроможності ТГ та регіонів України важливо розвивати інфраструктуру та підтримувати інноваційні ініціативи. Також, створення механізмів страхування для інвесторів може сприяти залученню більшого обсягу приватних коштів. Для цього необхідно вдосконалити правовий каркас та забезпечити прозорість та ефективний контроль за використанням державних інвестицій. Зазначено, що успішна реалізація публічних інвестиційних проектів сприяє створенню стійкої конкурентоспроможності та залученню приватного капіталу, що є ключовими чинниками відновлення регіональної та національної економіки в умовах сучасних викликів та загроз.

7. Конкурентні переваги ТГ та регіонів України можуть бути обумовлені різними факторами. Автором сформульовано загальні складові, які можуть

сприяти формуванню цих конкурентних переваг: інфраструктура, що сприяє залученню нових мешканців і підприємств, та підвищує конкурентоспроможність громади; наявність кваліфікованих працівників і доступ до якісної освіти, що може виростити конкурентоздатну робочу силу, сприяє залученню інвестицій та сприяє розвитку бізнесу; різноманітність економічних секторів і підприємств в громаді, що допомагає стійкості до економічних коливань і сприяє її стабільному розвитку на тривалий термін. Зазначені аспекти є важливими для формування конкурентних переваг ТГ і регіонів України, проте кожна громада може також мати свої унікальні особливості та переваги, які впливають на її успіх. Використання цих конкурентних переваг залежить від конкретних умов і ресурсів, доступних громаді.

8. У контексті відновлення конкурентоспроможності ТГ в Україні під час воєнного та повоєнного періодів, а також методів залучення та використання проектного фінансування, важливим є дослідження і адаптація успішних світових прикладів відновлення. У цьому контексті важливо підкреслити інноваційний аспект відновлення, оскільки головною метою є не лише відновлення попереднього передвоєнного стану, а створення повноцінного інноваційного розвитку та інтеграція в Європейське співтовариство на основі сталого, інклюзивного та смарт розвитку, з урахуванням принципів Європейського зеленого курсу, що є ключовим аспектом для відповідності Копенгагенським критеріям для приєднання до Європейського Союзу.

9. Дизайн-мислення у громадському секторі та управління проектами стають ключовими інструментами для забезпечення інноваційного процесу відновлення конкурентоспроможності ТГ та регіонів. Звернуто увагу, що ця практика не обмежується простим копіюванням чужих рішень або застосуванням стандартних методів. Вона полягає у здатності виявляти та створювати цінність для громади.

10. Доведено, що застосування дизайн-мислення, управління проектами і інноваційне забезпечення є вирішальними компонентами для

відновлення ТГ і регіонів України як у період війни, так і після неї. Перше, дизайн-мислення допомагає розробляти програми та проекти розвитку, які є гнучкими і адаптованими до потреб громад, сприяючи стратегічному плануванню відновлення. Друге, ефективне управління проектами дозволяє успішно реалізовувати ці програми і проекти. Крім того, інноваційне забезпечення включає новаторські підходи і технології, які можуть покращити результати реставрації. Отже, якість управління проектами в ТГ має прямий вплив на якість відновлення конкурентоспроможності регіонів України.

Результати розділу висвітлено в [114], [117], [122], [123], [124], [125], [189].

ВИСНОВКИ

1. Обґрунтовано роль територіальних громад в процесі адміністративного реформування та бюджетної децентралізації та визначено поняття їх конкурентоспроможності як ініціативної діяльності задля досягнення перспектив сталого, інклюзивного та смарт розвитку регіонів. Розглянуто взаємозв'язок і взаємозалежність понять конкурентоспроможності територіальних громад, їх конкурентної позиції із економічним, інноваційним, соціальним розвитком регіону.

2. Запропоновано розглядати сутність поняття відновлення конкурентоспроможності територіальної громади як комплекс заходів і процесів, спрямованих на повернення та використання потенційних можливостей територіальних громад у час та після кризових подій задля їх ефективного функціонування в умовах конкурентного середовища з врахуванням їх ресурсного забезпечення та поточного рівня соціально-економічного розвитку, що матиме наслідком зростання рівня продуктивності підприємств регіону та підвищення рівня якості життя мешканців громади.

3. Удосконалено концептуальну модель відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів, враховуючи інтеграцію економічних, соціальних та екологічних аспектів, що на відміну від існуючих, дозволяє розробляти комплексні та адаптивні до нових викликів воєнного стану та повоєнного періоду стратегії на засадах стимулювання інновацій та використання конкурентних переваг задля підвищення якості життя населення й досягнення сталого розвитку територіальних громад і регіонів.

4. Розроблено методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів, що на відміну від наявних, базуються на комплексному врахуванні індикаторів соціальної відповідальності, економічної життєздатності та екологічної сталості на регіональному рівні та показників соціального, економічного та фінансового стану локального рівня із врахуванням специфіки кожної території та впливу війни. Їх використання дозволить отримати більш об'єктивне та повне уявлення про рівень

конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів та визначити напрями її відновлення у воєнний та повоєнний періоди.

5. Здійснено аналіз конкурентоспроможності регіонів та проведено діагностику конкурентоспроможності ТГ. За результатами оцінки рівня конкурентоспроможності регіонів за показниками якості життя виявлено, що загальна тенденція до зменшення чисельності населення у довоєнний період мала негативний вплив на конкурентоспроможність регіонів України. Доведено, що зменшення чисельності населення призводить до обмеження робочої сили та попиту на місцеві товари та послуги, ускладнюючи можливості підприємств для зростання та розвитку. Звернуто увагу на територіальні громади і регіони, що значно постраждали внаслідок воєнних подій, де відтік населення та масова міграція створюють серйозні ризики для економіки та соціального розвитку.

6. Серед групи факторів, що впливають на процеси відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів, визначено ефективність бізнесу та продуктивність економіки. Проаналізовано економічну складову конкурентоспроможності регіонів України та виявлено, що індекс промислової продукції свідчить про коливання української економіки протягом декількох років. Для підвищення конкурентоспроможності регіонів рекомендовано забезпечити збалансований розвиток експортної імпортової діяльності, стимулювання місцевого виробництва та диверсифікацію експортних ринків. Виявлено міжрегіональну диференціацію рівня конкурентоспроможності регіонів за показниками «інвестиції та розвиток інфраструктури», «наука та інновації». Обґрунтовано важливість екологічної сталості для стратегічного відновлення після війни в Україні. Запропоновано, щоб громади ретельно планували та розподіляли свій бюджет, враховуючи фактори, що впливають на їх конкурентоспроможність.

7. Визначено інтегральну оцінку конкурентоспроможності територіальних громад України із врахування впливу війни, аналіз чого дозволив виявити, що збалансований розвиток соціальної, інфраструктурної та фінансової сфер громад сприяє підвищенню загальної

конкурентоспроможності. Розкид індексів конкурентоспроможності свідчить про значну диференціацію у можливостях для розвитку громад. Громади з вищим рівнем конкурентоспроможності були більш привабливими для інвестицій та бізнесу, що сприяло розвитку і створенню нових можливостей для місцевого населення. У той час, громади з нижчим рівнем конкурентоспроможності стикалися з труднощами у залученні інвестицій та розвитку бізнесу, що негативно впливало на якість життя місцевих жителів.

8. Розроблено та застосовано матрицю конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів, що дозволяє візуалізувати їхні сильні та слабкі сторони, визначити потенційні можливості, пріоритетні напрями та стратегічні орієнтири використання конкурентних переваг територіальних громад і регіонів у воєнний та повоєнний періоди. Обґрунтовано науковий підхід щодо ідентифікації пріоритетів відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів України, що на відміну від наявних, здійснюється в умовах війни на основі інтегральної оцінки конкурентоспроможності з урахуванням її впливу. Це дозволяє забезпечити більш точне визначення проблемних аспектів та розробку конкретних заходів щодо відновлення конкурентоспроможності територій.

9. Розкрито концептуальне бачення удосконалення стратегічного планування розвитку територіальних громад задля відновлення її конкурентоспроможності у воєнний та повоєнний періоди на засадах налагодження міжсекторальної взаємодії та координації, партнерства і співпраці, відповідальної участі мешканців громади, залучення молоді, інновацій й сприяння енергоефективності. Запропоновано науково-практичні рекомендації щодо інноваційного забезпечення процесів відновлення конкурентоспроможності територіальних громад із застосуванням проектного підходу, шляхом активізації міжнародної грантової діяльності та створення Ради донорів як спеціальної платформи задля ефективної координації зусиль донорів та організацій громадського сектору, оптимального розподілу ресурсів і можливостей відновлення, виявлення і підтримки потенційних точок росту ТГ у воєнний та повоєнний періоди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акти європейського права з питань регіональної політики та місцевого самоврядування: [збірник] / Верховна Рада України, Ін-т законодавства ; заг. ред. Голови Верховної Ради України , акад. НАН України В. М. Литвина. 2-ге вид., випр. і допов. К. : Парламент. вид-во, 2010. 788 с.
2. Андрушків Б. М., Кирич Н. Б., Латинін М. А., Погайдак О. Б., Співак С. М. Особливості формування добровільних конкурентоспроможних об'єднань територіальних громад в умовах децентралізації: проблеми та перспективи моделювання процесу. *Теорія та практика державного управління*. 2017. №2 (57). С. 1–8.
3. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації. Київ : КНЕУ, 2004. 276 С.
4. Багрова І. В., Нефедова О. Г. Складові та фактори конкурентоспроможності. *Вісник економічних наук України*. 2007. №1. С. 11–16.
5. Бальцерович Л. Свобода і розвиток. *Економіка вільного ринку*. Львів, 2000. С. 23–24.
6. Барановська Т. М., Остапенко О. Г. Територіальні громади як первинний суб'єкт місцевого самоврядування та реалізації муніципальної політики. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. № 10. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=909> (дата звернення: 10.08.2023).
7. Барановський М. О. Депресивні території: сутність поняття, особливості розвитку, підходи до типології. *Український географічний журнал*. Київ: Інститут географії НАН України, 2007. №3. С. 26-30.
8. Батанов О. В. Територіальна громада – первинний суб'єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. № 2. С. 51–57.
9. Баштанник В. Структурні характеристики та тенденції організаційного розвитку національних систем публічного управління в

умовах сучасних євроінтеграційних процесів. *Вісник НАДУ*, 2009. № 1. С. 5–16.

10. Безверхнюк Т. М. Ресурсне забезпечення регіонального управління: теоретико-методологічні засади [Текст] : монографія. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. С. 231–247.

11. Безпалько О. М. Роль територіальних громад у забезпеченні місцевого економічного розвитку: теоретичні засади дослідження. *Економіка і організація управління*. 2019. Вип. 1. С. 116-123.

12. Беновська Л. Я. Фінансове вирівнювання в контексті реформи децентралізації влади: проблеми та перспективи. *Світ фінансів*. 2019. № 2. С. 87–100.

13. Берданова О. В., Вакуленко В. М., Валентюк І. В., Ткачук А. Ф. Стратегічне планування розвитку об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. Київ, 2017. 121 с.

14. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні. DESPRO. Київ: ТОВ «Софія-А», 2012. 88 с.

15. Білоус Я. Ю. Аналіз чинників конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2017. № 6 (236). С. 26–32.

16. Білуха Л. А. Поняття територіальної громади та спроможної територіальної громади. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 1 (56). С. 1-6.

17. Бланк І. О., Гуляєва Н. М. Інвестиційний менеджмент. Київ : КНЕУ, 2003. 398 с.

18. Богун К. В. Алгоритм створення і реалізації програми маркетингу і брендингу міста. *Економіка и управление*. 2013. №2. С. 40-45.

19. Борисенко Ю. В., Маматова Т. В. Підхід до оцінювання зрілості мережевих систем місцевого розвитку, орієнтованого на громаду. *Аспекти публічного управління*, 2017. Т. 5. № 11. С. 19–30.

20. Борщ Г. А., Вакуленко В. М., Гринчук Н. М., Дехтяренко Ю. Ф., Ігнатенко О. С., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф., Юзефович В. В. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. Київ: 2017. 107 с.

21. Брикова І. В. Концепція міжнародної конкурентоспроможності національного регіону та її практичний вимір. *Міжнародна економічна політика*. 2006. №4. С. 29–53.

22. Брикова І. В. Теоретичні основи міжнародної конкурентоспроможності регіону. *Економіка та підприємство*. 2005. № 15. С. 61–70.

23. Варналій З. С., Гармашова О. П. Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення. Київ : Знання України, 2015. 463 с.

24. Васильєва Н. В., Гринчук Н. М., Дерун Т. М., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: практичний посібник. Київ, 2017. 108 с.

25. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад : навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоціація міст України. К., ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.

26. Васьківська К. В., Пелехатий А. О., Галімух Ю. О., Лозінська Л. Д. Співробітництво територіальних громад в умовах децентралізації. *Ефективна економіка, електронний журнал*. 2019. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7209> (дата звернення: 05.07.2022)/

27. Весперіс С. З., Решетняк Я. В. Децентралізація: проблеми новосформованих об'єднаних територіальних громад. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 19, част. 1. С. 46–50.

28. Війна та регіони України: як змінюється привабливість для підприємців – аналітика. *Децентралізація*, 2022. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14970?page=2> (дата звернення: 20.10.2023).

29. Власюк О. С. Шляхом децентралізації: виклики, ризики та пріоритети реформування регіонального розвитку в Україні. *Регіональна економіка*. 2015. № 1. С. 5–18.

30. Возняк Г. В., Савчук Н. В., Каспшишак А. В. Вимушена міграція в умовах війни в Україні: інституційні проблеми інтеграції до життя в нових громадах. *Регіональна економіка*. 2023. №1(107). С. 45-54. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-1-5>

31. Возняк Г., Коваль В. Криза як форма прояву фінансової нестабільності: сутність та наслідки для місцевого економічного розвитку. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 2023. № 4, 32. 71–78.

32. Возняк Г.В., Патицька Х. О. Бюджетні детермінанти забезпечення стійкості територіальних громад: воєнна адаптація та орієнтири повоєнного відновлення. *Фінанси України*, 2023. №8. С. 81-96.

33. Гавриш О. А., Войтко С. В. Компаративний аналіз загроз економічному виміру для адміністративно-територіальних одиниць з використанням методології сталого розвитку (докризовий і кризовий періоди). *Економічний вісник НТУУ “КПІ”*. 2012. №9. С. 10–15.

34. Гаєк Фрідріх А. Конституція свободи. Переклад з англійської: Мирослава Олійник та Андрій Королишин. Львів: Літопис, 2002. 556 с.

35. Гальчинський А. С., Геєць В. М., Кінах А. К., Семиноженко В. П. Інноваційна стратегія українських реформ. Київ : Знання України, 2002. 326 с.

36. Дегтярьова І. О. Конкуренентоспроможність територій і нова модель місцевого самоврядування в Україні. *Державне будівництво*. 2009. №1.

37. Дегтярьова І. О. Фактори підвищення конкурентоспроможності сучасного регіону. *Державне управління: теорія та практика*. 2009. №1(9).

URL: http://www.academy.gov.ua/ej/ej9/doc_pdf/Degtyareva_IO.pdf (дата звернення: 20.09.2020).

38. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

39. Дерун Т. М. Практичний посібник з питань формування спроможних територіальних громад. Київ: АМУ, 2015. 40 с.

40. Децентралізація в Україні. Державні інвестиції для місцевого економічного розвитку в об'єднаних територіальних громадах. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13743> (дата звернення: 01.07.2020).

41. Децентралізація в Україні. Фінансові ресурси місцевого самоврядування у Держбюджеті 2021. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13143?page=12> (дата звернення: 05.01.2022).

42. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп. / [Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2020. 153 с. ISBN 978-966-554-344-2.

43. Децентралізація. Місцеві бюджети 159 об'єднаних територіальних громад : фін.-аналіт. матеріали / Каб. Міністрів України, М-во регіон. розвитку, буд-ва та ЖКГ України ; підгот. Я. М. Казюк ; консультац. підтримка Я. Джийкіч. [Київ : б. в.], 2016. 190 с.

44. Джерела та механізми фінансування місцевого економічного розвитку: навчальний посібник. / Авт. кол. : В. Мамонова, Н. Балдич, Н. Гринчук, Л. Чорній, К. Рубановський, М. Борода. К. : Центр громадської експертизи. Проект «Місцевий економічний розвиток міст України», 2013. 176 с.

45. Дзямулич М. І. Сучасні зрушення в характері та структурі робочої сили. *Проблеми формування ринкової економіки: Міжвід. наук. зб. Спец. вип. Управління людськими ресурсами: проблеми теорії та практики. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Управління*

людськими ресурсами: проблеми теорії та практики». Київ: КНЕУ, 2001. С. 206–208.

46. Дорош В. Ю., Гресик Я. В. Моніторинг дотаційності територіальних громад Волинської області. *Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»*. Луцьк : ВІП ЛНТУ, 2022. Вип. 19 (75). С. 75–82.

47. Дорош В. Ю., Камінська І. М. Діагностика фінансування соціально-культурних видатків зведеного бюджету Волинської області. *Економічний форум*, 2019. № 1(1). С. 32-39.

48. Дорош В. Ю., Московчук А. Т. Swot-аналіз інструментального базису фінансового забезпечення соціальної сфери територіальних громад. *Економічний форум*. Луцьк: ІВВ ЛНТУ, 2022. №2. С. 134-140.

49. Дорош В. Ю., Камінська І.М., Пархомова А.В. Особливості фінансування соціальної сфери об'єднаних територіальних громад Волинської області. *Економічний форум*, 2020. № 1(4). С. 45-56.

50. Дослідження ініціатив у сфері повоєнного відновлення. URL:https://ednannia.ua/images/Master_version_UKR_Rebuilding.pdf (дата звернення: 12.09.2023).

51. Дослідження ініціатив у сфері повоєнного відновлення. Червень 2023 року. <https://ednannia.ua/189-doslidzhennia/12514-a-study-of-post-war-recovery-initiatives-2>

52. Друкер П. Ефективний керівник. Київ : Вид. група КМ-БУКС, 2018. 248 с.

53. Євдокимова А. В., Кравченко І. О., Баранов А. В., Кубрак О. М. Проектні методології в органах місцевого самоврядування. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*, 2022. № 2. С. 175-180.

54. Жорнокуй Ю. М. Публічно-правові засоби інвестування малого та середнього інноваційного підприємництва в Європейському Союзі. *Право та інновації*, 2020. № 1 (29). С. 7-13.

55. Забезпечення конкурентоспроможності регіонів у контексті активізації економічного розвитку / О. Ю. Бобровська, Т. О. Савостенко, І. Е.

Польська [та ін.] ; за заг. ред. О. Ю. Бобровської. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2013. 48 с.

56. Захарченко В. І, Захарченко С. В. Кластерний підхід до аналізу і підвищення конкурентоспроможності економіки України та її регіонів. *Вісник Хмельницького нац. ун-ту ; серія : Економічні науки*, 2009. № 5. Т. 1. С. 53–57.

57. Захарченко С. В. Конкурентоспроможність регіонів України та стратегічні аспекти її підвищення (у контексті підходу фахівців IMD-Lausanne). *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 44-51.

58. Інновації під час війни – чи на часі? URL: <https://www.clusters.org.ua/blog-single/innovatsiyi-pid-chas-viyny/> (дата звернення: 18.09.2023).

59. Інноваційний розвиток і підвищення рівня спроможності об'єднаних територіальних громад: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, м. Дніпро, 30 жовтня – 29 листопада 2019 р. / за заг. ред. І.А. Чикаренко. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. 354 с.

60. Інструменти регіонального розвитку в Україні: навч. посіб. / авт. кол.: О. В. Берданова, Г. А. Борщ, В. М. Вакуленко, О. І. Васильєва, Н. М. Гринчук, О. С. Ігнатенко, І. М. Петренко, Н. А. Сич; за ред. О. В. Берданової, В. М. Вакуленка. К.: НАДУ, 2013. 310 с.

61. Інструменти розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації влади: монографія / За заг. ред. доктора наук з державного управління, професора, Заслуженого юриста України В.М. Олуйко. К. : Ваіте, 2017. 432 с.

62. Карпенко А. Стратегічне планування як інструмент інноваційного розвитку регіону. *Економіка. Фінанси. Право*, 2016. № 5. С. 3–7.

63. Качний О. С. Стратегічне планування як один із найсучасніших методів державного управління регіональним соціально-економічним розвитком. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 2018. № 2. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1182> (дата звернення: 26.08.2023).

64. Керецман В. Ю. Державне регулювання регіонального розвитку: теоретичні аспекти [Текст] : монографія / В. Ю. Керецман. К. : Вид-во УАДУ, 2002. 188 с.
65. Київська школа економіки. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення, 2023. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf
66. Кириленко В. В. Історія економічних вчень. Навчальний посібник. Тернопіль : Економічна думка, 2007. 233 с.
67. Кльоба Л. Г., Кльоба Т. Л., Кльоба С. М. Характеристика інструментів підвищення конкурентоспроможності територіальних громад. *Економіка та держава*, 2022. №2. С. 46-55.
68. Кльоба С. М. Економічна оцінка розвитку та конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад Львівської області. *Економічний аналіз*. 2018. Том 28. № 3. С. 27–36.
69. Кльоба С. М. Соціально-економічна сутність критеріїв конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. *Регіональна економіка*. 2018. №3. С. 36–43.
70. Ковальська Л. Л., Герасимчук З. В. Конкурентоспроможність регіону : теорія, методологія, практика : монографія. Луцьк : ЛНТУ, 2008. 280 с.
71. Корнелюк О. А. Економічне співробітництво України та Польщі як фактор підвищення конкурентоспроможності національної економіки. *Причорноморські економічні студії*. Одеса, 2020. Вип. 50. Ч. 1. С. 26-29.
72. Корнелюк О., Матюшок В. Транскордонне співробітництво регіонів України в контексті розвитку міжнародної економічної інтеграції. *Підприємництво та інновації*, 2021. (20), 18-24.
73. Котенко Н. В., Решетняк Я. В. Фіскальна децентралізація: досвід вразливості сільських територіальних громад в Україні. *IV Міжнародна науково-практична конференція «Фінансові аспекти розвитку держави,*

регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи. м. Одеса. Травень. 2017. С. 243–245.

74. Кравців В.С., Сторонянська І. З. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку : монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього» НАН України, 2020. 531 с.

75. Кропельницька С. О., Майорова Т. В., Кондур О. С. Інституційні чинники формування кадрового потенціалу розвитку конкурентоспроможності регіону. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2019. Випуск 15. Т.2. С. 129–140.

76. Кузьмін О., Жеруха В. Кластери як чинник економічного розвитку підприємств і територіальних утворень. *Економіка України*, 2010. №2. С. 14–23.

77. Куйбіда В. С., Білоконь Ю. М. Територіальне планування в Україні: європейські засади та національний досвід : монографія [Текст]. К. : Логос, 2009. 108 с. ISBN 978–966–171–138–8.

78. Кукса І. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку регіону. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*. 2016. №17 (171) С. 218-224.

79. Лендвел М., Винницький Б., Ратейчак Ю., Санжаровський І. /За ред. Санжаровського І., Полянського Ю. Посібник з моніторингу та оцінювання програм регіонального розвитку. Київ: К.І.С., 2007. 80 с.

80. Лібанова Е.М. Відродження Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат і пріоритетні напрями державної політики URL: [http://www.nbuvip.gov.ua/images/nauk\\$mon/Vidrodgennya_Donbasu.pdf](http://www.nbuvip.gov.ua/images/nauk$mon/Vidrodgennya_Donbasu.pdf). (дата звернення: 01.07.2022).

81. Максименко С. Конкурентоспроможність регіонів України. *Національна безпека і оборона*, 2008. № 4. С. 43. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD98_2008_ukr.pdf (дата звернення: 01.07.2020).

82. Малиновський В.Я. Стратегічне планування. *Державне управління* : навч. посіб. Луцьк : Ред.-вид. відд. “Вежа” Вол. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.

83. Мельник А. Підвищення конкурентоспроможності територіальних громад в умовах реалізації нової регіональної політики України. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*, 2019. №1. С. 21–36.

84. Мельничук Д.П. Людський капітал: пріоритети модернізації суспільства у контексті поліпшення якості життя населення : монографія. Житомир: Полісся, 2015. 564 с.

85. Методологія планування регіонального розвитку в Україні: Інструмент для розробки стратегій регіонального розвитку і планів їх реалізації. Київ: Проект ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку України» 159 с.

86. Методологія стратегічного планування розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні: аналітична. URL: http://surdp.eu/uploads/files/SP_OTG_Methodology_UA.pdf (дата звернення: 10.12.2020).

87. Методологія стратегічного планування розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні. Проект «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні». Київ: 2016. 55 с.

88. Міжнародна допомога: як містам та громадам стати гарним партнером для донорів. *Децентралізація*, 2023. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/17371>

89. Мізік О. М., Кисла К. М. Ефективні інструменти впливу громадськості на процес прийняття рішень органами влади : Аналітичний звіт в рамках проекту ГО «Інститут аналітики та адвокації» за підтримки МФ «Відродження». Київ: Відродження, 2018. 66 с.

90. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Перелік проєктів ОТГ. URL: <http://dfrr.minregion.-gov.ua/Projects-list> (дата звернення: 05.10.2020).

91. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Державний фонд регіонального розвитку. Карта Львівської області. URL: <http://dfrr.minregion.gov.ua/region?RID=83> (дата звернення: 05.01.2022).

92. Міністерство розвитку громад та України. Мінрегіон: в 2020 році суттєво підвищено відсоток освоєння коштів ДФРР. URL: <https://www.minregion.gov.ua/press/news/minregion-v-2020-roczy-suttyevo-pidvyshhenovidsotok-osvoenyua-koshtiv-dfrr/> (дата звернення: 02.04.2021).

93. Місцеве самоврядування в умовах відновлення України: виклики та перспективи : матеріали Міжнар. круглого столу до Дня місцевого самоврядування в Україні (Київ, 9 груд. 2022 р.) : / за заг. ред. Л. Г. Комахи, В. С. Колтун, Ю. Ф. Дехтяренка. Київ : Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2022. 166 с.

94. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін.] ; за ред. В. Г. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 54 с. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.02> (дата звернення: 05.05.2023).

95. Молодожен Ю. Б. Поняття і сутність територіальної громади в системі місцевого самоврядування України. *Університетські наукові записки: часопис Хмельницького університету*. 2006. № 2(18). С. 347–352.

96. Морозюк Н.В. Організаційно-економічна модель самодостатніх сільських громад. *Економіка, фінанси, право*. 2014. №3. С.29-31.

97. Наврузов Ю. В. Детермінанти конкурентоспроможності регіонів. *Актуальні проблеми державного управління*. Харків : Вид-во ХарРІШ УАДУ Магістр, 2003. № 2(16). Ч. I. С. 246–253.

98. Назарук М. Ревіталізація – крок до еколого-збалансованого розвитку міста Львова. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2016. № 50. 271–276.

99. Нестеренко О. С. Методичні аспекти оцінювання конкурентоспроможності регіону і регіональних конкурентних переваг.

Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія економічні науки. 2021. Вип. 41. С. 11-16.

100. Никифорова Н. Паспорти / профілі громад як інструмент розвитку ОТГ в контексті децентралізації, Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління. Т. 84. № 3. 2019. С. 26–34.

101. Олійник Д. І. Інноваційний розвиток територіальних громад в умовах четвертої технологічної революції: пріоритети та перспективи : аналіт. доповідь. Київ: НІСД, 2018. 52 с.

102. Ортіна Г. В., Сокіл О. Г., Прус Ю. О., Застрожнікова І. В., Єфіменко Л. М. Сталий розвиток місцевих громад в умовах децентралізації: монографія. Мелітополь : ФОП Однорог Т. В., 2019. 171 с.

103. Основи упередження кризових явищ в управлінні територіальним розвитком : монографія / за заг. ред. О. Ю. Бобровської ; Т. О. Савостенко. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2011. 296 с.

104. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О. Науковий базис формування теорії інклюзивного розвитку регіону. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: журнал. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. № 3 (23). С. 136-142.

105. Пивовар П. В. Методичні підходи до оцінки людського капіталу сільських територій. *Агросвіт*. 2022. № 5-6. С. 24–32.

106. Підвисоцький В., Ткачук Р. Формування та впровадження програм підвищення конкурентоспроможності територій: метод. Матеріали. Київ: Леста, 2010. 64 с.

107. План відновлення України. Відновлення України : веб-сайт. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 20.11.2022).

108. Планування соціально-економічного розвитку територій України [Текст] : навч. пос./ авт.-упор. О. В. Берданова, В. М. Вакуленко, І. В. Валентюк, В. В. Юзефович [та ін.]; за ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. Київ: НАДУ, «Фенікс», 2011. 206 с. ISBN 979–966–651–520–2.

109. Подзійей О., Коробчук Т. Фінансове забезпечення відновлення конкурентоспроможності територіальних громад в Україні. *Економіка та суспільство*, 2023. (48). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-11>

110. Подзійей О., Шматковська Т. Аналізування та оцінювання виконання місцевих бюджетів територіальних громад Волинської області як складова забезпечення їх конкурентоспроможності. *Галицький економічний вісник*. Т. : ТНТУ, 2022. Том 75. № 2. С. 15–20.

111. Подзійей О. О. Забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад в Україні. *Фінансово-кредитне та обліково-аналітичне забезпечення післявоєнного відновлення економіки України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 жовтня 2023 р.* Київ: НУБіП України, 2023. С. 544 – 545.

112. Подзійей О. О. Концептуальні засади відновлення конкурентоспроможності територіальних громад та регіонів в Україні. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 22-23 вересня 2023 р.)*. Одеса, 2023. С. 477 – 478.

113. Подзійей О. О. Об'єднані територіальні громади: поняття та правовий механізм функціонування. *Вдосконалення фінансово-кредитного механізму забезпечення інноваційного розвитку економіки : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Львів-Дубляни, 20 травня 2020 р.)*. 2020. Частина II. Дубляни: С. 215–216.

114. Подзійей О. О. Особливості реалізації стратегії підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад в Україні. *Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»*. 2020. № 17(67). С. 177–183. DOI: [https://doi.org/10.36910/2707-6296-2020-17\(67\)-19](https://doi.org/10.36910/2707-6296-2020-17(67)-19).

115. Подзійей О. О. Особливості формування конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад на засадах сталого розвитку. *Економічний форум: науковий журнал*. 2020. № 1(4). С. 72–77. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2020-4-9>

116. Подзізей О. О. Складові підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад в умовах сталого розвитку. *Галицький економічний вісник*. Т. : ТНТУ, 2020. Том 67. № 6. С. 33–39.

117. Подзізей О. О. Сутність та зміст конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад в умовах інклюзивного розвитку. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 2020. Т. 4. № 24. С. 63–70. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2020-04-63-70>

118. Подзізей О. О. Яровенко М. М., Шматковська Т. О. Економічна сутність поняття «конкурентоспроможність». *Актуальні проблеми розвитку менеджменту, фінансів та фінансової науки: ідеї та їх впровадження: Збірка матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (із зарубіжною участю) (м. Покровськ, 12-14 травня 2020 р.)*. Покровськ : ДВНЗ «ДонНТУ», 2020. С. 164–166.

119. Подзізей О. О., Гордійчук А. В., Шматковська Т. О. Проблематика дослідження категорій «конкуренція» та «конкурентоспроможність». *Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток»*. Харків: ХНУБА, 2020. С. 152–153.

120. Подзізей О. О., Гордійчук А. Ю. Економічна сутність за зміст поняття «конкурентоспроможність». *Вдосконалення фінансово-кредитного механізму забезпечення інноваційного розвитку економіки : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Львів-Дубляни, 20 травня 2020 р.)*. Ч. I. С. 245–247.

121. Подзізей О.О., Мостовенко Н.А. Фінансові аспекти функціонування ОТГ в Україні. *Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»*. 2022. Вип. 19(75). С. 210-216. DOI: [https://doi.org/10.36910/2707-6296-2022-19\(75\)-25](https://doi.org/10.36910/2707-6296-2022-19(75)-25)

122. Подзізей О. О., Шматковська Т. О. Відновлення конкурентоспроможності територіальних громад. *II Міжнародна науково-практична конференція «Rebuild Ukraine: справа всього цивілізованого світу»*

в рамках Програми «Together United: науковці проти війни» (15 березня 2023 р., м. Луцьк). С. 179-182.

123. Подзізей О. О., Шматковська Т. О. Теоретичні засади відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів. *Галицький економічний вісник*. Т. : ТНТУ, 2023. Том 82. № 3. С. 12–18.

124. Подзізей О. О., Шум Н. М. Проблематика підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. *Тези VII Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Актуальні проблеми маркетингового менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки»*. Луцьк : Луцький НТУ, 2020. 286 с. С. 201–202.

125. Подзізей О. Концептуальні підходи відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 2023. №1 (33). С. 28–33. DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2023-01-28-33>.

126. Показники спроможності 25 пілотних громад. USAID. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/908/Показники_спроможності_25_пілотних_громад_ukr.pdf (дата звернення: 20.08.2022).

127. Полякова Ю. В. Пріоритети забезпечення конкурентоспроможності регіонів України : монографія. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2018. 336 с.

128. Поплавська Ж., Поплавський В. Економіко-філософські аспекти людського капіталу. *Вісник Національної академії наук України*. 2002. № 12. С. 14–21.

129. Портер М. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів. Київ : Наш формат, 2020. 424 с.

130. Порядок проведення розрахунку індексу конкурентоспроможності регіонів. Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2017-%D0%BF#n27> (дата звернення: 20.09.2020).

131. Потапенко С. А. Забезпечення відновлення та ревіталізації територій в Україні у повоєнний період. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/10/EURASIANSIENTIFIC-DISCUSSIONS-23-25.10.22.pdf> (дата звернення: 02.05.2023).

132. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України № 157-VIII від 05.02.2015. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2015_09_04/T150157.html (дата звернення: 10.12.2020).

133. Про засади державної регіональної політики: Закон України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF4ZI00A?an=28> (дата звернення: 20.09.2023)

134. Про засади державної регіональної політики: Закон України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TM068553> (дата звернення: 20.09.2023)

135. Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією: Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. 22.12.2022. № 309 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#Text>

136. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 р. №722/2019. URL : <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-taukrayina>. (дата звернення: 05.05.2020).

137. Прогнозування розвитку територій. Бюджетне прогнозування : навч. посіб. / В. В. Мамонова [та ін.] ; за заг. наук. ред. М. М. Білінської. Київ: НАДУ, 2014. 200 с.

138. Прогнозування та управління соціально-економічними процесами в регіоні : монографія / за наук. ред. В. С. Загорського. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2016. 238 с.

139. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції запровадження інтегрованого розвитку громад та затвердження плану заходів з її реалізації» URL: <https://www.minregion.gov.ua/base-law/grom-convers/elektronni-konsultatsiyi-z->

gromadskisty/proektrozporjadzhennya-kabinetu-ministriv-ukrayini-pro-shvalennya-kontseptsii-zaprovdzhennyaintegrovanogo-rozvitku-gromad-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-yiyi-realizatsiyi. (дата звернення: 05.12.2022).

140. Рахункова палата. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного фонду регіонального розвитку. Київ, 2019. 94 с. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/7-1_2019/Zvit_7-1_2019.pdf (дата звернення: 05.10.2020).

141. Регіональне управління : підручник / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. Київ: НАДУ, 2014. 516 с.

142. Рекомендації стосовно формування політики з питань Плану відновлення місцевого самоврядування від наслідків війни. м. Страсбург, 30 червня 2022 р. CEGG/PAD(2022). URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/CEGG-PAD-on-Ukraine-Recovery-Strategy-in-LSG-area_UKR_FINAL.pdf. (дата звернення: 05.05.2023).

143. Роман В. Ф. Особливості децентралізації та деконцентрації влади: теоретичний аспект. *Ефективність державного управління*. 2014. Вип. 38. С. 92-98.

144. Романко О. П. Методи та способи здійснення оцінки конкурентоспроможності регіону: світова практика і український досвід. *Економіка та держава*. 2018. №4. С. 42–45.

145. Савчук С.В. Особливості стратегічного планування в умовах бюджетної децентралізації. *Економіка і суспільство*, 2016. Вип. № 7. С. 838–843. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/7_ukr/140.pdf (дата звернення: 10.02.2023).

146. Сич О. А. Ревіталізація як складова стратегії розвитку міста. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія «Економічна». 2020. Вип. 99. URL : <https://periodicals.karazin.ua/article/download>

147. Сментина Н. В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку на мезорівні : теорія, методологія, практика : монографія. Одеса : Атлант. 2015. 365 с.

148. Сментина Н.В., Фіалковська А.А. Стратегічне планування місцевого розвитку: навч. посіб. Київ: ФОП Гуляєва В.М., 2019. 244 с.

149. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. Київ : Наш формат, 2018. 736 с.

150. Співак С. М. Підвищення конкурентоспроможності підприємств як основа фінансової спроможності об'єднаної територіальної громади. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 32. С. 70–77.

151. Співак С. М., Синькевич Н. І. Організаційно-економічний механізм підвищення конкурентоспроможності підприємства в умовах об'єднань територіальних громад. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Вип. 7. С. 87–96.

152. Співак С., Королюк Т., Мазуренок О. Фактори підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. *Галицький економічний вісник*. 2019. №6 (61). С. 22–29.

153. Старченко Г.В. Проактивне управління проектами в публічній сфері. *Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток*, 2017. № 2. С. 84-91.

154. Сторонянська І., Максименко А. Тенденції та ризики місцевого економічного розвитку в умовах війни: звіт за результатами соціологічного дослідження (методом фокус-групових інтерв'ю) у територіальних громадах Львівської області URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/1213/LED_Report_Focus_Group_Lviv_2022.pdf

155. Сторонянська І. З., Пелехатий А. О. Напрямки модернізації фінансового забезпечення розвитку сільських територіальних громад у контексті завдань адміністративно-територіальної реформи. *Фінанси України*. 2015. № 10. С. 97-108.

156. Східницька Г. В., Шматковська Т. О. Перспективні напрями розвитку транскордонного співробітництва України в рамках реалізації державної політики. *Problems of implementation technologies in the economy of V-4 countries. Scientific works*, Bratislava, 2019. pp. 192–200. URL: <http://fitm.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2019/10/SCIENTIFIC-WORKS-РПТЕV4С-2019-Bratislava.pdf> (дата звернення: 05.05.2021).

157. Територіальний розвиток і регіональна політика. Стратегування регіонального розвитку на засадах смарт-спеціалізації: наукова доповідь / наук. ред. д.е.н., проф. Сторонянська І. З. Львів, ІРД НАНУ. 2020. 141 с.

158. Територіально-орієнтовані механізми стимулювання інвестицій у повоєнному відновленні України : аналіт. доп. / [Я. А. Жаліло, Н. В. Бахур, А. А. Головка та ін.] ; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2023. 78 с. С. 5. <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2023.09>

159. Ткачук А., Дацишин М. Внутрішні та зовнішні ресурси для розвитку громади або Чому брак грошей не є первинною проблемою громади? (практичний навчальний модуль). К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. 152 с.

160. Ткачук А., Кашевський В., Мавко П. Стратегічне планування у громаді (навчальний модуль). Київ: ІКЦ «Легальний статус», 2016. 96 с.

161. Ткачук А., Наталенко Н. Про бюджет і не тільки. Спеціально для об'єднаних територіальних громад : монографія. К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. 76 с.

162. Трусова Н. В., Колокольчикова І. В., Полегенька М. А. Організаційно-економічний механізм розвитку сільських територіальних громад: внутрішня інтеграція та фінансова спроможність. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10021> (дата звернення: 26.10.2023).

163. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти : монографія / С. М. Серьогін, Ю. П. Шаров, Є. І. Бородін, Н. Т. Гончарук [та ін.] ; за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, Ю. П. Шарова. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2016. 278 с.

164. Філонич В. С., Праченко Т. О., Носирев О. О. Фактори та передумови формування конкурентоспроможності. *Вісник Міжнародного Слов'янського університету*. Харків. 2008. Т. 11. № 1. С. 5–9.

165. Фінансові механізми структурної модернізації економіки. «Зелений» вектор структурної модернізації економіки. Фінансовий аспект. Монографія / Андрущак І.Є., Вахович І.М., Дорош В.Ю., Іщук Л. І., Кондіус І.С., Коробчук Т.І., Купира М.І., Мостовенко Н.А., Ніколаєва А.М., Пиріг С.О., Приступа Ю.В., Салівончик І.М., Шейко Ю.О., Чиж Н.М., за ред. д.е.н., проф. І.М. Вахович. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2019. 204 с.

166. Хомюк Н. Л., Цимбалюк І. О., Войчук М. В., Гримак А. В., Кравців І. К. Земельне оподаткування як інструмент забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах децентралізації *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. Серія: Економічні науки*. 2021. Вип. 23. № 98. С. 45–51.

167. Центр розвитку інновацій. Публічні послуги та електронні сервіси для жителів ОТГ. *Приклади. Посилання. Статистика*, 2018. URL: <http://bit.do/eEjud> (дата звернення: 01.07.2020).

168. Цимбалюк І. О. Генезис теорії інклюзивного розвитку регіону. Причорноморські економічні студії: наук.журн. Одеса, 2019. Вип. 47. С. 235–240.

169. Цимбалюк І. О. Інклюзивний розвиток регіону в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 340 с.

170. Цимбалюк І. О. Оцінка інклюзивного розвитку регіонів України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: журнал*. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. № 4 (24).

171. Цимбалюк І. О. Сутнісна характеристика фінансової децентралізації та її вплив на формування доходів місцевих бюджетів. *Регіональна економіка*, 2019. № 4 (94). С. 113–119. DOI:

<https://doi.org/10.36818/1562-0905-2019-4-10>. (

172. Цимбалюк І. Фіскальний простір інклюзивного розвитку регіону в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика [Текст] : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). Об'єм даних 8,65 Мб.

173. Цимбалюк І., Антонюк, Д., Карлін, М. Проблематика оцінки податкового потенціалу регіону як іманентної складової фіскального простору. *Економіка та суспільство*, 2022. № 39. С. 25-32

174. Цимбалюк І., Смалюх В., Колісниченко О. Аналітичне оцінювання структури дохідної частини місцевих бюджетів за умов фінансової децентралізації. *Галицький економічний вісник*. 2021. Том 69. № 2. С. 95-102.

175. Цимбалюк І.О., Хомюк Н. Л., Зелінська О.З. Міграція робочої сили в Україні: виклики для управління та мотивації персоналу під час війни. *Економіка та суспільство*, 2023. № 54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2783> DOI: 10.32782/2524-0072/2023-54-66

176. Цимбалюк І. О. Зміцнення фінансової безпеки інклюзивного розвитку регіону на основі розширення його фіскального простору. Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання [Текст] : монографія / Наталія Володимирівна Павліха, Ірина Олександрівна Цимбалюк, Наталія Леонідівна Хомюк, Максим Володимирович Войчук, Анастасія Юріївна Савчук, Владислав Вікторович Коломечюк, Сергій Миколайович Цимбалюк. Луцьк : Вежа-Друк. 2022. 514с.

177. Цимбалюк І.О. Концептуальні засади інклюзивного розвитку регіону в умовах фінансової децентралізації. *Інноваційна економіка*. Науково-виробничий журнал. 2019. № 5-6. С. 125-133. <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2019.5-6.17>

178. Цимбалюк І.О., Павліха Н.В., Цимбалюк С.М. Динаміка ринку праці в Україні під час війни: аналіз міграційних тенденцій та показників безробіття. *Інноваційна економіка*. 2023. №2(94). С. 101-109.

179. Цимбалюк І. О. Генезис теорії інклюзивного розвитку регіону. *Причорноморські економічні студії: наук.журн.* Одеса, 2019. Вип. 47. С. 235–240. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.47-39>.

180. Цимбалюк І. О. Механізм управління інклюзивним розвитком регіону в умовах фінансової децентралізації. *Бізнес-навігатор*, 2019. Вип. 6.1 (56). С. 35–40.

181. Цимбалюк І. О. Оцінка інклюзивного розвитку регіонів України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: журнал.* Луцьк: Вежа-Друк, 2019. № 4 (24). <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-04-157-165> URL: <https://echas.eenu.edu.ua/index.php/echas/article/view/518/428>

182. Цимбалюк І. О. Саморозвиток регіону на засадах інклюзивності в умовах фінансової децентралізації. *Збірник наукових праць ДонДУУ.* 2019. № 4 (24). С. 69-80.

183. Цимбалюк І. О. Сутність та складники фіскального простору інклюзивного розвитку регіонів. *Підприємництво та інновації.* 2019. № 10. С. 166–172. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/10.25>

184. Цимбалюк, І., Павліха Н., Корнелюк, О.. Місцеві бюджети як основа фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій. *Економіка та суспільство*, 2023. № 55. С. 62-67.

185. Чернов С.І., Мушинська Н.Ю. Об'єднання територіальних громад як механізм забезпечення ресурсної спроможності сільських громад. *Теорія та практика державного управління.* 2016. Вип. 3(54). С. 172-177.

186. Чикаренко І. А. Досвід стратегічного управління розвитком об'єднаних територіальних громад. *Аспекти публічного управління.* 2018. Т. 6, № 10. С. 54-61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2018_6_10_9 (дата звернення: 27.08.2023).

187. Чикаренко І. А. Формування системи управління інноваційним розвитком територіальних громад : монографія. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. 338 с.

188. Шарко В. В. Конкуренстоспроможність підприємства: методи оцінки, стратегії підвищення. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер. : Економіка*. 2015. Вип. 2(2). С. 120–126.

189. Шматковська Т. О., Подзізей О. О. Концептуальні засади підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. *Економічний форум: науковий журнал*, 2020. № 1(4). С. 77-85. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2020-4-10>

190. Шпильова Ю. Б., Ільїна М.В. Формування актив-орієнтованого підходу до розвитку територіальних громад. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*, 2018. Вип. 1-2 (44) С. 63-67.

191. Яшник М. Дослідження ініціатив відновлення в Україні та роль громадянського суспільства в процесах відновлення: основні результати комплексного соціологічного дослідження проведеного у квітні-травні 2023: Прес-реліз. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=1268&page=3>

192. A Marshall plan for Ukraine: G7 Presidency and European Commission to invite experts to a conference on the reconstruction of the war-torn country, European Commission. 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/AC_22_6385 (дата звернення: 28.11.2022).

193. Aiginger, Karl; Firgo, Matthias. Regional competitiveness under new perspectives. Vienna: WWWforEurope, 2015. No. 26. 57 p.

194. Apostolyuk O., Shmatkovska T., Chykalo I., Husak A. Assessment of the rural population economic activity in the system of united territorial communities' development: a case study of Volyn region, Ukraine. *Scientific Papers: Series «Management, Economic Engineering in Agriculture and rural development»*, 2020, Vol. 20(3): 99-108. URL: http://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.20_3/Art10.pdf (дата звернення: 05.07.2022).

195. Bilyk R. Role of the Local Authorities in Implementing of Reforms in

Ukraine and Ensuring Economic Security of Territories. *Intellectual Archive*, 2017. Vol. 6. №2. P.10–22.

196. Borell J. The war in Ukraine and its implications for the EU. *European Union External Action*, 2022. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/war-ukraineand-its-implications-eu_en. (дата звернення: 05.05.2023).

197. Box, George E. P., Cox, D. R. An analysis of transformations. *Journal of the Royal Statistical Society, Series B*. 1964. Vol. 26 (2). Pp. 211–252.

198. Dijkstra, L. and Poelman, H. Cities in Europe: the new OECD-EC definition. *Regional focus*. 2012. Vol. 1. Pp. 1–13.

199. Dziamulych M., Sadovska I., Shmatkovska T., Nahirska K., Nuzhna O., Gavryliuk O. The study of the relationship between rural population spending on peasant households with the main socio-economic indicators: a case study of Volyn region, Ukraine. *Scientific Papers Series «Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development»*. 2020. Vol. 20. Iss. 2. P. 217-222. URL: <http://surl.li/critl> (дата звернення: 01.07.2021).

200. Dziamulych M., Shmatkovska T., Gordiichuk A., Kupyra M., Korobchuk T. Estimating peasant farms income and the standard of living of a rural population based on multi-factorial econometric modeling: a case study of Ukraine. *Scientific Papers Series «Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development»*, 2020. Vol. 20. Iss. 1. P. 199-206. URL: <http://surl.li/crisy> (дата звернення: 01.07.2021).

201. Dziamulych M., Shmatkovska T., Petrukha, S., Zatsepina, N. Rogach, S., Petrukha, N. Rural agritourism in the system of rural development: a case study of Ukraine. *Scientific Papers Series «Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development»*, 2021. Vol. 21. Iss. 3. P. 333-343. URL: <http://managementjournal.usamv.ro/index.php/scientific-papers/2606-rural-agritourism-in-the-system-of-rural-development-a-case-study-of-ukraine> (дата звернення: 01.07.2022).

202. European Commission. Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation and Development of Regions in the European Union. Brussels,

1999. 248 P. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b47f2f5b-5538-4475-acac-9f0c56da62c0> (дата звернення: 20.09.2020).

203. European Commission. The EU regional competitiveness index 2019. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019. 42 P. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/2019_03_rci2019.pdf (дата звернення: 20.09.2020).

204. Gardiner B., Martin R., Tyler P. Competitiveness, Productivity and Economic Growth across the European Regions. *Regional Studies*. 2004. Vol. 38. Pp. 1045–1067.

205. H. I. Ansoff, D. Kiple, A.O. Lewis, R. Helm-Stevens, R. Ansoff. *Implanting Strategic Management*. Springer Nature Switzerland AG, 2018. 592 p.

206. Hamel Gary, Prahalad C.K. *Competing for the future*. Harvard Business Press, 1994. 348 p.

207. Henderson P. European trends in community development. *Community Development Journal*. 2003. Vol. 38. № 3. P. 241–254.

208. Khomiuk N., Bochko O., Pavlikha N., Demchuk A., Stashchuk O., Shmatkovska T., Naumenko N. Economic modeling of sustainable rural development under the conditions of decentralization: a case study of Ukraine. *Scientific Papers: Series «Management, Economic Engineering in Agriculture and rural development»*, 2020. Vol. 20(3). 317-332. URL: <http://surl.li/critn> (дата звернення: 05.07.2022).

209. Khomiuk, N., Tsymbaliuk, I., Voichuk, M., Grymak, A., & Kravtsiv, I. (2021). Land taxation as a tool to ensure sustainable development of rural areas in the context of decentralization. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series Economical Sciences*, 23(98), 45-51.

210. Kienast, F., Bollinger, J., Potschin, M., de Groot, R.S. Verburg, P.H., Heller, I., Wascher, D., Haines-Young, R. Assessing Landscape Functions with Broad-Scale Environmental Data: Insights Gained from a Prototype Development for Europe, *Environmental Management*. 2009. Vol. 44(6). Pp. 1099–1120.

211. Kretzmann J. A, McKnight J. Guide to capacity inventories: mobilizing the community skills of local residents. A Community Building Workbook. Chicago, IL : ACTA Publications, 1997. 96 p.

212. Kretzmann J., McKnight J. Building Communities From the Inside Out: A Path Toward Finding and Mobilizing a Community's Assets. Chicago, IL. ACTA Publications, 1993. 3rd ed. 376 p.

213. Krugman P. R., Obstfeld M. International Economics: Theory and Policy. Prentice Hall, 2008. 712 p.

214. Lucas R., Stokey N. L., Edward C. Prescott. Recursive methods in economic dynamics. Harvard University Press, 1989. 608 p.

215. Mathie A., Cameron J., Gibson K. Asset-based and citizen-led development: Using a diffracted power lens to analyze the possibilities and challenges. *Progress in Development Studies*, 2017. No. 1. P. 54–66.

216. Mehr H., Ash H., Fellow D. Artificial intelligence for citizen services and government. Book Artificial intelligence for citizen services and government / Editor. Ash Center for Democratic Governance and Innovation, 2017. 1-12.

217. Meyer-Stamer, J. Systematic competitiveness and local economic development Discussion Paper. Duisberg : Mesopartner, 2008.

218. OECD. Handbook on constructing composite indicators: methodology and user guide. Paris: OECD, 2008. 160 p.

219. Perry. Joined-up government in the western world in comparative perspective: A preliminary literature review and exploration. Book Joined-up government in the western world in comparative perspective: A preliminary literature review and exploration / Editor Journal of Public Administration Research and Theory, 2004. 103-138.

220. Rodríguez-Pose, A., Ketterer, T.D. Do Local Amenities Affect the Appeal of Regions in Europe for Migrants? *Journal of Regional Science*. 2012. Vol. 52(4). Pp. 535–561.

221. Rodrik, Dani. In Search of Prosperity: Analytic Narratives on Economic Growth. Princeton University Press, 2003. 481 p.

222. Schultz T. W. *The Economics of Being Poor*, Cambridge, Massachusetts, Blackwell Publishers, 1993. 484 p.

223. Shmatkovska T., Dziamulych M., Gordiichuk A., Mostovenko N., Chyzh N., Korobchuk T. Trends in human capital formation and evaluation of the interconnection of socio-demographic processes in rural area: a case study of Volyn region, Ukraine. *Scientific Papers Series «Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development»*. 2020. Vol. 20. Iss. 2. P. 437-444. URL: <http://surl.li/critm> (дата звернення: 01.07.2022).

224. Shmatkovska T., Nikolaeva A., Zabedyuk M., Sheiko Yu., Grudzevych Yu. Increasing the efficiency of the labour resources usage of agrosector enterprises in the system of sustainable development of the rural territories: a case study of Ukraine. *Scientific Papers Series «Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development»*. 2020. Volume 20, Issue 4/2020. p. 467–476. URL: <https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2021-01/Art54.pdf> (дата звернення: 06.07.2022).

225. Sodoma R., Dubynetska P., Kupchak M., Podzizei O., Lesyk L., Zhuk M. Financial decentralization of territorial communities in the context of the implementation of international experience. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. 6(41). С. 100-111.

226. Tsymbaliuk I., Alghadhywi M.Y.H. Assessment of the Ukrainian Regional Infrastructure Development Taking into Account its Inclusiveness [Оцінка розвитку інфраструктури регіонів України з урахуванням її інклюзивності]. *Галицький економічний вісник*, 2020. № 6. С. 59–66.

227. Vinuesa R., Azizpour H., Leite I., Balaam M., Dignum V., Domisch S., Fellander A., Langhans S. D., Tegmark M., Nerini F. F. The role of artificial intelligence in achieving the Sustainable Development Goals. *Nature Communications*. 2020. T. 11. № 1. 10-13.

228. Voznyak H., Mulska O., Bil M., Patytska K., Lysiak L. (2022). Financial well-being of territorial communities and the economic growth of the regions of Ukraine: assessment and modeling of interrelation. [Фінансове благополуччя

територіальних громад та економічне зростання регіонів України: оцінка та моделювання взаємозв'язку] *Agricultural and Resource Economics*. 2022. Vol. 8. No. 2. Pp. 141–157.

229. Wong, Pui-Hang. 2016. «How can political trust be built after civil wars? Evidence from post- conflict Sierra Leone.» *Journal of Peace Research*, 2016. Pp. 772-785.

230. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2019. Cologny: Geneva, 2019. 666 P. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (дата звернення: 20.09.2020).

ДОДАТОК А

Список публікацій за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації**Публікації у наукових фахових виданнях України категорії «А»,****що індексуються у міжнародних наукометричних базах****Scopus / Web of Science**

1. Sodoma R., Dubynetska P., Kupchak M., Podzizei O., Lesyk L., Zhuk M. Financial decentralization of territorial communities in the context of the implementation of international experience. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, 2021. №6 (41). С. 100-111. **(Web of Science)**
Особистий внесок автора: запропоновано концептуальну модель розвитку територіальної громади в умовах фінансової децентралізації, яка передбачає ефективне поєднання бюджетного потенціалу, потенціалу суб'єктів господарювання, домашніх господарств і фінансово-кредитних установ та їхню взаємодію (0,82 д.а., автору належить 0,26 д.а.).

Публікації у наукових фахових виданнях України категорії «Б»

2. Подзізей О. О., Шматковська Т. О. Теоретичні засади відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів. *Галицький економічний вісник*, 2023. Том 82. № 3. С. 12–18. *Особистий внесок автора: запропоновано необхідність формування концептуальних стратегій відновлення конкурентоспроможності територіальних громад у сучасних умовах; розглянуто підходи до розуміння сутності поняття конкурентоспроможності територій та його важливість для формування планів економічного розвитку територій, досліджено фактори, що безпосередньо впливають на рівень конкурентоспроможності регіонів України (0,43 д.а., автору належить 0,31 д.а.).*

3. Подзізей О., Коробчук Т. Фінансове забезпечення відновлення конкурентоспроможності територіальних громад в Україні. *Економіка та суспільство*, 2023. №(48). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-11>
Особистий внесок автора: визначено особливості формування доходів

бюджетів територіальних громад та вплив динаміки цих надходжень на забезпечення сталого розвитку територій; здійснено аналіз видатків бюджетів територіальних громад та основні їх напрямки за видами діяльності (0,38 д.а., автору належить 0,24 д.а.).

4. Подзійей О. Концептуальні підходи відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 2023. № 1 (33). С. 28–33. DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2023-01-28-33>. (0,45 д.а.).

5. Подзійей О., Шматковська Т. Аналізування та оцінювання виконання місцевих бюджетів територіальних громад Волинської області як складова забезпечення їх конкурентоспроможності. *Галицький економічний вісник*, 2022. Том 75. № 2. С. 15–20. *Особистий внесок автора: розглянуто сучасні особливості функціонування територіальних громад у нових бюджетних умовах; досліджено та проаналізовано обсяги надходжень і видатків загального фонду бюджетів територіальних громад Волинської області; проведено порівняння доходів та видатків загального бюджету з розрахунку на одного мешканця громади; на основі отриманих результатів проведено оцінювання дотаційності бюджетів територіальних громад; досліджено територіальну закономірність розташування дотаційних та прибуткових територіальних громад; на основі проведеного аналізу запропоновано комплекс заходів, спрямованих на загальне підвищення бюджетної ефективності територіальних громад, що повинно забезпечити зростання рівня їх конкурентоспроможності (0,38 д.а., автору належить 0,26 д.а.).*

6. Подзійей О. О., Мостовенко Н. А. Фінансові аспекти функціонування ОТГ в Україні. *Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»*. 2022. Вип. 19(75). С. 210-216. DOI: [https://doi.org/10.36910/2707-6296-2022-19\(75\)-25](https://doi.org/10.36910/2707-6296-2022-19(75)-25) *Особистий внесок автора: визначено важливість фінансування інвестиційних проектів, що сприяють забезпеченню сталого розвитку територій; запропоновано комплекс заходів, спрямованих на покращення фінансування*

територіальних громад в умовах дестабілізації фінансової системи держави (0,34 д.а., автору належить 0,23 д.а.).

7. Шматковська Т. О., Подзійей О. О. Концептуальні засади підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. *Економічний форум: науковий журнал*, 2020. № 1(4). С. 77-85. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2020-4-10> *Особистий внесок автора: розглянуто сучасні особливості формування стратегії забезпечення підвищення конкурентоспроможності територіальних громад; окреслено специфіку формування моделей підвищення конкурентоспроможності, визначено основні чинники, які визначають конкурентну позицію територіальних громад в системі адміністративно-економічного розвитку регіону; на основі аналізу розроблено модель забезпечення підвищення конкурентоспроможності територіальних громад; визначено етапи процесу реалізації стратегії підвищення конкурентоспроможності територіальних громад (0,37 д.а., автору належить 0,29 д.а.).*

8. Подзійей О. О. Складові підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад в умовах сталого розвитку. *Галицький економічний вісник*, 2020. Т. 67. № 6. С. 33–39. (0,42 д.а.).

9. Подзійей О. О. Особливості реалізації стратегії підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад в Україні. *Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»*, 2020. № 17(67). С. 177–183. DOI: [https://doi.org/10.36910/2707-6296-2020-17\(67\)-19](https://doi.org/10.36910/2707-6296-2020-17(67)-19). (0,34 д.а.).

10. Подзійей О. О. Особливості формування конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад на засадах сталого розвитку. *Економічний форум: науковий журнал*, 2020. № 1(4). С. 72 – 77. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2020-4-9> (0,42 д.а.).

11. Подзійей О. О. Сутність та зміст конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад в умовах інклюзивного розвитку. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 2020. Т. 4. № 24. С. 63–70. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2020-04-63-70> (0,44 д.а.).

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

12. Подзізей О. О., Шматковська Т. О. Відновлення конкурентоспроможності територіальних громад. *II Міжнародна науково-практична конференція «Rebuild Ukraine: справа всього цивілізованого світу» в рамках Програми «Together United: науковці проти війни»* (15 березня 2023 р., м. Луцьк). С. 179-182. *Особистий внесок автора: обґрунтовано потребу у відновленні конкурентоспроможності територіальних громад у повоєнний період (0,22 д.а., автору належить 0,15 д.а.).*

13. Подзізей О. О. Концептуальні засади відновлення конкурентоспроможності територіальних громад та регіонів в Україні. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 22-23 вересня 2023 р.)*. Одеса, 2023. С. 477–478. *(0,18 д.а.).*

14. Подзізей О. О. Забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад в Україні. *Фінансово-кредитне та обліково-аналітичне забезпечення післявоєнного відновлення економіки України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 жовтня 2023 р.* Київ: НУБіП України, 2023. С. 544 – 545. *(0,12 д.а.).*

15. Подзізей О. О. Об'єднані територіальні громади: поняття та правовий механізм функціонування. *Вдосконалення фінансово-кредитного механізму забезпечення інноваційного розвитку економіки : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції* (м. Львів-Дубляни, 20 травня 2020 р.). Дубляни, 2020. Ч. II. С. 215–216. *(0,13 д.а.).*

16. Подзізей О. О., Шум Н. М. Проблематика підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. *Тези VII Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Актуальні проблеми маркетингового менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки»*. Луцьк : Луцький НТУ, 2020. 286 с. С. 201–202. *Особистий внесок автора: обґрунтовано необхідність розв'язання*

проблематики підвищення конкурентоспроможності територіальних громад (0,18 д.а., автору належить 0,12 д.а.).

17. Подзізей О. О., Гордійчук А. Ю. Економічна сутність за зміст поняття «конкурентоспроможність». *Вдосконалення фінансово-кредитного механізму забезпечення інноваційного розвитку економіки : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції* (м. Львів-Дубляни, 20 травня 2020 р.). Дубляни, 2020. Ч. I. С. 245–247. *Особистий внесок автора: охарактеризовано економічну сутність поняття «конкурентоспроможність» (0,17 д.а., автору належить 0,11 д.а.).*

18. Подзізей О. О., Гордійчук А. В., Шматковська Т. О. Проблематика дослідження категорій «конкуренція» та «конкурентоспроможність». *Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток»*. Харків: ХНУБА, 2020. С. 152–153. *Особистий внесок автора: окреслено проблематику дослідження категорій «конкуренція» та «конкурентоспроможність» (0,19 д.а., автору належить 0,11 д.а.).*

Наукові праці які додатково відображають наукові результати дисертації

19. Подзізей О. О. Яровенко М. М., Шматковська Т. О. Економічна сутність поняття «конкурентоспроможність». *Актуальні проблеми розвитку менеджменту, фінансів та фінансової науки: ідеї та їх впровадження: Збірка матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (із зарубіжною участю)* (м. Покровськ, 12-14 травня 2020 р.). Покровськ : ДВНЗ «ДонНТУ», 2020. С. 164–166. *Особистий внесок автора: окреслено економічну сутність поняття «конкурентоспроможність» (0,18 д.а., автору належить 0,11 д.а.).*

ДОДАТОК Б

Якість життя в регіонах

Розрахунок часткового показника населення та міграції

Таблиця Б.1

Середня чисельність наявного населення, тис. осіб

Регіони	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	42845	42672,5	42485,5	42269,8	42027,8	41745,4	41377,8
Вінницька	1606,4	1596,3	1583,1	1568,1	1552,9	1537,3	1519,32
Волинська	1042,8	1041,8	1039,7	1036,9	1033,4	1029,4	1024,38
Дніпропетровська	3265,8	3242,6	3230,8	3218,8	3191,6	3159,3	3119,26
Донецька	4281,2	4254,6	4222,3	4183,2	4148,9	4116	4079,83
Житомирська	1251,7	1244	1235,9	1225,7	1214,2	1201,9	1187,26
Закарпатська	1259,4	1259	1258,5	1257,5	1255,3	1252	1247,3
Запорізька	1759,8	1746,6	1731,3	1714,5	1696,6	1677	1652,49
Івано-Франківська	1382,4	1381,1	1378,7	1375,4	1370,7	1364,6	1356,47
Київська	1730,7	1733,3	1744,4	1761,1	1774,5	1784,8	1791,81
Кіровоградська	976,9	969,5	961	950,9	939,3	926,6	911,92
Луганська	2212,8	2200,3	2181,5	2159,8	2143,9	2128,6	2112,12
Львівська	2536	2534,1	2531,8	2525,8	2517,1	2504,9	2487,94
Миколаївська	1161,3	1154,2	1145,7	1136,2	1125,5	1114,1	1100,11
Одеська	2393,4	2388,4	2384,8	2381,7	2378,8	2372,7	2359,75
Полтавська	1444	1432,9	1420,3	1407,1	1393,7	1379,3	1361,91
Рівненська	1161,5	1162,3	1161,7	1159	1155,1	1150,7	1145,12
Сумська	1118,3	1108,9	1099,4	1087,9	1074,8	1060,9	1044,61
Тернопільська	1067,8	1062,4	1055,8	1049,1	1042,3	1034,6	1026,14
Харківська	2724,9	2709,9	2697,6	2684,8	2667	2646,1	2616,4
Херсонська	1065,1	1059	1051,3	1042,3	1032,8	1022,3	1009,15
Хмельницька	1297,8	1289,8	1279,8	1269,6	1259,7	1249,2	1236,31
Черкаська	1247,4	1237,1	1225,8	1213,4	1199,2	1185,2	1169,51
Чернівецька	909,9	909	907,4	905,5	903	899,1	893,511
Чернігівська	1050,3	1039,2	1026,7	1012,9	998,5	984	968,008
м.Київ	2897,3	2916,2	2930,1	2942,7	2959,1	2964,8	2957,24

Джерело: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/ds/kn/arh_kn2022_u.html

Формування приросту (скорочення) чисельності населення

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	-210136	-251791	-272297	-323378	-442279
Вінницька	-9924	-11572	-12254	-13893	-17150
Волинська	-1674	-2440	-2912	-3896	-5641
Дніпропетровська	-23402	-27215	-28403	-33981	-45267
Донецька	-19728	-24280	-26413	-26095	-35620
Житомирська	-8355	-9615	-10314	-12061	-15135
Закарпатська	-525	-1437	-2511	-3253	-5817
Запорізька	-13603	-15163	-16280	-18865	-26146
Івано-Франківська	-3880	-4804	-5423	-7384	-10045
Київська	-10864	-13486	-14239	-17276	-23545
Кіровоградська	-7849	-8407	-9095	-10576	-13472
Луганська	-8341	-10339	-10980	-11100	-15024
Львівська	-7085	-9473	-11036	-15198	-20449
Миколаївська	-6912	-8015	-9121	-10132	-14359
Одеська	-8166	-10463	-12153	-14254	-23142
Полтавська	-12344	-13466	-13872	-15972	-19535
Рівненська	-289	-1148	-1866	-3388	-5337
Сумська	-9514	-10763	-10921	-12969	-15379
Тернопільська	-5525	-6468	-6858	-7983	-9566
Харківська	-19250	-22943	-22573	-27470	-39574
Херсонська	-5921	-7068	-7653	-9407	-13036
Хмельницька	-8076	-9038	-9460	-11129	-14825
Черкаська	-10394	-11544	-12082	-13538	-16126
Чернівецька	-1783	-2549	-2789	-4543	-6540
Чернігівська	-11283	-12450	-12455	-13594	-15937
м.Київ	4551	2355	-634	-5421	-15612

Джерело: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/ds/fp/arh_fp2022_u.html

Нормована чисельність населення

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,2038	0,2022	0,2002	0,1984	0,1964
Волинська	0,0399	0,0401	0,0402	0,0405	0,0411
Дніпропетровська	0,7009	0,7058	0,7051	0,7026	0,6985
Донецька	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Житомирська	0,0991	0,0977	0,0959	0,0941	0,0922
Закарпатська	0,1059	0,1074	0,1085	0,1097	0,1110
Запорізька	0,2485	0,2468	0,2445	0,2418	0,2382
Івано-Франківська	0,1422	0,1434	0,1441	0,1447	0,1453
Київська	0,2525	0,2610	0,2685	0,2753	0,2819
Кіровоградська	0,0162	0,0139	0,0112	0,0085	0,0058
Луганська	0,3844	0,3827	0,3823	0,3822	0,3825
Львівська	0,4900	0,4943	0,4973	0,4992	0,5004
Миколаївська	0,0719	0,0704	0,0685	0,0668	0,0648
Одеська	0,4457	0,4504	0,4547	0,4581	0,4602
Полтавська	0,1547	0,1530	0,1512	0,1493	0,1470
Рівненська	0,0767	0,0773	0,0777	0,0782	0,0790
Сумська	0,0579	0,0556	0,0529	0,0503	0,0474
Тернопільська	0,0448	0,0438	0,0429	0,0421	0,0416
Харківська	0,5400	0,5429	0,5435	0,5431	0,5407
Херсонська	0,0434	0,0417	0,0400	0,0383	0,0363
Хмельницька	0,1123	0,1111	0,1099	0,1088	0,1076
Черкаська	0,0961	0,0939	0,0913	0,0889	0,0866
Чернівецька	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Чернігівська	0,0360	0,0328	0,0294	0,0264	0,0234
м. Київ	0,6102	0,6215	0,6334	0,6421	0,6477

Розраховано дисертантом

Нормований приріст населення

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,4822	0,5290	0,5815	0,6537	0,7042
Волинська	0,7773	0,8378	0,9180	0,9791	0,9924
Дніпропетровська	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Донецька	0,1314	0,0993	0,0717	0,2566	0,2416
Житомирська	0,5383	0,5952	0,6514	0,7134	0,7546
Закарпатська	0,8184	0,8718	0,9324	1,0000	0,9880
Запорізька	0,3506	0,4076	0,4366	0,4919	0,4789
Івано-Франківська	0,6984	0,7579	0,8275	0,8656	0,8821
Київська	0,4485	0,4643	0,5101	0,5436	0,5440
Кіровоградська	0,5564	0,6361	0,6953	0,7617	0,7963
Луганська	0,5388	0,5707	0,6274	0,7446	0,7574
Львівська	0,5837	0,6000	0,6254	0,6113	0,6215
Миколаївська	0,5899	0,6493	0,6944	0,7761	0,7741
Одеська	0,5451	0,5665	0,5852	0,6420	0,5541
Полтавська	0,3956	0,4650	0,5233	0,5861	0,6444
Рівненська	0,8269	0,8815	0,9556	0,9956	1,0000
Сумська	0,4968	0,5564	0,6296	0,6838	0,7485
Тернопільська	0,6395	0,7016	0,7759	0,8461	0,8941
Харківська	0,1485	0,1445	0,2099	0,2119	0,1426
Херсонська	0,6254	0,6813	0,7472	0,7997	0,8072
Хмельницька	0,5483	0,6147	0,6822	0,7437	0,7624
Черкаська	0,4654	0,5300	0,5877	0,6653	0,7298
Чернівецька	0,7734	0,8342	0,9224	0,9580	0,9699
Чернігівська	0,4335	0,4993	0,5743	0,6635	0,7345
м.Київ	1,0000	1,0000	1,0000	0,9294	0,7427

Розраховано дисертантом

Таблиця Б.5

Частковий індекс населення та міграції

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021	Середнє
Вінницька	0,343	0,366	0,391	0,426	0,450	0,40
Волинська	0,409	0,439	0,479	0,510	0,517	0,47
Дніпропетровська	0,350	0,353	0,353	0,351	0,349	0,35
Донецька	0,566	0,550	0,536	0,628	0,621	0,58
Житомирська	0,319	0,346	0,374	0,404	0,423	0,37
Закарпатська	0,462	0,490	0,520	0,555	0,550	0,52
Запорізька	0,300	0,327	0,341	0,367	0,359	0,34
Івано-Франківська	0,420	0,451	0,486	0,505	0,514	0,48
Київська	0,351	0,363	0,389	0,409	0,413	0,38
Кіровоградська	0,286	0,325	0,353	0,385	0,401	0,35
Луганська	0,462	0,477	0,505	0,563	0,570	0,52
Львівська	0,537	0,547	0,561	0,555	0,561	0,55
Миколаївська	0,331	0,360	0,381	0,421	0,419	0,38
Одеська	0,495	0,508	0,520	0,550	0,507	0,52
Полтавська	0,275	0,309	0,337	0,368	0,396	0,34
Рівненська	0,452	0,479	0,517	0,537	0,539	0,50
Сумська	0,277	0,306	0,341	0,367	0,398	0,34
Тернопільська	0,342	0,373	0,409	0,444	0,468	0,41
Харківська	0,344	0,344	0,377	0,377	0,342	0,36
Херсонська	0,334	0,362	0,394	0,419	0,422	0,39
Хмельницька	0,330	0,363	0,396	0,426	0,435	0,39
Черкаська	0,281	0,312	0,339	0,377	0,408	0,34
Чернівецька	0,387	0,417	0,461	0,479	0,485	0,45
Чернігівська	0,235	0,266	0,302	0,345	0,379	0,31
м.Київ	0,805	0,811	0,817	0,786	0,695	0,78

Розраховано дисертантом

Додаток В

Розрахунок часткового індексу ринку праці

Таблиця В.1

Робоча сила працездатного віку, тис. осіб

Регіони	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Україна	17193,2	17296,2	17381,8	16917,8	16666,8
Вінницька	694,3	702,7	706	688,1	675,4
Волинська	413,5	414,4	416,6	404,8	401,6
Дніпропетровська	1475,5	1487,1	1490,6	1457,9	1435,4
Донецька	831	834,7	837,1	812,4	799,3
Житомирська	547,2	552,3	556,4	529,8	521,5
Закарпатська	539,3	542,1	544,3	533	528
Запорізька	780,5	783,1	785,2	759,7	751,9
Івано-Франківська	578,3	579	583,9	562,4	556,7
Київська	780,1	792,8	803,1	794,6	784,5
Кіровоградська	416,4	416	416,8	400,4	391,7
Луганська	330,7	333,4	336	325,1	317,8
Львівська	1119,7	1119,9	1122,5	1096,2	1085,7
Миколаївська	529	530,6	531,5	518,4	509,7
Одеська	1038,2	1047,2	1051,5	1036,4	1026,9
Полтавська	640,3	638,6	641,5	624,9	611,6
Рівненська	476,8	496,2	497,2	477,5	463,9
Сумська	498	502	505,8	484,4	475,6
Тернопільська	441,6	447,7	450,6	437,5	429,5
Харківська	1285,1	1284	1285,1	1242,3	1223,5
Херсонська	488,1	490,8	494,4	481,7	472,9
Хмельницька	545,8	547,7	548,9	534,5	523,8
Черкаська	566,6	567	568	544,1	526,7
Чернівецька	366,6	371,3	373,9	364,8	361,6
Чернігівська	458	462,5	466	449,1	436,2
м. Київ	1352,6	1353,1	1368,9	1357,8	1355,4

Таблиця В.2

**Рівень безробіття серед населення працездатного віку,
у % до робочої сили відповідного віку**

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	9,9	9,1	8,6	9,9	10,3
Вінницька	11	10,2	9,7	11	11,4
Волинська	12,6	11,6	10,8	12,8	13
Дніпропетровська	8,8	8,2	7,9	8,8	9,1
Донецька	15,1	14,4	14	15,4	15,9
Житомирська	11,3	10,8	10	11,3	11,6
Закарпатська	10,8	10,3	9,4	11	11,5
Запорізька	11	10,3	9,9	11,1	11,4
Івано-Франківська	9	8,3	7,6	9	9,2
Київська	6,7	6,4	6	7	7,3
Кіровоградська	12,6	12	11,3	13,2	13,7
Луганська	17,6	16	14,4	16,1	16,7
Львівська	7,7	7	6,7	7,7	7,9
Миколаївська	10,6	10	9,6	11	11,7
Одеська	7,4	6,6	6,1	7,3	7,5
Полтавська	12,2	11,5	10,9	12,3	12,8
Рівненська	12,6	10,2	8,8	10,1	10,5
Сумська	9,6	9,2	8,1	9,9	10,5
Тернопільська	12,2	10,7	10,3	11,9	12,3
Харківська	6,3	5,5	5,2	6,4	6,9
Херсонська	11,3	10,5	9,8	11,5	11,9
Хмельницька	9,2	8,8	8,3	10,4	10,8
Черкаська	10,4	9,8	8,5	9,8	10,4
Чернівецька	9,5	8,9	7,8	10,1	10,5
Чернігівська	11,7	11	10,6	12,3	12,9
м. Київ	7,4	6,6	6,2	7,3	7,5

Нормована робоча сила

Регіони	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Вінницька	0,3176	0,3201	0,3205	0,3204	0,3200
Волинська	0,0723	0,0702	0,0698	0,0704	0,0750
Дніпропетровська	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Донецька	0,4370	0,4345	0,4340	0,4302	0,4308
Житомирська	0,1891	0,1897	0,1909	0,1807	0,1823
Закарпатська	0,1822	0,1809	0,1804	0,1835	0,1881
Запорізька	0,3929	0,3898	0,3891	0,3837	0,3884
Івано-Франківська	0,2163	0,2129	0,2147	0,2095	0,2138
Київська	0,3926	0,3982	0,4046	0,4145	0,4176
Кіровоградська	0,0749	0,0716	0,0700	0,0665	0,0661
Луганська	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Львівська	0,6892	0,6817	0,6812	0,6807	0,6871
Миколаївська	0,1732	0,1709	0,1693	0,1706	0,1717
Одеська	0,6180	0,6187	0,6197	0,6279	0,6345
Полтавська	0,2704	0,2645	0,2646	0,2647	0,2629
Рівненська	0,1276	0,1411	0,1396	0,1345	0,1307
Сумська	0,1461	0,1461	0,1471	0,1406	0,1412
Тернопільська	0,0969	0,0991	0,0993	0,0992	0,0999
Харківська	0,8337	0,8240	0,8220	0,8097	0,8104
Херсонська	0,1375	0,1364	0,1372	0,1382	0,1388
Хмельницька	0,1879	0,1858	0,1844	0,1849	0,1843
Черкаська	0,2061	0,2025	0,2009	0,1933	0,1869
Чернівецька	0,0314	0,0329	0,0328	0,0350	0,0392
Чернігівська	0,1112	0,1119	0,1126	0,1095	0,1059
м. Київ	0,8926	0,8839	0,8946	0,9116	0,9284

*Розраховано дисертантом.

Нормований рівень безробіття

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,5841	0,5524	0,5109	0,5258	0,5408
Волинська	0,4425	0,4190	0,3913	0,3402	0,3776
Дніпропетровська	0,7788	0,7429	0,7065	0,7526	0,7755
Донецька	0,2212	0,1524	0,0435	0,0722	0,0816
Житомирська	0,5575	0,4952	0,4783	0,4948	0,5204
Закарпатська	0,6018	0,5429	0,5435	0,5258	0,5306
Запорізька	0,5841	0,5429	0,4891	0,5155	0,5408
Івано-Франківська	0,7611	0,7333	0,7391	0,7320	0,7653
Київська	0,9646	0,9143	0,9130	0,9381	0,9592
Кіровоградська	0,4425	0,3810	0,3370	0,2990	0,3061
Луганська	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Львівська	0,8761	0,8571	0,8370	0,8660	0,8980
Миколаївська	0,6195	0,5714	0,5217	0,5258	0,5102
Одеська	0,9027	0,8952	0,9022	0,9072	0,9388
Полтавська	0,4779	0,4286	0,3804	0,3918	0,3980
Рівненська	0,4425	0,5524	0,6087	0,6186	0,6327
Сумська	0,7080	0,6476	0,6848	0,6392	0,6327
Тернопільська	0,4779	0,5048	0,4457	0,4330	0,4490
Харківська	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Херсонська	0,5575	0,5238	0,5000	0,4742	0,4898
Хмельницька	0,7434	0,6857	0,6630	0,5876	0,6020
Черкаська	0,6372	0,5905	0,6413	0,6495	0,6429
Чернівецька	0,7168	0,6762	0,7174	0,6186	0,6327
Чернігівська	0,5221	0,4762	0,4130	0,3918	0,3878
м. Київ	0,9027	0,8952	0,8913	0,9072	0,9388

*Розраховано дисертантом.

Таблиця В.5

Частковий індекс ринку праці

Регіони	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Середнє
Вінницька	0,451	0,436	0,416	0,423	0,430	0,43
Волинська	0,257	0,245	0,231	0,205	0,226	0,23
Дніпропетровська	0,889	0,871	0,853	0,876	0,888	0,88
Донецька	0,329	0,293	0,239	0,251	0,256	0,27
Житомирська	0,373	0,342	0,335	0,338	0,351	0,35
Закарпатська	0,392	0,362	0,362	0,355	0,359	0,37
Запорізька	0,488	0,466	0,439	0,450	0,465	0,46
Івано-Франківська	0,489	0,473	0,477	0,471	0,490	0,48
Київська	0,679	0,656	0,659	0,676	0,688	0,67
Кіровоградська	0,259	0,226	0,203	0,183	0,186	0,21
Луганська	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,00
Львівська	0,783	0,769	0,759	0,773	0,793	0,78
Миколаївська	0,396	0,371	0,346	0,348	0,341	0,36
Одеська	0,760	0,757	0,761	0,768	0,787	0,77
Полтавська	0,374	0,347	0,323	0,328	0,330	0,34
Рівненська	0,285	0,347	0,374	0,377	0,382	0,35
Сумська	0,427	0,397	0,416	0,390	0,387	0,40
Тернопільська	0,287	0,302	0,272	0,266	0,274	0,28
Харківська	0,917	0,912	0,911	0,905	0,905	0,91
Херсонська	0,348	0,330	0,319	0,306	0,314	0,32
Хмельницька	0,466	0,436	0,424	0,386	0,393	0,42
Черкаська	0,422	0,396	0,421	0,421	0,415	0,42
Чернівецька	0,374	0,355	0,375	0,327	0,336	0,35
Чернігівська	0,317	0,294	0,263	0,251	0,247	0,27
м. Київ	0,898	0,890	0,893	0,909	0,934	0,90

*Розраховано дисертантом.

ДОДАТОК Г

*Розрахунок часткового показника доходів населення**Таблиця Г.1***Наявний дохід населення, тис дол. на особу**

Регіон	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Україна	1,5	1,4	1,8	2,1	2,7	2,5
Вінницька	1,4	1,4	1,7	2,0	2,5	2,4
Волинська	1,1	1,2	1,4	1,7	2,1	1,9
Дніпропетровська	1,8	1,7	2,2	2,7	3,5	3,2
Донецька	1,0	0,8	1,0	1,2	1,5	1,4
Житомирська	1,3	1,3	1,6	1,9	2,4	2,3
Закарпатська	1,0	1,0	1,3	1,5	1,9	1,8
Запорізька	1,7	1,7	2,0	2,4	2,9	2,8
Івано-Франківська	1,2	1,2	1,5	1,8	2,2	2,1
Київська	1,6	1,6	1,9	2,4	3,0	2,7
Кіровоградська	1,3	1,3	1,6	1,9	2,3	2,2
Луганська	0,7	0,5	0,6	0,8	1,0	0,9
Львівська	1,4	1,4	1,7	2,1	2,6	2,4
Миколаївська	1,3	1,4	1,7	2,0	2,5	2,3
Одеська	1,5	1,5	1,9	2,3	2,9	2,8
Полтавська	1,5	1,5	1,8	2,3	2,8	2,7
Рівненська	1,2	1,2	1,5	1,8	2,2	2,0
Сумська	1,4	1,4	1,7	2,1	2,6	2,4
Тернопільська	1,1	1,1	1,4	1,6	2,0	1,9
Харківська	1,5	1,5	1,8	2,1	2,6	2,5
Херсонська	1,3	1,3	1,6	1,8	2,3	2,2
Хмельницька	1,3	1,3	1,6	1,9	2,3	2,2
Черкаська	1,2	1,3	1,6	1,9	2,3	2,2
Чернівецька	1,1	1,1	1,4	1,6	1,9	1,9
Чернігівська	1,3	1,3	1,6	1,9	2,3	2,2
м. Київ	3,5	3,6	4,4	5,3	6,7	6,2

* Без урахування тимчасово окупованих територій АР Крим,

** Складено дисертантом на основі [28].

**Середньомісячна заробітна плата штатних працівників
(у розрахунку на одного штатного працівника, грн)**

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	7104	8865	10497	11591	14014
Вінницька	6121	7801	9299	10297	12488
Волинська	5849	7324	8663	9256	11445
Дніпропетровська	6939	8862	10751	11681	13669
Донецька	7764	9686	11716	12647	14853
Житомирська	5836	7372	8528	9571	11625
Закарпатська	6355	8070	9202	10193	12235
Запорізька	6863	8726	10480	11556	13782
Івано-Франківська	6074	7551	8817	9980	11988
Київська	7188	9097	11003	11887	14290
Кіровоградська	5792	7191	8360	9603	11180
Луганська	5862	7365	8731	10182	12176
Львівська	6391	8001	9271	10299	12530
Миколаївська	6709	8160	9976	11414	13807
Одеська	6542	8011	9246	10336	12326
Полтавська	6551	8375	9846	10819	12988
Рівненська	6013	7469	8967	10254	12762
Сумська	5946	7324	8579	9785	11844
Тернопільська	5554	6969	8275	9384	11595
Харківська	6244	7657	9081	9968	12051
Херсонська	5842	7058	8187	9354	11398
Хмельницька	5938	7346	8672	9872	12326
Черкаська	6042	7478	8838	9797	11965
Чернівецька	5621	6991	8066	9166	11183
Чернігівська	5636	6995	8206	9328	11363
м.Київ	11135	13542	15776	17086	20558

https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/gdn/zpo_u.html

Таблиця Г.3

**Сума заборгованості з виплати заробітної плати по регіонах
(станом на 1 січня, млн.грн)**

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Україна	1791	2368,4	2645,1	3034,4	3136,7	3207,1
Вінницька	11,7	11,8	11,9	13,8	20,4	26,4
Волинська	4,4	19,2	17,7	28,5	35,4	28,3
Дніпропетровська	142,5	124,1	133,9	354,1	359,3	475,6
Донецька	263,3	453,4	467,3	565,5	690,9	665,9
Житомирська	5,5	5,3	6,3	11,2	13,3	16,4
Закарпатська	3	2,4	3,2	3,9	6,6	5,9
Запорізька	68,2	126,4	190,3	100	119,6	78,5
Івано-Франківська	5,5	19,6	23,1	36,7	34,5	50,2
Київська	121,4	129,7	138,1	144,9	158,3	48,1
Кіровоградська	29,9	10,6	7,1	10,5	15,9	3,9
Луганська	412,3	557	505,9	475,6	74	48,6
Львівська	93,8	82,8	75,5	134,3	70,9	116,4
Миколаївська	84,9	103,6	103,2	39,3	55	59,7
Одеська	47,9	48,5	63,6	47,3	83,5	65,1
Полтавська	27,2	37,9	47,6	51,4	103,7	70,4
Рівненська	5,4	55,4	27,2	4,4	12,5	22
Сумська	102,6	118,2	275,3	330,2	335,6	303,5
Тернопільська	6	4,6	13,4	27,5	31,9	40,7
Харківська	230,9	224,5	271,5	366,8	454,9	490,6
Херсонська	9,6	7,2	29,1	23,5	30,2	68
Хмельницька	1,9	5,8	13,3	5,4	12	18,7
Черкаська	21	110,9	58,5	45,5	58	43,5
Чернівецька	1,9	1,8	0,1	0,1	1,3	3,1
Чернігівська	13,7	10	17,2	12,4	19	23,6
м.Київ	76,5	98	145	201,6	340,1	433,8

https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/prc_rik/prc_u/arh_dsz_u.html

Таблиця Г.4

**Індекси споживчих цін за регіонами у 2001-2022 роках
(грудень до грудня попереднього року)**

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Україна¹	143,3	112,4	113,7	109,8	104,1	105,0	110,0	126,6
Вінницька	138,8	110	113	109,0	102,4	102,9	108,7	124,3
Волинська	143,3	111,8	114,6	109,9	104,9	105,8	109,9	127,0
Дніпропетровська	142,6	112,7	112,8	109,2	103,7	104,5	109,6	125,3
Донецька ²	146,9	111,6	115,9	112,3	106,0	105,2	111,2	126,9
Житомирська	143,7	112,6	113	109,1	103,6	104,6	109,0	125,4
Закарпатська	144	111,7	113,9	112,2	104,3	105,7	110,1	127,7
Запорізька	142,1	112,3	114,1	109,2	103,2	104,2	108,8	124,1
Івано-Франківська	143,4	110,9	113,7	109,1	104,5	105,6	110,2	126,3
Київська	144,3	112,2	113,8	110,0	104,4	105,2	110,4	126,8
Кіровоградська	141,3	112,3	113,8	109,0	103,6	105,3	110,5	127,6
Луганська ²	138,8	110,7	114,9	109,3	104,3	105,0	110,9	124,9
Львівська	145,2	111,9	113	110,1	104,2	105,3	108,9	126,4
Миколаївська	143,5	112,2	113,5	109,4	103,8	104,9	110,3	125,9
Одеська	144,6	113,6	114,6	109,3	103,9	104,4	110,4	125,2
Полтавська	145	114,2	113,1	109,3	104,5	103,7	110,4	126,6
Рівненська	144,9	112,3	115	109,3	104,4	105,3	109,6	125,4
Сумська	145,5	114,2	113,6	109,7	104,8	104,8	111,0	128,2
Тернопільська	145,1	111,6	113,3	109,7	104,2	103,7	109,5	125,4
Харківська	144,2	114,1	113,8	111,2	104,8	105,2	110,1	125,3
Херсонська	145,8	112,8	114,4	109,5	103,3	105,6	110,0	142,3
Хмельницька	142,5	111,4	113,8	109,2	104,4	104,9	109,8	125,9
Черкаська	143,8	112,7	114,6	109,7	103,2	105,9	111,7	125,4
Чернівецька	142	111	112,4	108,7	103,8	105,5	108,4	125,9
Чернігівська	145,6	112,8	113,9	109,6	104,3	105,2	110,6	128,4
м.Київ	138,6	114	113,4	108,8	103,9	105,8	109,7	127,4

https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ct/iscR/XLS/isc_reg2001-2020.xls

Таблиця Г.5

Наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	47270	58442	69140	74688	90036
Вінницька	45436	55734	65503	70939	86274
Волинська	38514	46120	53990	57973	70061
Дніпропетровська	57333	74755	89042	94804	113085
Донецька	25278	33840	39843	42219	49217
Житомирська	42684	52715	62571	66651	79328
Закарпатська	33891	41418	47852	52379	60386
Запорізька	54261	65065	76062	83309	97924
Івано-Франківська	40580	48724	56514	61088	71944
Київська	50664	65623	76232	80274	98771
Кіровоградська	42227	50373	58461	64510	76623
Луганська	16416	21252	24975	27274	32223
Львівська	44981	56592	67353	73092	89441
Миколаївська	45356	55469	64700	69884	85575
Одеська	50111	63153	75288	82007	96851
Полтавська	48663	61649	72843	78813	95770
Рівненська	40325	48184	55917	59350	70826
Сумська	45852	55829	65932	71955	87410
Тернопільська	36204	43577	50536	55776	67467
Харківська	48370	56421	66547	75923	92746
Херсонська	41695	50195	58129	63853	76532
Хмельницька	43638	50640	58934	65411	78500
Черкаська	41854	50600	59626	64852	79621
Чернівецька	36215	42762	49142	54178	64130
Чернігівська	42501	51213	59972	65815	76777
м.Київ	118208	143676	173677	182547	225321

https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/gdn/dvn/dn_reg2021.xlsx

Таблиця Г.6

Нормована ЗП

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,1016	0,1266	0,1599	0,1428	0,1395
Волинська	0,0529	0,0540	0,0774	0,0114	0,0283
Дніпропетровська	0,2482	0,2880	0,3482	0,3176	0,2654
Донецька 2	0,3960	0,4134	0,4734	0,4395	0,3917
Житомирська	0,0505	0,0613	0,0599	0,0511	0,0475
Закарпатська	0,1435	0,1675	0,1473	0,1297	0,1125
Запорізька	0,2345	0,2673	0,3131	0,3018	0,2775
Івано- Франківська	0,0932	0,0885	0,0974	0,1028	0,0862
Київська	0,2928	0,3237	0,3809	0,3436	0,3316
Кіровоградська	0,0426	0,0338	0,0381	0,0552	0,0000
Луганська 2	0,0552	0,0602	0,0863	0,1283	0,1062
Львівська	0,1500	0,1570	0,1563	0,1431	0,1440
Миколаївська	0,2070	0,1812	0,2477	0,2838	0,2801
Одеська	0,1770	0,1585	0,1530	0,1477	0,1222
Полтавська	0,1786	0,2139	0,2309	0,2087	0,1928
Рівненська	0,0822	0,0761	0,1169	0,1374	0,1687
Сумська	0,0702	0,0540	0,0665	0,0782	0,0708
Тернопільська	0,0000	0,0000	0,0271	0,0275	0,0443
Харківська	0,1236	0,1047	0,1316	0,1013	0,0929
Херсонська	0,0516	0,0135	0,0157	0,0237	0,0232
Хмельницька	0,0688	0,0574	0,0786	0,0891	0,1222
Черкаська	0,0874	0,0774	0,1001	0,0797	0,0837
Чернівецька	0,0120	0,0033	0,0000	0,0000	0,0003
Чернігівська	0,0147	0,0040	0,0182	0,0205	0,0195
м.Київ	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000

*Розраховано дисертантом.

Таблиця Г.7

Нормована заборгованість

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,9761	0,9820	0,9767	0,9758	0,9723
Волинська	0,9939	0,9687	0,9652	0,9498	0,9506
Дніпропетровська	0,6574	0,7797	0,7355	0,3739	0,4809
Донецька	0,3631	0,1866	0,0763	0,0000	0,0000
Житомирська	0,9912	0,9937	0,9877	0,9804	0,9826
Закарпатська	0,9973	0,9989	0,9939	0,9933	0,9923
Запорізька	0,8385	0,7756	0,6240	0,8233	0,8285
Івано- Франківська	0,9912	0,9679	0,9545	0,9353	0,9519
Київська	0,7088	0,7696	0,7272	0,7439	0,7723
Кіровоградська	0,9318	0,9841	0,9862	0,9816	0,9788
Луганська	0,0000	0,0000	0,0000	0,1590	0,8946
Львівська	0,7761	0,8541	0,8509	0,7626	0,8991
Миколаївська	0,7978	0,8166	0,7962	0,9307	0,9221
Одеська	0,8879	0,9159	0,8745	0,9165	0,8808
Полтавська	0,9384	0,9350	0,9061	0,9093	0,8515
Рівненська	0,9915	0,9035	0,9464	0,9924	0,9838
Сумська	0,7546	0,7903	0,4559	0,4162	0,5152
Тернопільська	0,9900	0,9950	0,9737	0,9515	0,9556
Харківська	0,4420	0,5989	0,4634	0,3514	0,3422
Херсонська	0,9812	0,9903	0,9427	0,9586	0,9581
Хмельницька	1,0000	0,9928	0,9739	0,9906	0,9845
Черкаська	0,9535	0,8035	0,8845	0,9197	0,9178
Чернівецька	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Чернігівська	0,9712	0,9852	0,9662	0,9782	0,9743
м.Київ	0,8182	0,8267	0,7135	0,6436	0,5087

*Розраховано дисертантом.

Таблиця Г.8

Нормовані індекси

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,8286	0,9167	1,0000	1,0000	0,9091
Волинська	0,3714	0,6667	0,3056	0,0333	0,5455
Дніпропетровська	0,8857	0,8611	0,6389	0,4667	0,6364
Донецька 2	0,0000	0,0000	0,0000	0,2333	0,1515
Житомирська	0,8286	0,8889	0,6667	0,4333	0,8182
Закарпатська	0,5714	0,0278	0,4722	0,0667	0,4848
Запорізька	0,5143	0,8611	0,7778	0,5667	0,8788
Івано-Франківська	0,6286	0,8889	0,4167	0,1000	0,4545
Київська	0,6000	0,6389	0,4444	0,2333	0,3939
Кіровоградська	0,6000	0,9167	0,6667	0,2000	0,3636
Луганська 2	0,2857	0,8333	0,4722	0,3000	0,2424
Львівська	0,8286	0,6111	0,5000	0,2000	0,8485
Миколаївська	0,6857	0,8056	0,6111	0,3333	0,4242
Одеська	0,3714	0,8333	0,5833	0,5000	0,3939
Полтавська	0,8000	0,8333	0,4167	0,7333	0,3939
Рівненська	0,2571	0,8333	0,4444	0,2000	0,6364
Сумська	0,6571	0,7222	0,3333	0,3667	0,2121
Тернопільська	0,7429	0,7222	0,5000	0,7333	0,6667
Харківська	0,6000	0,3056	0,3333	0,2333	0,4848
Херсонська	0,4286	0,7778	0,7500	0,1000	0,5152
Хмельницька	0,6000	0,8611	0,4444	0,3333	0,5758
Черкаська	0,3714	0,7222	0,7778	0,0000	0,0000
Чернівецька	1,0000	1,0000	0,6111	0,1333	1,0000
Чернігівська	0,5714	0,7500	0,4722	0,2333	0,3333
м.Київ	0,7143	0,9722	0,5833	0,0333	0,6061

*Розраховано дисертантом.

Нормований дохід

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,2851	0,2817	0,2725	0,2812	0,2799
Волинська	0,2171	0,2031	0,1951	0,1977	0,1960
Дніпропетровська	0,4020	0,4370	0,4308	0,4349	0,4188
Донецька	0,0871	0,1028	0,1000	0,0962	0,0880
Житомирська	0,2581	0,2570	0,2528	0,2536	0,2439
Закарпатська	0,1717	0,1647	0,1538	0,1617	0,1458
Запорізька	0,3718	0,3579	0,3436	0,3609	0,3402
Івано- Франківська	0,2374	0,2244	0,2121	0,2178	0,2057
Київська	0,3365	0,3624	0,3447	0,3413	0,3446
Кіровоградська	0,2536	0,2379	0,2252	0,2398	0,2299
Луганська	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Львівська	0,2806	0,2887	0,2850	0,2951	0,2963
Миколаївська	0,2843	0,2795	0,2671	0,2744	0,2763
Одеська	0,3310	0,3423	0,3383	0,3525	0,3347
Полтавська	0,3168	0,3300	0,3219	0,3319	0,3291
Рівненська	0,2349	0,2200	0,2081	0,2066	0,1999
Сумська	0,2892	0,2824	0,2754	0,2878	0,2858
Тернопільська	0,1944	0,1824	0,1719	0,1836	0,1825
Харківська	0,3139	0,2873	0,2796	0,3133	0,3134
Херсонська	0,2483	0,2364	0,2230	0,2356	0,2295
Хмельницька	0,2674	0,2400	0,2284	0,2456	0,2397
Черкаська	0,2499	0,2397	0,2330	0,2420	0,2455
Чернівецька	0,1945	0,1757	0,1625	0,1733	0,1652
Чернігівська	0,2563	0,2447	0,2353	0,2482	0,2307
м. Київ	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000

*Розраховано дисертантом.

Таблиця Г.10

Частковий індекс доходів та умов життя

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021	
Вінницька	0,548	0,577	0,602	0,600	0,575	0,58
Волинська	0,409	0,473	0,386	0,298	0,430	0,40
Дніпропетровська	0,548	0,591	0,538	0,398	0,450	0,51
Донецька 2	0,212	0,176	0,162	0,192	0,158	0,18
Житомирська	0,532	0,550	0,492	0,430	0,523	0,51
Закарпатська	0,471	0,340	0,442	0,338	0,434	0,40
Запорізька	0,490	0,565	0,515	0,513	0,581	0,53
Івано- Франківська	0,488	0,542	0,420	0,339	0,425	0,44
Київська	0,485	0,524	0,474	0,416	0,461	0,47
Кіровоградська	0,457	0,543	0,479	0,369	0,393	0,45
Луганська 2	0,085	0,223	0,140	0,147	0,311	0,18
Львівська	0,509	0,478	0,448	0,350	0,547	0,47
Миколаївська	0,494	0,521	0,481	0,456	0,476	0,49
Одеська	0,442	0,563	0,487	0,479	0,433	0,48
Полтавська	0,558	0,578	0,469	0,546	0,442	0,52
Рівненська	0,391	0,508	0,429	0,384	0,497	0,44
Сумська	0,443	0,462	0,283	0,287	0,271	0,35
Тернопільська	0,482	0,475	0,418	0,474	0,462	0,46
Харківська	0,370	0,324	0,302	0,250	0,308	0,31
Херсонська	0,427	0,505	0,483	0,329	0,431	0,44
Хмельницька	0,484	0,538	0,431	0,415	0,481	0,47
Черкаська	0,416	0,461	0,499	0,310	0,312	0,40
Чернівецька	0,552	0,545	0,443	0,327	0,541	0,48
Чернігівська	0,453	0,496	0,423	0,370	0,389	0,43
м.Київ	0,883	0,950	0,824	0,669	0,779	0,82

*Розраховано дисертантом.

ДОДАТОК Д

Розрахунок часткового показника соціальної інфраструктури

Таблиця Д.1

Кількість учнів закладів загальної середньої освіти
у розрахунку на 10000 населення

(на початок навчального року; осіб)

Регіон	2010/2011	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Україна	939	885	903	925	959	988
Вінницька	976	957	975	1000	1037	1067
Волинська	1213	1236	1262	1293	1341	1373
Дніпропетровська	893	947	972	995	1029	1061
Житомирська	1072	1036	1052	1069	1106	1138
Закарпатська	1248	1246	1264	1277	1312	1339
Запорізька	883	909	927	948	983	1011
Івано-Франківська	1121	1076	1088	1102	1132	1161
Київська	999	1076	1113	1145	1201	1254
Кіровоградська	941	933	948	969	1005	1030
Львівська	1035	1027	1043	1064	1097	1126
Миколаївська	968	956	974	999	1034	1064
Одеська	986	1018	1043	1072	1115	1145
Полтавська	905	892	907	930	957	984
Рівненська	1274	1270	1294	1324	1374	1415
Сумська	845	835	845	861	888	913
Тернопільська	1069	997	1007	1022	1048	1069
Харківська	810	845	866	889	921	954
Херсонська	1016	999	1012	1033	1069	1095
Хмельницька	1038	991	1006	1029	1062	1090
Черкаська	915	886	901	922	952	976
Чернівецька	1104	1073	1085	1103	1141	1170
Чернігівська	889	878	897	918	948	976
м. Київ	803	916	946	977	1021	1060

*Складено за даними Державної служби статистики України.

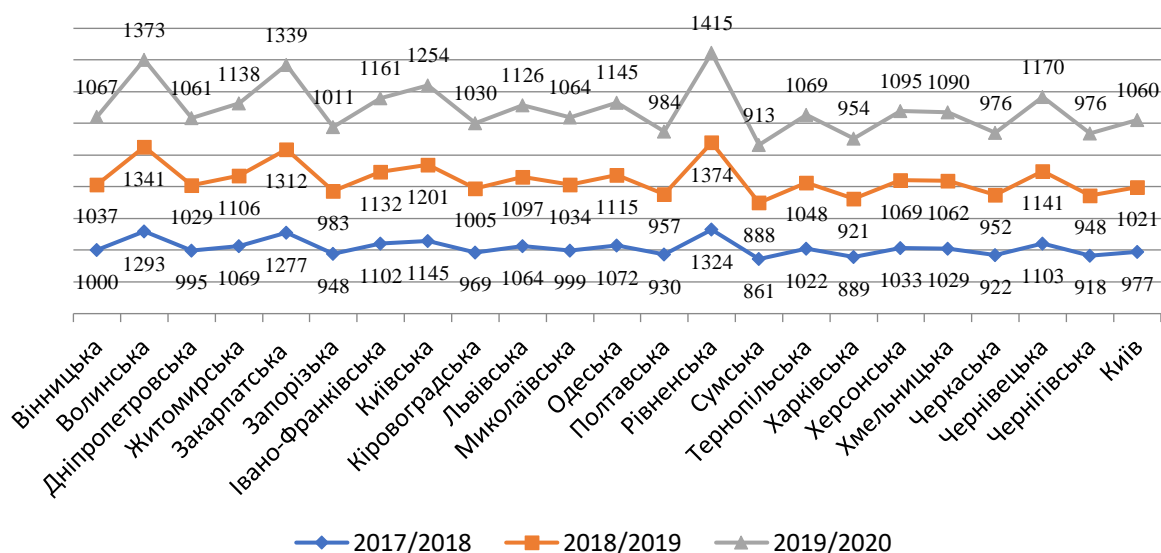

Рис.Д.1. Кількість осіб, які навчалися на початок навчального року у загальноосвітніх навчальних закладах за регіонами, тис. осіб

* Без урахування тимчасово окупованих територій;

** складено дисертантом за даними Державної служби статистики України.

Таблиця Д.2

**Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію,
у розрахунку на 1000 осіб (м² загальної площі)**

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	218	206	263	203	277
Вінницька	193	143	186	210	242
Волинська	298	359	424	346	334
Дніпропетровська	99	88	130	82	120
Донецька	9	10	15	12	12
Житомирська	100	119	161	128	165
Закарпатська	293	342	405	313	334
Запорізька	51	40	53	31	37
Івано-Франківська	380	294	550	371	376
Київська	989	878	1052	974	1143
Кіровоградська	43	51	76	63	62
Луганська	7	7	10	7	3
Львівська	354	358	517	408	491
Миколаївська	45	45	100	56	54
Одеська	288	240	459	222	442
Полтавська	146	145	157	144	118
Рівненська	310	276	305	255	237
Сумська	84	89	103	58	114
Тернопільська	232	250	396	300	505
Харківська	130	198	144	120	232
Херсонська	57	91	117	98	89
Хмельницька	262	257	258	224	277
Черкаська	109	109	145	94	150
Чернівецька	207	319	545	365	420
Чернігівська	116	97	144	98	100
Київ	575	433	382	296	673

https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/Arch_reg.htm

**Кількість закладів загальної середньої освіти,
(на початок навчального року; одиниць)**

Регіони	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Україна	16180	15521	15194	14873	13991
Вінницька	861	795	772	747	654
Волинська	656	629	614	595	561
Дніпропетровська	937	906	880	862	848
Донецька	549	521	514	509	491
Житомирська	712	667	638	618	578
Закарпатська	668	665	666	635	586
Запорізька	567	557	538	534	496
Івано-Франківська	719	705	689	664	606
Київська	712	706	702	703	656
Кіровоградська	348	325	320	309	303
Луганська	293	280	276	273	254
Львівська	1262	1208	1194	1181	1130
Миколаївська	524	500	484	477	453
Одеська	855	809	803	786	736
Полтавська	643	619	606	584	534
Рівненська	641	608	590	588	553
Сумська	477	443	422	404	375
Тернопільська	762	726	699	687	653
Харківська	771	746	740	734	715
Херсонська	441	428	417	395	384
Хмельницька	730	682	649	621	578
Черкаська	605	577	556	533	493
Чернівецька	422	406	403	396	349
Чернігівська	532	508	487	472	426
Київ	493	505	535	566	579

Таблиця Д.4

**Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів,
кількість відвідувань за зміну**

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	922880	926469	920405	929043	831087
Вінницька	33537	33322	33289	33252	29329
Волинська	18686	19103	19181	19524	18803
Дніпропетровська	94539	92789	85021	84211	79460
Донецька	36320	36902	37293	36886	33538
Житомирська	32400	32222	32620	36001	35054
Закарпатська	30097	30749	31062	31259	25500
Запорізька	39261	39049	38080	37318	33555
Івано-Франківська	27871	28361	28645	28351	27711
Київська	38703	39801	39960	40576	38838
Кіровоградська	28668	28243	28590	28031	24935
Луганська	18398	18228	18607	17846	17238
Львівська	51577	50925	50865	49982	47641
Миколаївська	25428	25355	24884	24759	23212
Одеська	50272	50119	50706	50008	46120
Полтавська	37840	37371	38928	39640	36191
Рівненська	24432	25704	26558	33221	24542
Сумська	26789	28599	28399	27609	24687
Тернопільська	21718	21718	21850	21885	21661
Харківська	77031	76490	76562	78047	59452
Херсонська	24592	24592	24641	25132	23571
Хмельницька	26439	26245	26238	26469	25726
Черкаська	31037	31790	31181	32170	26876
Чернівецька	17704	17648	17993	18097	17214
Чернігівська	25096	25091	25153	24665	22612
Київ	84445	86053	84099	84104	67621

Таблиця Д.5

Нормована загальна площа житлових будівель

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,1894	0,1561	0,1689	0,2099	0,2096
Волинська	0,2963	0,4041	0,3973	0,3506	0,2904
Дніпропетровська	0,0937	0,0930	0,1152	0,0776	0,1026
Донецька	0,0020	0,0034	0,0048	0,0052	0,0079
Житомирська	0,0947	0,1286	0,1449	0,1251	0,1421
Закарпатська	0,2912	0,3846	0,3791	0,3164	0,2904
Запорізька	0,0448	0,0379	0,0413	0,0248	0,0298
Івано-Франківська	0,3798	0,3295	0,5182	0,3764	0,3272
Київська	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Кіровоградська	0,0367	0,0505	0,0633	0,0579	0,0518
Луганська	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Львівська	0,3534	0,4030	0,4866	0,4147	0,4281
Миколаївська	0,0387	0,0436	0,0864	0,0507	0,0447
Одеська	0,2862	0,2675	0,4309	0,2223	0,3851
Полтавська	0,1415	0,1584	0,1411	0,1417	0,1009
Рівненська	0,3086	0,3088	0,2831	0,2565	0,2053
Сумська	0,0784	0,0941	0,0893	0,0527	0,0974
Тернопільська	0,2291	0,2790	0,3704	0,3030	0,4404
Харківська	0,1253	0,2193	0,1286	0,1169	0,2009
Херсонська	0,0509	0,0964	0,1027	0,0941	0,0754
Хмельницька	0,2597	0,2870	0,2380	0,2244	0,2404
Черкаська	0,1039	0,1171	0,1296	0,0900	0,1289
Чернівецька	0,2037	0,3582	0,5134	0,3702	0,3658
Чернігівська	0,1110	0,1033	0,1286	0,0941	0,0851
Київ	0,5784	0,4891	0,3570	0,2989	0,5877

*Розраховано дисертантом.

Таблиця Д.6

Нормована кількість закладів загальної середньої освіти

Регіони	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Вінницька	0,5862	0,5550	0,5403	0,5220	0,4566
Волинська	0,3746	0,3761	0,3682	0,3546	0,3505
Дніпропетровська	0,6646	0,6746	0,6580	0,6487	0,6781
Донецька	0,2642	0,2597	0,2593	0,2599	0,2705
Житомирська	0,4324	0,4170	0,3943	0,3800	0,3699
Закарпатська	0,3870	0,4149	0,4248	0,3987	0,3790
Запорізька	0,2828	0,2985	0,2854	0,2874	0,2763
Івано-Франківська	0,4396	0,4580	0,4499	0,4306	0,4018
Київська	0,4324	0,4591	0,4641	0,4736	0,4589
Кіровоградська	0,0568	0,0485	0,0479	0,0396	0,0559
Луганська	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Львівська	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Миколаївська	0,2384	0,2371	0,2266	0,2247	0,2272
Одеська	0,5800	0,5700	0,5741	0,5650	0,5502
Полтавська	0,3612	0,3653	0,3595	0,3425	0,3196
Рівненська	0,3591	0,3534	0,3420	0,3469	0,3413
Сумська	0,1899	0,1756	0,1590	0,1443	0,1381
Тернопільська	0,4840	0,4806	0,4608	0,4559	0,4555
Харківська	0,4933	0,5022	0,5054	0,5077	0,5263
Херсонська	0,1527	0,1595	0,1536	0,1344	0,1484
Хмельницька	0,4510	0,4332	0,4063	0,3833	0,3699
Черкаська	0,3220	0,3200	0,3050	0,2863	0,2728
Чернівецька	0,1331	0,1358	0,1383	0,1355	0,1084
Чернігівська	0,2466	0,2457	0,2298	0,2192	0,1963
Київ	0,2064	0,2425	0,2821	0,3227	0,3710

*Розраховано дисертантом.

Таблиця Д.7

Нормована планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,2061	0,2086	0,2282	0,2321	0,1946
Волинська	0,0128	0,0194	0,0177	0,0253	0,0255
Дніпропетровська	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Донецька	0,2423	0,2562	0,2879	0,2869	0,2622
Житомирська	0,1913	0,1940	0,2182	0,2736	0,2866
Закарпатська	0,1613	0,1744	0,1950	0,2021	0,1331
Запорізька	0,2806	0,2848	0,2997	0,2934	0,2625
Івано-Франківська	0,1323	0,1426	0,1589	0,1583	0,1686
Київська	0,2733	0,2948	0,3277	0,3425	0,3474
Кіровоградська	0,1427	0,1410	0,1581	0,1535	0,1240
Луганська	0,0090	0,0077	0,0092	0,0000	0,0004
Львівська	0,4409	0,4429	0,4904	0,4842	0,4888
Миколаївська	0,1005	0,1026	0,1028	0,1042	0,0964
Одеська	0,4239	0,4321	0,4880	0,4846	0,4644
Полтавська	0,2621	0,2625	0,3123	0,3284	0,3049
Рівненська	0,0876	0,1072	0,1278	0,2317	0,1177
Сумська	0,1182	0,1457	0,1552	0,1471	0,1201
Тернопільська	0,0522	0,0542	0,0575	0,0609	0,0714
Харківська	0,7721	0,7831	0,8738	0,9071	0,6786
Херсонська	0,0896	0,0924	0,0992	0,1098	0,1021
Хмельницька	0,1137	0,1144	0,1230	0,1299	0,1367
Черкаська	0,1735	0,1882	0,1968	0,2158	0,1552
Чернівецька	0,0000	0,0000	0,0000	0,0038	0,0000
Чернігівська	0,0962	0,0991	0,1068	0,1027	0,0867
Київ	0,8686	0,9104	0,9862	0,9984	0,8098

*Розраховано дисертантом.

Соціальна інфраструктура

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021	Середнє
Вінницька	0,327	0,307	0,312	0,321	0,287	0,31
Волинська	0,228	0,267	0,261	0,243	0,222	0,24
Дніпропетровська	0,586	0,589	0,591	0,575	0,594	0,59
Донецька	0,170	0,173	0,184	0,184	0,180	0,18
Житомирська	0,239	0,247	0,252	0,260	0,266	0,25
Закарпатська	0,280	0,325	0,333	0,306	0,267	0,30
Запорізька	0,203	0,207	0,209	0,202	0,190	0,20
Івано-Франківська	0,317	0,310	0,376	0,322	0,299	0,32
Київська	0,569	0,585	0,597	0,605	0,602	0,59
Кіровоградська	0,079	0,080	0,090	0,084	0,077	0,08
Луганська	0,003	0,003	0,003	0,000	0,000	0,00
Львівська	0,598	0,615	0,659	0,633	0,639	0,63
Миколаївська	0,126	0,128	0,139	0,127	0,123	0,13
Одеська	0,430	0,423	0,498	0,424	0,467	0,45
Полтавська	0,255	0,262	0,271	0,271	0,242	0,26
Рівненська	0,252	0,257	0,251	0,278	0,221	0,25
Сумська	0,129	0,139	0,135	0,115	0,119	0,13
Тернопільська	0,255	0,271	0,296	0,273	0,322	0,28
Харківська	0,464	0,502	0,503	0,511	0,469	0,49
Херсонська	0,098	0,116	0,118	0,113	0,109	0,11
Хмельницька	0,275	0,278	0,256	0,246	0,249	0,26
Черкаська	0,200	0,208	0,210	0,197	0,186	0,20
Чернівецька	0,112	0,165	0,217	0,170	0,158	0,16
Чернігівська	0,151	0,149	0,155	0,139	0,123	0,14
Київ	0,551	0,547	0,542	0,540	0,590	0,55

*Розраховано дисертантом.

Інтегральний показник якості життя

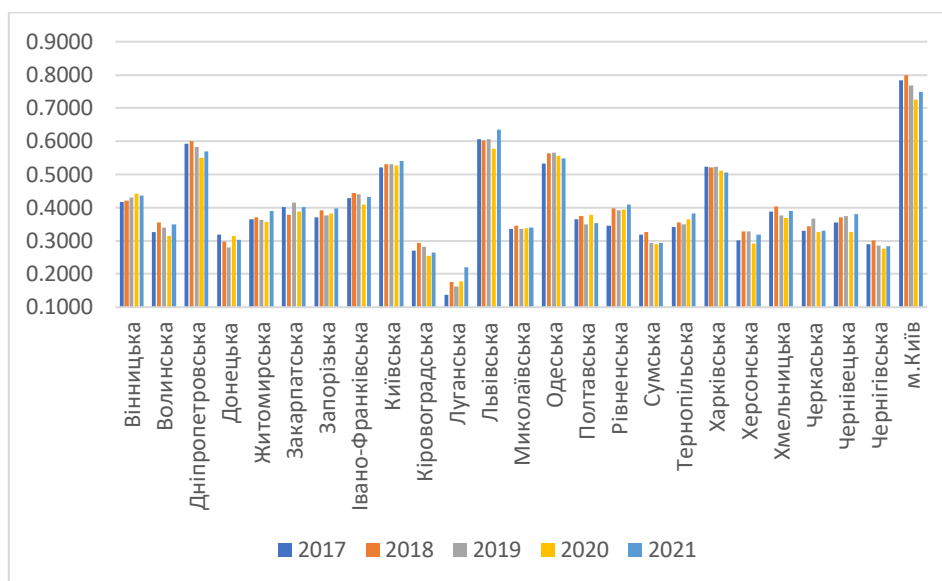

Рис. Д.1. Динаміка інтегрального показника якості життя в регіонах

*Розраховано дисертантом.

ДОДАТОК Е

Наука та інновації

Таблиця Е.1

Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок,

(осіб)

Регіони	2017	2018	2019	2020
Україна	94274	88128	79262	78860
Вінницька	627	625	481	449
Волинська	314	317	202	127
Дніпропетровська	8954	8658	7934	7679
Донецька	238	226	408	323
Житомирська	410	367	305	268
Закарпатська	562	526	548	510
Запорізька	4216	3913	3892	3646
Івано-Франківська	580	600	483	458
Київська	1805	1798	1724	1523
Кіровоградська	503	467	161	132
Луганська	350	301	214	209
Львівська	4680	4869	4155	3916
Миколаївська	2268	2116	1483	1770
Одеська	3003	2548	2274	2159
Полтавська	1181	1016	625	516
Рівненська	378	340	312	253
Сумська	2081	1638	913	1148
Тернопільська	361	345	135	327
Харківська	14851	14226	12550	11637
Херсонська	732	699	557	569
Хмельницька	380	348	373	233
Черкаська	705	676	485	462
Чернівецька	809	731	609	552
Чернігівська	699	665	518	510
Київ	43587	40113	37921	39484

Таблиця Е.2

Нормована кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок

Регіони	2017	2018	2019	2020	2020	Середнє
Вінницька	0,0090	0,0100	0,0092	0,0082	0,0082	0,009
Волинська	0,0018	0,0023	0,0018	0,0000	0,0000	0,001
Дніпропетровська	0,2011	0,2114	0,2064	0,1919	0,1919	0,201
Донецька	0,0000	0,0000	0,0072	0,0050	0,0050	0,003
Житомирська	0,0040	0,0035	0,0045	0,0036	0,0036	0,004
Закарпатська	0,0075	0,0075	0,0109	0,0097	0,0097	0,009
Запорізька	0,0918	0,0924	0,0994	0,0894	0,0894	0,092
Івано-Франківська	0,0079	0,0094	0,0092	0,0084	0,0084	0,009
Київська	0,0361	0,0394	0,0421	0,0355	0,0355	0,038
Кіровоградська	0,0061	0,0060	0,0007	0,0001	0,0001	0,003
Луганська	0,0026	0,0019	0,0021	0,0021	0,0021	0,002
Львівська	0,1025	0,1164	0,1064	0,0963	0,0963	0,104
Миколаївська	0,0468	0,0474	0,0357	0,0417	0,0417	0,043
Одеська	0,0638	0,0582	0,0566	0,0516	0,0516	0,056
Полтавська	0,0218	0,0198	0,0130	0,0099	0,0099	0,015
Рівненська	0,0032	0,0029	0,0047	0,0032	0,0032	0,003
Сумська	0,0425	0,0354	0,0206	0,0259	0,0259	0,030
Тернопільська	0,0028	0,0030	0,0000	0,0051	0,0051	0,003
Харківська	0,3371	0,3510	0,3286	0,2925	0,2925	0,320
Херсонська	0,0114	0,0119	0,0112	0,0112	0,0112	0,011
Хмельницька	0,0033	0,0031	0,0063	0,0027	0,0027	0,004
Черкаська	0,0108	0,0113	0,0093	0,0085	0,0085	0,010
Чернівецька	0,0132	0,0127	0,0125	0,0108	0,0108	0,012
Чернігівська	0,0106	0,0110	0,0101	0,0097	0,0097	0,010
Київ	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,000

*Розраховано дисертантом.

Таблиця Е.3

**Кількість інноваційно активних промислових підприємств,
одиниць**

Регіони	2017	2018	2019	2020
Україна	759	777	782	809
Вінницька	24	25	28	31
Волинська	17	14	11	12
Дніпропетровська	51	71	64	75
Донецька	22	23	27	24
Житомирська	23	19	24	15
Закарпатська	12	12	9	10
Запорізька	42	36	47	41
Івано-Франківська	28	28	22	28
Київська	37	54	41	56
Кіровоградська	24	26	20	20
Луганська	7	5	11	10
Львівська	48	44	44	60
Миколаївська	25	14	22	14
Одеська	36	25	33	30
Полтавська	27	30	32	35
Рівненська	8	8	20	19
Сумська	24	25	23	23
Тернопільська	25	20	29	36
Харківська	111	119	116	96
Херсонська	15	14	13	14
Хмельницька	8	11	10	15
Черкаська	32	29	30	31
Чернівецька	8	9	7	13
Чернігівська	10	15	11	22
Київ	95	101	88	79

**Розраховано дисертантом.*

Таблиця Е.4

Нормована кількість інноваційних підприємств

Регіони	2017	2018	2019	2020	2020	Середнє
Вінницька	0,1635	0,1754	0,1927	0,2442	0,2442	0,204
Волинська	0,0962	0,0789	0,0367	0,0233	0,0233	0,052
Дніпропетровська	0,4231	0,5789	0,5229	0,7558	0,7558	0,607
Донецька	0,1442	0,1579	0,1835	0,1628	0,1628	0,162
Житомирська	0,1538	0,1228	0,1560	0,0581	0,0581	0,110
Закарпатська	0,0481	0,0614	0,0183	0,0000	0,0000	0,026
Запорізька	0,3365	0,2719	0,3670	0,3605	0,3605	0,339
Івано-Франківська	0,2019	0,2018	0,1376	0,2093	0,2093	0,192
Київська	0,2885	0,4298	0,3119	0,5349	0,5349	0,420
Кіровоградська	0,1635	0,1842	0,1193	0,1163	0,1163	0,140
Луганська	0,0000	0,0000	0,0367	0,0000	0,0000	0,007
Львівська	0,3942	0,3421	0,3394	0,5814	0,5814	0,448
Миколаївська	0,1731	0,0789	0,1376	0,0465	0,0465	0,097
Одеська	0,2788	0,1754	0,2385	0,2326	0,2326	0,232
Полтавська	0,1923	0,2193	0,2294	0,2907	0,2907	0,244
Рівненська	0,0096	0,0263	0,1193	0,1047	0,1047	0,073
Сумська	0,1635	0,1754	0,1468	0,1512	0,1512	0,158
Тернопільська	0,1731	0,1316	0,2018	0,3023	0,3023	0,222
Харківська	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,000
Херсонська	0,0769	0,0789	0,0550	0,0465	0,0465	0,061
Хмельницька	0,0096	0,0526	0,0275	0,0581	0,0581	0,041
Черкаська	0,2404	0,2105	0,2110	0,2442	0,2442	0,230
Чернівецька	0,0096	0,0351	0,0000	0,0349	0,0349	0,023
Чернігівська	0,0288	0,0877	0,0367	0,1395	0,1395	0,086
Київ	0,8462	0,8421	0,7431	0,8023	0,8023	0,807

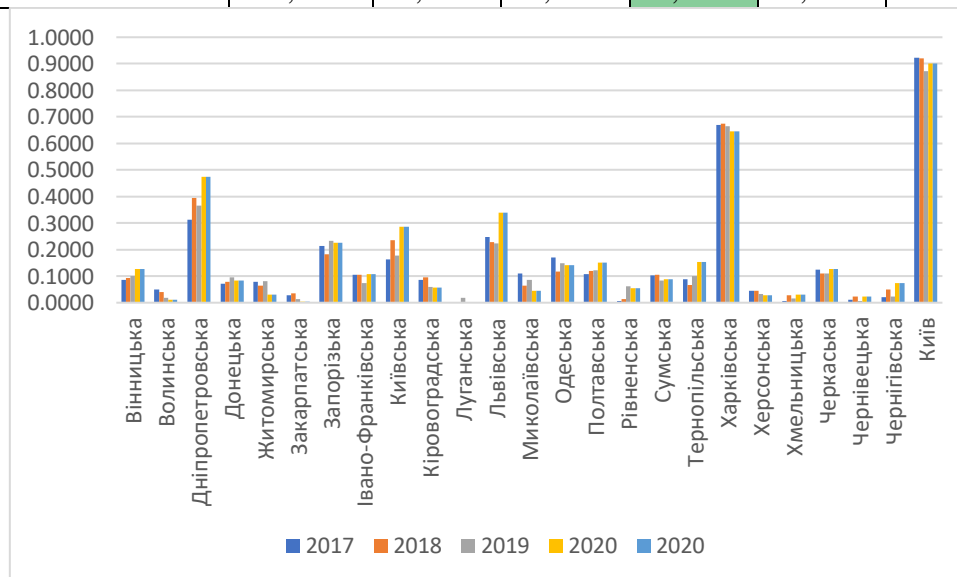

Рис. Е.1. Динаміка інтегрального показника науки та інновацій в регіонах

*Розраховано дисертантом.

ДОДАТОК Ж

Економічна складова конкурентоспроможності регіону

Розрахунок часткового індексу ефективності регіону

Таблиця Ж.1

Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, грн

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	70170	84228	94633	101138	131734
Вінницька	58296	71098	83133	88380	114218
Волинська	49937	58294	73192	75193	90331
Дніпропетровська	97043	114750	122298	126209	186697
Донецька	39299	45936	49385	50124	69446
Житомирська	49700	62905	70225	76017	95948
Закарпатська	34197	41706	48853	49538	60632
Запорізька	75196	85764	91452	99738	138521
Івано-Франківська	46282	57030	63237	66245	88227
Київська	89904	112510	123216	135817	162696
Кіровоградська	55128	67743	77788	81166	109183
Луганська	13873	16300	18793	20297	24684
Львівська	58183	70169	85177	94317	119049
Миколаївська	60486	70325	82121	86750	112864
Одеська	62643	72731	82879	92823	115129
Полтавська	105994	123722	134383	136608	195825
Рівненська	42004	49038	58318	62485	77599
Сумська	51367	62943	70550	75815	100760
Тернопільська	38563	46828	54821	60565	79412
Харківська	69409	86889	92835	97428	122227
Херсонська	45486	52914	59972	66973	87378
Хмельницька	49858	59576	65893	77153	96964
Черкаська	59612	76881	86279	91817	112145
Чернівецька	31495	37443	46135	50110	61088
Чернігівська	55139	69712	78098	85435	117225
м.Київ	238687	283175	320898	342247	431616

https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/vvp/kvartal_new/vrp/arh_v

[rp_u.html](#)

Таблиця Ж.2

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств,**млрд. грн**

	2016	2017	2018	2019	2020
Україна	6237,5	7707,9	9206	9639,7	10049,9
Вінницька	119,3	145,1	171,3	195	201,3
Волинська	104,7	151,6	172,9	187,6	178,5
Дніпропетровська	672,2	895,4	1050,3	1088,9	1100,3
Донецька	341,6	397,4	457,4	431,1	376,8
Житомирська	73,6	88,8	108,6	113,4	119,2
Закарпатська	40,6	49,8	59,8	62,4	64,4
Запорізька	217,6	281,2	322,5	306,1	303,3
Івано-Франківська	67,6	79,5	97,7	120,4	126,6
Київська	388,4	412	490,2	522,2	579
Кіровоградська	73,8	84	99,1	110	121,7
Луганська	48,3	38,9	39,9	42	45,8
Львівська	204,8	262,3	350,8	406,5	440,7
Миколаївська	120,1	133,2	150,9	164,3	169,3
Одеська	278,7	327,1	377,9	390,7	450,2
Полтавська	210,5	259,3	294,2	296,5	304,8
Рівненська	49,3	60,3	67,9	72,8	81,7
Сумська	70,2	86,7	104,6	107,3	118,6
Тернопільська	46,3	59,8	71,2	71,2	84,7
Харківська	273,1	330,2	377,2	393,4	439,3
Херсонська	55,5	65,4	73,3	74,9	82,3
Хмельницька	66,6	89,5	105,6	110	126,1
Черкаська	117,8	143,4	173,3	206,8	215,1
Чернівецька	20,7	27,1	31,2	34,6	39,5
Чернігівська	76,5	95,9	101,8	106,7	114,5
м.Київ	2499,8	3144	3856,5	4024,8	4166,3

Таблиця Ж.3

**Індекси промислової продукції по регіонах за 2013-2021 роки,
відсотків до попереднього року**

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	101,1	103,0	99,5	95,5	101,9
Вінницька	108,2	99,2	114,7	94,5	100,8
Волинська	105,7	102,2	94,9	95,7	110,0
Дніпропетровська	100,1	103,0	101,0	87,8	107,2
Донецька	89,1	102,6	100,6	96,6	102,8
Житомирська	109,5	97,5	94,3	97,6	107,1
Закарпатська	100,3	105,1	86,1	92,7	106,5
Запорізька	106,2	103,6	95,5	92,9	106,4
Івано-Франківська	112,0	110,3	95,6	93,4	106,0
Київська	110,3	102,0	99,7	98,5	97,5
Кіровоградська	105,5	102,2	103,6	102,2	81,7
Луганська	69,0	83,0	96,0	93,4	90,6
Львівська	106,0	102,4	97,0	105,4	104,8
Миколаївська	101,5	104,0	98,3	102,6	99,3
Одеська	112,2	92,4	107,4	100,7	107,0
Полтавська	98,9	101,5	98,8	99,8	101,2
Рівненська	109,3	95,6	106,9	97,3	107,2
Сумська	101,7	110,3	98,3	95,5	102,0
Тернопільська	108,5	98,2	98,3	91,7	105,2
Харківська	106,1	102,9	96,7	95,8	93,5
Херсонська	103,2	101,1	104,4	104,8	95,1
Хмельницька	101,6	95,3	85,5	98,0	106,4
Черкаська	99,1	102,3	101,3	96,8	98,3
Чернівецька	106,7	105,8	100,3	85,9	97,3
Чернігівська	96,5	99,2	89,9	93,2	97,6
м.Київ	95,8	98,1	98,0	97,7	103,0

Таблиця Ж.4

Нормований ВРП

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,1976	0,2053	0,2130	0,2115	0,2200
Волинська	0,1604	0,1574	0,1801	0,1705	0,1613
Дніпропетровська	0,3700	0,3689	0,3426	0,3290	0,3981
Донецька	0,1131	0,1110	0,1013	0,0926	0,1100
Житомирська	0,1594	0,1746	0,1702	0,1731	0,1751
Закарпатська	0,0904	0,0952	0,0995	0,0908	0,0883
Запорізька	0,2728	0,2603	0,2405	0,2467	0,2797
Івано-Франківська	0,1442	0,1526	0,1471	0,1427	0,1562
Київська	0,3382	0,3605	0,3457	0,3588	0,3392
Кіровоградська	0,1835	0,1928	0,1953	0,1891	0,2076
Луганська	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Львівська	0,1971	0,2019	0,2197	0,2299	0,2319
Миколаївська	0,2073	0,2024	0,2096	0,2064	0,2167
Одеська	0,2169	0,2115	0,2121	0,2253	0,2223
Полтавська	0,4098	0,4025	0,3826	0,3613	0,4206
Рівненська	0,1251	0,1227	0,1308	0,1310	0,1300
Сумська	0,1668	0,1748	0,1713	0,1724	0,1870
Тернопільська	0,1098	0,1144	0,1193	0,1251	0,1345
Харківська	0,2470	0,2645	0,2451	0,2396	0,2397
Херсонська	0,1406	0,1372	0,1363	0,1450	0,1541
Хмельницька	0,1601	0,1622	0,1559	0,1766	0,1776
Черкаська	0,2035	0,2270	0,2234	0,2221	0,2149
Чернівецька	0,0784	0,0792	0,0905	0,0926	0,0895
Чернігівська	0,1836	0,2001	0,1963	0,2023	0,2274
м.Київ	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000

*Розраховано дисертантом.

Таблиця Ж.5

Нормований обсяг промислової продукції

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,1389	0,1322	0,1541	0,1549	0,1094
Волинська	0,0409	0,0331	0,0408	0,0440	0,0370
Дніпропетровська	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Донецька	0,6092	0,6363	0,6137	0,5847	0,5659
Житомирська	0,0656	0,0621	0,0723	0,0800	0,0637
Закарпатська	0,0255	0,0180	0,0234	0,0245	0,0136
Запорізька	0,4353	0,4201	0,4119	0,4191	0,4326
Івано-Франківська	0,0905	0,1195	0,1208	0,1147	0,1199
Київська	0,2059	0,2121	0,2432	0,2704	0,2128
Кіровоградська	0,0369	0,0302	0,0423	0,0507	0,0419
Луганська	0,0302	0,0158	0,0188	0,0121	0,0080
Львівська	0,1754	0,1819	0,2081	0,2352	0,1960
Миколаївська	0,0996	0,0916	0,1100	0,1167	0,0987
Одеська	0,1054	0,0916	0,1085	0,1365	0,1156
Полтавська	0,3644	0,3676	0,3517	0,3513	0,3412
Рівненська	0,0588	0,0476	0,0662	0,0745	0,0601
Сумська	0,0713	0,0698	0,0787	0,0769	0,0645
Тернопільська	0,0222	0,0135	0,0162	0,0175	0,0161
Харківська	0,3833	0,3753	0,3905	0,3909	0,3256
Херсонська	0,0382	0,0285	0,0385	0,0454	0,0327
Хмельницька	0,0669	0,0585	0,0674	0,0806	0,0690
Черкаська	0,1164	0,1175	0,1365	0,1508	0,1140
Чернівецька	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Чернігівська	0,0442	0,0440	0,0469	0,0495	0,0309
м.Київ	0,3984	0,3860	0,4980	0,6728	0,6982

*Розраховано дисертантом.

Таблиця Ж.6

Індекс економічної ефективності та продуктивності регіону

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021	Середнє
Вінницька	0,168	0,169	0,184	0,183	0,165	0,17
Волинська	0,101	0,095	0,110	0,107	0,099	0,10
Дніпропетровська	0,685	0,684	0,671	0,664	0,699	0,68
Донецька	0,361	0,374	0,357	0,339	0,338	0,35
Житомирська	0,112	0,118	0,121	0,127	0,119	0,12
Закарпатська	0,058	0,057	0,061	0,058	0,051	0,06
Запорізька	0,354	0,340	0,326	0,333	0,356	0,34
Івано-Франківська	0,117	0,136	0,134	0,129	0,138	0,13
Київська	0,272	0,286	0,294	0,315	0,276	0,29
Кіровоградська	0,110	0,112	0,119	0,120	0,125	0,12
Луганська	0,015	0,008	0,009	0,006	0,004	0,01
Львівська	0,186	0,192	0,214	0,233	0,214	0,21
Миколаївська	0,153	0,147	0,160	0,162	0,158	0,16
Одеська	0,161	0,152	0,160	0,181	0,169	0,16
Полтавська	0,387	0,385	0,367	0,356	0,381	0,38
Рівненська	0,092	0,085	0,099	0,103	0,095	0,09
Сумська	0,119	0,122	0,125	0,125	0,126	0,12
Тернопільська	0,066	0,064	0,068	0,071	0,075	0,07
Харківська	0,315	0,320	0,318	0,315	0,283	0,31
Херсонська	0,089	0,083	0,087	0,095	0,093	0,09
Хмельницька	0,113	0,110	0,112	0,129	0,123	0,12
Черкаська	0,160	0,172	0,180	0,186	0,164	0,17
Чернівецька	0,039	0,040	0,045	0,046	0,045	0,04
Чернігівська	0,114	0,122	0,122	0,126	0,129	0,12
м.Київ	0,699	0,693	0,749	0,836	0,849	0,77

*Розраховано дисертантом.

ДОДАТОК И

Розрахунок часткового індексу розвитку бізнесу

Таблиця Ж.1

Кількість діючих суб'єктів господарювання за регіонами

Регіони	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Україна	1722251	1932325	1974439	1865631	1805144	1839672	1941701	1973652
Вінницька	53481	77314	80982	75005	68931	68649	70239	69980
Волинська	32238	48168	49273	47063	42157	39248	41138	41711
Дніпропетровська	106987	149755	158783	151432	142146	140377	148502	153234
Донецька	145740	81543	69350	63694	60894	62166	65137	65341
Житомирська	37286	58451	58647	54201	49800	49366	51002	51245
Закарпатська	39093	57496	59799	56329	51973	51245	50609	49924
Запорізька	69915	90972	94408	87122	77624	74382	76718	78138
Івано-Франківська	41334	54818	55499	50647	49806	52595	55031	55477
Київська	77771	94446	98586	97923	96026	101203	109192	111783
Кіровоградська	33577	40385	41953	38849	36447	36486	38138	38319
Луганська	75322	24427	21320	21589	21296	21849	22556	22424
Львівська	82762	117737	120447	114679	110953	115557	124367	128601
Миколаївська	52489	57368	58065	55256	54190	54882	56309	55869
Одеська	113530	131254	132843	125948	127776	131595	137612	138753
Полтавська	52797	64468	65867	61291	60655	61158	64687	66530
Рівненська	33841	41947	43240	40006	38111	39597	41741	43826
Сумська	28937	45095	45708	41569	39779	40415	41675	42326
Тернопільська	31487	43553	44704	40365	36013	36908	37821	38627
Харківська	119805	167180	171359	158463	153469	154004	162796	166857
Херсонська	40288	51372	50190	47411	45698	44379	45996	45244
Хмельницька	45858	64822	66168	58973	58318	61252	63402	63880
Черкаська	45399	53288	55240	53325	52754	54534	56493	56433
Чернівецька	35179	46759	47810	44884	43553	43571	44782	43077
Чернігівська	36720	42257	44103	39525	39232	39488	41244	41916
м.Київ	192825	227450	240095	240082	247543	264766	294514	304137

https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/fin/osp/osp_reg/ksg_reg/xls/ksg_reg_ue_10_20.xlsx

Таблиця И.2

Чистий прибуток (збиток) підприємств

млн.грн

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021 (січень- вересень);
Україна	168753	288306	523779	68054,9	452957,7
Вінницька	9309,6	9285,5	10491,2	3229,2	3635,3
Волинська	1651,4	4943,8	1961	1883,2	3504
Дніпропетровська	38226,5	28650	53970,3	35354,5	136878
Донецька	-23878	-2512,6	-3337	-10274	36171,2
Житомирська	1587,8	3641	4113,5	2194,8	1812,3
Закарпатська	-586,9	338,4	1422,6	-917,8	2250,1
Запорізька	16603,2	14107,8	5037,7	871,8	26376,8
Івано-Франківська	-829,3	556,2	1220,7	-2981,9	6692,4
Київська	10315,7	10692,1	36114,2	4631,1	18832,8
Кіровоградська	468,6	4134,6	5833,4	4043,1	281,7
Луганська	-24033	-1572,6	8751	-8902,1	1717,6
Львівська	2926,9	6296,4	7278,1	-455,2	7099,4
Миколаївська	3055,4	6331,8	8616	-1758,4	2802,5
Одеська	4875,6	11929,6	21415,5	-7364,3	9827,8
Полтавська	10460,6	10653,5	18889,1	22874,7	26452,6
Рівненська	467,5	1911,5	6779,5	-1885,4	2989,9
Сумська	4610,7	4589,4	6679,2	9103,9	1756,9
Тернопільська	-5114,8	-41,6	41443,5	2924	1923,2
Харківська	7600,3	11360,2	10288,6	10900,5	11955,4
Херсонська	3684,6	4215,1	5405,3	-535,1	4593,4
Хмельницька	1553,9	5986,3	8622,9	4750,5	3150
Черкаська	6373,2	9190,9	11455,3	2467	2692,1
Чернівецька	-380,1	-6	107	1218,5	-150,8
Чернігівська	6025,7	6341,7	7611,2	11050,1	1376,9
м.Київ	93777,9	137283	243609	-14367,8	138336,2

https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/chpr/chpr_reg/chpr_reg_u/arh_chpr_reg2021_u.htm

Таблиця І.3

**Підприємства, які одержали прибуток,
у % до загальної кількості підприємств**

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021 (січень- вересень)
Україна	72,4	73,9	73,6	71	76,3
Вінницька	76,9	77,6	76	73,3	71,5
Волинська	72,4	75,4	75	72,8	74,3
Дніпропетровська	72,7	74,7	75,3	73,6	78,4
Донецька	76,3	77,6	77,5	76,7	59
Житомирська	70,7	73,8	71,9	70,4	73,9
Закарпатська	75,9	77,7	76,7	74	68,3
Запорізька	77,3	76,5	76,2	74,6	74,7
Івано-Франківська	78,6	81,1	79,3	76,8	68,4
Київська	74,8	77,5	76,4	73,4	76,9
Кіровоградська	80,4	81,4	80,7	77,2	64,2
Луганська	78,6	78,1	77,9	78,7	54,2
Львівська	71,6	73,4	72,9	69,7	79,2
Миколаївська	78,1	78,5	78,8	75,5	74,2
Одеська	75,3	75,9	73,1	67,4	78,8
Полтавська	74,6	76,4	75,4	75,4	70,4
Рівненська	69,6	71,4	71,1	71,8	75,8
Сумська	72,5	73,1	72	72	67,1
Тернопільська	76,8	76,6	74,4	73,1	74,1
Харківська	69,7	72	71,6	70,8	77,9
Херсонська	76,5	76,1	77,5	77,8	75,9
Хмельницька	76,5	77,2	75,8	75,1	66,7
Черкаська	77,4	78,6	77,2	74,6	72,6
Чернівецька	69,5	69,5	69	69,7	65,9
Чернігівська	73,2	73,4	73,5	71,9	66,7
м.Київ	66,1	68,2	69,4	65,5	80,9

https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/chpr/chpr_reg/chpr_reg_u/arh_chpr_reg2021_u.htm

Таблиця І.4

Нормована кількість суб'єктів господарювання

Регіони	2016	2017	2018	2019	2020
Вінницька	0,2445	0,2105	0,1927	0,1753	0,1688
Волинська	0,1166	0,0922	0,0716	0,0683	0,0685
Дніпропетровська	0,5943	0,5342	0,4879	0,4631	0,4643
Донецька	0,1927	0,1750	0,1660	0,1566	0,1523
Житомирська	0,1493	0,1260	0,1133	0,1046	0,1023
Закарпатська	0,1590	0,1356	0,1210	0,1032	0,0976
Запорізька	0,2999	0,2490	0,2163	0,1992	0,1978
Івано-Франківська	0,1330	0,1260	0,1266	0,1194	0,1173
Київська	0,3494	0,3303	0,3267	0,3186	0,3172
Кіровоградська	0,0790	0,0670	0,0603	0,0573	0,0564
Луганська	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Львівська	0,4261	0,3963	0,3858	0,3744	0,3769
Миколаївська	0,1541	0,1454	0,1360	0,1241	0,1187
Одеська	0,4776	0,4706	0,4518	0,4231	0,4129
Полтавська	0,1817	0,1740	0,1618	0,1549	0,1566
Рівненська	0,0843	0,0743	0,0731	0,0705	0,0760
Сумська	0,0914	0,0817	0,0764	0,0703	0,0706
Тернопільська	0,0859	0,0650	0,0620	0,0561	0,0575
Харківська	0,6264	0,5842	0,5440	0,5157	0,5127
Херсонська	0,1182	0,1079	0,0927	0,0862	0,0810
Хмельницька	0,1711	0,1636	0,1622	0,1502	0,1472
Черкаська	0,1452	0,1390	0,1346	0,1248	0,1207
Чернівецька	0,1066	0,0984	0,0894	0,0817	0,0733
Чернігівська	0,0821	0,0793	0,0726	0,0687	0,0692
м.Київ	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000

*Розраховано дисертантом.

Таблиця И.5

Нормований чистий прибуток

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021 (січень-вересень);
Вінницька	0,2830	0,0844	0,0560	0,3539	0,0273
Волинська	0,2180	0,0533	0,0215	0,3268	0,0264
Дніпропетровська	0,5285	0,2229	0,2321	1,0000	0,9895
Донецька	0,0013	0,0000	0,0000	0,0823	0,2623
Житомирська	0,2175	0,0440	0,0302	0,3331	0,0142
Закарпатська	0,1990	0,0204	0,0193	0,2705	0,0173
Запорізька	0,3449	0,1189	0,0339	0,3065	0,1916
Івано-Франківська	0,1970	0,0220	0,0185	0,2290	0,0494
Київська	0,2916	0,0945	0,1598	0,3821	0,1371
Кіровоградська	0,2080	0,0475	0,0371	0,3703	0,0031
Луганська	0,0000	0,0067	0,0489	0,1099	0,0135
Львівська	0,2288	0,0630	0,0430	0,2798	0,0524
Миколаївська	0,2299	0,0633	0,0484	0,2536	0,0213
Одеська	0,2454	0,1033	0,1002	0,1409	0,0721
Полтавська	0,2928	0,0942	0,0900	0,7490	0,1921
Рівненська	0,2080	0,0316	0,0410	0,2510	0,0227
Сумська	0,2431	0,0508	0,0406	0,4721	0,0138
Тернопільська	0,1606	0,0177	0,1813	0,3478	0,0150
Харківська	0,2685	0,0992	0,0552	0,5082	0,0874
Херсонська	0,2353	0,0481	0,0354	0,2782	0,0343
Хмельницька	0,2172	0,0608	0,0484	0,3845	0,0238
Черкаська	0,2581	0,0837	0,0599	0,3386	0,0205
Чернівецька	0,2008	0,0179	0,0139	0,3135	0,0000
Чернігівська	0,2551	0,0633	0,0443	0,5112	0,0110
м.Київ	1,0000	1,0000	1,0000	0,0000	1,0000

*Розраховано дисертантом.

Таблиця І.6

Нормований відсоток прибуткових підприємств

Регіони	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р. (січень-вересень)
Вінницька	0,7552	0,7121	0,5983	0,5909	0,6479
Волинська	0,4406	0,5455	0,5128	0,5530	0,7528
Дніпропетровська	0,4615	0,4924	0,5385	0,6136	0,9064
Донецька	0,7133	0,7121	0,7265	0,8485	0,1798
Житомирська	0,3217	0,4242	0,2479	0,3712	0,7378
Закарпатська	0,6853	0,7197	0,6581	0,6439	0,5281
Запорізька	0,7832	0,6288	0,6154	0,6894	0,7678
Івано-Франківська	0,8741	0,9773	0,8803	0,8561	0,5318
Київська	0,6084	0,7045	0,6325	0,5985	0,8502
Кіровоградська	1,0000	1,0000	1,0000	0,8864	0,3745
Луганська	0,8741	0,7500	0,7607	1,0000	0,0000
Львівська	0,3846	0,3939	0,3333	0,3182	0,9363
Миколаївська	0,8392	0,7803	0,8376	0,7576	0,7491
Одеська	0,6434	0,5833	0,3504	0,1439	0,9213
Полтавська	0,5944	0,6212	0,5470	0,7500	0,6067
Рівненська	0,2448	0,2424	0,1795	0,4773	0,8090
Сумська	0,4476	0,3712	0,2564	0,4924	0,4831
Тернопільська	0,7483	0,6364	0,4615	0,5758	0,7453
Харківська	0,2517	0,2879	0,2222	0,4015	0,8876
Херсонська	0,7273	0,5985	0,7265	0,9318	0,8127
Хмельницька	0,7273	0,6818	0,5812	0,7273	0,4682
Черкаська	0,7902	0,7879	0,7009	0,6894	0,6891
Чернівецька	0,2378	0,0985	0,0000	0,3182	0,4382
Чернігівська	0,4965	0,3939	0,3846	0,4848	0,4682
м.Київ	0,0000	0,0000	0,0342	0,0000	1,0000

*Розраховано дисертантом.

Таблиця И.7

Частковий індекс бізнесу

Регіони	2016	2017	2018	2019	2020	Середнє
Вінницька	0,428	0,336	0,282	0,373	0,281	0,34
Волинська	0,258	0,230	0,202	0,316	0,283	0,26
Дніпропетровська	0,528	0,416	0,419	0,692	0,787	0,57
Донецька	0,302	0,296	0,297	0,362	0,198	0,29
Житомирська	0,229	0,198	0,130	0,270	0,285	0,22
Закарпатська	0,348	0,292	0,266	0,339	0,214	0,29
Запорізька	0,476	0,332	0,289	0,398	0,386	0,38
Івано-Франківська	0,401	0,375	0,342	0,401	0,233	0,35
Київська	0,416	0,376	0,373	0,433	0,435	0,41
Кіровоградська	0,429	0,372	0,366	0,438	0,145	0,35
Луганська	0,291	0,252	0,270	0,370	0,004	0,24
Львівська	0,347	0,284	0,254	0,324	0,455	0,33
Миколаївська	0,408	0,330	0,341	0,378	0,296	0,35
Одеська	0,455	0,386	0,301	0,236	0,469	0,37
Полтавська	0,356	0,296	0,266	0,551	0,318	0,36
Рівненська	0,179	0,116	0,098	0,266	0,303	0,19
Сумська	0,261	0,168	0,124	0,345	0,189	0,22
Тернопільська	0,332	0,240	0,235	0,327	0,273	0,28
Харківська	0,382	0,324	0,274	0,475	0,496	0,39
Херсонська	0,360	0,251	0,285	0,432	0,309	0,33
Хмельницька	0,372	0,302	0,264	0,421	0,213	0,31
Черкаська	0,398	0,337	0,298	0,384	0,277	0,34
Чернівецька	0,182	0,072	0,034	0,238	0,171	0,14
Чернігівська	0,278	0,179	0,167	0,355	0,183	0,23
м.Київ	0,667	0,667	0,678	0,333	1,000	0,67

*Розраховано дисертантом.

ДОДАТОК К

Розрахунок часткового індексу зовнішньо-економічної діяльності

Таблиця К.1

Експорт тис.дол. США

Регіони	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Україна	43264736,0	47334987,0	50054605,8	49191824,5	68072328,8	44135592,5
Вінницька	1217714,0	1429320,3	1455291,3	1377760,0	1309318,9	1600458,1
Волинська	689287,7	719980,9	694002,3	642901,2	832547,2	1065676,8
Дніпропетровська	7052759,5	7722596,4	7907150,3	7591621,9	12163791,9	6250833,1
Донецька	4432600,2	4845441,4	4631582,6	3935012,3	7037552,7	284183,4
Житомирська	589727,3	661860,8	719034,6	681049,3	771525,7	718098,4
Закарпатська	1446423,2	1658975,7	1489957,9	1349544,5	1684845,9	1970395,6
Запорізька	2980860,6	3377247,5	3080637,8	2923400,3	4740997,0	2808659,0
Івано– Франківська	665400,5	871353,5	911442,7	757650,5	1165242,9	684521,4
Київська	1748405,8	1856333,0	1948367,6	1967742,9	2550544,2	2095732,2
Кіровоградська	415614,8	521761,0	707025,4	912658,7	1021478,6	873195,7
Луганська	233904,7	202920,8	152851,1	129599,2	167895,9	8704,4
Львівська	1585154,1	1895635,5	2202053,5	2322937,5	2932483,9	3024849,5
Миколаївська	1900646,2	2112586,3	2152519,2	2248609,4	3457061,5	1642889,1
Одеська	1813852,2	1668313,7	1384102,9	1360392,3	1697773,0	2400107,2
Полтавська	1864524,1	1905900,9	2102409,2	2317275,7	3189526,7	1867032,3
Рівненська	383300,6	410890,2	440168,9	469433,9	703946,6	744171,7
Сумська	672733,3	802120,7	883366,5	974367,0	1060854,0	723665,8
Тернопільська	380193,7	452483,7	434264,4	448146,1	678878,0	780415,8
Харківська	1191537,1	1278984,9	1415060,5	1471159,5	1801286,0	879683,0
Херсонська	289153,3	269932,7	268128,7	280667,8	412773,0	56990,5
Хмельницька	467642,2	638152,0	642345,9	663414,6	918137,8	780197,1
Черкаська	617781,3	785641,5	863521,7	810696,9	884081,5	1293904,7
Чернівецька	149780,6	200132,6	213837,3	168433,2	207308,8	286552,6
Чернігівська	625068,7	754951,9	807323,7	890843,9	1189687,6	717457,0
м. Київ	9738299,2	10248192,3	12491400,9	12427560,4	15331047,6	10463689,1

Таблиця К.2

Імпорт

тис.дол. США

Регіони	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Україна	49607173,9	57187578,0	60800173,1	54336136,7	72843126,6	55295748,4
Вінницька	407075,5	563048,7	631638,3	554508,1	699069,1	622797,4
Волинська	1334974,0	1368504,4	1455943,0	1315698,3	1814372,2	2034204,5
Дніпропетровська	4609551,3	5264893,3	5522187,7	4634191,3	5872329,9	3951611,1
Донецька	2033912,3	2247213,8	2224441,9	1445841,8	1892062,6	139074,5
Житомирська	449904,4	531984,2	568590,4	527356,2	689129,7	1206028,9
Закарпатська	1341735,6	1515819,8	1471227,2	1255371,3	1696864,0	1645411,8
Запорізька	1328178,1	1762838,2	1529754,4	1221278,5	2046728,0	1195427,4
Івано–Франківська	637204,4	833540,8	831778,5	639291,3	995715,0	597967,8
Київська	3404074,6	3642341,6	4112295,7	4178359,9	5593420,1	3621107,6
Кіровоградська	236115,0	263055,7	250126,2	232760,4	292310,3	249495,9
Луганська	273151,6	285036,0	252961,3	212257,3	264150,1	12309,6
Львівська	2180388,2	2707300,7	3087739,0	3443377,1	4755331,2	5387542,9
Миколаївська	781715,6	740041,3	988468,5	789864,3	1194023,0	733533,1
Одеська	1427930,8	1546963,6	1881084,2	2183765,4	2311066,0	2132470,5
Полтавська	1149719,4	1359553,2	1360177,2	1172474,5	1879788,2	1201463,6
Рівненська	341245,3	298790,4	382551,2	383000,9	576973,2	550888,4
Сумська	551131,3	723283,0	656521,1	836050,2	857386,9	582527,6
Тернопільська	351695,2	419019,5	450079,8	405979,9	530318,9	518880,4
Харківська	1619368,9	1738890,7	1745800,6	1797256,4	2401288,9	1252880,9
Херсонська	201428,0	327736,7	407103,5	327013,7	267136,5	36828,3
Хмельницька	414264,3	446557,1	563970,4	507284,2	628633,1	707518,6
Черкаська	403227,5	398120,2	477387,1	679489,8	1053856,8	606978,6
Чернівецька	113196,8	139620,2	208610,0	170895,4	194529,3	486284,2
Чернігівська	445058,4	483320,3	419383,5	342040,3	483515,1	300404,2
м.Київ	19848604,5	23536557,9	25690337,3	23929025,9	31038987,9	22003545,5

Таблиця К.3

Нормований експорт

Регіони	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Вінницька	0,1114	0,1223	0,1056	0,1015	0,0753
Волинська	0,0563	0,0517	0,0439	0,0417	0,0438
Дніпропетровська	0,7199	0,7486	0,6285	0,6068	0,7911
Донецька	0,4467	0,4623	0,3630	0,3094	0,4530
Житомирська	0,0459	0,0460	0,0459	0,0448	0,0398
Закарпатська	0,1352	0,1452	0,1084	0,0992	0,1000
Запорізька	0,2953	0,3162	0,2373	0,2272	0,3016
Івано–Франківська	0,0538	0,0668	0,0615	0,0511	0,0658
Київська	0,1667	0,1648	0,1455	0,1495	0,1571
Кіровоградська	0,0277	0,0320	0,0449	0,0637	0,0563
Луганська	0,0088	0,0003	0,0000	0,0000	0,0000
Львівська	0,1497	0,1687	0,1661	0,1783	0,1823
Миколаївська	0,1826	0,1903	0,1621	0,1723	0,2169
Одеська	0,1735	0,1461	0,0998	0,1001	0,1009
Полтавська	0,1788	0,1698	0,1580	0,1779	0,1993
Рівненська	0,0244	0,0210	0,0233	0,0276	0,0354
Сумська	0,0545	0,0599	0,0592	0,0687	0,0589
Тернопільська	0,0240	0,0251	0,0228	0,0259	0,0337
Харківська	0,1086	0,1074	0,1023	0,1091	0,1077
Херсонська	0,0145	0,0069	0,0093	0,0123	0,0161
Хмельницька	0,0332	0,0436	0,0397	0,0434	0,0495
Черкаська	0,0488	0,0583	0,0576	0,0554	0,0472
Чернівецька	0,0000	0,0000	0,0049	0,0032	0,0026
Чернігівська	0,0496	0,0552	0,0530	0,0619	0,0674
м.Київ	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000

*Розраховано дисертантом.

Нормований імпорт

Регіони	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Вінницька	0,9851	0,9819	0,9834	0,9839	0,9836
Волинська	0,9381	0,9475	0,9510	0,9518	0,9475
Дніпропетровська	0,7722	0,7809	0,7915	0,8121	0,8159
Донецька	0,9027	0,9099	0,9209	0,9463	0,9450
Житомирська	0,9829	0,9832	0,9859	0,9850	0,9840
Закарпатська	0,9377	0,9412	0,9505	0,9544	0,9513
Запорізька	0,9384	0,9306	0,9482	0,9558	0,9400
Івано–Франківська	0,9734	0,9703	0,9755	0,9803	0,9740
Київська	0,8333	0,8503	0,8468	0,8313	0,8250
Кіровоградська	0,9938	0,9947	0,9984	0,9974	0,9968
Луганська	0,9919	0,9938	0,9983	0,9983	0,9977
Львівська	0,8953	0,8903	0,8870	0,8623	0,8521
Миколаївська	0,9661	0,9743	0,9694	0,9739	0,9676
Одеська	0,9334	0,9398	0,9344	0,9153	0,9314
Полтавська	0,9475	0,9479	0,9548	0,9578	0,9454
Рівненська	0,9884	0,9932	0,9932	0,9911	0,9876
Сумська	0,9778	0,9751	0,9824	0,9720	0,9785
Тернопільська	0,9879	0,9881	0,9905	0,9901	0,9891
Харківська	0,9237	0,9316	0,9397	0,9315	0,9285
Херсонська	0,9955	0,9920	0,9922	0,9934	0,9976
Хмельницька	0,9847	0,9869	0,9861	0,9858	0,9859
Черкаська	0,9853	0,9890	0,9895	0,9786	0,9721
Чернівецька	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Чернігівська	0,9832	0,9853	0,9917	0,9928	0,9906
м.Київ	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

*Розраховано дисертантом.

Таблиця К.5

Частковий індекс ЗЕД

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021	Середнє
Вінницька	0,548	0,552	0,544	0,543	0,529	0,54
Волинська	0,497	0,500	0,497	0,497	0,496	0,50
Дніпропетровська	0,746	0,765	0,710	0,709	0,804	0,75
Донецька	0,675	0,686	0,642	0,628	0,699	0,67
Житомирська	0,514	0,515	0,516	0,515	0,512	0,51
Закарпатська	0,536	0,543	0,529	0,527	0,526	0,53
Запорізька	0,617	0,623	0,593	0,591	0,621	0,61
Івано–Франківська	0,514	0,519	0,519	0,516	0,520	0,52
Київська	0,500	0,508	0,496	0,490	0,491	0,50
Кіровоградська	0,511	0,513	0,522	0,531	0,527	0,52
Луганська	0,500	0,497	0,499	0,499	0,499	0,50
Львівська	0,522	0,529	0,527	0,520	0,517	0,52
Миколаївська	0,574	0,582	0,566	0,573	0,592	0,58
Одеська	0,553	0,543	0,517	0,508	0,516	0,53
Полтавська	0,563	0,559	0,556	0,568	0,572	0,56
Рівненська	0,506	0,507	0,508	0,509	0,511	0,51
Сумська	0,516	0,517	0,521	0,520	0,519	0,52
Тернопільська	0,506	0,507	0,507	0,508	0,511	0,51
Харківська	0,516	0,520	0,521	0,520	0,518	0,52
Херсонська	0,505	0,499	0,501	0,503	0,507	0,50
Хмельницька	0,509	0,515	0,513	0,515	0,518	0,51
Черкаська	0,517	0,524	0,524	0,517	0,510	0,52
Чернівецька	0,500	0,500	0,502	0,502	0,501	0,50
Чернігівська	0,516	0,520	0,522	0,527	0,529	0,52
м.Київ	0,500	0,500	0,500	0,500	0,500	0,50

*Розраховано дисертантом.

Інтегральний індекс економічної складової конкурентоспроможності регіону

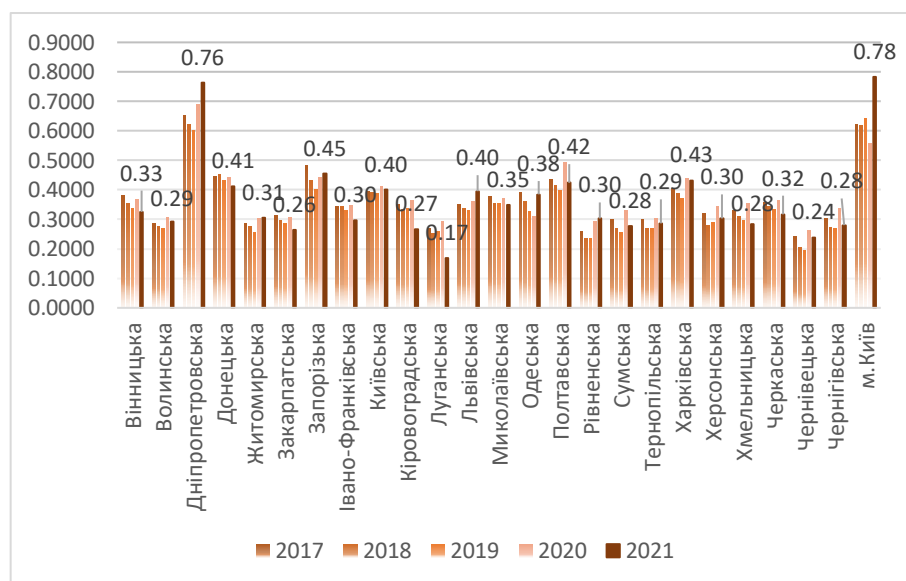

Рис. К.1. Динаміка інтегрального індексу економічної складової конкурентоспроможності регіонів

*Розраховано дисертантом.

ДОДАТОК Л
Інвестиції та розвиток інфраструктури
Розрахунок часткового індексу будівництва

Таблиця Л.1

Обсяг виробленої будівельної продукції, млн. грн

Регіони	2017 р	2018 р	2019 р	2020 р	2021 р	у січні 2022 року
Україна	105682,8	141213,1	181697,9	202080,8	258073,6	8873,2
Вінницька	3106,5	5595,8	10280,5	10776,6	15919,6	107,1
Волинська	1483,1	1832,5	2328,6	2530,8	3273,5	67,8
Дніпропетровська	9712,7	14981,5	20057,5	18064,8	21325,5	1046,8
Донецька	3199,3	5416,9	6994,6	10137,4	11586,2	341,9
Житомирська	1541,2	2040,8	2706,7	2144,5	2649,4	124,2
Закарпатська	1357,3	1749,6	2217,9	1932	1751,9	41,9
Запорізька	2582,2	3851,7	3850,3	3136,1	3802	153,8
Івано- Франківська	2296,4	3311,4	3695,7	3843,7	5063,3	138,3
Київська	5793,9	7401,2	10317,3	12613	16896,9	519,6
Кіровоградська	1554,5	1634,3	2047	1367,6	1269,1	25,7
Луганська	584,8	635,8	663,6	720,2	785,1	15,4
Львівська	6230,3	8550,4	10972,2	14196,4	18608,3	923,6
Миколаївська	2623	2795,1	4346,1	3359,7	4612,1	101,1
Одеська	11244,7	15473,7	17893,6	28524,6	35693,3	399,8
Полтавська	5702,2	6949,5	7584,5	8146,4	9425,4	431,5
Рівненська	1564,1	2519,3	3315,4	3290,4	4516,3	148,7
Сумська	1259,6	1426,5	1553,7	1706,7	2055,5	84,6
Тернопільська	1572,4	1806,1	2415,8	2590,3	4156,2	122,4
Харківська	10053,4	12555,4	14856,4	14492,9	20215,3	1228,7
Херсонська	1008,9	1220,9	1833	1306,1	1465,1	71,3
Хмельницька	2293,4	3393,5	3846,6	6606,3	9442	385,8
Черкаська	1295,1	1966,7	2071,7	2565,8	3675,5	62,5
Чернівецька	1271	1447,6	2112,5	2176,2	1648,4	80,4
Чернігівська	948,7	1195,9	1888,1	2440,2	2953,1	87,7
м.Київ	25404,1	31461	41848,6	43412,1	55284,6	2162,6

Таблиця Л.2

Індекси будівельної продукції по регіонах, у % до попереднього року

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Україна	126,4	108,6	123,6	105,6	106,8	102,8
Вінницька	113,3	144,7	177,7	98,7	120,6	92,4
Волинська	99	100,7	122,4	103,7	108,4	93,1
Дніпропетровська	136,7	125,1	128,9	86,4	98,3	85,8
Донецька	105,3	136,8	125,4	135,5	94,6	141,8
Житомирська	142,4	107,3	127,6	75,6	103,9	145,8
Закарпатська	150,7	104,2	122,8	82	76,4	130,7
Запорізька	132,7	120,8	96,2	78,1	101,4	103,2
Івано-Франківська	134,4	117,9	107,8	98,3	110,8	119,9
Київська	122,3	103,9	133,9	116,3	111,9	99,7
Кіровоградська	166,5	85,8	121,3	64,2	78,5	38,2
Луганська	74,2	87,1	101,1	103,6	90,7	104,2
Львівська	111,9	111,5	123,3	122,7	110,4	155,5
Миколаївська	116,5	86,8	150,2	74	113,1	77,9
Одеська	149,3	111,5	111,3	149,1	103,9	106,8
Полтавська	119,4	98,4	104,4	102,9	96,4	76,1
Рівненська	114,4	130,9	127,3	94,5	115,6	91,2
Сумська	98,2	92	104,9	105,9	101,6	80,8
Тернопільська	103,1	93,6	126,9	102,2	137,3	131,8
Харківська	122,9	101,5	112,9	93,1	117,2	105,4
Херсонська	134,6	98,7	144,7	68,3	93,6	131,7
Хмельницька	127,2	121	109	161,6	118,6	113
Черкаська	108,9	123,8	101,4	116,8	119,2	86,3
Чернівецька	109,1	93,3	138,7	99,1	64,1	169,7
Чернігівська	130	103,1	152	123,8	100,8	80,9
м.Київ	133	100,9	126,1	99	107,8	99,3

Таблиця Л.3

Нормована будівельна продукція

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,1016	0,1609	0,2335	0,2356	0,2777
Волинська	0,0362	0,0388	0,0404	0,0424	0,0457
Дніпропетровська	0,3678	0,4654	0,4709	0,4063	0,3769
Донецька	0,1053	0,1551	0,1537	0,2206	0,1982
Житомирська	0,0385	0,0456	0,0496	0,0334	0,0342
Закарпатська	0,0311	0,0361	0,0377	0,0284	0,0177
Запорізька	0,0805	0,1043	0,0774	0,0566	0,0554
Івано-Франківська	0,0690	0,0868	0,0736	0,0732	0,0785
Київська	0,2099	0,2195	0,2344	0,2786	0,2956
Кіровоградська	0,0391	0,0324	0,0336	0,0152	0,0089
Луганська	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Львівська	0,2275	0,2568	0,2503	0,3157	0,3270
Миколаївська	0,0821	0,0700	0,0894	0,0618	0,0702
Одеська	0,4295	0,4814	0,4184	0,6513	0,6405
Полтавська	0,2062	0,2048	0,1680	0,1739	0,1585
Рівненська	0,0395	0,0611	0,0644	0,0602	0,0685
Сумська	0,0272	0,0257	0,0216	0,0231	0,0233
Тернопільська	0,0398	0,0380	0,0425	0,0438	0,0619
Харківська	0,3815	0,3867	0,3446	0,3226	0,3565
Херсонська	0,0171	0,0190	0,0284	0,0137	0,0125
Хмельницька	0,0688	0,0895	0,0773	0,1379	0,1588
Черкаська	0,0286	0,0432	0,0342	0,0432	0,0530
Чернівецька	0,0276	0,0263	0,0352	0,0341	0,0158
Чернігівська	0,0147	0,0182	0,0297	0,0403	0,0398
м.Київ	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000

*Розраховано дисертантом.

Таблиця Л.4

Нормований індекс будівельної продукції

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,4236	1,0000	1,0000	0,3542	0,7719
Волинська	0,2687	0,2530	0,3215	0,4055	0,6052
Дніпропетровська	0,6771	0,6672	0,4012	0,2279	0,4672
Донецька	0,3369	0,8659	0,3583	0,7320	0,4167
Житомирська	0,7389	0,3650	0,3853	0,1170	0,5437
Закарпатська	0,8288	0,3124	0,3264	0,1828	0,1680
Запорізька	0,6338	0,5942	0,0000	0,1427	0,5096
Івано-Франківська	0,6522	0,5450	0,1423	0,3501	0,6380
Київська	0,5211	0,3073	0,4626	0,5349	0,6530
Кіровоградська	1,0000	0,0000	0,3080	0,0000	0,1967
Луганська	0,0000	0,0221	0,0601	0,4045	0,3634
Львівська	0,4085	0,4363	0,3325	0,6006	0,6325
Миколаївська	0,4583	0,0170	0,6626	0,1006	0,6694
Одеська	0,8137	0,4363	0,1853	0,8717	0,5437
Полтавська	0,4897	0,2139	0,1006	0,3973	0,4413
Рівненська	0,4355	0,7657	0,3816	0,3111	0,7036
Сумська	0,2600	0,1053	0,1067	0,4281	0,5123
Тернопільська	0,3131	0,1324	0,3767	0,3901	1,0000
Харківська	0,5276	0,2666	0,2049	0,2967	0,7254
Херсонська	0,6544	0,2190	0,5951	0,0421	0,4030
Хмельницька	0,5742	0,5976	0,1571	1,0000	0,7445
Черкаська	0,3759	0,6452	0,0638	0,5400	0,7527
Чернівецька	0,3781	0,1273	0,5215	0,3583	0,0000
Чернігівська	0,6046	0,2937	0,6847	0,6119	0,5014
м. Київ	0,6371	0,2564	0,3669	0,3573	0,5970

*Розраховано дисертантом.

Таблиця Л.5

Частковий індекс будівництва

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021	Середнє
Вінницька	0,263	0,580	0,617	0,295	0,525	0,456
Волинська	0,152	0,146	0,181	0,224	0,325	0,206
Дніпропетровська	0,522	0,566	0,436	0,317	0,422	0,453
Донецька	0,221	0,510	0,256	0,476	0,307	0,354
Житомирська	0,389	0,205	0,217	0,075	0,289	0,235
Закарпатська	0,430	0,174	0,182	0,106	0,093	0,197
Запорізька	0,357	0,349	0,039	0,100	0,282	0,225
Івано-Франківська	0,361	0,316	0,108	0,212	0,358	0,271
Київська	0,366	0,263	0,348	0,407	0,474	0,372
Кіровоградська	0,520	0,016	0,171	0,008	0,103	0,163
Луганська	0,000	0,011	0,030	0,202	0,182	0,085
Львівська	0,318	0,347	0,291	0,458	0,480	0,379
Миколаївська	0,270	0,044	0,376	0,081	0,370	0,228
Одеська	0,622	0,459	0,302	0,761	0,592	0,547
Полтавська	0,348	0,209	0,134	0,286	0,300	0,255
Рівненська	0,237	0,413	0,223	0,186	0,386	0,289
Сумська	0,144	0,065	0,064	0,226	0,268	0,153
Тернопільська	0,176	0,085	0,210	0,217	0,531	0,244
Харківська	0,455	0,327	0,275	0,310	0,541	0,381
Херсонська	0,336	0,119	0,312	0,028	0,208	0,200
Хмельницька	0,322	0,344	0,117	0,569	0,452	0,361
Черкаська	0,202	0,344	0,049	0,292	0,403	0,258
Чернівецька	0,203	0,077	0,278	0,196	0,008	0,152
Чернігівська	0,310	0,156	0,357	0,326	0,271	0,284
м. Київ	0,819	0,628	0,683	0,679	0,798	0,721

*Розраховано дисертантом.

ДОДАТОК М

Розрахунок часткового індексу транспортної логістики

Таблиця М.1

Експлуатаційна довжина залізничних колій загального користування,

км

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	19770	19766	19799	19791	19731
Вінницька	1074	1074	1074	1074	1066
Волинська	593	593	593	593	593
Дніпропетровська	1554	1554	1554	1554	1552
Донецька	936	936	936	936	936
Житомирська	1016	1016	1016	1016	1016
Закарпатська	602	602	602	601	601
Запорізька	988	988	988	988	988
Івано-Франківська	494	494	494	494	494
Київська	798	798	844	844	812
Кіровоградська	893	893	889	889	889
Луганська	544	544	545	545	545
Львівська	1263	1263	1263	1263	1263
Миколаївська	711	707	706	706	706
Одеська	1044	1044	1033	1033	1015
Полтавська	852	852	852	852	852
Рівненська	578	578	578	578	578
Сумська	703	703	703	703	703
Тернопільська	564	564	564	564	564
Харківська	1520	1520	1520	1520	1520
Херсонська	453	453	453	453	453
Хмельницька	738	738	738	738	738
Черкаська	588	588	590	583	583
Чернівецька	413	413	413	413	413
Чернігівська	851	851	851	851	851

https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/Arch_reg.htm

Таблиця М.2

Довжина автомобільних доріг загального користування, тис.км

Регіони	2017		2018		2019		2020		2021	
	Усього	у тому числі	Усього	у тому числі	Усього	у тому числі	Усього	у тому числі	Усього	у тому числі
		з твердим покриттям		з твердим покриттям		з твердим покриттям		з твердим покриттям		
Україна	163,1	159,6	161,9	158,5	161,9	158,4	162,2	158,7	161,8	158,4
Вінницька	9,5	9	9,5	9	9,5	9	9,6	9	9,5	9
Волинська	6,2	5,8	6,2	5,8	6,2	5,8	6,2	5,8	6,2	5,8
Дніпропетровська	9,2	9,2	9,2	9,2	9,2	9,2	9,2	9,2	9,2	9,2
Донецька	8,1	8	8,1	8,1	8,1	8,1	8,1	8,1	8,1	8,1
Житомирська	8,5	8,3	8,6	8,4	8,6	8,4	8,6	8,4	8,6	8,4
Закарпатська	3,3	3,3	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,3	3,3
Запорізька	7	6,8	7	6,8	7	6,8	7	6,8	7	6,8
Івано-Франківська	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	3,9	3,9
Київська	8,6	8,6	8,7	8,6	8,7	8,6	8,9	8,8	8,9	8,8
Кіровоградська	6,3	6,2	6,3	6,2	6,3	6,2	6,3	6,2	6,3	6,2
Луганська	5,9	5,9	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4
Львівська	8,4	8,2	8,4	8,2	8,4	8,2	8,4	8,2	8,4	8,2
Миколаївська	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,84	4,84
Одеська	8,3	8,1	8,3	8,1	8,3	8,1	8,3	8,1	8,3	8,1
Полтавська	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9
Рівненська	5,1	5,1	5,2	5,1	5,2	5,1	5,2	5,1	5,2	5,1
Сумська	7,2	6,7	7,2	6,8	7,2	6,7	7,2	6,7	7,2	6,7
Тернопільська	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Харківська	9,6	9,4	9,7	9,4	9,7	9,4	9,7	9,4	9,7	9,4
Херсонська	5	5	5	5	5	5	5	5	5,04	5,04
Хмельницька	7,2	7,1	7,2	7,1	7,2	7,1	7,2	7,2	7,2	7,2
Черкаська	6,2	6	6,1	6	6,1	6	6,1	6	6,1	6
Чернівецька	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9
Чернігівська	7,7	7,2	7,7	7,2	7,7	7,2	7,7	7,2	7,7	7,2

Таблиця М.3

Вантажообіг автомобільного транспорту, млн.ткм

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	62296,8	72068,3	64952,9	65176,9	46429,8
Вінницька	1672,7	1783,1	1817,8	1951,2	1211,6
Волинська	2401,7	2770,3	2966,5	2885,5	2353,4
Дніпропетровська	4815,6	5138	4888,4	5302,7	2813,7
Донецька	2367,3	2125,6	1073,1	992,6	594,5
Житомирська	990,9	1117,7	1124,6	1029,2	589,7
Закарпатська	5285,6	5073,1	5002,1	4410,6	4321,0
Запорізька	1522,8	1499,6	1532	1581,9	1174,6
Івано-Франківська	1690,9	1486,4	1488,3	1522	1120,0
Київська	4191,6	6349,2	4253,8	6020,5	2558,8
Кіровоградська	1470,5	1582,1	1142,1	1080,8	1035,6
Луганська	477,2	482,5	651,4	498,8	382,5
Львівська	4604,1	5317,6	5150,1	5127,7	4434,5
Миколаївська	1466,5	1656,8	1785,5	1834	1203,2
Одеська	2886,9	3828,8	3693,5	3543,1	2390,7
Полтавська	2563	2732,8	2326,7	2660,3	1821,7
Рівненська	2270	2154,8	2055,8	2145,5	1738,7
Сумська	765,8	890,3	1175,1	1239,8	885,5
Тернопільська	1321,9	1381,1	1229,7	1391,5	854,8
Харківська	4478,3	4553,9	3783,4	3233,6	2668,0
Херсонська	1353,5	1371	1375,7	1069,5	1094,7
Хмельницька	2151,3	2103	2049,3	1807,8	1244,3
Черкаська	3074,6	3480,9	2270,9	1821,9	2017,5
Чернівецька	1272,3	1425,5	1561,4	845,4	626,3
Чернігівська	1173,8	1272,3	1347,3	1373,2	1073,7
Київ	6028	10491,9	9208,4	9807,8	6220,8

Таблиця М.3

Нормована протяжність колій

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,5793	0,5793	0,5793	0,5793	0,5733
Волинська	0,1578	0,1578	0,1578	0,1578	0,1580
Дніпропетровська	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Донецька	0,4584	0,4584	0,4584	0,4584	0,4592
Житомирська	0,5285	0,5285	0,5285	0,5285	0,5294
Закарпатська	0,1656	0,1656	0,1656	0,1648	0,1651
Запорізька	0,5039	0,5039	0,5039	0,5039	0,5048
Івано-Франківська	0,0710	0,0710	0,0710	0,0710	0,0711
Київська	0,3374	0,3374	0,3777	0,3777	0,3503
Кіровоградська	0,4207	0,4207	0,4172	0,4172	0,4179
Луганська	0,1148	0,1148	0,1157	0,1157	0,1159
Львівська	0,7450	0,7450	0,7450	0,7450	0,7463
Миколаївська	0,2612	0,2577	0,2568	0,2568	0,2572
Одеська	0,5530	0,5530	0,5434	0,5434	0,5285
Полтавська	0,3848	0,3848	0,3848	0,3848	0,3854
Рівненська	0,1446	0,1446	0,1446	0,1446	0,1449
Сумська	0,2542	0,2542	0,2542	0,2542	0,2546
Тернопільська	0,1323	0,1323	0,1323	0,1323	0,1326
Харківська	0,9702	0,9702	0,9702	0,9702	0,9719
Херсонська	0,0351	0,0351	0,0351	0,0351	0,0351
Хмельницька	0,2848	0,2848	0,2848	0,2848	0,2853
Черкаська	0,1534	0,1534	0,1551	0,1490	0,1493
Чернівецька	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Чернігівська	0,3839	0,3839	0,3839	0,3839	0,3845

*Розраховано дисертантом.

Таблиця М.5

Нормовані дороги з твердим покриттям

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,9385	0,9385	0,9385	0,9385	0,9385
Волинська	0,4462	0,4462	0,4462	0,4462	0,4462
Дніпропетровська	0,9692	0,9692	0,9692	0,9692	0,9692
Донецька	0,7846	0,8000	0,8000	0,8000	0,8000
Житомирська	0,8308	0,8462	0,8462	0,8462	0,8462
Закарпатська	0,0615	0,0769	0,0769	0,0769	0,0615
Запорізька	0,6000	0,6000	0,6000	0,6000	0,6000
Івано-Франківська	0,1846	0,1846	0,1846	0,1846	0,1538
Київська	0,8769	0,8769	0,8769	0,9077	0,9077
Кіровоградська	0,5077	0,5077	0,5077	0,5077	0,5077
Луганська	0,4615	0,2308	0,2308	0,2308	0,2308
Львівська	0,8154	0,8154	0,8154	0,8154	0,8154
Миколаївська	0,2923	0,2923	0,2923	0,2923	0,2985
Одеська	0,8000	0,8000	0,8000	0,8000	0,8000
Полтавська	0,9231	0,9231	0,9231	0,9231	0,9231
Рівненська	0,3385	0,3385	0,3385	0,3385	0,3385
Сумська	0,5846	0,6000	0,5846	0,5846	0,5846
Тернопільська	0,3231	0,3231	0,3231	0,3231	0,3231
Харківська	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Херсонська	0,3231	0,3231	0,3231	0,3231	0,3292
Хмельницька	0,6462	0,6462	0,6462	0,6615	0,6615
Черкаська	0,4769	0,4769	0,4769	0,4769	0,4769
Чернівецька	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Чернігівська	0,6615	0,6615	0,6615	0,6615	0,6615

*Розраховано дисертантом.

Таблиця М.6

Нормований вантажообіг

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,2154	0,1299	0,1363	0,1560	0,1420
Волинська	0,3467	0,2286	0,2706	0,2564	0,3376
Дніпропетровська	0,7816	0,4651	0,4952	0,5160	0,4164
Донецька	0,3405	0,1642	0,0493	0,0530	0,0363
Житомирська	0,0925	0,0635	0,0553	0,0570	0,0355
Закарпатська	0,8663	0,4586	0,5084	0,4202	0,6746
Запорізька	0,1884	0,1016	0,1029	0,1163	0,1357
Івано-Франківська	0,2187	0,1003	0,0978	0,1099	0,1263
Київська	0,6692	0,5861	0,4210	0,5932	0,3728
Кіровоградська	0,1789	0,1099	0,0573	0,0625	0,1119
Луганська	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Львівська	0,7435	0,4831	0,5257	0,4972	0,6940
Миколаївська	0,1782	0,1173	0,1325	0,1434	0,1406
Одеська	0,4341	0,3343	0,3555	0,3270	0,3440
Полтавська	0,3758	0,2248	0,1958	0,2322	0,2465
Рівненська	0,3230	0,1671	0,1641	0,1769	0,2323
Сумська	0,0520	0,0407	0,0612	0,0796	0,0862
Тернопільська	0,1522	0,0898	0,0676	0,0959	0,0809
Харківська	0,7208	0,4068	0,3660	0,2938	0,3915
Херсонська	0,1579	0,0888	0,0846	0,0613	0,1220
Хмельницька	0,3016	0,1619	0,1634	0,1406	0,1476
Черкаська	0,4679	0,2996	0,1893	0,1421	0,2801
Чернівецька	0,1432	0,0942	0,1063	0,0372	0,0418
Чернігівська	0,1255	0,0789	0,0813	0,0939	0,1184
Київ	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000

*Розраховано дисертантом.

Таблиця М.7

Індекс транспортної логістики

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021	Середнє
Вінницька	0,578	0,549	0,551	0,558	0,551	0,558
Волинська	0,317	0,277	0,291	0,287	0,314	0,297
Дніпропетровська	0,917	0,811	0,821	0,828	0,795	0,835
Донецька	0,528	0,474	0,436	0,437	0,432	0,461
Житомирська	0,484	0,479	0,477	0,477	0,470	0,478
Закарпатська	0,364	0,234	0,250	0,221	0,300	0,274
Запорізька	0,431	0,402	0,402	0,407	0,414	0,411
Івано-Франківська	0,158	0,119	0,118	0,122	0,117	0,127
Київська	0,628	0,600	0,559	0,626	0,544	0,591
Кіровоградська	0,369	0,346	0,327	0,329	0,346	0,344
Луганська	0,192	0,115	0,115	0,115	0,116	0,131
Львівська	0,768	0,681	0,695	0,686	0,752	0,716
Миколаївська	0,244	0,222	0,227	0,231	0,232	0,231
Одеська	0,596	0,562	0,566	0,557	0,557	0,568
Полтавська	0,561	0,511	0,501	0,513	0,518	0,521
Рівненська	0,269	0,217	0,216	0,220	0,239	0,232
Сумська	0,297	0,298	0,300	0,306	0,308	0,302
Тернопільська	0,203	0,182	0,174	0,184	0,179	0,184
Харківська	0,897	0,792	0,779	0,755	0,788	0,802
Херсонська	0,172	0,149	0,148	0,140	0,162	0,154
Хмельницька	0,411	0,364	0,365	0,362	0,365	0,373
Черкаська	0,366	0,310	0,274	0,256	0,302	0,302
Чернівецька	0,048	0,031	0,035	0,012	0,014	0,028
Чернігівська	0,390	0,375	0,376	0,380	0,388	0,382
Київ	0,333	0,333	0,333	0,333	0,333	0,333

*Розраховано дисертантом.

ДОДАТОК Н

Розрахунок часткового індексу інвестицій

Таблиця Н.1

Капітальні інвестиції на одну особу, грн

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	10598	13746	14907	12224	12719
Вінницька	7451,8	11291,7	10173	8888,8	9157,8
Волинська	6790,8	8400,1	12287	8884,5	8048,5
Дніпропетровська	13295	18749,4	20999	18568,1	20744
Донецька	4102,5	6469,4	7397,2	6482,3	7329,2
Житомирська	6244,4	7128	6968,8	7708,3	7886,5
Закарпатська	4478,7	5978,3	7449,5	4067,6	4103,9
Запорізька	9176,2	9180,1	8772,5	9244,3	10900
Івано-Франківська	7055,2	6843,5	6802,5	4653,9	6174
Київська	19840	23194,1	28436	18414,8	20195
Кіровоградська	7669,2	7603,6	8354,8	7331	7107,5
Луганська	1529,6	1493,7	1569,4	1534,4	1549,8
Львівська	9590,8	11563,8	12431	9507,8	9668,8
Миколаївська	9762,3	8894,1	11157	8536,7	7430
Одеська	9394,4	10034,4	8903,2	9077,5	7983,4
Полтавська	11225	13318,6	16600	18343,7	17360
Рівненська	5278,8	6242,2	5830,9	4915,1	5285,4
Сумська	6331,6	7138,4	7210,5	6801,1	7051,4
Тернопільська	6793,9	8007,8	8864,2	7074,8	8276,9
Харківська	7219,2	8823,5	8627,4	7697,6	7389,7
Херсонська	7012,4	8505,5	11992	7051,9	5052,5
Хмельницька	8224,4	8903,1	8383,4	8520,3	8727,2
Черкаська	6663,8	9184,2	9522,7	7684,1	8116,5
Чернівецька	3308,6	4122,7	4552,4	3704,7	3791,4
Чернігівська	7219,7	8932,2	8828,9	8157,3	8577,7
Київ	47093	69039,4	73086	55768,2	58169

https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/Arch_reg.htm

Таблиця Н.2

**Індекси капітальних інвестицій за регіонами,
% до попереднього року**

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	122,1	116,4	115,5	61,8	113,0
Вінницька	140,0	137,8	98,4	55,6	133,1
Волинська	105,5	112,1	174,2	70,6	69,2
Дніпропетровська	128,9	129,4	123,6	65,9	113,9
Донецька	144,5	154,6	124,7	65,6	103,6
Житомирська	129,3	102,4	106,7	79,9	115,7
Закарпатська	132,4	117,3	126,4	42,0	114,5
Запорізька	147,4	88,0	105,4	68,0	139,2
Івано-Франківська	132,1	84,7	102,0	54,7	141,7
Київська	94,1	109,8	133,4	43,0	135,1
Кіровоградська	110,5	91,0	122,8	63,3	100,3
Луганська	102,2	91,6	112,4	73,0	116,2
Львівська	126,0	101,9	115,5	49,2	137,7
Миколаївська	108,2	87,4	140,1	52,0	103,8
Одеська	128,8	95,9	98,3	72,7	102,3
Полтавська	133,8	105,5	139,7	77,2	102,3
Рівненська	134,6	108,7	94,6	66,4	117,2
Сумська	119,5	108,5	106,7	69,9	113,8
Тернопільська	142,3	103,7	123,6	57,7	122,5
Харківська	111,6	109,3	105,7	67,3	102,1
Херсонська	150,7	89,3	166,1	32,7	115,8
Хмельницька	111,6	96,5	94,2	81,9	107,6
Черкаська	118,7	132,4	104,0	55,4	122,4
Чернівецька	106,4	106,7	114,2	56,8	123,6
Чернігівська	134,8	117,7	102,0	59,1	123,7
м. Київ	121,4	130,6	109,0	63,7	110,0

https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/iki_reg/iki_reg_u/arh_ikregvp_u.html

Таблиця Н.3

Нормований обсяг інвестицій

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,1300	0,1451	0,1203	0,1356	0,1344
Волинська	0,1155	0,1022	0,1499	0,1355	0,1148
Дніпропетровська	0,2582	0,2555	0,2717	0,3141	0,3390
Донецька	0,0565	0,0737	0,0815	0,0912	0,1021
Житомирська	0,1035	0,0834	0,0755	0,1138	0,1119
Закарпатська	0,0647	0,0664	0,0822	0,0467	0,0451
Запорізька	0,1678	0,1138	0,1007	0,1422	0,1651
Івано- Франківська	0,1213	0,0792	0,0732	0,0575	0,0817
Київська	0,4019	0,3213	0,3757	0,3113	0,3293
Кіровоградська	0,1347	0,0905	0,0949	0,1069	0,0982
Луганська	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Львівська	0,1769	0,1491	0,1519	0,1470	0,1434
Миколаївська	0,1807	0,1096	0,1341	0,1291	0,1039
Одеська	0,1726	0,1264	0,1025	0,1391	0,1136
Полтавська	0,2128	0,1751	0,2102	0,3099	0,2792
Рівненська	0,0823	0,0703	0,0596	0,0623	0,0660
Сумська	0,1054	0,0836	0,0789	0,0971	0,0972
Тернопільська	0,1155	0,0964	0,1020	0,1022	0,1188
Харківська	0,1249	0,1085	0,0987	0,1136	0,1031
Херсонська	0,1203	0,1038	0,1457	0,1017	0,0619
Хмельницька	0,1469	0,1097	0,0953	0,1288	0,1268
Черкаська	0,1127	0,1139	0,1112	0,1134	0,1160
Чернівецька	0,0390	0,0389	0,0417	0,0400	0,0396
Чернігівська	0,1249	0,1101	0,1015	0,1221	0,1241
Київ	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000

*Розраховано дисертантом.

Таблиця Н.4

Нормовані індекси інвестицій

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,8110	0,7597	0,0525	0,4654	0,8814
Волинська	0,2014	0,3920	1,0000	0,7703	0,0000
Дніпропетровська	0,6148	0,6395	0,3675	0,6748	0,6166
Донецька	0,8905	1,0000	0,3813	0,6687	0,4745
Житомирська	0,6219	0,2532	0,1563	0,9593	0,6414
Закарпатська	0,6767	0,4664	0,4025	0,1890	0,6248
Запорізька	0,9417	0,0472	0,1400	0,7175	0,9655
Івано- Франківська	0,6714	0,0000	0,0975	0,4472	1,0000
Київська	0,0000	0,3591	0,4900	0,2093	0,9090
Кіровоградська	0,2898	0,0901	0,3575	0,6220	0,4290
Луганська	0,1431	0,0987	0,2275	0,8191	0,6483
Львівська	0,5636	0,2461	0,2663	0,3354	0,9448
Миколаївська	0,2491	0,0386	0,5738	0,3923	0,4772
Одеська	0,6131	0,1602	0,0512	0,8130	0,4566
Полтавська	0,7014	0,2976	0,5688	0,9045	0,4566
Рівненська	0,7155	0,3433	0,0050	0,6850	0,6621
Сумська	0,4488	0,3405	0,1563	0,7561	0,6152
Тернопільська	0,8516	0,2718	0,3675	0,5081	0,7352
Харківська	0,3092	0,3519	0,1438	0,7033	0,4538
Херсонська	1,0000	0,0658	0,8988	0,0000	0,6428
Хмельницька	0,3092	0,1688	0,0000	1,0000	0,5297
Черкаська	0,4346	0,6824	0,1225	0,4614	0,7338
Чернівецька	0,2173	0,3147	0,2500	0,4898	0,7503
Чернігівська	0,7191	0,4721	0,0975	0,5366	0,7517
м.Київ	0,4823	0,6567	0,1850	0,6301	0,5628

*Розраховано дисертантом.

Таблиця Н.5

Частковий індекс інвестицій та розвитку інфраструктури

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021	Середнє
Вінницька	0,470	0,452	0,086	0,301	0,508	0,364
Волинська	0,158	0,247	0,575	0,453	0,057	0,298
Дніпропетровська	0,437	0,447	0,320	0,494	0,478	0,435
Донецька	0,473	0,537	0,231	0,380	0,288	0,382
Житомирська	0,363	0,168	0,116	0,537	0,377	0,312
Закарпатська	0,371	0,266	0,242	0,118	0,335	0,266
Запорізька	0,555	0,081	0,120	0,430	0,565	0,350
Івано-Франківська	0,396	0,040	0,085	0,252	0,541	0,263
Київська	0,201	0,340	0,433	0,260	0,619	0,371
Кіровоградська	0,212	0,090	0,226	0,364	0,264	0,231
Луганська	0,072	0,049	0,114	0,410	0,324	0,194
Львівська	0,370	0,198	0,209	0,241	0,544	0,312
Миколаївська	0,215	0,074	0,354	0,261	0,291	0,239
Одеська	0,393	0,143	0,077	0,476	0,285	0,275
Полтавська	0,457	0,236	0,389	0,607	0,368	0,412
Рівненська	0,399	0,207	0,032	0,374	0,364	0,275
Сумська	0,277	0,212	0,118	0,427	0,356	0,278
Тернопільська	0,484	0,184	0,235	0,305	0,427	0,327
Харківська	0,217	0,230	0,121	0,408	0,278	0,251
Херсонська	0,560	0,085	0,522	0,051	0,352	0,314
Хмельницька	0,228	0,139	0,048	0,564	0,328	0,262
Черкаська	0,274	0,398	0,117	0,287	0,425	0,300
Чернівецька	0,128	0,177	0,146	0,265	0,395	0,222
Чернігівська	0,422	0,291	0,100	0,329	0,438	0,316
Київ	0,741	0,828	0,593	0,815	0,781	0,752

*Розраховано дисертантом.

Інтегральний індекс інвестицій та розвитку інфраструктури

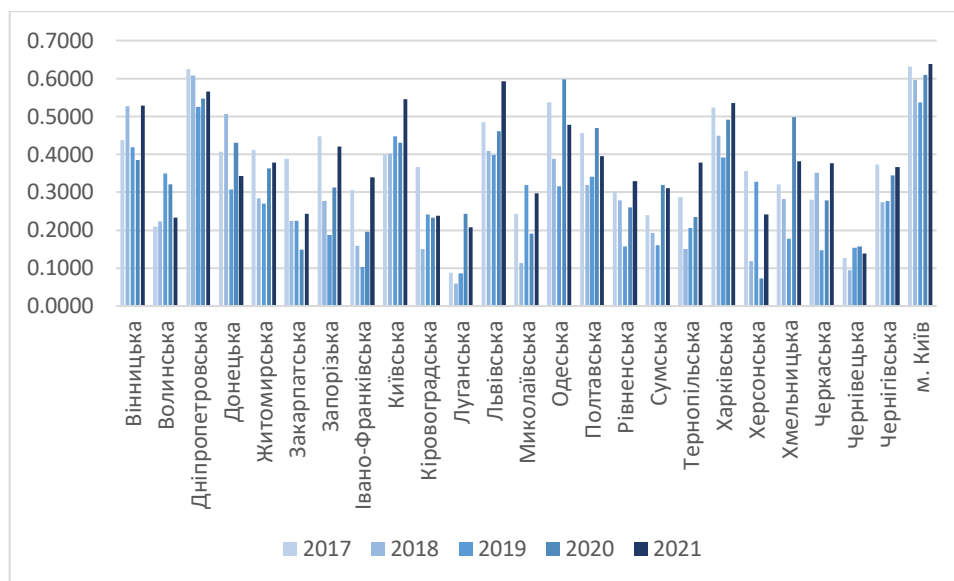

Рис. Н.1 Динаміка індексу інвестицій та розвитку інфраструктури

*Розраховано дисертантом.

ДОДАТОК П

Екологія та сталість розвитку

Розрахунок часткового індексу забруднення атмосферного повітря

Таблиця П.1

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря
від стаціонарних джерел забруднення

тис.т

Регіони	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Україна	2584,9	2508,3	2459,5	2238,6	2242
Вінницька	155,8	97,3	99,7	78,2	79,3
Волинська	5,1	5,1	5,3	5,1	5,6
Дніпропетровська	657,3	614,3	576,9	534,7	537,6
Донецька	784,8	790,2	773,5	751	744,1
Житомирська	10,3	13	12,7	11,8	11,9
Закарпатська	3,2	4	3,7	3,3	2,8
Запорізька	180,9	174,7	173,4	155,5	148,2
Івано-Франківська	198,3	221,4	205	140,4	172,4
Київська	48,2	81,3	84,4	66,6	59,3
Кіровоградська	12,2	12,2	12,8	10,7	11,1
Луганська	75,1	46,7	37,4	35,5	35,1
Львівська	109,1	106,7	88,9	76	75,4
Миколаївська	14,2	13,1	12,1	11,2	12,2
Одеська	29,6	37,4	33,1	42,6	35,9
Полтавська	55,9	52,1	51	45,8	52,4
Рівненська	9,6	9,1	9,9	10,1	9,4
Сумська	20,3	20,8	21,7	20,9	18,3
Тернопільська	10,6	10,2	9,4	9,5	8,3
Харківська	45	44,7	106,5	94,1	73,4
Херсонська	9,6	12,4	17,8	17,8	17,1
Хмельницька	21,1	22,1	20,3	18,2	21,1
Черкаська	48,3	57,9	51,8	51,4	47,6
Чернівецька	3,3	2,7	2,4	1,8	1,7
Чернігівська	31,6	29,7	27,5	20,9	23
Київ	45,5	29,2	22,3	25,5	38,8

Таблиця П.2

Темп зростання/зниження викидів забруднюючих речовин і парникових газів від стаціонарних джерел викидів на одну особу по регіонах

Регіони	У % до попереднього року						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	темп зростання у 2021 р.
Україна	85,6	108,2	84,3	97,5	98,6	91,6	101,0
Вінницька	108,8	89,5	131,1	63,1	103,5	79,2	102,6
Волинська	111,2	98,8	110,2	99,2	104,5	96,1	110,6
Дніпропетровська	85,1	115,9	79,2	93,8	94,7	93,6	101,8
Донецька	88,8	107,6	80,6	101,6	98,7	97,9	100,0
Житомирська	82,7	103,8	112,2	126,5	99,1	93,8	101,9
Закарпатська	113,7	110,4	65,8	124,1	93,6	89,5	85,6
Запорізька	94,3	86,9	109,3	97,5	100,3	90,7	96,7
Івано-Франківська	97,8	87,9	101,0	111,9	92,9	68,8	123,5
Київська	81,1	125,5	48,7	167,0	103,1	78,4	88,8
Кіровоградська	120,8	84,1	104,2	100,7	106,3	84,8	105,4
Луганська	58,7	135,8	48,7	62,7	80,6	95,8	99,5
Львівська	102,3	100,8	105,9	98,1	83,5	86,0	99,9
Миколаївська	99,7	88,5	102,8	93,2	93,0	93,8	110,2
Одеська	112,4	101,4	112,4	126,6	88,6	129,3	84,7
Полтавська	88,9	101,9	100,3	94,2	98,6	90,8	115,9
Рівненська	88,3	89,0	105,0	95,7	108,9	102,8	92,9
Сумська	65,4	114,2	103,5	103,2	105,6	97,8	88,6
Тернопільська	103,2	107,3	117,5	97,0	93,1	101,5	88,2
Харківська	35,6	188,6	45,1	100,0	239,6	89,1	78,8
Херсонська	124,1	109,6	99,7	130,3	145,5	100,6	97,2
Хмельницька	107,5	119,8	97,7	105,6	92,8	90,2	117,5
Черкаська	86,7	91,8	93,2	121,0	90,6	100,4	93,9
Чернівецька	130,3	93,7	108,6	83,7	86,1	74,7	95,6
Чернігівська	81,8	110,6	86,1	95,2	93,8	77,3	111,8
м.Київ	84,3	127,8	131,9	64,0	75,8	114,2	152,5

**Розраховано дисертантом.*

Таблиця П.3

Нормовані викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Регіони	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Вінницька	0,8048	0,8799	0,8738	0,8980	0,8955
Волинська	0,9976	0,9970	0,9962	0,9956	0,9947
Дніпропетровська	0,1631	0,2234	0,2550	0,2887	0,2782
Донецька	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Житомирська	0,9909	0,9869	0,9866	0,9867	0,9863
Закарпатська	1,0000	0,9983	0,9983	0,9980	0,9985
Запорізька	0,7726	0,7816	0,7782	0,7948	0,8027
Івано-Франківська	0,7504	0,7223	0,7373	0,8150	0,7701
Київська	0,9424	0,9002	0,8937	0,9135	0,9224
Кіровоградська	0,9885	0,9879	0,9865	0,9881	0,9873
Луганська	0,9080	0,9441	0,9546	0,9550	0,9550
Львівська	0,8645	0,8679	0,8878	0,9010	0,9007
Миколаївська	0,9859	0,9868	0,9874	0,9875	0,9859
Одеська	0,9662	0,9559	0,9602	0,9455	0,9539
Полтавська	0,9326	0,9373	0,9370	0,9413	0,9317
Рівненська	0,9918	0,9919	0,9903	0,9889	0,9896
Сумська	0,9781	0,9770	0,9750	0,9745	0,9776
Тернопільська	0,9905	0,9905	0,9909	0,9897	0,9911
Харківська	0,9465	0,9467	0,8650	0,8768	0,9034
Херсонська	0,9918	0,9877	0,9800	0,9786	0,9793
Хмельницька	0,9771	0,9754	0,9768	0,9781	0,9739
Черкаська	0,9423	0,9299	0,9359	0,9338	0,9382
Чернівецька	0,9999	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Чернігівська	0,9637	0,9657	0,9674	0,9745	0,9713
Київ	0,9459	0,9663	0,9742	0,9684	0,9500

*Розраховано дисертантом.

Таблиця П.4

**Нормовані темпи зростання зростання/зниження викидів
забруднюючих речовин і парникових**

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,0092	0,9962	0,8309	0,8281	0,6771
Волинська	0,2500	0,6500	0,8248	0,5488	0,5685
Дніпропетровська	0,6071	0,7018	0,8846	0,5901	0,6879
Донецька	0,5910	0,6270	0,8602	0,5190	0,7123
Житомирська	0,2270	0,3883	0,8578	0,5868	0,6866
Закарпатська	0,7615	0,4113	0,8913	0,6579	0,9077
Запорізька	0,2604	0,6663	0,8504	0,6380	0,7571
Івано-Франківська	0,3560	0,5283	0,8956	1,0000	0,3935
Київська	0,9585	0,0000	0,8333	0,8413	0,8643
Кіровоградська	0,3191	0,6357	0,8138	0,7355	0,6391
Луганська	0,9585	1,0000	0,9707	0,5537	0,7191
Львівська	0,2995	0,6606	0,9530	0,7157	0,7137
Миколаївська	0,3353	0,7076	0,8950	0,5868	0,5739
Одеська	0,2247	0,3873	0,9219	0,0000	0,9199
Полтавська	0,3641	0,6980	0,8608	0,6364	0,4966
Рівненська	0,3099	0,6836	0,7979	0,4380	0,8087
Сумська	0,3272	0,6117	0,8181	0,5207	0,8670
Тернопільська	0,1659	0,6711	0,8944	0,4595	0,8725
Харківська	1,0000	0,6424	0,0000	0,6645	1,0000
Херсонська	0,3710	0,3519	0,5745	0,4744	0,7503
Хмельницька	0,3940	0,5887	0,8962	0,6463	0,4749
Черкаська	0,4459	0,4410	0,9096	0,4777	0,7951
Чернівецька	0,2684	0,7987	0,9371	0,9025	0,7720
Чернігівська	0,5276	0,6884	0,8901	0,8595	0,5522
м.Київ	0,0000	0,9875	1,0000	0,2496	0,0000

**Розраховано дисертантом.*

Таблиця П.5

Частковий індекс атмосферного повітря

Регіони	2017	2018	2019	2020	2021
Вінницька	0,407	0,938	0,852	0,863	0,786
Волинська	0,624	0,824	0,911	0,772	0,782
Дніпропетровська	0,385	0,463	0,570	0,439	0,483
Донецька	0,296	0,314	0,430	0,260	0,356
Житомирська	0,609	0,688	0,922	0,787	0,836
Закарпатська	0,881	0,705	0,945	0,828	0,953
Запорізька	0,517	0,724	0,814	0,716	0,780
Івано- Франківська	0,553	0,625	0,816	0,908	0,582
Київська	0,950	0,450	0,863	0,877	0,893
Кіровоградська	0,654	0,812	0,900	0,862	0,813
Луганська	0,933	0,972	0,963	0,754	0,837
Львівська	0,582	0,764	0,920	0,808	0,807
Миколаївська	0,661	0,847	0,941	0,787	0,780
Одеська	0,595	0,672	0,941	0,473	0,937
Полтавська	0,648	0,818	0,899	0,789	0,714
Рівненська	0,651	0,838	0,894	0,713	0,899
Сумська	0,653	0,794	0,897	0,748	0,922
Тернопільська	0,578	0,831	0,943	0,725	0,932
Харківська	0,973	0,795	0,432	0,771	0,952
Херсонська	0,681	0,670	0,777	0,727	0,865
Хмельницька	0,686	0,782	0,937	0,812	0,724
Черкаська	0,694	0,685	0,923	0,706	0,867
Чернівецька	0,634	0,899	0,969	0,951	0,886
Чернігівська	0,746	0,827	0,929	0,917	0,762
м.Київ	0,473	0,977	0,987	0,609	0,475

*Розраховано дисертантом.

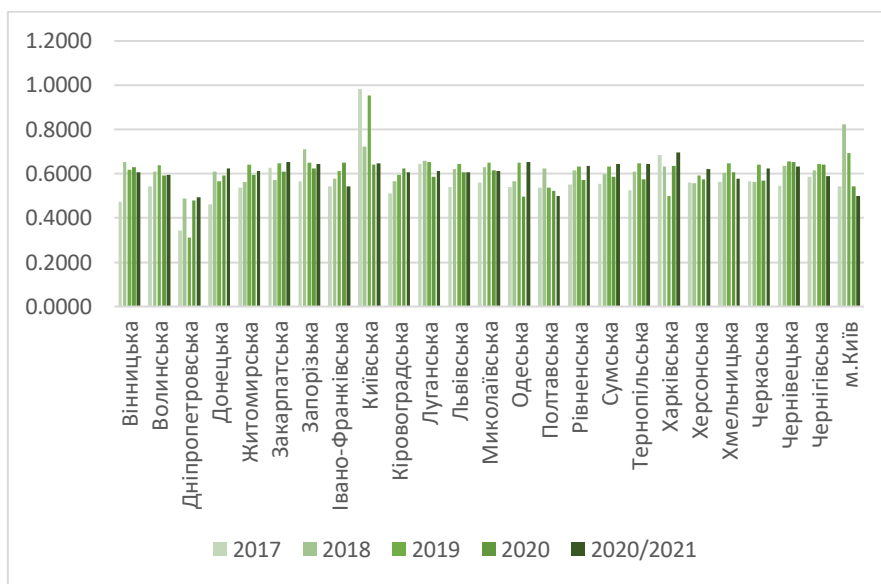

Рис. П.1 Частковий індекс екологічної сталості

**Розраховано дисертантом.*

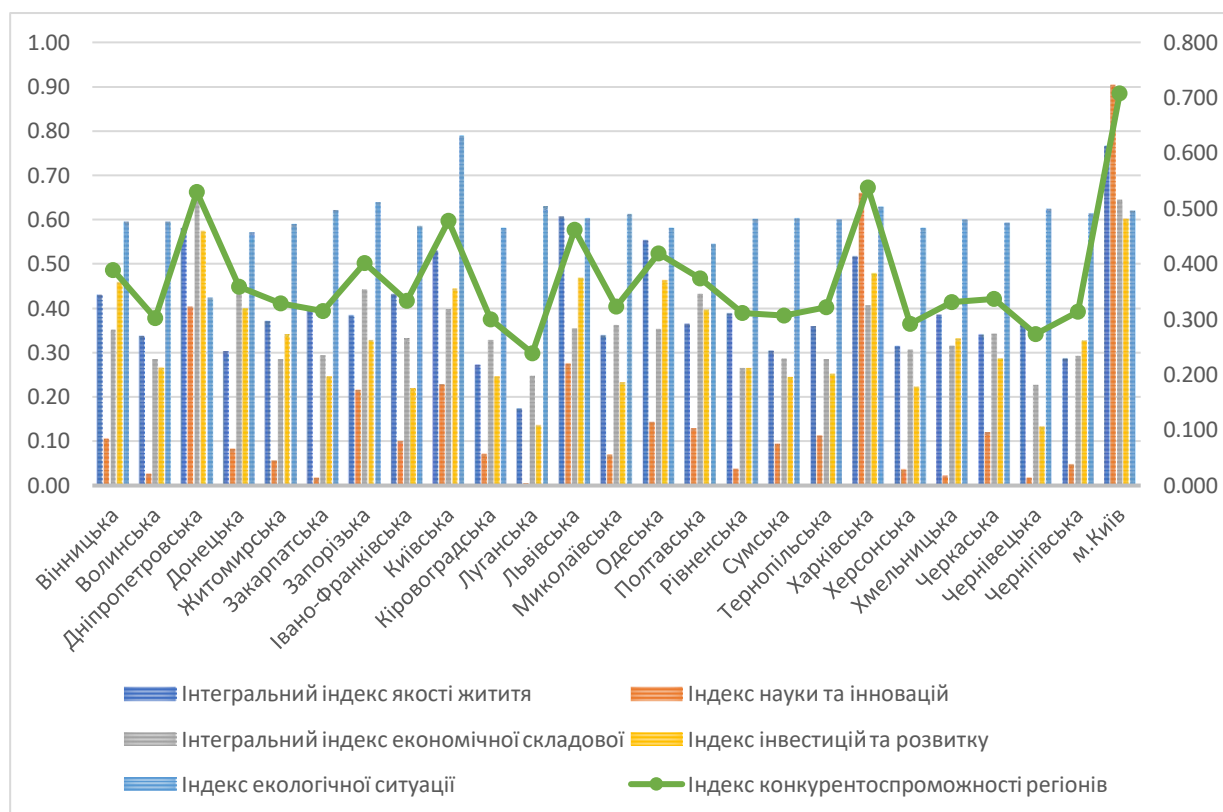

Рис. П.2. Середні значення часткових та інтегрального індексів конкурентоспроможності регіонів

*Розраховано дисертантом.

ДОДАТОК Р

Довідки про впровадження результатів дослідження

ВОЛИНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ВОЛИНСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ

майдан Київський, 9, м. Луцьк, 43027, тел. (0332) 778 217, факс (0332) 778 153, e-mail: post@voladm.gov.ua,
код ЄДРПОУ 13366926

24.11.2023 № 8358/53/2-23

на _____ від _____

Довідка про впровадження
результатів дисертаційного дослідження
Подзізея Олега Олеговича

на тему «Організаційно-економічні засади відновлення
конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів України»,
поданого на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань
05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

Результати дисертації Подзізея О.О., які використані в роботі відділу цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації облдержадміністрації, мають практичне значення для вдосконалення стратегічного планування та відновлення конкурентоспроможності територіальних громад області під час воєнного періоду.

Зокрема, використання аналітичних програм і систем дозволяє зібрати та аналізувати дані щодо поточного стану територіальних громад та Волинської області загалом. Створення цифрових інструментів для моніторингу виконання стратегічних планів дозволяє оцінювати їхню ефективність та вчасно вносити корективи у виконання завдань. Цифрові інструменти можуть бути використані для залучення громадськості до процесу стратегічного планування. Загалом результати дисертації щодо використання цифрових інструментів стратегічного планування мають значення для підвищення ефективності та прозорості процесу прийняття рішень на рівні територіальних громад Волинської області.

Заступниця голови облдержадміністрації
з питань цифрового розвитку,
цифрових трансформацій
і цифровізації (CDTO)

Вікторія ЛЕВЧУК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, тел. (0332) 24-10-07, (0332) 72-01-23
 ел. пошта: post@vnu.edu.ua, web: http://www.vnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125102

24.11.2023 № 03-24/04/3118 на № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів наукового дослідження
 аспіранта Лабораторії проєктів та ініціатив
 Волинського національного університету імені Лесі Українки
 «Організаційно-економічні засади відновлення конкурентоспроможності
 територіальних громад і регіонів України»

Подзізєя Олега Олеговича

Результати та основні положення дисертаційної роботи Подзізєя О. О. використовуються у навчальному процесі Волинського національного університету імені Лесі Українки під час підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення лекційних і практичних занять із дисциплін «Інклюзивна економіка», «Філософія сталого розвитку», «Економічний аналіз та моделювання процесів сталого розвитку», а також у керівництві науково-дослідними роботами студентів.

Проректор з науково-педагогічної роботи

та міжнародної співпраці

Волинського національного
 університету імені Лесі Українки

Людмила СЛІСССВА

Наталія Павліха – 380503785143

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, тел. (0332) 24-10-07, (0332) 72-01-23
ел. пошта: post@vnu.edu.ua, web: http://www.vnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125102

27.11.2023 № 03-24/04/3119 на № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів наукового дослідження
аспіранта Лабораторії проєктів та ініціатив
Волинського національного університету імені Лесі Українки
«Організаційно-економічні засади відновлення конкурентоспроможності
територіальних громад і регіонів України»

Подзізєя Олега Олеговича

Основні результати, отримані Подзізєєм О. О. при виконанні дисертаційної роботи, були використані у процесі участі аспіранта у науково-дослідній діяльності Лабораторії проєктів та ініціатив Волинського національного університету імені Лесі Українки, а також у межах виконання держбюджетних тем: «Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання» (державний реєстраційний номер 0120U102632), у процесі виконання якої розкрито стратегічні пріоритети відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів України.

Проректор з науково-педагогічної роботи
та міжнародної співпраці
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Наталія Павліха +380503785143

Людмила ЄЛІССЄВА

Громадська організація «Інститут транскордонних ініціатив»

вул. Глушець 29/2, 43025 Луцьк

email: ins.tra.ini@gmail.com

№67/02 від 03 листопада 2023 року

Довідка

про впровадження результатів наукового дослідження

аспіранта Лабораторії проектів та ініціатив

Волинського національного університету імені Лесі Українки

«Організаційно-економічні засади відновлення конкурентоспроможності

територіальних громад і регіонів України»

Подзізея Олега Олеговича

Результати та основні положення дисертаційної роботи Подзізея О. О. використовувались фахівцями Організації під час підготовки аналітичного звіту, а саме прийнято до уваги аналіз конкурентоспроможності регіонів за комплексними показниками, включаючи економічну життєздатність, соціальну відповідальність та екологічну стійкість. Це дозволило обґрунтувати стратегічні напрямки проектної діяльності Організації у роботі з територіальними громадами, а також при участі представників Організації у роботі фахових груп з розробки стратегічних документів розвитку Луцької міської територіальної громади.

З повагою,

заступник Голови Правління

Максим ВОЙЧУК